

**PROIECT
AVDHELA**

BIBLIOTECA CULTURII AROMANE

www.proiectavdhela.ro

IANCU BALLAMACI

**METODA
AROMÂNĂ / VLAHĂ**

AROMANIAN METHOD

**METODA
ARUMUNE / VLLAHE**

PREȘANIA

CUPRINS

9 / Nintidzate(a)ri/Prefață / Parathënie

13 / Di la Zahu Pana: Tr-armănamî

15 / Lexia 1 (ună)

Născânti expresiuni comuni

21 / Lexia 2 (doauă)

Prima (protă) mănçari

27 / Lexia 3 (trei)

Ecuivalenti aromăne(a)ști pi arbinuse(a)ști șă/și engleze(a)ști

31 / Lexia 4 (patru)

37 / Lexia 5 (ținți)

43 / Lexia 6 (șasi)

49 / Lexia 7 (șapti)

Ecuivalenti aromăne(a)ști pi arbinuse(a)ști șă/și engleze(a)ști

53 / Lexia 8 (optu)

59 / Lexia 9 (nouă)

65 / Lexia 10 (dzâț)

Ecuivalenti aromăne(a)ști pi arbinuse(a)ști șă/și engleze(a)ști

71 / Lexia 11 (unăsprădzați)

79 / Lexia 12 (doauăsprădzați)

83 / Lexia 13 (treisprădzați)

89 / Lexia 14 (patrusprädzați)

95 / Lexia 15 (țințisprädzați)

101 / Lexia 16 (șasisprädzați)

Ecuiivalenti engleze(a)ști pi aromâne(a)ști șă/și arbinuse(a)ști

107 / Lexia 17 (șaptisprädzați)

Limba Italiana / Gjuha Italiane

113 / Lexia 18 (optusprädzați)

Artili figurative șă/și muzica

119 / Lexia 19 (nouăsprädzați)

Limba Aromână/Vlahă / Gjuha Arumune/Vllabe

125 / Lexia 20 (yinyiț)

131 / Lexia 21 (unăsprăvinviț)

135 / Lexia 22 (doauăsprăvinviț)

141 / Lexia 23 (treisprăvinviț)

Amănat ti/tră – tu/tru lucru / Vonë pēr nē punē

147 / Lexia 24 (patrusprăvinviț)

Ecuiivalenti engleze(a)ști pi aromâne(a)ști șă/și arbinuse(a)ști

153 / Lexia 25 (țințisprăvinviț)

157 / Lexia 26 (șasisprăvinviț)

Ecuiivalenti aromâne(a)ști pi arbinuse(a)ști șă/și engleze(a)ști

161 / Lexia 27 (șaptisprăvinviț)

165 / Lexia 28 (optusprăvinviț)

Ti/tră Limba Aromână / Gjuha Arumune / Aromanian Language

169 / Lexia 29 (nouăsprăvinviț)

Gramatica șă morfologia / Gramatika dbe morfologja / The Grammar and morphology

173 / Lexia 30 (treidzât)

Ecuivalenti engleze(a)ști pi aromâne(a)ști șă/și arbinuse(a)ști

177 / Lexia 31 (treidzâțiună)

Compararea cu Româna / Krahasimi me Rumanishten / Comparison with Romanian

183 / Lexia 32 (treidzâțidouă)

189 / Lexia 33 (treidzâțitrei)

197 / Lexia 34 (treidzâțipatru)

203 / Lexia 35 (treidzâținți)

213 / Lexia 36 (treidzâțișasi)

219 / Lexia 37 (treidzâțișapti)

229 / Lexia 38 (treidzâțioptu)

233 / Lexia 39 (treidzâținouă)

237 / Lexia 40 (patrudzât)

245 / Lexia 41 (patrudzâțiună)

255 / Lexia 42 (patrudzâțidoauă)

263 / Lexia 43 (patrudzâțitrei)

Ecuivalenti aromâne(a)ști pi arbinuse(a)ști șă/și engleze(a)ști

273 / Lexia 44 (patrudzâțipatru)

281 / Lexia 45 (patrudzâținți)

287 / Lexia 46 (patrudzâțișasi)

297 / Lexia 47 (patrudzâțișapti)

307 / Lexia 48 (patrudzâțioptu)

313 / Lexia 49 (patrudzâținouă)

319 / Lexia 50 (țințidzâț)

325 / Lexia 51 (țințidzâțiuună)

331 / Lexia 52 (țințidzâțidoauă)

339 / Lexia 53 (țințidzâțitrei)

345 / Lexia 54 (țințidzâțipatru)

Ună videari istorică: *Suțatili aromâni/macedono-români dit America*

351 / Lexia 55 (țințidzâținținți)

357 / Lexia 56 (țințidzâțişasi)

Dzua Natională a Aromânilor – 23 di Mai 1905 / Dita Nazionale e Arumunëve – 23 Maj 1905

361 / Lexia 57 (țințidzâțişapti)

367 / Lexia 58 (țințidzâțioptu)

373 / Lexia 59 (țințidzâținouă)

377 / Lexia 60 (șasidzâț)

385 / Lexic (Parti di lexic)

403 / Apendix

405 / Di la Iancu Ballamaci: *Aromânili di Albania*

Nga Iancu Ballamaci: *Arumunët e Shqipërisë*

421 / Di la Academiciana Matilda Caragiu Marioțeanu:

Mihail G. Boiagi – Gramatica Aromână ică Macedonovlahă șă importanța a l'iei

Nga Akademike Matilda Caraxhiu Marioceanu:

Mihail G. Boiaxhi – Gramatika Arumune ose Maqedonovlahë dhe rëndësia e saj

431 / Alfabetul tradițional Aromân–Macedonovlah

Nintidzăte(a)ri/Prefața

Limba este elementul principal de singurștirea ali unei etnii, minorități. Limba aromână-vlahă este limba maternă al poporului aromân/vlah. Aistă populați este veacliă, autoctonă, răspândită tu tut Balcanu. Istoria aieștei populați este umplută cu alumtări/razboiuri, cilăstăsiri continoasi contra furtunilor cu caracter de asimilari dit partea al nemicilor/dușmașnilor diferiți. Ma, aromânil'i/vlahil'i cu tut că arămășiră fără statu a lor, ar știută să pistibăneadză tu sinu al popoarelor alanti balcaniți.

Pisti capu a lor, ș-ază ș-aistă dzuuă chindureaști riscu/periculu ali asimilăriei. Factu că aistă populați nu s-cunoaști ca etnii, minorități la multi stati iu băneadză periculeadză existența a l'ei. Este un pericol eminent și duți pi calea de asimilari aromânil'i/vlahil'i și ma s-tuchesc ca neaua.

Este aistă minorități și ti/tră numuru șă potențialu intelectual justifică garantarea ali identității în Constituția și trăfați Legia Fundamentală de un stat.

Cai este situația actuală al aromânilor/vlahilor? Așel'i putem s-li mpărțăm tu trei grupuri:

1. Grupul al tricuşilor de lichiiă/etati și u zburăsc ghini limba „părintească”, limba ali „dadi”/limba maternă/limba aromână/vlahă.

2. Grupul de lichiiă/etatea mediă și u-cunoști parțial (nu-u zburăști ghini limba).

3. Grupul de tiniri și nu-u achicăsesc șă nu-u zburăsc limba aromână/vlahă.

Un factor negativ nofavorabil ti/tră buneața ali chiestunei aromânească este șă merțenarizmu aromân/vlah și ari ca izvor profitarea materială-economică.

Ancașcă generația/băru nou nu va s-aibă condiți buni, creati dit partea al Statului și paralel cu limba oficială să nveață șă limba aromână/vlahă (3-4 ore tu stămănă), in școlili iu nveață va si s-asimileadză.

Ma, aistă va s-ira un crim mari ti/tră aistă etniă și ari dată ahăt mult ti/tră Patria a lor vrută-Arbunișia/Albania! Statu Albanez, opinionu pozitiv lipseaști si s-conducă dit minduerea democratică Europeană pi baza al Cârșilor șă Documentilor ti/tră „Drepturili al Omului”.

Tiatea l'i băgai datoriată ali sinei a mea s-fac aistă metodă ca s-dau ș-mini contribuțu a mel modest ca s-licșureț nvițarea ali limbei a noastră veacliă, vrută șă-avută, limbei aromână/vlahă dit partea al cilimeășnilor/tinirilor și băneadză șă studiadză pit școlili arbineasi tu cășăbădzurili ca: Curceaua, Tirana, Elbasan, Vlora, Selenița, Lușna, Diviaca, Librajd, Berat, Pogradet, Drenova, Boboștița, Ghirocastra, Saranda, Cavaia, Durrăș, Fier s.a.

Metoda esti bilingv:

A. Aromâne(a)ști (grailu fărșărotesc).

B. Arbinuseaști.

C. Parțial engleze(a)ști.

Element cu importanță la compoziționu ali metodi esti referența ți s-da dit limba Engleză în limba aromână/vlahă șă arbineasă/arbinisească.

Metoda esti ndupurată șă la experiența tr-amintată dit Enciclopedia „Wikipedia”, la operili șă studili lingvistiți al personalităților xeni/di nafoară șă armân/macedo-vlahi, ca: prof. Charles Speroni, Carlo Golino, Weigand, Thunman, Pucăvilu, Rosetti, Iorga, Matilda Caragiu Marioțeanu, N. Saramandu, C. Căndroveanu, V. Barba, Friedman, Peyfuss, Th. Kahl, H.M. Gauger, T.Winnfrith, Th. Capidan, P. Papahagi, Burileanu, Pușcariu... ș.a. Tutașă șă studili lingvistiți, istoriți, folcloriți... șă creații literari cu valori ideo-artistică al V. Mustaca, A. Cristo, C. Mitro, I. Gușo, S. Fuchi, Dh. Fuchi, Th. Țico, I. Coloña, Dh. Fallo, Tarușă, Bașu... ș.a. șă al cronicanului cu numă I.M. Cheafăzezi.

Valorarea aștei metodi depindi di ghivisătoru/citoru aromân/vlah ti nivelu că cât l'i servești nvițarilei ali limbei aromână/vlahă șă practicarea/esercitarea a lei tu bană, școală, societati, biserică, familiă în vinitoru.

În Albania/Arbinușia s-cunosc ca minorităț grețili, macedoniliă, muntenegriliă, romiliă, eghiptianili ș-nu s-cunosc aromânili/vlahili ți sânt populația a doaua după ațea majoritară albaneză/arbineasă (aist esti un paradox ți nu-u școală căndarea). Ți sânt aisti suțati ca: „Chefalovrisi”, „Renasterea ali Moscopoli”, „Vlahili di Albania”, cânt tuț sânt ună „Fraț di mumă șă di un tată, noi aromânili di eta toată”. Eli sânt di un sândzi, fără-aromâni/vlahi ca tuț frațili a noștri ți bănează tu Grăția, Macedonia, Sărbia, Bullgaria, România, Franța, Germania, America, Australia, Austria ș.a.? Teațea Statu Albanez lipse(a)ști s-bagă tu loc dreptatea – s-cunoască ș-ca minoritati, pi baza ali legilei, Constituției aromânili/vlahili di tu Arbinușia.

Ma u nclid aistă prefață cu zboarili mintimeni al un aușului ți dzățea: „Arâu ma mari ali aromănamei l'i yini di singur aromânili/vlahili ți ar fută șă sânt buñili ali lunei/duñauai șă slaghili ali sinei a lor”.

Un alt auș mintimen aromân/vlah ar dzăsă: „Aromânili/vlahili ocli șă mâni di aur ar faptă păpuță cu purusiă ti/tră lumea/duñaua șă singur arămasiră fără păpuță!”. Esti momentu ți tora singur aromânili/vlahili s-minduescă ti sinea a lor ca s-nu si s-asimiliadză, s-nu cheară, ma s-u chirdhăsească dit bâr(n)u în bâr(n) fara păstrită, mândară șă tiñisită aromână/vlahă”.

Aromănamea va s-pistibănează!

Atoru

Parathënie

Gjuha është elementi kryesor i vetëdijes së një etnie, minoriteti. Gjuha arumune/vllahe është gjuha amtare e popullit arumun/vllah. Kjo popullsi është e vjetër, autoktone, e përhapur në tërë Ballkanin. Historia e kësaj popullate është e mbushur me luftëra, përpjekje, të vazhdueshme kundër furtunave me karakter asimilues nga ana e armiqve të ndryshëm. Por, arumunët/vllehët me gjithë se mbeten pa shtetin e tyre, kanë ditur të mbijetojnë në gjirin e popujve të tjerë ballkanikë.

Mbi kokën e tyre, dhe sot e kësaj dite qendron rreziku i asimilimit. Fakti që kjo popullatë nuk njihet si etni në shumë shtete ku banojnë rrezikon eksistencën e saj. Është një rrezik real që shpie në rrugën e asimilimit arumunët/vllehët që po treten si dëbora. Është ky minoritet që për nga numëri dhe potenciali intelektual justifikon garantimin e identitetit në Kushtetutë që përbën Ligjin Fundamental të një shteti.

Cila është situata aktuale e arumunëve/Vllehëve?

Ata mund t'i ndajmë në tre grupe:

1. Grupi i të moshuarëve që e flasin mirë gjuhën „prindërore”, gjuhën e nënës/gjuhën amtare, gjuhën arumune/vllahe.

2. Grupi i moshës së mesme që e njeh pjesërisht (nuk e flet mirë gjuhën).

3. Grupi i të rinjve që nuk e kuptojnë dhe nuk e flasin gjuhën arumune/vllahe.

Një factor negative, jo i favorshëm për të mirën e çështjes arumune është mercenarizmi arumun/vllah që ka si burim përfitimin material-ekonomik.

Nëse brezi i ri nuk do të ketë kondita të mira të krijuara nga ana e shtetit që paralel me gjuhën zyrtare të mësojnë edhe gjuhën arumune/vllahe (3-4 orë në javë) ne shkollat ku mësojnë, kjo etni do të asimilohet.

Por, ky do të ishte një krim i madh për këtë etni që ka dhënë kaq shumë për Atdheun e tyre-Shqipërinë! Shteti Shqiptar, opinioni i shëndoshë duhet të udhëhiqet nga mendësia demokratike Europiane mbi bazën e Kartave dhe Dokumentave për „Të Drejtat e Njeriut”.

Prandaj, i vura detyrë vetes sime të bëja këtë metodë që të jap edhe unë kontributin tim për të lehtësuar të mësuarin e gjuhës sonë të vjetër, të dashur dhe të pasur – gjuhës arumune/vllahe nga ana e fëmijëve, të rinjve që jetojnë dhe studiojnë në shkollat shqiptare në qytetet si: Korçë, Tiranë, Elbasan, Vlorë, Selenicë, Lushnjë, Diviakë, Librazhd, Berat, Pogradec, Drenovë, Boboshticë, Gjirokastër, Sarandë, Kavajë, Durrës, Fier.

Metoda është dygjuhëshe:

A. Arumanisht (e folura fërshërote).

B. Shqip.

C. Pjesërisht Anglisht.

Element i rëndësishëm në kompozicionin e metodës është referenca që jepet nga gjuha angleze në gjuhën arumune/vllahe dhe shqipe.

Metoda është mbështetur në eksperiencën e përfutuar nga Enciklopedia „Wikipedia”, në veprat dhe studimet gjuhësore të personaliteteve të huaj dhe arumunë/vllehë si: prof. Charles Speroni, Karlo Golino, Weigand, Thunman, Pukëvili, Rosetti, Jorga, Matilda Karaxhiu Marioceanu, N. Saramandu, K. Këndroveanu, V. Barba, Friedman, Peyfuss, Th. Kahl, H.M. Gauger, T. Winnfrith, Th.Kapidan, P. Papahaxhi, Burileanu, Pushkëriu... etj.; gjithashtu dhe studimet gjuhësore, historike, folklorike... dhe krijimet letrare me vlerë ideo-artistike të V. Mustakës, A. Kristos, K. Mitres, S. Fuqit, Dh. Fuqit, Th. Cikos, I. Kolonjës, Dh. Fallos, Tarushës, Bashut etj. dhe kronikanit me emër I.M. Qafëzezi.

Vlerësimi i kësaj metode varet nga lexuesi arumun/vllah se sa i shërben të mësuarit të gjuhës arumune/vllahe dhe ushtrimin e saj në jetë, shkollë, shoqëri, kishë, familje, në të ardhmen. Në Shqipëri njihen si minoritete grekët, maqedonasit, malazezët, romët, egjiptianët, dhe nuk njihen arumunët/vllehët që janë popullsia e dytë pas asaj mazhoritare shqiptare (ky është një paradoks që nuk e ngre kandari). Ç’janë këto shoqata si: „Qefalovrisi”, „Rilindja e Voskopojës”, „Vllehët e Shqipërisë”, kur të gjithë janë një „Vëllezër të një nëne dhe të një babe, ne arumunët e një jete të tërë”. Ata janë prej një gjaku, fisi-arumunë/vllehë si të gjithë vëllezërit tanë që banojnë në Greqi, Maqedoni, Sërbi, Bullgari, Rumani, Francë, Gjermani, Amerikë, Australi, Austri etj.? Prandaj Shteti Shqiptar duhet të vërë drejtësinë në vend – të njohë dhe si minoritetet mbi bazën e Kushtetutës arumunë/vllehët e Shqipërisë.

Po e mbyll parathënien me fjalët e mençura të një plaku që thoshte: „E keqja më e madhe arëmëname s i vjen nga vetë arumunët/vllehët që kanë qenë dhe janë të mirët e botës dhe të këqinj të vetes së tyre”.

Një tjetër plak i mençur arumun/vllah ka thënë „Arumunët/vllehët sy dhe duarartë kanë bërë këpucë me porosi për botëndhe vetë mbetën pa këpucë!”. Ka erdhur koha që vetë arumunët/vllehët të mendojnë për veten e tyre që të mos asimilohen, të humbasin, por ta trashëgojnë nga brezi në brez fisin e tyre të pastër, krenar, të nderuar arumun/vllah”.

Arëmënamea do të mbijetojë!

Autori

SCRIPTA MANET

Mintimenlu latin dzâsi:

*Că țî e niscrisă,
e chirută.*

*A noauă și scrisili
caftă s-nă li ascundă!*

Ilia Coloña

E SHKRUARA MBETET

I meçuri latin tha:

*Se çështë e pashkruar
është e humbur.*

*Neve edhe të shkruarat
kërkojnë të na i fshehin.*

Ilia Colonja

Lexia 1 (ună)

Nâscănti expresiuni comuni

English	Aromâne(a)ști	Shqip
Good morning!	Bunădzua!	Mirëdita!
Good evening!	Bunăseara!	Mirëmbërëma!
Good night!	Noapti bună!	Natën e mirë!
How? How are you?	Cum? Cum ești?	Si? Si je?
Good.	Ghini.	Mirë.
No.	Nu.	Jo.
Where?	Iu?	Ku?
What is your name?	Cum ti c'liamă?	Si të quajnë?
Do you understand?	Achicăseșt?	Kupton?
Teacher: – What is your name?	Nvețătoru: – Cum ti (a)c'liamă?	Mësuesi: – Si të quajnë?
Stela: – My name is Stela	Stela: – Mi c'liamă Stela.	Stela: – Më quajnë Stela.
Teacher: – Good afternoon Miss Stela!	Nvețătoru: – Bunădzua Stela!	Mësuesi: – Mirëdita Stela!
Stela: – Good afternoon teacher!	Stela: – Bunădzua nvețător!	Stela: – Mirëdita mësues!
Teacher: – How are you?	Nvețătoru: – Cum ești?	Mësuesi: – Si je?
Stela: – I am fine!	Stela: – Mini(eu) esc ghini!	Stela: – Unë jam mirë!
Teacher: – Where are you from?	Nvețătoru: – Di ți loc eșt tini?	Mësuesi: – Nga ç'vend je ti?

English	Aromâne(a)ṣti	Shqip
<p>Stela:</p> <p>– I am aromanian (vlach) from Albania.</p>	<p>Stela:</p> <p>– Esc aromână(râmână)/vlahă dit Arbiniaṣă.</p>	<p>Stela:</p> <p>– Jam arumune/vlahe nga Shqipëria.</p>
<p>Teacher:</p> <p>– Read the new words to page 2.</p>	<p>Nvëṭătoru:</p> <p>– Ghivăsiṭ (citiṭ) zboarili nali tu(tru) pagina 2.</p>	<p>Mësuesi:</p> <p>– Lexo fjalët e reja në faqen 2.</p>
<p>Stela:</p> <p>– grandmother, father, mother, grandfather, bread, water, horse, bride, cheese, yogurt, milk, sheep, dog, mountain, plain, house, flower, snow, grandmother, old, girl, boy, beautiful.</p>	<p>Stela:</p> <p>– Mumă, tată, mamă, papu, pâni, apă, cal, nveastă, dzinir, caṣ mârcat, lapti, oaiă, câni, munti, padi, casă, lilicia, neauă, dadă, iată, moasă, auṣ, feată, ficior, muṣată.</p>	<p>Stela:</p> <p>– Gjyshe, baba, mama, gjysh, bukë, ujë, kalë, nuse, dhëndërr, djathë, kos, qumësht, dele, qeni, mal, shesh, shtëpi, lule, dëborë, gjyshe, plakë, plak, çupë, djalë, e bukur.</p>
<p>Teacher:</p> <p>– Close your books. Answer in aromanian. Stela! Go to the board! Write Aromanian is the language of my grandmother. What day is today?</p>	<p>Nvëṭătoru:</p> <p>– Nclideṭ cartili! Răspundeṭ pi aromâneṣti! Stela! Duti tu scândura laiă! Scriiaṭ(scriiă): Aromâna esti limba ali dadi. Stela! Ți dzuuă esti/easti ază?</p>	<p>Mësuesi:</p> <p>– Mbyllni librat. Përgjigjuni në arumanisht. Stela! Shko në dërrasën e zezë! Shkruani (shkruaj): Arumanishtia është gjuha e nënës. Ç'farë ditë është sot?</p>
<p>Stela:</p> <p>– Saturday.</p>	<p>Stela:</p> <p>– Sâmbătă.</p>	<p>Stela:</p> <p>– E shtunë.</p>
<p>Teacher:</p> <p>– But Sunday?</p>	<p>Nvëṭătoru:</p> <p>– Ma dumănica?</p>	<p>Mësuesi:</p> <p>– Po e diela?</p>
<p>Stela:</p> <p>– Sunday is day of the Great God. Orthodox Christians go to the church.</p>	<p>Stela:</p> <p>– Dumănica esti dzua al Dumnidzălui Mari. Criṣtiñil'i ortodoxi neg tu(tru) biserică.</p>	<p>Stela:</p> <p>– E diela është dita e Zotit të Madh. Të krishterët orthodoksë shkojnë në kishë.</p>

English	Aromâne(a)ști	Shqip
VOCABULARY	VOCABULARU	FJALORI
good afternoon	bunădzua	mirëdita
good evening	bunăseara	mirëmbrema
How?	Cum?	Si?
are	esti	je
understand	achicăsești	kupton
answer	răspundeți	përgjigjuni
close	nclideț	mbyllni
books	cartili	librat
Saturday	sâmbătă	e shtunë
Sunday	dumânică	e dielë
God	Dumnidză	Zoti
yogurt	mărcat	kos
grandmother	mumă	gjyshe
grandfather	papu	gjysh
beautiful	mușatã	e bukur
milk	lapti	qumësht
snow	neauă	dëborë
dog	câni	qen
bread	pâni	bukë
water	apă	ujë
horse	cal	kalë
bride	nveastă	nuse

English	Aromâne(a)ști	Shqip
VOCABULARY	VOCABULARU	FJALORI
bridegroom	dzinir	dhëndërr
cheese	caș	djathë
house	casă	shtëpi
girl	feată	vajzë / çupë
boy	ficio	djalë
close (your) books	nclideț cărțili	mbyllni librat
answer in aromanian	răspundeț pi aromânești	përgjigjuni në arumanisht
go to the board	duti tu scândura laiă	shko në dërrasën e zezë
write – Aromanian	scriiaț – Aromâna	shkruani – Arumanishtia
is the language of my Grandmother	esti limba ali dadi	është gjuha e nënës
What day is today?	Ți dzuuă esti/easti ază?	Çfarë ditë është sot?
Sunday is the day of the Great God	dumănica esti dzua al Dumnidzălui Mari	e diela është dita e Zotit të Madh
Orthodox Christians	criștiñîli orthodox	të krishterët orthodoxë
go to the church	neg tu/tru biserică	shkojnë në kishë

Lexia 2 (doauă)

Prima (prota) mănăcari

Esti/easti oara (sâhatea) 7 (șapți) ș-giumitati di tahina/dimineața. Famil'ia Leca sta pi masă ti (tră) prima(proto) mǎncari/măcari.

Aromâne(a)ști

Nicola (tata):

– Bunădimineața Stela! Cum durniș la hil'ia?!

Stela; Marina:

– Bunădimineața tata! Cum u fățeș som(n)u?!

Nicola (tata):

– Durni ca un niel. Tora voi s-mi lau, s-mi sursesc agoña că ază am gugea lucru ti(tră) fățe(a)ri.

Doamna Lena:

– Ți să Ț-așter ti(tră) mă(n)cari?

Nicola (tata):

– Prima oară dăni un pahar di răchiiă di auă, dapoia va s-liau ună lingură di niari. Părjilia vâra trei sfini(feti) di pani ma di ațeau laia. După mǎncari fățeș-ńă ș-ună cafeiă turcă ma cu nihamă(puțână) zahari. Ama, u voi dit măna ali Steli (după mă(n)cari fudzi la lucru).

[Domnul Nicola si stuară dit lucru la sâhatea(ora) 5(ținți) după prăndz].

Nicola (tata):

– Bunădzua Lena, Stela, Marina!

Stela:

– Tata! S-tu fac cafeia tora? Ma u vrei m(a)-amānat?

Marina:

– Mini(eu) nu voi cafeiă, va s-beau-un pahar di lapti.

Doamna Lena:

– Cum tricū adunarea ier seară, Nicola?

Shqip

Nikolla (babai):

Mirëmëngjes Stela! Si fjete moj bijë?!

Stela; Marina:

– Mirëmëngjes baba! Si e bëre gjumin?!

Nikolla (babai):

– Fjeta si një qengj. Tani dua të lahem; të rruhem shpejt se sot kam goxha punë për të bërë.

Zonja Lena:

– Çfarë të të shtroj për të ngrënë?

Nikolla (babai):

– Herën e parë më jep një gotë raki rrushi, pastaj do të marr një lugë mjaltë. Thek nja tre feta bukë po prej asaj të zezës. Mbas ngrënies më bëni një kafe turke, por me pak sheqer. Ama e dua nga dora e Stelës (mbas ngrënies shkon në punë).

Nikolla (babai):

– Mirëdita Lena, Stela, Marina!

Stela:

– Baba! Të ta bëj kafënë tani? Apo e do më vonë?

Marina:

– Unë nuk dua kafe, do të pi një gotë qumësht.

Zonja Lena:

– Si kaloj mbledhja dje mbrëma?

Aromâne(a)ști**Nicola (tata):**

– Ira mult interesantă. S-fe(a)ți mari debat (mari ncăceari) avea vinită ș(a)-directuru. Adună zahărea că cafea e(a)sti amară.

Doamna Lena:

– U vidzuș țiva pi docturu Papakozma?

Nicola (tata):

– Nu-u vidzui iuva. Aoa ți avem vără nauă?
– Marina, ți dzăți școala?

Marina:

– Totăna ună istoriiă. Ți dzăți școala? E ți s-dzăcă?!
Avem mult(u) ti/tră nvițari.

Nicola (tata):

– Stela! Cum neg lucrili tu(tru)agensia a tau?

Stela:

– Avem doauă nali: ună calitoriă ti/tră i(n)sula di Capri tu/tru 15 (țințisprădzăți) di august ș(a)- ună ti/tră Viena tu 10 (dzați) septembrie / yismiciuni.

Marina:

– Mamă! A nu nă faț ș-ańia ună cafeiă, u voi dit(u) măna a tau că u faț nostimă.

Shqip**Nikolla (babai):**

– Ishte shumë interesante. U bë debat i madh (zënkë e madhe) kishte erdhur edhe drejtori. Sillma sheqerin se kafeja është e hidhur.

Zonja Lena:

– E pe gjë doctor Papakozmanë?

Nikolla (babai):

– Nuk e pashë gjëkund. Këtu ç’kemi ndonjë të re?
– Marina, ç’thotë shkolla?

Marina:

– Gjithmonë një histori. Çfarë thotë shkolla?!
Kemi shumë për të mësuar.

Nikolla (babai):

– Stela! Si shkojnë punët në agjensinë tënde?

Stela:

– Kemi dy të reja: një udhëtim për në ishullin e Kaprit më 15 gusht dhe një për në Vienë për më 10 shtator.

Marina:

– Mama! A nuk më bën dhe mua një kafe, e dua nga dora tënde se e bën të shijshme.

VOCABULARU

tahina/dimineța

bunădimineța

cum durniș la hiliă

cum u fățeș som(n)u bărbate

ca un niel

Agoña

ți s(ă)-așter

dăni ună lingură di niari/nieri

părjilea

vără trei sfini

cu-umpt

șă/și un pahar

cu lapti

arucă cât s-vrei

ma di ațeau laia

după mă(n)cari

fățeș-nă ș-ună

turcă

m-amănat

u vidzuș țiva pi docturu

ți avem vără nauă

cum neg lucrili

a nu nă faț ș-ația

FJALORI

mëngjes

mirëmëngjes

si fjete moj bijë

si e bëre gjumin burrë

si një qengj

shpejt

çfarë të shtroj

më jep një lugë mjaltë

thek

ndonja tre feta

me gjalpë

dhe një gotë

me qumësht

hidh sa të duash

po nga ajo e zeza

mbas ngrënies

më bëni dhe një

turke

më vonë

e pe gjë doktorin

ç'kemi ndonjë të re

si shkojnë punët

a nuk më bën dhe mua

English	Aromâne(a)ști	Shqip
<p><i>The days of the week</i> Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday, Sunday</p>	<p><i>Dzālili di stāmānă</i> Lun, Marț, Ńiercur, Joi, Vinir, Sāmbătă, Dumānică</p>	<p><i>Ditët e javës</i> e hënë, e martë, e mërkurë, e enjte, e premte, e shtunë, e dielë</p>
<p><i>Numbers from one thru twenty</i> One, two, three, four, five, six, seven, eight, nine, ten, eleven, twelve, thirteen, fourteen, fifteen, sixteen, seventeen, eighteen, nineteen, twenty</p>	<p><i>Numārili di la ună până la vinghiț</i> Ună, doauă, trei, patru, ținți, șasi, șapti, optu, nouă, dzați, unăsprădzați, doauăsprădzați, treisprădzați, patrusprădzați, țințisprădzați, șasisprădzați, șaptisprădzați, optusprădzați, nouăsprădzați, vinghiț/yinyiț</p>	<p><i>Numërat nga 1 deri në 20</i> Një, dy, tre, katër, pesë, gjashtë, shtatë, tetë, nëntë, dhjetë, njëmbëdhjetë, dymbëdhjetë, trembëdhjetë, katërmëdhjetë, pesëmbëdhjetë, gjashtëmbëdhjetë, shtatëmbëdhjetë, tetëmbëdhjetë, nëntëmbëdhjetë, njëzet</p>
<p><i>Numbers from hundred thru thousand</i> Hundred, two hundreds, three hundreds, four hundreds, five hundreds, six hundreds, seven hundreds, eight hundreds, nine hundreds, a thousand</p>	<p><i>Numārili di la unāsută până la unānil'ia</i> Unāsută, doauāsuti, treisuti, patrusuti, țințisuti, șasisuti, șaptisuti, optuti, nouāsuti, unānil'ia</p>	<p><i>Numërat nga njëqind deri në njëmijë</i> Njëqind, dyqind, treqind, katërqind, pesëqind, gjashtëqind, shtatëqind, tetëqind, nentëqind, njëmijë</p>
<p>1974 One thousand nine hundred seventy four</p>	<p>1974 unānil'ia nouāsuti șaptidzătipatru</p>	<p>1974 njëmijë nëntëqind shtatëdhjetë e katër</p>

Lexia 3 (trei)

*Ecuvivalenti aromăne(a)şti
pi arbinuse(a)şti şă/şi engleze(a)şti*

English	Aromâne(a)ști	Shqip
– Welcome! When did you arrive?!	– Ghini vinit! Când aveți vinită?!	– Mirëserdhët! Kur keni erdhur?!
– We arrived brothers, but we will not stay many days.	– Vinim fraț, ma nu va s-tătem multi dzăli.	– Erdhëm vëllezër, por nuk do të rrimë shumë ditë.
– We arrived early, we returned late because we visited the museums.	– Avem vinită aghonă, ma n(a)-amănăm ca fe(a)țim nâscănti viziti pit museumuri.	– Kemi erdhur shpejt, por u vonuam sepse bëmë disa vizita nëpër muzeume.
– We arrived early.	– Noi avem fută Londra, ma noi nu avem fută Paris.	– Ne kemi qenë në Londër, por ne nuk kemi qenë në Paris.
– Yesterday I have been at home the whole day.	– Aseară mini(eu) am fută (iram) tută dzua acasă.	– Dje unë kam qenë tërë ditën në shtëpi.
– It has been e very interesting lesson.	– Ari fută(ira) ună lexiuni mult interesantă.	– Ka qenë një leksion shume interesant.
– The coffee is ready already.	– Cafea e(a)sti gata tora.	– Kafeja është gati tani / tashmë.
– He has never tasted this cheese.	– El(ațel) nu ari gustată vârnoară aist fel di caș.	– Ai nuk ka shijuar kurrë nga ky lloj djathi.
– They always come late at home.	– Ełi(ațeli) totăna yin amănat acasă.	– Ata gjithmonë vijnë vonë në shtëpi.
– He who studies, learns.	– Ațel ți studiază, nveață.	– Ai që studion, mëson.
– Marina has been in Paris for many months.	– Marina ari fută Paris ti(tră) muł meși.	– Marina ka qenë në Paris për shumë muaj.
– My father took many pictures of my little sister.	– Tată-nu (a mel) ari fapță multi fotografi (caduri) ti(tră) sora-mea(a mea) nîcă.	– Babai im ka bërë shumë fotografi për motrën time të vogël.
– Where can I change 300 dollars.	– Iu pot mini(eu) să schimb 300 (treisuti di dollar)?	– Ku mund unë të këmbëj 300 dollarë.

VOCABULARY	VOCABULARU	FJALORI
English	Aromâne(a)ști	Shqip
welcome	Ghini vinit!	mirëserdhët!
will stay	Va stătem	do të rrimë
early	Agoña	shpejt
to be late	N(ă)-amânăm	u vonuam
some	Nândau	disa
have been	Avem fută	kemi qenë
the whole day	Tută dzua	gjithë ditën
is	E(a)sti	është
ready	Gata	gati
have never tasted	Nu ar gustatǎ	nuk kanë shijuar
yet	Ninga	akoma
cheese	Caș	djathë
arrived brothers	Vinim frați	erdhëm vëllezër
because became	Că fețim	se bëmë
yesterday	Aseară	dje
I have been	Mini(eu)am fută	unë kam qenë
at home the whole day	Tută dzua acasă	tërë ditën në shtëpi
they	Eli(ateli)	ata
always	Totăna	gjithmonë
They came late	Eli vin amânat/yin amânat	Ata vijnë vonë

*Conjugation of the auxiliary verb
„TO HAVE”*

English

Indicative Mood

Present Tense

I have

You have

He (she) has

We have

You have

They have

Imperfect

I had

You had

He(she) had

We had

You had

They had

Example

– *I want to go to the library.*

– *You thought I have a boy and a girl.*

*Conjugarea al verbului
auxiliar „AM”*

Aromâne(a)ști

Modu Indicativ

Present

Mini(eu) am

Tini ai

Ațel/Ațea(u) ari

Noi avem

Voi aveț

Ațeli/Ațeali ar/au

Imperfect

Mini(eu) aveam

Tini aveai

Ațel/Ațea avea

Noi aveam(u)

Voi aveat

Ațeli/Ațeali avea

Exemplu

– *Mini(eu) voi s(ă)-neg tu(tru) librariă.*

– *Voi minduiț ca mini(eu) am un ficior
șă/și ună feată.*

*Zgjedhimi i foljes
ndihmëse „KAM”*

Shqip

Mënyra Dëftore

E tashme

Unë kam

Ti ke

Ai/Ajo ka

Ne kemi

Ju kenj

Ata(Ato) kanë

E pakryer

Unë kisha

Ti kishe

Ai(Ajo) kishte

Ne kishim

Ju kishit

Ata/Ato kishin

Shëmbull

– *Unë dua të shkoj në library.*

– *Ju mendoni se unë kam një djalë
dhe një vajzë.*

Lexia 4 (patru)

Studenti!i aromâni/vlahi ca student!i dit(u) locurili alti(alanti) ar pu!ani ba!ni (p!aradz). Mensa universitar! e(a)sti preferat! c!te pre!urili s!nt eftini. E(a)sti mesea di dzuu! s(!)/!i un grup di student!i acat! un! mas! ti(tr!) m!ncari la mensa Regie dit Bucure!t.

Arom!ne(a)sti

Mita:

– !i ari ti(tr!) m!ncari?

Camarieru:

– Ursea menuea!

Costa:

– Mita! Ari sup! cu buc!!i di carni/car! di porc, bridzoli coapti tu scar!, pe!ti tav!, turl!i di salaturi !i alti...

Mita:

– Tini Costa !i va s(!)-!iai?

Costa:

– Mini(eu) v! recumandedz tav! di pe!ti, e(a)sti gustoas!, cadi lic!or tu stumac. Ghini e(a)sti s(!)/!i un! sallat! cu z!rz!v!!i. Ma Ninti s(!)-!iai un! sup! cu dzam! di carni/car! ic! sup! cu buc!!i di chicat.

Mita:

– Mini(eu) va s(!)-!iau un! carni cu turl!i! s(!)-un! sallat! cu dumat!, !eap!, castrave!, m!rule cu umtulem s(!)/!i niheam! di pusc! ma pu!!n! acr! s(!)/!i amisticat! cu buc!!i di ca! m!!inat.

Costa:

– Astumsina u mp!r!a! m!ntea. Va s-nchise!t?
Cu !i va s-calitore!t, cu tren, ma cu autobus?

Shqip

– !far! ka p!r t! ngr!n!?

– Urdh!ro m!nyn!!

– Mita! Ka sup! me cop!ra mish derri, b!rxolla t! pjekura n! skar!, peshk tav!, turli sallatash etj...

– Ti Mita !far! do t! marr!sh?

– Un! ju rekomandoj tav! peshku, !!t! e shijshme, bie leht! n! stomak. Mir! !!t! dhe n! sallat! me zarzavate. M! par! t! marr!sh n! sup! me l!ng mishi ose sup! me copa m!l!ie.

– Un! do t! marr n! mish me turli dhe n! sallat! me domate, qep!, kastravec, marule me vaj dhe me pak uthull te thart! dhe t! p!rzier! me cop!za djathi t! grir!.

– At!here e ndave mendjen. Do t! n!sesh?
Me !far! do t! udh!tosh, me tren apo me autobus?

Mita:

– Mâni tahina/dimineața va să l'iau trenu ali linii Bucureșt–Sinaia. Nchise(a)ști la oara/săhatea 10 di tahina.

Costa:

– Câte va s(ă)-nidzeț Sinaia? Ți e(a)sti sibepea/scopulu?

Mita:

– Ari ună conferință /adunari cu studenții universitar dit(u) nafoară cu tema: „Reflexiuni ti (tră) istoria, tradiții ș(ă)/și lumea suflitoasă-materială al Românilor veci”.

Costa:

– Harauă di tini Mita! Singur va s-nedz?

Mita:

– Nu, nu singur. Va s-neg ș-cu alț trei studenți care/ți sânt aromâni/vlahi dit(u) Arbinușia, Grăția ș(ă)/și ună feată macedono-vlahă dit(u)Macedonia.

Costa:

– Astumsina s-vu hibă calea mbară! S-nidzeț ș(ă) s-viniț sanatoș!

Mita:

– Dumnidză s(ă)-n(ă)-ajută!

– Nesër në mēngjes do të marr trenin e linjës Bukuresht–Sinaia. Niset në orën 10 në mēngjes.

– Pse do të shkoni në Sinaia? Cila është arsyeja?

– Ka një konferencë me studentët universitarë të huaj me temë: „Refleksione për historinë, traditat dhe botën shpirtërore–materiale të Rumunëve të vjetër”.

– Lum si ti Mita! Vetë do të shkosh?

– Jo, jo vetëm. Do të shkoj dhe me tre studentë të cilët janë arumunë/vllahë nga Shqipëria, Greqia dhe një vajzë Maqedono-Vllahë nga Maqedonia.

– Atëhere ju qoftë rruga e mbarë! Të shkoni dhe të vini shëndoshë!

– Zoti na ndihmoftë!

VOCABULARU

dăn

carni / cară

pe(a)ști

nostimă / gustoasă

țeapă

cu niheamă puscă acră

ș(ă)/și umtulem di măslini / masini

astumsina

u mpărtaş mintea

cu ți va s-nedz

calitoreșt

harauă di tini

singur

feată

calea mbară s-vu hibă!

niheamă

s-viniț sănătoș!

ți va s-liai?

cu bucăț di chicat

supă cu dzamă di carni

măni tahina /dimineața

ți scop /sibepi

dit(u) nafaoră

cu alți trei studenți

Dumnidză s-n-ajută!

FJALORI

më jep

mish

peshk

i shijshëm / i, e shijshme

qepë

me pak uthull të thartë

dhe vaj ulliri

atëhere

e ndave mendjen

me çfarë do të shkosh

udhëtosh

lum si ti

vetëm

vajzë/çupë

rruga e mbarë ju qoftë!

pak

të vini shëndoshë!

çfarë do të marrësh?

me copëra mëlçie

supë me lëng mishi

nesër në mëngjes

çfarë qëllimi /shkaku / synimi

të huaj

me tre studentë të tjerë

Zoti na ndihmoftë!

GRAMATICA

English	Aromâne(a)ṣti	Shqip
<i>Simple Past Tense</i>		<i>E kryer e thjeshtë</i>
I had	Mini(eu) avui	Unë pata
You had	Tini avuṣ	Ti pate
He/She had	Aṭel(el)/aṭeau(ea) avu	Ai/ajo pati
We had	Noi avum(u)	Ne patëm
You had	Voi avut	Ju patët
They had	Aṭeli(eḷi) / Aṭeali(eali) avură	Ata/Ato patën
<i>Present Perfect or Past Indefinite</i>		<i>E kryer</i>
I have had	Mini(eu) am avută	Unë kam pasur
You have had	Tini ai avută	Ti ke pasur
He/She has had	Aṭel(el)/aṭeau(ea) ar avută	Ai/ajo ka pasur
We have had	Noi avem avută	Ne kemi pasur
You have had	Voi aveṭ avută	Ju keni pasur
They have had	Aṭeli(eḷi) / Aṭeali(eali) ar avută	Ata/ato kanë pasur
<i>Past Perfect</i>		<i>E kryer e platë</i>
I had had	Mini(eu) aveam avută	Unë kisha pasur
You had had	Tini aveai avută	Ti kishe pasur
He/she had had	Aṭel(el)/aṭeau(ea) avea avută	Ai/ajo kishte pasur
We had had	Noi aveam avută	Ne kishim pasur
You had had	Voi aveat avută	Ju kishit pasur
They had had	Aṭeli/eḷi / Aṭeali/e(a)li avea avută	Ata/ato kishin pasur

English	Aromâne(a)ști	Shqip
<i>Travelling by aeroplan</i>	<i>Calitoriă cu aeroplan</i>	<i>Udhëtim me aeroplan</i>
– When does the plane for... leave?	– Când nchise(a)ști aeroplanu ti(tră)...?	– Kur niset aeroplani për në...?
– What type of plane is it?	– Ți soi di aeroplan e(a)sti?	– Çfarë tip/lloj aeroplani është?
– When must I be at the airport?	– Când prindi/lipse(a)ti s-hiu tu(tru) aeroport(u)?	– Kur duhet të jem në aeroport?
– Half an hour before take-off.	– Junitati di oară/săhati ninti di azbuirari?	– Gjysmë ore përpara se të fluturojë.
– I want to book a seat in the plane leaving tomorrow for...	– Vream s-puruesc un loc cu aeroplanu care/ți nchise(a)ști măni ti/tră...	– Desha të porosit një vend me aeroplanin që niset nesër për...
– How much is for the round-trip?	– Cât custuse(a)ști ti/tră ducă-vinită?	– Sa kushton per vajtje-ardhje?
– When do we take-off?	– Când nchisim?	– Kur nisemi?
– When do we arrive in...?	– Când agiundzem?	– Kur arrijmë?
– Put out your cigarettes please!	– Astindzeți țigări!	– Fikni cigaret!
– What height are we flying now?	– Tu ți anălțimi m(a)-azbuirăm?	– Në çfarë lartësie po fluturojmë?
– Have you anything for air-sickness?	– Simți vără țiva di langoarea/boala ali anălțimi?	– Ndjen ndonjë gjë nga sëmundja e lartësisë?

Lexia 5 (tini)

Familia Leca e(a)sti ună veacliă clientă al vinditorului di zărzăvăț, Dișu.

Aisti ducheni sânt comuni tu(tru)tuti cetateili (căsăbâdzurili) dit(u) Arbinușiă.

Doamna Leca preferează să facă ș(ă) chieltuierili ti(tră)lugrii dit(u) Antică.

Frutili li lia la Dișu, carnea/cara la căsăpu Constandin si pânea la cirăpearu Dina.

Aromâne(a)ști

Doamna Leca:

– Bunădzua Dișu!

Dișu:

– Bunădzua doamna Leca!

Doamna Leca:

– Ca buni aspar aisti făsuliă?!

Dișu:

– Sânt tazei dialihira. Ai tur minti s-liai?

Doamna Leca:

– Ți preț(u) ari? Ți prețuri ar aisti făsuliă?

Dișu:

– 1200 (unănil'ia doauăsutu) di lecăi (lecuri) chilu.

Doamna Leca:

– Ca mult scumpi li țâni.

Dișu:

– Tini u ști. Cum s-tă si facă ghini!

Familja Leca është një kliente e vjetër e shitësit të zărzavateve Disho.

Këto dyqane janë të zakonshme në të gjitha qytetet e Shqipërisë.

Zonja Leka preferon të bëjë edhe shpenzimet për gjëra Antike.

Frutat i merr te Dishua, mishin te kasap Konstandini dhe bukën te furrëtari Dina.

Shqip

– Mirëdita Disho!

– Mirëdita zonja Leka!

– Si të mira duken këto fasule?!

– Janë të freskëta vërtet. Ke ndërmend të marrësh?

– Çfarë çmimi ka? Çfarë çmime kanë këto fasule?

– 1200 lekë kilogrami.

– Si shumë shtrenjtë i mban?

– Ti e di. Si të të bëhet mirë!

Aromâne(a)ști	Shqip
<p>Doamna Leca: – Ază nu am tur minti s-liau. Va s-yin alantă stămână.</p>	<p>– Sot nuk kam ndërmend të marr. Do të vij javën tjetër.</p>
<p>Dișu: – Tini u ști. Vedz ș(ă)-tu alt loc!</p>	<p>– Ti e di. Shiko dhe në vend tjetër!</p>
<p>Doamna Leca: – Vidzui, vidzui ma nu li arăsim nglițatili.</p>	<p>– Pashë, pashë por nuk i pëlqejmë të ngrirat.</p>
<p>Dișu: – Cum va faț tora? Va s-liai țiva?</p>	<p>– Si do të bësh tani? Do të marrësh gjë?</p>
<p>Doamna Leca: – Ti pālăcrăsesc(u)va s-nă dai 1 chil di dumati, 1 chil di pipiriță, 1 chil di țeapi, un çirec di chil di alïă 3 (trei)chili di patati, 0.5 (jumitati) di chil di curcubeti șă un chil di linti. Fă/făț socoteala/logaria!</p>	<p>– Të lutem do të më japësh 1 kg domate, 1 kg piperka, 1 kg qepë, një çerek kg hudhra, 3 kg patate, 0.5 kg kungulleshka dhe 1 kg thjerza. Bëje llogarinë!</p>
<p>Dișu: – Doamna Leca, socoteala/logaria ță fați 10400 (dzati niliă s-patrusuti di lecă/lecăi.</p>	<p>– Zonja Leka, llogaria të bën 10400 lekë.</p>
<p>Doamna Leca: – Dișu! Ță or pązari bună, sănătati, mbăreață ș(ă)ghini s-nă videm stămăna ți yini.</p>	<p>– Disho! Të uroj Pazar të mirë, shëndet, mbarësi dhe mirupafshim javën që vjen.</p>
<p>Dișu: – Ghini s-nă videm doamna Leca!</p>	<p>– Mirupafshim zonja Leka!</p>
<p>Doamna Leca: – Tora am ti luari carnea la căsapu, pânia la cirăpearu. Tu aist chiro pistupsesc că va s-li aibă scuasi ciurechili caldi dit(u) cirap. Adio!</p>	<p>– Tani kam për të marrë mishin në kasapi, bukën në furrëtari. Në këtë kohë besoj se do t'i ketë nxjerrë çyrekët e ngrohta nga furra. Mirupafshim!</p>

VOCABULARU	FJALORI
scumpi	të shtrenjta
primili (protili)	të parat
veara	në verë
ti ațea(u)	prandaj
liali	merri
vedz	shiko
șă tu alt loc	dhe në tjetër vend
nghițatili	të ngrirat
ti pālăcrăsesc	të lutem
țeapă	qepë

English	Aromâne(a)ști	Shqip
<i>Age</i>	<i>Ti/tră lichiiă</i>	<i>Për moshën</i>
When were you born?	Când aveț născutâ? Când ești amintat?	Kur ke lindur? Kur keni lindur?
How old are you?	Câț ańi hiț?	Sa vjeç jeni?
How old do you think I am?	Câț mindiț voi că esc(u)?	Sa mendon se jam?
I would say you were about forty-eight.	Va s(ă) dzățeam patrudzățioptu.	Do të thoja 48.
Are you married?	Hiț mărtat (n-surat)?	Jeni i martuar?
Do you have children?	Aveți voi cilimeanı?	Keni ju fëmijë?

I have a girl and a boy.	Am ună feată ș-un ficior.	Kam një vajzë dhe një djalë.
How old is your sister?	Cât ani esti/easti soră-ta?	Sa vjeç është motra jote?
She is 35 (thirty five years).	Ațea(ea) esti/easti 35 (treidzățișintî) di ani.	Ajo është 35 vjeç.
Your brother.	Fratili a vost/vostru.	Vëllai juaj.

 Căftari: Zburâț ti/tră familia a voast(r)ă!

GRAMATICA

<i>Future Tense</i>	<i>Vitoru</i>	<i>E Ardbme</i>
I shall have	Mini(eu) va s-am	Unë do të kem
You will have	Tini va s(ă)-ai	Ti do të kesh
He/she will have	Ațel(el) / Ațeau(ea) va s(ă)-aibă	Ai/ajo do të ketë
We shall have	Noi va s(ă)-avem	Ne do të kemi
You will have	Voi va s-aveț	Ju do të kenî
They will have	Ațel'i(e)li / Ațeali/eali va s-aibă	Ata/ato do të kenë

<i>Future Perfect</i>	<i>Vitoru Apropiat</i>	<i>E Ardhme e Përparme</i>
I shall have had	Mini(eu) va s-am avută	Unë do të kem pasur
You will have had	Tini va s-ai avută	Ti do të kesh pasur
He/she will have had	Aṭel(el) / Aṭeau(ea) va s-aibă avută	Ai/ajo do të ketë pasur
We shall have had	Noi va s-avem avută	Ne do të kemi pasur
You will have had	Voi va s-aveṭ avută	Ju do të keni pasur
They will have had	Aṭefi(eḷi) / Aṭeali(eali) va s-aibă avută	Ata/ato do të kenë pasur

Lexia 6 (şasi)

Aromâne(a)ști

Ază e(a)ști dumănică. E(a)ști 5 di aprilie. Dzuuâ mușată di primăveară. Stela e(a)ști apruchiată tu poartă, gata ti/tră ișări dit casă șă/și ma zburăști cu soră-sa Marina.

Stela:

– Ți dzuuâ mușată ază!

Marina:

– Fantastică! Faț păcat/steps să stai a casă, s-ti nclîț nutru tu aist chiro ahăt mușat.

Stela:

– Dealihira. Mini(eu) nu va s(ă) s-tau a casă.

Marina:

– Va s-liau parti tu/tru – un picnic ți/cari va si – organizează dit cursu di studențili a noștri cu sibepea/ocazia că ișăm ghini cu examili semestriali.

Marina:

– Mamă! S-nu ai mirachiă, nu va s-n(ă)-amănâm mult(u). Pi la oara 8 di căt(r)ă seara va s-him a casă.

Doamna Leca:

– Noi va s-ișăm tora. Ghini s-nă videm!
Ș-cu minti tu/ntru cap, avdzăș!

Marina, Stela:

– Ghini s-nă videm mamă, tata!

Shqip

Sot është e dielë. Është 5 prill. Ditë e bukur pranvere. Stela është afruar ne portë, gati për të dalë nga shtëpia dhe po bisedon me të motrën Marina.

– Çfarë ditë e bukur sot!

– Fantastike! Bën mëkat/faj të rrish në shtëpi, të mbyllesh brenda në këtë kohë.

– Vërtet. Unë nuk do të rri në shtëpi.

– Do të marr pjesë në një piknik që do të organizohet nga kursi i studentëve tanë me rastin se dolëm mirë me provimet simestrale.

– Mama! Të mos kesh merak, nuk do të vonohemi shumë. Rreth orës 8 të darkës do të jemi në shtëpi.

– Ne do të dalim tani, Mirupafshim!
Dhe me mend në kokë, dëgjore!

– Mirupafshim mama, baba!

VOCABULARU	FJALORI
ți dzuuâ mușatâ	ç'ditë e bukur
steps/păcat	faj, mëkat
Dialihira	vërtet
s-ti nclîț nutru	të mbyllesh brenda
va s-l'iau parti	do të marr pjesë
văr cunuscut	ndonjë të njohur
va s-nidzeț	do të shkoni
oaspițil'i a mel'i	miqtë e mi
cu tută minti	me tërë mend
va s-nă tur(n)âm	do të kthehem
pi la oara optu	rreth orës 8
di căt(r)ă seara	nga darka
nu ni-agiundzi	nuk më arrin
ai vidzutâ	ke parë

 Căftari: Trăscriiaț un excursion!

Organizohet nga kursi i studentëve tanë me rastin se dolëm mirë me provimet simestrale.

Stela:

– Cu cai va s-nedz tu picnic?

Marina:

– Sânt fe(a)tili s-ficiorilî dit cursu a nostru.

Stela:

– Mini(eu)cunosc văr di studențilî a tâlî?

Marina:

– Va s-lia parti ș(ă)/și oaspițil/iă a melî:
Costa, Hristu, Ana ș-Ianula.

Stela:

– Luaț mașina/automobilu a nost(r)u!

Marina:

– No, no. Costa va s-lia a lui;
e(a)sti nîcbus/microbus cu optu locuri.

Stela:

– Cai va s-u calică/conducă mașina/automobilu?

Marina:

– Costa u calică/u conduți ghini! Ma tini ți va s-faț?

Stela:

– Mini va s(ă)-stau aoa. Profesuru Andon n(ă)-ari dată
un sac cu datorii ti/tră mâni. Nu știu va s-rîi(ă) agiungă chirolu
ima no.

Marina:

– Cu tută minti u ai? Va s(ă)-stai a casă ază
tu aistă dzuuâ ahât mușatâ!

– Me kë do të shkosh në piknik?

– Janë vajzat dhe djemtë e kursit tonë.

– Unë njoh ndonjë nga studentët tënd?

– Do të jenë edhe miqtë e mi:
Kosta, Hristoja, Ana dhe Janula.

– Merrni makinën tonë!

– Jo, jo. Kosta do të marrë të tijin;
është mikrobus me 8 vende.

– Kush do ta ngasë makinën?

– Kosta e nget mirë. Po ti çfarë do të bësh?

– Unë do të rri këtu. Profesor Andoni na ka dhënë
një thes me detyra për nesër. Nuk di do të më arrijë
koha apo jo.

– Me tërë mend e ke? Do të rrish në shtëpi sot
në këtë ditë kaq të bukur!

Stela:

– Chiefea nŭ-ari ș-a-nia, ma nu am ți s(ă)-fac.

Marina:

– Aidi cu noi! Va s-nă tur(n)âm pi la oara/săhatea optu di căt(r)ă seara.

Stela:

– Ța dzăș unoară, am multi datorii ti/tră fațe(a)ri.
Va s-lucredz până amănat noaptea.

Marina:

– Stela! S-nu l'iai vidzută ți va ochielari'l'ia a meli di soari? Nu nă si tăhne(a)ști iu li am băgată.

Stela:

– Ma s-nu li afl'i l'iali ațe(a)li a meali!

Marina:

(După căftari li află ochielari'l'ia) – Stela! Li aflai.
Li aveam băgată tu(tru)cianta a meu di psunuse(a)ri.

Stela:

– Nu știm ți ar tur/ntru minti s-facă mama ș-tata?!

Doamna Leca:

– Va s-ișâm deadun cu tată-tu că avem ti/tră fățe(a)ri născănti psunuse(a)ri. Tini, Marina cânt va s-ti tor a casă?

– Qejfi ma ka edhe mua, por nuk kam çfarë të bëj.

– Ajde me ne! Do të kthehemi rreth orës 8 të darkës.

– Të thashë njëherë, kam shumë detyra për të bërë.
Do të punoj deri natën vonë.

– Stela! Mos i ke parë gjë syzet e mia të diellit? Nuk më kujtohet ku i kam vënë.

– Po të mos i gjesh merri ato timet.

(Mbasi kërkon i gjen gjyslykët) – Stela! I gjeta!
I kisha vënë në çantën time të psonisjes.

– Nuk dimë çfarë kanë ndërmend të bëjnë mamaja dhe babai.

– Do të dalim së bashku me të tatë/babanë?

Lexia 7 (şapți)

*Ecuivalenți aromâne(a)şti
pi arbinuse(a)şti şă/şi engleze(a)şti*

English

– We prefer our garden and you prefer yours.

– Costandin saw his ount.

– My mum is still young.

– I know their uncle.

– How many tomatoes do you wish?

– Which girls are those?

– I have some cousins in America.

– Does your father speak English?

– My father and my mother aren't rich.

Aromâne(a)ști

– Noi preferâm grădina/gărdina a noast(r)ă, dipicând voi preferaț a voast(r)ă.

– Constandin ne(a)si/s-dusi s-veadă tetă-sa/teta a lui.

– Mamă-mea e(a)sti ninga tiniră.

– Mini(eu)cunosc lală-su a lor.

– Căti dumăți vreț voi ?

– Cai fe(a)ti sânt ateali/eali/eli?

– Mini (eu) am născânți cusuriîi tu Americă.

– Zburaști tată-tu engleze(a)ști?

– Tată-ńu(tata a mel) șă/și mama nu sânt avuț.

Shqip

– Ne preferojmë kopshtin tonë,ndërsa ju preferoni tuajin.

– Konstandini shkoi të shikojë teton e tij.

– Mamaja ime është akoma e re.

– Unë njoh xhaxhanë e tyre.

– Sa domate doni ju?

– Cilat vajza janë ato?

– Unë kam disa kushurinj në Amerikë.

– Flet babai juaj anglisht.

– Babai im dhe mamaja ime nuk janë të pasur.

VOCABULARY

we prefer

garden

our

his aunt still

young

How many?

Which girls

VOCABULARU

Noi preferâm

grădină/gărdina

a noast(r)ă

tetă-sa a lui ninga

tiniră

căti?

Cai fe(a)ți

FJALORI

ne preferojmë

kopësht

tonë

tetoja e tij akoma

e re

Sa?

cilat vajza

are there	Sânt ac(l)o	janë atje
I eat	Am mă(n)cată	kam ngrënë
some	niheamă	pak
bread	pâni	bukë
with butter	cu umpt(u)	me gjalpë
speak	zburăști	flet
my father	tata-ńu	babai im
I	mini	unë
have	am	kam
some	născânți	disa
cousins	cusurińi	kushërinj
in America	tu Americă	në Amerikë
are not	nu sânt	nuk janë
riches	avuț	të pasur

GRAMATICA

<i>Conditional Mood</i>	<i>Modu Condițional</i>	<i>Mënyra kushtore</i>
Present		E tashme
I should have	Mini(eu) va s-aveam	Unë do të kisha
You would have	Tini va s(ă)-aveai	Ti do të kishe
He/she would have	Ațel(el) va s-avea	Ai/ajo do të kishte
We should have	Noi va s-aveam	Ne do të kishim
You would have	Voi va s-aveat	Ju do të kishit
They would have	Ațeli(eli) / Ațeali(eali) va s-avea	Ata/ato do të kishin

<i>Past tense</i>	<i>Perfect</i>	<i>E kryer</i>
I should have had	Mini(eu) va s-aveam avută	Unë do të kisha pasur
You would have had	Tini va s-avea avută	Ti do të kishe pasur
He/she would have had	Ațel(el) / Ațeau(ea) va s-avea avută	Ai/ajo do të kishte pasur
We should have had	Noi va s-aveam avută	Ne do të kishim pasur
You would have had	Voi va s-aveat avută	Ju do të kishit pasur
They would have had	Ațel'i(El'i) / Ațeali/eali va s-avea avută	Ata/ato do të kishin pasur

Exemplu

– Ș(ă)-mini va s-aveam acumpărată ună abtari mașină/
automobil, ma mi lăndidzâi.

– Ș-mini va s-aveam avută ună abtari casă, ma u lo alant că si
spusi ma diștept.

Shëmbull

– Edhe unë do të kisha blerë një makinë ti tillë, por u sëmura.

– Edhe unë do të kisha pasur një shtëpi të tillë, por e mori tjetri i cili
u tregua më i zgjuar.

Lexia 8 (optu)

Familia Babu bănează tu/tru-un apartament mușat tu periferia/avigărată. Tu tru aist apartament sânt două camiri/udai, salonu di aștptari, cujina, sala di mă(n)cari șă/și bația. Nu e(a)sti un apartament mari, ma e(a)sti dialihira comod(u). Familia Babu ari doi cilimeani: Veta și Ana. Veta e(a)sti 18 (optusprădzați) di ańi șă Ana 24 (patrusprăyinyiți) di ańi. Veta ne(a)dzi la scoala di infermieria, dipicând Ana lucrează tu ună agensia di calitoria/calitore(a)ri. Domnul Babu lucrează ca mecanic tu/ntru-un autoserviciu. Doamna Babu lucrează la ună Bancă di Comerț ca logaritară/contabilă.

Familia Babu jeton në një apartament të bukur në periferi. Në këtë apartament janë dy dhoma, saloni i pritjes, kuzhina, sala e ngrënies dhe banja. Nuk është një apartament i madh, por është vërtet komod. Familia Babu ka dy fëmijë: Vetën dhe Anën, Veta është 18 vjeç dhe Ana 24 vjeç. Veta shkon në shkollën e infermierisë ndërsa Ana punon në një agjensi udhëtimi. Zoti Babu punon si mekanik në një autoservis. Zonja Babu punon në një Bankë të Tregëtisë si llogaritare/kontabël.

Aromâne(a)ști

Doamna Babu:

– Veta! Va s-neg până tu centru di cetatea/căsăba că va s-fac născănti psunuse(a)ri. Va s-yin/vin ș-tini?

Veta:

– Mamă! Nu pot s-yin/vin că am ună adunari.

Domnul Babu:

– S-videm ti/tră vără pre(a)clia di păpuța ti mini.

Ana:

– Iu va s-nidzeț ti/tră psunuse(a)ri, tu duce(a)nea al Racu?

Doamna Babu:

– No, no, va s-nidzem tu ațeau duce(a)nea și e(a)sti disclisă tora tu/tru Bulevardu „Republica”.

Ana:

– Mamă! Ai ndreptati, e(a)sti ună duce(a)ni mușată.

Doamna Babu:

– Nu știm cum sânt prețurili!

Shqip

– Veta! Do të shkoj deri në qendër të qytetit se do të bëj ca psonisje. Do të vish edhe ti?

– Mama! Nuk mund të vij se kam një mbledhje.

– Të shikojmë për ndonjë palë këpucë për mua.

– Ku do të vini për psonisje/blerje tek dyqani i Rakos?

– Jo, jo, do të shikojmë në atë dyqanin që është hapur tani në Bulevard „Republika”.

– Mama! Ke të drejtë, është një dyqan i bukur.

– Nuk dimë si janë çmimet!

Ana:

– Ari nviște(a)ri șă/și păpuță mușati, sănătoasi șă eleganti. Șă prețurili nu para sănt scumpi.

Doamna Babu:

– Tini cânt va s-ti n-tor dit adunari la hilă?

Veta:

– Căte ntregi, cum u ai lucru?

Doamna Babu:

– Vrem s-u mă(n)câm țina deadun că cu tată-tu avem ti/tră făte(a)ri ună vizită la un oaspit di a lui.

Ana-Veta:

– Adio mamă! Ghini s-nă videm!

– Ka veshje dhe këpucë të bukura, të shëndosha dhe elegante. Dhe çmimet s'para janë të shtrenjta.

– Ti kur do të kthehesh nga mbledhja moj bijë?

– Pse pyet si e ke punën?

– Duam ta hamë darkën bashkë se me babanë tënd kemi për të bërë një vizitë te një mik i tij.

– Adio mama! Mirupafshim!

VOCABULARU

băneadză

mușat

avigărătură

sânt doauă

camiri

salonu di aștiptari

sala di mă(n)cari

mari

ma e(a)sti dialihira

nedzi la scoala

dipicând

FJALORI

jetojnë

të bukur

rrethine

janë dy

dhoma

salloni i pritjes

salla e ngrënies

i, e madh

por është vërtet

shkon në shkollë

ndërsa

VOCABULARU

lucrează la ună

agensia di calitoria

Bancă di Comerț

va s-neg până tu/tru centru

di cetatea/căsăbă

că va s-fac născânti

Psunuse(a)ri/acumpărături

FJALORI

punon në një

agjensi udhëtimi

Bankë Tregëtare

do të shkoj deri në qendër

të qytetit

se do të bëj ca

psonisje/blerje

GRAMATICA**SUBJUNCTIVE MOOD***Present*

I have

You have

He/she has

We have

You have

They have

Prezent

Mîni(eu) s-am

Tini s-ai

Ațel/el / Ațeau/ea s-aibă

Noi s-avem

Voi s-aveț

Ațeli/eli / Ațe(a)li/e(a)li
s-aibă**MĂNYRA LIDHORE***E tashme*

Unë të kem

Ti të kesh

Ai/ajo të ketë

Ne të kemi

Ju të keni

Ata/ato të kenë

Imperfect

I had

You had

He/she had

We had

You had

They had

Imperfect

Mini/eu s-aveam

Tini s-aveai

Ațel/el s-avea

Noi s-aveam

Voi s-aveat

Ațeli/eli / Ațali/eali s-avea

E pakryera

Unë të kisha

Ti të kishe

Ai/ajo të kishte

Ne të kishim

Ju të kishit

Ata/ato të kishin

Present perfect

I have had

You have had

He/she has had

We have had

You have had

They have had

Prezent perfect

Mini/eu s-am avută

Tini s-ai avută

Ațel/el s-aibă avută

Noi s-avem avută

Voi s-aveț avută

Ațeli/eli / Ațali/e(a)li s-aibă avută

E kryer

Unë të kem pasur

Ti të kesh pasur

Ai/ajo të ketë pasur

Ne të kemi pasur

Ju të kenî pasur

Ata/ato të kenë pasur

Past perfect

I have had

You have had

He/she have had

We have had

You have had

They have had

Ma multu ca perfectu

Mini/eu s-aveam avută

Tini s-aveai avută

Ațel/el s-avea avută

Noi s-aveam avută

Voi s-aveat avută

Ațeli/eli / Ațe(a)li/e(a)li s-avea avută

E kryer e plotë

Unë të kisha pasur

Ti të kishe pasur

Ai/ajo të kishte pasur

Ne të kishim pasur

Ju të kishit pasur

Ata/ato të kishin pasur

OPTATIVE MOOD***Present***

May I have

May you have

May he/she has

May we have

May you have

May they have

Example*– I have had a such car I would be god.***MËNYRA DËSHIRORE*****E tashme***

Unë paça

Ti paç

Ai/ajo pastë

Ne paçim

Ju paçi

Ata/ato paçin

Shëmbull*– Të kisha pasur një makinë të tillë do të ishte mirë.****Prezent***

Mini/eu s-aveam

Tini s-aveai

Ațel/el s-avea

Noi s-aveam

Voi s-aveat

Ațeli/eli / Ațeali/e(a)li s-avea

Exemplu*– S-aveam avută ună abtari mașină va s-ira ghini.*

Lexia 9 (nouă)

Doi americani domnu șă/și doamna Samara
ar neasă tu/tru Itali ti/tră vizitari/vide(a)ri
patru cetatei/căsăbădzuri ca: Veneția, Firențe,
Roma șă/și Napoli.
Agiumsiră Veneția ier seară șă/și pi la 8 dix/di
căt(r)ă seara. Domnul Samara șă muliari-sa/mulieri-sa
intră tu ună agensiă di calitoria.

Aromâne(a)ști

Domnul Samara:

– Bunăseara!

Uficialu:

– Bunăseara! Ți buneață vu-adusi aoa.
Cu ți vreț s-vu servim?

Domnul Samara:

– Va s(ă)-vream vără informată/informati.
Vrem s-fățem un tur/giro/primnari pit(r)u cetatea/căsăbălu
a vost(r)u – Capitala Italiei – Roma.

Uficialu:

– Ari un tur/giro turistic interesant mâni.
Ahurhie(a)ști la ora 8 tahina/dimineața ș(ă)/și bitise(a)ști
la ora/săhatea 4 dupu prândz.

Domnul Samara:

– Ghini! Ghini! Him dacord ș(ă)/și noi.

Uficialu:

– Ahurhie(a)ști di la Piața San Marco/San Pietro/
Sămtu Marcu/Sămtu Pietro...

Dy amerikanë zoti dhe zonja Samara kanë shkuar
në Itali për të vizituar shikuar katër qytete si:
Venetikun, Firencen, Romën dhe Napolin.
Arritën në Venetik dje mbrëma rreth orës
8 të darkës.
Zoti Samara dhe gruaja hyjnë në një
agjensi udhëtimi.

Shqip

– Mirëmbrema!

– Mirëmbrema! Çfarë e mirë ju solli këtu?
Me çfarë doni t'ju sherbejmë?

– Do të deshëm ndonjë informatë.
Duam të bëjmë një tur/giro shëtitje nëpër qytetin tuaj –
Kryeqytetin e Italisë – Romën.

– Ka një tur/xhiro turistike interesante nesër.
Fillon në ora 8 në mëngjes dhe mbaron
në ora 4 mbasdite.

– Mirë! Mirë! Jemi dakord edhe ne.

– Fillon nga Piacca San Marko/San Pietro...

Domnul Samara:

– Un moment... ari ună... cum s-dzâti Map of Venice?

Uficialu:

– Ună Hartă di Veneția?

Domnul Samara:

– Exact.

Uficialu:

(Îi da ună hartă domnului Samara)

– Ia, ma s-vedz tu/tru aistă hartă ța cadî ntru ocîi Piața San Marco. Giru/turu/calitoria ahurhie(a)ști aoa piocioari că va si s-facă prima/prota ună vizită tu Bise(a)rica San Marcu ș(ă)-la Palatu dei Dogi.

Domnul Samara:

– Șă/și Campanela?

Uficialu:

– No, no nă yini/vini (a)râu/nă pari râu. Campanela nu e(a)sti nuntru tu/tru aistă calitoria turistică.

Domnul Samara:

– S-mi liert/liarta-mi. Ți dzășeș?

Uficialu:

– Dzâc că Campanela nu fați parti tu/ntru aist tur/giro, calitoria. Dapoa cu vaporeta di la Piața San Marco/Sămtu Marcu va s-nidzem tu isolu di Murano. Va s-vizitâm ună fabrică di giamă. Dapoea va s-prândzâm. După ți va s-prândzâm totăna cu vaporetă va s-nidzem tu Lido.

Domnul Samara:

– A, a ghini! Ghini! Dacord!

– Një moment... ka një... si i thonë Hartë e Venecias?

– Një Hartë të Venetikut?

– E saktë.

(I jep një hartë zotit Samara)

– Ja, po të shikosh këtë hartë të bie në sy Piacca San Marco. Turi, xhiroja fillon këtu më këmbë sepse do të bëhet së pari një vizitë në Kishën e Shën Markut dhe në Pallatin e Dogit.

– Dhe Kampanela?

– Jo, jo, më vjen keq. Kampanela nuk është brenda në këtë udhëtim turistik.

– Të më falësh. Çfarë the?

– Them se Kampanela nuk bën pjesë në këtë tur/xhiro/udhëtim. Pastaj me vaporete nga Piacca San Marco do të shkojmë në ishullin e Muranos. Do të vizitojmë një fabricë xhami. Pastaj do të drekojmë. Mbas drekimit/ngrënies së darkës gjithmonë me vaporetë do të shkojmë në Lido.

– A, a, Mirë! Mirë! Dakord!

Uficialu:

– Tu Lido va s-fățem un tur/xhiro/calitoria mușată.
Ma s-nă țană chirolu va s-fățem ună imnari(primnari)
mardzina di amari.

Domnul Samara:

– Ți s-fați ma si-asparga chirolu?

Uficialu:

– Veara nu mata/para fați chiro slabu/urut.
Ancațcă va s-da ploaiă șă s-suflă vimt(u)/livă grupu turistic
va si s-toară/toar(n)ă la Piața di Stagione (Piazza delle
Stagione) șă/și di ac(l)o tu/San Marco pit(r)u Canalu Mari
cu vaporetă ică cu gondolă.

Domnul Samara:

– Vu mulțumim ti/tră explicația care/ți nă dădeș ti/tră tută
turu, calitoria turistică ducă-vinită!

Uficialu:

– E cum va fățș domnule, va s-luaț bileti ti/tră calitoria
turistică ducă-vinită?

Domnul Samara:

– Astumsina, voi trei bileti ti/tră mini, mulieri-meă șă feata.

– Nē Lido do tē bējmē një tur/xhiro/udhētīm tē bukur.
Po tē na mbajē koha do tē bējmē një shētītje anēs detit.

– Çfarē bëhet po tē prishet koha?

– Nē verē nuk para bēn kohe e keqe.
Nē qoftē se do tē bjerē shi dhe tē fryjē erē grupi turistik
do tē kthehet nē Piacā di Stagione (Piazza della Stagione)
dhe prej aty nē San Marko/Shēn Marko nēpēr Kanalīn
e Madh me vaporetē ose me gondolē.

– Ju falenderojmē pēr shpjegīmīn qē na dhe pēr tē gjithē turin,
udhētīmīn turistik vajtje-adhje.

– E si do tē bēni zotēri, do tē merrni bileta pēr udhētīmīn
turistik vajtje-ardhje?

– Atēhere, dua tre bileta pēr mua, gruan dhe vajzēn.

VOCABULARU	FJALORI
Dupăprândz(u)	mbasdreke
Cum s-dzâți?	si thuhet?
Ma s-vedz aoa	po të shikosh këtu
Piocioari	më këmbë
Că va s-fățem	se do të bëjmë
na pari rãu	më vjen keq
Liartami	falmëni
Ţi vret?	Çfarë doni?
Totãna	gjithmonë
incațcã/ancațcã	në qoftë se
chiro slab	kohë e keqe
astumsina	atëhere
ahurhie(a)ști	fillon
tahina/dimineața	mëngjes
bitise(a)ști	mbaron
la patru dupăprândz	mbasdreke
li da unã hartã	i jep një hartë
ța cadi ntru/tu oc'li(u)	të bie në sy
aoa	këtu
piocioari	më këmbë
cã va si s-facã	se do të bëhet
prima/prota unã vizitã	së pari një vizitë
tu bise(a)ricã	në kishë
na yini/vini (a)rãu	më vjen keq

VOCABULARU

nu e(a)sti nuntru
 tu/tru aistă calitoria turistică
 nu fați parti
 va s-nidzem
 va s-prândzâm
 mușată
 ma s-nă țână chirolu
 ți s-fați ma si-aspargă chirolu
 ancațcă
 va s-da ploaiă
 șă/și suflă vimt(u)/livă
 va si s-toar(n)ă
 vu mulțumim
 ti/tră explicația
 care nă dădeș
 ti/tră tută calitoria

FJALORI

nuk është brenda
 në këtë udhëtim turistik
 nuk bën pjesë
 do të vemë
 do të drekojmë
 e bukur
 po të na mbajë koha
 çfarë bëhet po të prishet koha
 në qoftë se
 do të bierë shi
 dhe të fryje era
 do të kthehen
 ju falenderojmë
 për shpjegimin
 që na dhe
 për tërë udhëtimin

✠ Căftari: *Trăscriiă ună calitoria turistică ți vu ari faptă ma mult impresii!*

Lexia 10 (dzați)

*Ecuivalenți aromâne(a)ști
pi arbinuse(a)ști șă/și engleze(a)ști*

English	Aromâne(a)ști	Shqip
Waiter! Waitress!	Camarier!Camarier!	Kamarier! Kamarier!
Can do anything for you Sir?	Ursea domnule! Domn!	Urdhëro zotni!
The soup is cold.	Supa esti/easti arați.	Supa është e ftohtë.
This is fresh.	Aistă esti tazei(frescă).	Kjo është e freskët.
Take it back, please.	L'iau aistă ti rog (ti pälăcrăsesc-u).	Merre këtë të lutem!
This is tough (undone, not boiled, sour, salty).	Aistă esti sänätoasă (nifaptă, nihiartă, acrå, saratã).	Kjo është e fortë (e pabërë, e pazierë, e thartë, e kripur).
The bill, please.	Socoteala vu rog (vă pälăcrăsesc-u).	Llogarinë ju lutem.
There is a mistake in the bill.	Esti ună greșeală tu socoteală/logaria.	Ka një gabim në llogari.

Ghielili'gäte(a)rili /mezeili Antipasta șã be(a)rili

Sardines in oil.	Sardeli cu umptulem di masini.	Sardele me vaj ulliri.
Tunny in oil.	Pe(a)ști ton cu umptulem.	Peshk ton me vaj.
French salad.	Salatã frantezã (rusã).	Salatë franceze (ruse).
Soup of rice with small pieces of liver.	Supã di uriz/oriz cu bucãți di chicat.	Supë orizi me copëka mëlçie.
Olives in oil.	Masini tu/tru umptulem.	Ullinj në vaj.
Fruit juice.	Dzamã di fruit.	Lëng frutash.
Chicken broth...	Supã di gãl'inã...	Supë pule...
Beef (meat)broth...	Supã di carni...	Supë mishi...
Ox-tall-soup...	Supã di coadã di carni(carã)...	Supë mish bishti...
Roast mutton...	Carni friptã...	Mish i pjekur...

 Cãftari: Trãscriiã un prãndz la un bar-restaurant!

GRAMATICA

Noun

Proper noun

Victor, Mary, Daniel,
Clara, Barbara...

Example

– *Mary loves her parents.*

Common noun

Girl, friend, dictionary...

Example

– *Has a beautiful girl.*
– *Is a small dictionary.*
– *Victor is a dear friend.*

Nume

Substantiv propriu

Victor, Maria, Daniel,
Clara, Barbara...

Exemplu

– *Maria va părinții/i a l'iei.*

Substantiv comun

feată, oaspit, dicționar...

Exemplu

– *Ari ună feată mușată.*
– *E(a)sti un dixonar nic.*
– *Viktor e(a)sti un oaspit scump.*

Emri

Emri i përveçëm

Viktor, Maria, Daniel,
Klara, Barbara...

Shëmbull

– *Maria do prindërit e saj.*

Emri i përgjithshëm

vajzë, mik, diksionar...

Shëmbull

– *Ka një vajzë të bukur.*
– *Është një diksionar i vogël.*
– *Viktori është një mik i shtrenjtë.*

<i>Singular and plural of nouns</i>	<i>Singuralu șã pluralu</i>	<i>Njëjësi dhe shumësi i emrave</i>
Book–books	carti–cãrți	libër–libra
House –houses	casã–casili	shtëpi–shtëpitë
Boy–boys	ficior–ficioni–li	djalë–djemtë
<i>Example</i>	<i>Exemplu</i>	<i>Shëmbull</i>
Sing.: – <i>I am learning from a interesting book.</i>	– <i>Mini(eu) ma gëhvësesc unã carti interesantã.</i>	– <i>Unë jam duke lexuar një libër interesant.</i>
Plural: – <i>I am learning some interesting books.</i>	– <i>Mini(eu) ma gëhvësesc nãscãnti cãrți interesanti.</i>	– <i>Unë jam duke lexuar disa libra interesantë.</i>

Equivalenti aromãne(a)ști pi(t)arbinuse(a)ști șã/și engleze(a)ști

– How many people are there in Babu's family.	– Cãt iș(i)/membri ari familia Babu?	– Sa veta, anëtarë ka familia Babu?
– How many daughters do the Babu's have?	– Cãti fe(a)ti ar Babu-ni'ia?	– Sa vajza ka familia Babu?
– What are their names?	– Ți numi ar fe(a)tili?	– Çfarë emrash kanë çupat?
– Where does Ana work?	– Iu lucreazã Ana?	– Ku punon Ana?
– Where is Miss Babu going to do her shopping?	– Iu u fați psunuserea di stãmãnã doamna Babu?	– Ku e bën psonisjen e javës zonja Babu?
– How old is Ana?	– Cãt ani esti/easti Ana?	– Sa vjeç është Ana?
– Do you have any relatives in America?	– Aveț vãrã di soia a voastrã/voastã tu Americã?	– Keni ndonjë nga soji juaj në Amerikë?
– How much does that fish cost?	– Cãt custuse(a)ști ațel pe(a)ști?	– Sa kushton ai peshk?

– I don't have my sunglasses today.

– Do you know Valentina and Ana?

– What time is it?

– It's 10 past 1.

– The train leaves at four o'clock PM.

– The cousins will arrive at 10 o'clock PM.

– Tonight we will eat at uncle Mita.

– In the winter I am cold while in the summer I am warm.

– At what time do you go to the university?

– Mini(eu) nu li am ochielaril'i a me(a)li ază.

– Li cunușteț Valentina șă/și Ana?

– Căt e(a)sti oara?

– O(a)ra/săhatea e(a)sti 1 (ună) șă dzați (dzâți).

– Trenu nchise(a)ști la oara/săhatea 4 (patru) șă jumitati(dupuprândzu).

– Cusuriniłi agiung la oara/săhatea 10 dix/dicu/di cătră seara.

– Țina va s-u-măcâm cătă la lali Mita.

– Iara mini/eu am arăcuari dipicând veara am căldură.

– Tu ți oară agiundz la universitati?

– Unë nuk i kam gjyslykët e mia sot.

– I njihni Valentinën dhe Anën?

– Sa është ora?

– Ora është 1 e 10.

– Treni niset në ora 4 e gjysmë mbasdite.

– Kushurinjtë arrijnë në ora 10 të mbrëmjes.

– Darkën do ta hamë nga xhaxhi Mita.

– Në dimër unë kam të ftohtë ndërsa në verë kam të ngrohtë.

– Në çfarë ore arrin në universitet?

VOCABULARY

how many

are there

how many daughters?

the shopping

Do you know them?

Do you have any from
Your relatives?

lives

tonight

I am cold

VOCABULARU

Căt işi

Ari ac(l)o

Căti fe(a)ti

Psunuse(a)rea

Li cunușteț pi ełi

Aveți vără di soia

Nchise(a)ști

Seara

Am arăcuari

FJALORI

sa veta

ka atje

sa çupa

pazarin

i njihni ata

keni ndonjë prej sojit

niset

në mbrëmje

kam të ftohtë

while	Dipicând	ndërsa
in summer	Veara	në verë
I am warm	Am căldură	kam të ngrohtë
arrive	Agiundz	arrin

Parts of body	Părțili di trup(u)	Pjesët e trupit
head	Capu	koka
brisket	Chieptu	gjoksi
leg	Cicioru	këmba
back, spine	Schinăratu	kurrizi
shoulder	Pultarea	shpatull
liver	Chicatu	mëlcia
tongue	Limba	gjuha
kidney	Arichili	veshkat
brains	Mădua	truri

✠ Căftari (Lucru ti/tră a casă) / Tema: *Ună scrisoare ti/tră oaspit(l)u a mel(u).*

Lexia 11 (unăsprădzați)

Aseară, domnu Samara cu mul'ieri-sa/mul'iari-sa/mul'iarria a lui, Vasilichia, ar nchisită dit(u) Veneția ti tră nidze(a)ri tu Firençe. Ar nichiată un Fiat (taxiă) șă u ar faptă tută calea cu mașină/automobil. Torino ar aflată un hotel ți/cari lu-arăsi mult(u) că udaia/camera a lor cădea pisti Arno. Tora doamna Vasilichia zburăști cu poartaru/portieru că va să postează/posteadză născânti scriisori șă cartolini tu Americă.

Aromâne(a)ști

Portieru:

– Bunădimineața doamnă! Aveț mă(n)cată avoña/agoña cum s-ve(a)di v-u agoñășiț/avuñășiț/agoñășiț.

Doamna Vasilichia:

– Așă e(a)sti, ază avem mă(n)cată avoña/agoña. Vrem s(ă) vizităm Uffizu/Uffizi șă dupuprândz Duomo. Ma ninti prindi, lipse(a)ști s-postâm aisti scriisori șă cartolini ti/tră/ tu/tru Amerika. Vreau s-ti ntreb: „Iu e(a)sti posta?”.

Portieru:

– Posta e(a)sti nihemă di parti di aoa. Ma-âncațcă vrei timbri ari ac(l)o tu/tru ațeau duche(a)nea care/ți e(a)sti aproapea cu cafenea: „Dolce Vita”.

Doamna Vasilichia:

– S-hibă disclisă tu aist chiro?

Portieru:

– Pistupsesc(u) s-hibă disclisă tu/tru aist chiro.

Doamna Vasilichia:

(*Ne(a)dzi pi cicioari tu duchenea care/ți e(a)sti aproapea cu Bar-cafenea: „Dolce Vita”*)

Dje zoti Samara me gruan e tij Vasiliqinë janë nisur nga Venecia për të vajtur në Firenze. Kanë marrë me qira një Fiat(taksi) dhe e kanë bërë tërë rrugën me makinë. Në Torino kanë gjetur një hotel që u pëlqeu shumë sepse dhoma e tyre binte mbi Arno. Tani zonja Vasiliqi flet me portierin se do që të postojë disa letra dhe kartolina në Amerikë.

Shqip

– Mirëmëngjes zonjë! Keni ngrënë shpejt, si duket nxitoni.

– Kështu është. Sot kemi ngrënë shpejt. Duam të vizitojmë Uffiz-in dhe mbasdreke Duomo-n. Por më parë duhet të postojmë këto letra dhe kartolina për në Amerikë.

– Posta është pak larg që këtu. Por në qoftë se do pulla ka atje në atë dyqanin që është afër me kafenenë: „Jeta e embël”.

– Të jetë hapur në këtë kohë?

– Besoj të jetë hapur në këtë kohë.

(*Shkon më këmbë në dyqanin që është afër me Bar-Kafenenë „Dolce Vita”*)

– Domnule! Voi 10 (dzați) timbri. Am 6 scrisori și 4 (patru) cartolini. Voi s-li postez cu aeroplan „Air mail” ti/tră America.

Vinditoru:

– Di cai timbri vreț?

Doamna Vasilichia:

– Voi 6 timbru cu peisajuri dit Moscopolea si Curceaua si 4 timbri cu patriot aromăni cari ar dată contribut ti/tră Indipendența ali Albaniei/Arbinușiei (pistupsesc că va s-ai tu colecționu a tål filatelic).

Vinditoru:

– Sânt nali. Tora ar işătă. Ghini esti s-liai s-născânti colexionuri ti/tră filatelia.

Doamna Vasilichia:

– Nu am niți. Aveț s-n-aspărdzeț \$50 (țințidzăt di dolar).

Vinditoru:

– Sigur. Ia șă restu. Sănătati ș-tuti bunili.

Portieru:

– Ti tur(n)aș avoña/agoña doamnă Vasilichi s-ve(a)di că tu/tru aistă oară nu mata/nu para ari oamiñi.

Doamna Vasilichia:

– N(ă)-arəsi Firența. E(a)sti cetateă/căsăbâ mușat, păstrit, oamiñil'i sânt nviscuț ghini ș-cu eleganță. Căl'iurili sânt lărdz ș(ă) namisa di năsi ari borduri cu iarbă șă lilici.

Portieru:

– Vu recomandez s-videț Piazza Michelangelo. Ari șatrivanuri mușati ș(ă) cu valoari artistică. Sânt ali perioadi di Rinașterea Italiană. Putet s-fățeț fotografii/caduri s-filmaț cu camera.

– Zotëri! Dua 10 pulla. Kam 6 letra dhe 4 kartolina. Dua t'i dërgoj me aeroplan për në Amerikë.

– Prej cilave pulla do?

– Dua 6 pulla me peisazhe nga Voskopoja dhe Korça dhe 4 pulla me patriotë arumunë (vllhë) që kanë dhënë kontribut për Pavarësinë e Shqipërisë (besoj se do të kesh në koleksionin tënd filatelik).

– Janë të reja. Tani kanë dalë. Mirë është të marrësh dhe disa koleksione për filateli.

– Nuk kam të vogla. Keni të më thyeni \$50 (dollarë).

– Sigurisht. Merre dhe restin. Shëndet dhe gjithë të mirat.

– U ktheve shpejt zonja Vasiliqi, duket që në këtë orë s-para ka njerëz.

– Më pëlqeu Firenca. Është qytet i bukur, i pastër. Njerëzit janë të veshur mirë dhe me elegancë. Rrugët janë të gjera dhe anëve të tyre ka bar dhe lule.

– Ju rekomandoj të shikoni Piazza Michelangelo. Ka shatrivane dhe skulptura arti shumë të bukura dhe me vlerë artistike. Janë të Periudhës së Rilindjes Italiane. Mund të bëni fotografi dhe të filmoni me kamera.

Doamna Vasilichia:

– Aşa va s-făţem. Va s-nidzem deadun cu bărbatǎ-nu ti/trǎ vizitari. Ghini s-nǎ videm!

– Kēshtu do tē bējmē. Do tē shkojmē bashkē me burrin tim pēr ta vizituar. Mirupafshim!

Ecuivalenti aromǎne(a)şti pi arbinuse(ş)ti şǎ/şi engleze(a)şti

English	Aromǎne(a)şti	Shqip
– My father has made many pictures.	– Tatǎ-nu ari faptǎ multi fotografi.	– Babai im ka bēre shumë fotografi.
– To ask a question?	– S(ǎ)-ntreb unǎ ţiva?	– Tē pyes një gjē?
– To take a bath.	– Fac unǎ bańǎ.	– Bēj një banjē.
– It is fine weather.	– Faţi chiro muşat.	– Bēn kohē e bukur.
– It is bad weather.	– Faţi chiro slab(urut).	– Bēn kohē e keqe.
– It has been warm today.	– Ari futǎ cǎldurǎ azǎ.	– Ka qenē ngrohtë sot.
– It's always cold here.	– Faţi totǎna arǎcoari aoa.	– Bēn gjithmonē ftohtë kētu.
– I have never taken a trip to Viena.	– Mini(eu) nu am faptǎ vǎrnoarǎ unǎ calitoria Viena.	– Unē nuk kam bēre kurrē një udhētim në Vjene.
– His wife always goes for a stroll before dinner.	– Mulieri-sa nedzi totǎna ti/trǎ unǎ primari ninti di prǎndz.	– Gruaja e tij shkon gjithmonē pēr një shētitje pērpara darkēs.

✠ Cǎftari / Tema: *Impresi dit(u) un turne turistic in Itali, în Romǎnia, în Arbinuşia, în Grecia/Graţia...*

VOCABULARU	FJALORI
A seară	dje
Cu mul'ieri-sa	me gruan
Ti/tră nidze(a)ri	për të shkuar
Tu/tru Firente	në Firenze
u-ar faptă tută	e kanë bërë tërë
calea cu maşină	rrugën me makinë
ar aflată	kanë gjetur
lu arăsi multu	u pëlqeu shumë
cadi pisti Arno	bie mbi Arno
zburăşti	flet
tora	tani
doamna	grua
născânti scriisori	disa letra
bunâdimineaţa	mirëmëngjes
aveţ mă(n)cată	keni ngrënë
avoña/agoña	shpejt
aşâ e(a)sti	kështu është
dupuprândz	mbasdreke
ma ninti prindi/lipse(a)şti	më parë duhet
aisti scriisori	këto letra

VOCABULARU

niheamă
 di parti dit aoa
 ma ăncățã vrei timbri
 Ari ac(l)o
 Tu ațea(u) cari
 E(a)sti aproapea
 Cu cafenea
 „Dolce Vita”
 s-hibă disclisă
 tu aist chiro
 pistupsesc
 ne(a)dzi pi cicioari
 sânt nali
 tora ar ișătă
 ghini e(a)sti s-liai
 nu-am niț/asparti
 sãnătati s-tuti bunili
 ti tur(n)aș
 avoña/agoña
 s-ve(a)di că tu/tru aistă oară

FJALORI

pak
 larg që këtu
 por në qoftë se do pulla
 ka atje
 në atë që
 është afër
 me kafenenë
 „Jeta e ëmbël”
 te jetë hapur
 në këtë kohë
 besoj
 shkon më këmbë
 janë të reja
 tani kanë dalë
 mirë është të marrësh
 nuk kam të vogla/të prishura
 shëndet dhe të gjitha të mirat
 u ktheve
 shpejt
 duket se në këtë kohë

VOCABULARU	FJALORI
nu para/nu mata ari	nuk para ka
oamiñi	njerëz
n-arăsi Firența	më pëlqeu Firenca
e(a)sti cetateă/căsăbă mușat(ă)	është qytet i bukur
oamiñilî sânt nviscuț ghini	njerëzit janë të veshur mirë
ș-cu eleganță	dhe me elegancë
căliurili sânt lărdzi	rrugët janë të gjera
ș-namisa di nâsi	dhe midis tyre
ar borduri cu iarbă ș-lilicii	kanë bordurë me bar dhe lule
deadun	bashkë
cu bărbată-nu	me burrin tim
tatâ-nu/tata a mel	babai im
s(ă)-ntreb ună țiva	të pyes një gjë
fac ună bană	bëj një banjo
fați chiro slab	bën kohë e keqe
ar fută căldură ază	ka qenë ngrohtë sot
fați chiro mușat	bën kohë e bukur
fați totâna arăcoari	bën gjithmonë ftohtë
mul'ieri-sa a lui	grua e tij

VOCABULARU

ne(a)dzi totăna

ti/tră ună primnari

ninti di prändz

FJALORI

shkon gjithmonë

për një shëtitje

para darke

GRAMATICA***The definite article***

The year – the years

The book – the books

The state – states

Articolu hotărât

an,-u/añi,-li

carti,-a/cărți,-li

stat,-u/stati,-li

Nyja shquese

vit,-i /vite,-t

lib/ër,-ri/libra,-t

shtet ,-i/shtete,-t

Example– *The book is very interesting.*– *The books are very interesting.****Exemplu***– *Cartea e(a)sti mult interesantă.*– *Cărțile sânt mult interesanti.****Shëmbull***– *Libri është shumë interesant.*– *Librat janë shumë interesantë.*

Lexia 12 (doauăsprădzați)

Răspundeți pi aromâne(a)ști șă/și arbinuse(a)ști ăntrebărilor cai/care/ți sânt pi limba engleză.

English	Aromâne(a)ști	Shqip
– Do you know where Piazzala Michelangelo is?	– Știț voi iu e(a)ști Piazzala Michelangelo?	– Dini ju ku është Piazzala Michelangelo?
– Do you know how to make good coffe?	– Știț voi cum s-fac cafeiă bună?	– Dini ju si të bëj kafe të mirë?
– Where you did met your professor?	– Iu-u – adunat voi profesoru a vost(r)u?	– Ku takuat ju profesorin tuaj?
– Do you know where he is now?	– Știt voi iu e(a)ști ațel/el tora?	– Dini ju ku është ai tani?
– Welcome Miss. When did you arrive?	– Ghini vinit doamnă, când aveț vinită?	– Mirëserdhët zonjë, kur keni erdhur?
– We left early and we returned late?	– Noi fudzim avoña/agoña ș(ă) nă tur(n)âm amănat.	– Ne ikëm shpejt dhe u kthyem vonë.
– It has been a very interesting lesson.	– Ar fută un lexion mult interesant.	– Ka qenë një leksion shumë interesant.
– Is that the Santa Lucia of the famous song?	– E(a)ști ațeau Santa Lucia al cânticului famos?	– Është ajo Santa Lucia e këngës së famshme?
– Yes, it's one of the old Neapolitan songs. Here we are at Santa Lucia.	– Da, ațel e(a)ști unu di cântițili ve(a)cl'i Neapolitani, aoa noi him la Santa Lucia.	– Po, ajo është një prej këngëve të vjetra Neapolitane. Këtu ne jemi te Santa Lucia.

Informări ti/tră cetatea/căsăbălu

– Which is the nearest way to us?	– Cai e(a)ști calea ma aproapea ti/tră noi?	– Cila është rruga më e afërt për ne?
– At what street do you live?	– Tu/tru ți cali bănaț voi?	– Në ç'rrugë banoni ju?
– In which direction must I go?	– Tu/tru ți direcție prindi/lipse(a)ști s-neg?	– Në cilin drejtim duhet të shkoj?
– Can you show me where the taxi stand is?	– Puteț voi s-nă spuneț iu chindure(a)ști taxia?	– Mund të më tregoni ju ku qendron taksia?

– Do you ever see any of your old university friends?	– A aveț vidzută voi văr di oaspițili a voșt(r)i vecl'i universitar?	– A keni parë ju ndonjë nga miqtë e tu të vjetër universitare?
– Turn left at the fourth traffic light.	– Tur(n)aț-vă a stânga tu/tru semaforu 4.	– Kthehuni majtas në semaforin 4.
– We left early and we returned late.	– Noi fudzim avoña/agoña ș(ă)-nă tur(n)âm amănat.	– Ne ikëm shpejt dhe u kthjem vonë.
– The first street on the left.	– Prima cali a stânga.	– Rruga e parë majtas.
– The admission is free.	– Intrarea esti gratis.	– Hyrja është gratis.
– When is the church open?	– Când esti/easti disclisă biserica?	– Kur është hapur kisha?
– In Rome, Venice and other cities there developed an Intellectual movement called humanism, which is the Basis of Renaissance.	– Roma, Veneția șă tu alti căsăbădzuri(cetate) ac(lo) si dezvoltă ună mișcari intelectuală aclimată humanismu ți(cari) esti baza(thimel'ia) ali Renesanssi.	– Në Romë, Venetik dhe në qytetet e tjera atje u zhvillua një lëvizje intelektuale që u quajt humanizëm që është baza e (Rilindjes Kulturore).

VOCABULARY
to answer
how to make
Where did you meet him
Welcome Miss
When did you arrive?
We left early
here we are
Which is the nearest
way to us?
At what street do you Live?
can you show me

VOCABULARU
Răspundeți
Cum s-fac
Iu u adunaț ațel/pi el
Ghini vinit doamnă
Când aveți vinită
Noi fudzim agoña
Aoa noi him
Cai esti calea ma
Aproapea ti/tră noi?
Tu/tru ți cali bănați voi?
Puteț voi s-nă s-puneț

FJALORI
përgjigjuni
si të bëj
ku e takuat atë
mirëserdhët zonjë
kur keni erdhur
ne shkuam shpejt
këtu ne jemi
Cila është rruga me
E afërt për ne?
Në çfarë rrugë banoni ju?
mundeni ju të më tregoni

Where stand is?	Iu chindure(a)ști?	Ku qendron?
any	Văr	ndonjë
friends	Oaspiți	miqtë
turn left	Turnaț-vă a stânga	kthehuni majtas
the first street	Prima cali	rruga e parë
When is the church open?	Când esti dezclisă biserica	kur është hapur kisha?
developed	Si dezvolta	zhvillohet
called	Acilimată	e quajtur
Renaissance	Renașterea	Rilindja

✠ **Căftari:** *Trăscrii centru di cāsăbălu a vost(u)/vostru.*

GRAMATICA

Singular noun that ends in -a- is generally feminine

House	cas/ë,-a	shtëpi,-
Girl	feată,-a	vajz/ë,-a
Miss	doamn/ă,-a	zonj/ë,-a
Day	dzu/ă,-a	dit/ë,-a

Some nouns that end in -u- in the singular are masculine

Professor	profesor,-u	profesor,-i
Teacher	nvețător,-u/ănvățator,-u	mësues,-i
Actor	actor,-u	actor,-i
Grandnephew	strănipot,-u	stërnip,-i

Lexia 13 (treisprădzați)

Ca tu multi locuri dit lumi, ază tu/tru Arbinusiă/Albania in general tuți ar căti un televizor a casă.
 Sinemaia contină s-hibă populară șă tradzi multț oamiñi.
 Tu aisti dzăli s-da tu/tru ecran un film dit un reghisor care ari avută suces nu maș tu/tru Arbinusiă (Albania) ma ș-tu Statili Uniti dit America iu ari amintată/căștigată șă un preț Oscar (Zburări telefonică).

Aromâne(a)ști

Lizeta:

– Alo! Stela! Ți faț cum eșt cu sănătatea?
 Avem mult chiro ți nu him vidzuti.

Stela:

– Nă-aspari vără trei meș(i). Nu am avută chiro liber.

Lizeta:

– Cu tută ațeau mini(eu) am ntribată ti/tră tini șă rí(ă) ar dzasă că ai fută ghini cu sănătatea.

Stela:

– Lizeta! Ar ișată un film mușat, avdz?
 N(ă)-ar dzăsă zboară buni ti/tră aist film.
 Am chiefi s-nidzem deadun s-u videm filmu la sinema „Majestic”. E, di ți păreri eșt, va s-yin cu mini ima no?

Lizeta:

– S-nu hibă văr film limonadă, văr film ți ț-aduți som(n).

Stela:

– No, no la soră. E(a)sti un film istoric.

Lizeta:

– Ți spuni aist film șă gioacă văr artist cu numă?

Si në shumë vende të Botës, sot në Shqipëri/Albania përgjithësisht të gjithë kanë nga një televizor në shtëpi.
 Kinemaja vazhdon të jetë popullore dhe tërheq shumë njerëz.
 Në këto ditë jepet një film nga një regjisor i cili ka patur sukses të madh jo vetëm në Shqipëri, por edhe në Sh.B.A. ku ka fituar dhe një çmim Oskar (Bisedë telefonike).

Shqip

– Alo! Stela! Ç'bën si je me shëndet?
 Kemi shumë kohë që nuk jemi parë.

– Më duket ndonja tre muaj. Nuk kam patur kohë të lirë.

– Megjithatë unë kam pyetur për ty dhe më kanë thënë se ke qenë mirë me shëndetin.

– Lizeta! Ka dalë një film i bukur, dëgjon?
 Më kanë thënë fjalë të mira për këtë film.
 Kam qejf të shkojmë bashkë ta shikojmë filmin te Kinema „Majestic”. E, e çfarë mendjeje je, do të vish me mua apo jo?

– Mos jetë ndonjë film limonadë, ndonjë film që të sjell gjumë.

– Jo, jo, moj motër është një film historik.

– Çfarë tregon ky film dhe lot ndonjë artist me emër?

Stela:

– Spuni ti/tră lumta/lupta al popului/poporului Italian cu Garibaldi tu/tru cap/cu aist liundar tu/ntru frâmti ti/tră libertatea şă unirea ali Italiei, tu anu 1848(ună nîliă optu suti şă patru dzaţişapti).

Lizeta:

– Mini arăsesc filmili americani dit(u) Hollywood/Hollivud.

Stela:

– Aşă e(a)sti. Filmili americani di Hollivud sânt cu nivel a nalt artistic. Mini(eu) preferez filmili şi/cari tratează tema istorică ică ş(ă) filmili şi tratează tema familiară (Filmu dramă-familiară).

Lizeta:

– Astumsina şi va s(ă)-făţem, va s-nidzem deadun s-u videm filmu ima no? Cum s-vrei tini aşă va s-făţem. (*Lizeta deadun cu Stela l'ia autobusu urban s-agiung tu biletaria ali sinemaîi*).
(*Al biletarului/vinditoru al biletilor*)

– Vrem doauă bileti ti/tră oara 10 (dzaţi) di seara/dix seara. Li vrem tu/tru lojă ică tu/tru sală. Ma s-poţ s-nă li dai tu/tru radha 14 (patrusprâdzaţi).

Vinditoru:

– Ursiţi biletili?

Lizeta:

– Cât custusesc biletili?

Vinditoru:

– 10 (dzaţi) euro.

Lizeta:

– Mulţumesc!/Vă-haristăsesc! Sănătăti!

– Tregon për luftën e popullit Italian me në krye Garibaldin, me këtë udhëheqës në ballë për lirinë dhe bashkimin e Italisë në vitin 1848.

– Unë pëlqej filmat amerikanë të Hollivudit.

– Ashtu është. Filmat amerikanë të Hollivudit janë me nivel të lartë artistic. Unë preferoj filmat që trajtojnë temën historike ose filmat që trajtojnë temën familiare (Filmin dramë-familare).

– Atëhere çfarë do të bëjmë, do të shkojmë bashkë ta shikojmë filmin apo jo? Si të duash ti ashtu do të bëjmë. (*Lizeta së bashku me Stelën marrin autobusin dhe arrijnë në biletarinë e kinemasë*).

– Duam dy bileta për orën 10 të darkës. I duam në llozhë ose në sallë po të jetë e mundur në radhën 14.

– Urdhëtroni biletat?

– Sa kushtojnë biletat?

– 10 dhjetë euro.

– Faleminderit! Shëndet!

VOCABULARU

Ca tu/tru multi locuri

Dit lumi

Tut(i)ar a casă

Contină s-hibă populară

șă tradzi mulț(i) oamiñi

Tu/tru aisti dzâli

s-da tu/tru ecran

iu ari amintată/câstigatâ

avem mult chiro

ți nu him vidzuti

ma puțan di trei meși

nu am avută chiro liber

ti/tră aist film

am avdzâtă zboară buni

ti/tră aist film

s-nidzem deadun cu tini

cum dzâț la soră?

ți spuni aist film?

Gioacă văr artist cu numă?

Spuni ti/tră lumta a/lupta

Al popului/poporului Italian

Cu Garibaldi liundar tu/tru frâmți

Ti/tră libertatea șă unirea ali Itali

Tu/tru 1848

FJALORI

si në shumë vende

të botës

të gjithë kanë në shtëpi

vazhdon të jetë popullore

dhe tërheq shumë njerëz

në këto ditë

jepet në ekran

ku ka fituar

kemi shumë kohë

që nuk jemi parë

më pak se tre muaj

nuk kam patur kohë të lirë

për këtë film

kam dëgjuar fjalë të mira

për këtë film

të shkojmë bashkë me ty

Si thua moj motër?

Çfarë tregon ky film?

Luan ndonjë artist me emër?

tregon për luftën

e popullit Italian

me Garibaldin prijës në ballë

për lirinë dhe bashkimin e Italisë

me 1848

Mini(eu) arăsesc	unë pëlqej
Aşă e(a)sti	ashtu është
Astumsina ți va s-fățem?	Atëhere çfarë do të bëjmë ?
Va s-nidzem s-u videm filmu	do të shkojmë ta shikojmë filmin
Ima no	apo jo
Vrem doauă bileti ti/tră oara 10	duam dy bileta për në orën 10
Di(t)/dic seara/di cătră seara	të darkës
Cât custusec biletile	sa kushtojnë biletat
Multumesc/v-haristăsesc	faleminderit, ju falenderoj
Sănătati	shëndet

Frași pi aromâne(a)ști șă arbinuse(a)ști

– Sânt 32 (treidzățidoauă) di biseriți ți/cari avigăresc Moscopolea/Vuscopulea.

– Franța avem vizitată 30 di muzeumi mușati.

– Apartamentu al lală-nu ari custusită 30.000 di euro (treidzâți di nîliă).

– Avem schimbată 1.600 (unănilîn șasi suti) di dolar.

– Noi nu n-arăse(a)ști s-aștiptăm tu aradă.

– Di iu hiț voi?

– Eu/mini esc aromân/rămân dit Arbinușia.

– Ază un euro esti schimbată cu \$1.214 (un dolar si doauă sutipatrusprădzâți) di centi.

– Janë 32 kisha që rrethojnë Voskopojën.

– Në Francë kemi vizituar 30 muzeume të bukura.

– Apartamenti i xhaxhait tim ka kushtuar 30.000 euro.

– Kemi shkëmbyer 1.600 dollarë.

– Ne nuk na pëlqen të presim në radhë.

– Nga jeni ju?

– Unë jam arumun/vllah nga Shqipëria.

– Sot një euro është këmbyer me një \$ 1 dhe 214 cent.

VOCABULARU

Sânt
Di biseriți
Cari/ți avigăresc
A lală-ńu
Ari custusitã
Avem schimbatã
Nu n-arãse(a)ști
s-aștiptâm
mini(eu) esc
di iu hiț voi?
E(a)sti schimbatã

FJALORI

janë
kisha
që rrethojnë
xhaxhait tim
ka kushtuar
kemi shkëmbyer
nuk më pëlqen
të presim
unë jam
Prej nga jeni ju?
është shkëmbyer

GRAMATICA

English

The adjectives (Singular)

The Italian book

Plurale

The Italian books

Sing.	<i>the old suit</i>
Plur.	<i>the old suits</i>
Sing.	<i>the French boy</i>
Plur.	<i>the French boys</i>
Sing.	<i>the intelligent girl</i>
Plur.	<i>the intelligent girls</i>

Aromâne(a)ști

Prenume (Singular)

carti italine(a)ști

Pluralu

cãrțili italine(a)ști

Sg.	<i>nviște(a)ri veacl'ia</i>
Pl.	<i>nviște(a)ri ve(a)cl'i</i>
Sg.	<i>ficior franțez</i>
Pl.	<i>ficiori franțezi</i>
Sg.	<i>featã intelegentã</i>
Pl.	<i>fe(a)ti intelegenti</i>

Shqip

Mbiemrat (Njëjës)

libri italisht

Shumës

librat italisht

Njëjës:	<i>veshje e vjetër</i>
Shumës:	<i>veshje të vjetra</i>
Njëjës:	<i>djalë francez</i>
Shumës:	<i>djem francezë</i>
Njëjës:	<i>vajzë inteligjente</i>
Shumës:	<i>vajza inteligjente</i>

Lexia 14 (patrusprādzaī)

Italiañil'ia neg tu/tru bar ică tu/tru cafeteria (cafeneia)
 ti/tră multi scopuri:ti/tră ancumpărari apartamenti (casi),
 ti/tră fățe(a)ri șacai namisa di soți, oaspiți,
 ti/tră scriari scriisori, ti/tră ghivise(a)ri ziaru, revista,
 ti/tră giucari domino, tavlă șă ti/tră loari vără nglițată ică văr
 capucino... Stela intră tu/tru-un bar cu domnu Babu,
 un aromân/vlah cari /ți studiadză/studiază la Unuversitatea al
 studentilor di nafoară. Babu ari ti/tră fățe(a)ri practica
 di Limba Engleză tu 6 meși di dzăli.

Aromâne(a)ști

Camarieru:

– Ursiț! Ghini vinit! Vreț să stăteț nuntru ima nafoară?

Domnu Babu:

– Nutru! Nutru! Că cum s-veadi/vedi va s-acață s-da ploaiă.

Camarieru: (Fați șacaiă)

– Ari vără stămână/săptământă ți ma dzătem va s-da ploaiă
 ș-nu mata ma nă cadi!

Stela:

– Ai ndreptati. Așă e(a)sti nu da ș-nu ma da ploaiă.

(Doamna Stela șă domnu Babu acață ună masă
 șă purusesc căti ună cappuccino.)

Domnu Babu:

– Stela! Ti ți păreri eșt, tu/tru ți săhati va s-u alăsâm ca s-n-
 adunâm seara/di cătră seara?

Stela:

– Mini(eu) dzăc s-u-alasâm pi la săhatea 8 di cătră seara.

(După ți si adună la oara/săhatea 8 di cătră seara/dic seara
 șă deadun neg tu/tru un Bibliotecă).

Italianët shkojnë në bar ose në kafene për shumë qëllime:
 për të blerë apartamente (shtëpi), për të bërë shaka midis
 shokësh, miqsh, për të shkruar letra, për të lexuar gazetën,
 revistën, për të lojtur domino, tavlë dhe për të –
 marrë ndonjë akulllore, kapucino... Stela hyn në një bar
 me zotin Babu, një arumun/vlah që studion
 në Universitetin e Studentëve të Huaj.
 Babu ka për të bërë praktikën e gjuhës Engleze
 për 6 muaj.

Shqip

– Urdhëroni! Mirëserdhët! Doni të rrini brenda apo jashtë?

– Brenda! Brenda! Se si duket do të bierë shi.

(Bën shaka)

– Ka ndonja 1 javë që po themi do të bjerë shi dhe s-po na bie!

– Ke të drejtë. Ashtu është nuk bie dhe nuk po bie shi.

(Zonja Stela dhe zoti Babu zenë një tavolinë
 dhe porositin nga një kapucino.)

– Stela! E çfarë mendjeje je, në çfarë ore do ta lemë që të
 takohemi në darkë?

– Unë them ta lemë rreth orës 8 të darkës.

(Mbasi takohen në ora 8 të darkës dhe bashkë shkojnë
 në një Bibliotekë).

Stela:

– Ți cărți șă revisti mușati ari aistă ekspozită, ca mulți tiniri ar vinită!

Stela:

– Babu! U! U! Ațeau(ea) feata ți easti ac(l)o n-aspari cānda e(a)sti cusurină-mea, Lizeta.

Lizeta:

– U, Stela! Ți buneața ti adusi aoa?!

Stela:

– E Lizeta, ți faț, cum eșt cu sănătatea? E, mini(eu) am vinită deadun cu ospitli a mel Babu s-videm aistă Ekspozita di Carti.

Lizeta:

– Ua, cât ghini ți ti adunai. Māni am dzua di nașteri, eșt călisită/invitată s-yin/vin deadun cu ospitli a tāl Babu că va s-aștirām ună masă iu va s-l'ia parti oamiñil'i a noșt(r)i di aproapea șă soațili șă soțil'i a mel'i di cursu universitar.

Domnu Babu:

– Stela! Că iu-u-am vidzută aistă feată?! S-nu hibă ațeau feata cai/care giuca tennis cu un ficior sum lai, elegant, cu-un trup mușat. N-aspari dumānica tricută tahina/dimineața.

Stela:

– Babu! Ațeau e(a)sti, ai ndreptati. Cusurină-mea ar futa.

(Dumānica Stela deadun cu Babu neg la cusurina a l'iei Lizeta ti/trā dzua di nașteri.

După ți prāndzāră cu oamiñil'i ali famil'iei șă oamiñil'i di aproapea acāțarā s-facā muhabeti șă s-danțează cu melodiili mușati di magnetofon(u). Stătură pānă nādzānoapti. Dapoea ițido fudzi tu/tru casa a lui.)

– Çfarē libra dhe revista ka kjo ekzpozitē! Si shumë të rinj kanë erdhur!

– Babu! Ajo vajza që është atje më duket se është kushërira ime Lizeta.

– U, Stela! Çfarē e mirē të solli këtu?!

– E, Lizeta, ç'bën, si je me shëndet? E, unë kam erdhur me mikun tim Babu të shikojmë këtë Ekspozitē të librit.

– Ua, sa mirē që të takova! Nesër kam ditëlindjen, je e ftuar të vish bashkë me mikun tënd se do të shtrojmë një tavolinë ku do të marrin pjesë njerëzit tanë të afërm dhe shoqet dhe shokët e mi të kursit universitar.

– Stela! Se ku e kam parē këtë vajzē/çupē?! Mos është ajo vajza që loste tenis me një djalē esmer, elegant, me një trup të bukur, Më duket të dielën e shkuar në mëngjes.

– Babu! Ajo është, ke te drejte. Kushurira ime ka qenē.

(Të dielē Stela bashkë me Babun shkojnë tek kushërira e saj Lizeta për ditëlindje.

Mbasi drekuan me njerëzit e familjes dhe njerëzit e afërm filluan të bëjnë muhabet dhe të vallëzojnë me meloditë e bukura të magnetofonit. Ndenjën deri në mesnatë vonë. Pastaj secili shkoi në shtëpinë e tij.)

VOCABULARU

Neg
Ică tu
Ti/tră multi scopuri
Ti/tră s-ancupură casi
Ti/tră scriiari scrisori
Ti/tră ghivise(a)ri ziaru
Ti/tră luari expresu capuccinu
Ună nglițată ică văr aperitiv
Ursiț!
Vreț să stăteț nuntru
Ima nafoară
Că cum s-ve(a)di
Va s-acață s-da ploaiă
Ari ună săptămână/stământă
ți ma dzătem va da ploaiă
ș-nu mata da
tu/tru săhatea va s-n-adunâm
di cătră seara
mini dzăc s-u-alasăm pi la săhatea 8
ca mulți tiniri sănt
ațeau(ea) n-aspari cānda e(a)sti
cusurină-mea
ți buneăță ti adusi aoa
māni am dzua di nașteri

FJALORI

shkojnë
ose në
për shumë qëllime
për të blerë shtëpi
për të shkruar letra
për të lexuar gazetën
për të marrë ekspresin kapuçinon
një akullore ose ndonjë aperitiv
Urdhëroni!
doni të rri brenda
apo jashtë
se si duket
do të fillojë të bjerë shi
ka një javë
që po themi do të bjere shi
dhe s'po bie
në orën 8 të mbrëmjes
do të mblidhemi
unë them ta lemë rreth orës 8
si shumë të rinj janë
ajo më duket sikur është
kushërira ime
ç'e mirë të sollti këtu
nesër kam ditëlindjen

VOCABULARU	FJALORI
s-nu agărsăşt s-yin/vin	të mos harrosh të vish
că va s-aştirăm ună masă	se do të shtrojmë një tavolinë
cu oamil/i di ma aproapea	me njerëzit më të afërm
dumânica neg deadun	të dielë shkojnë bashkë
la cusurina a l'iei	kushërira e saj
până tu mesea di noapti/nadzănoapti	deri në mesnatë vonë
iţido ne(a)dzi tu/tru casa a lui	secili shkon në shtëpinë e tij

 Căftari: *Făţet un dialog namisa di doi tiniri cai/care/ţi s-va. (Când trec ună seară la un Bar-Restaurant.)*

GRAMATICA		
SUBJUNCTIVE MOOD	CONGIUNTIVU MOD	MËNYRA LIDHORE
1. Present be	s(ă)-esc	E tashme të jem
2. Imperfect were	s(ă)-iram	E pakryer te isha

3. Present Perfect

were

s-am fută

E kryer

të kem qenë

4. Past perfect

had been

s(ă)-aveam fută

E kryer e plotë

të kisha qenë

IMPERATIVE MOOD**Present**

Be!

MODU IMPERATIV

Hi! Hiț!

MËNYRA URDHËRORE**E tashme**

Ji! Jini

Lexia 15 (țințisprădzați)

Domnu Babu cu muliera a lui sânt Roma.

Azã sânt diştiptat agoña: sânt nviscuţi pi aghonãse(a)ri şã ar işitã. Ora(sãhatea) esti/easti 10 şã dupã unã vizitã tu Coloseu, iu ar faptã multi caduri (fotografii), sânt tu un staţion şã zburãsc cu un calitor.

Aromâne(a)şti

Doamna Babu:

– Cu l'artari, pot s-vu intreb: Treţi aoa autobusu ti/trã la Piazza San Pietro?

Calitoru:

– Di aoa va s-l'iai autobusu cu numuru 34 (treidzãtipatru). Cu aist autobus va s-vin ş-mini(eu) cã am tu program sã visitadz Vaticanu.

Domnu Babu:

– Dealihira! Ua cãt ghini! Va sã calitorãm deadun. U avem ti/trã prima oarã. Vrem sã vizitãm Basilica di San Pietro şã maieles afrescurili cari sânt famosi.

Calitoru:

– Aşã esti sânt lucrari magici cari spun cã poporu Italian ari datã contribut mari ti/trã zviluparea (dezvoltarea) ali traditiei Criştinã.

Doamna Babu:

– Ţi orar ari autobusu? Cãnd yini aţel/el? Si amanã mult chiro?

Calitoru:

– Autobusu cu numuru 34 yini tora la sãhatea 10 (dzaţi).

Doamna Babu:

– Astumsina s-mi l'artaţ mini(eu) va s-mi aplec niheamã cã mi doari cicioru. Ma s-vreţ şãdeţ şã voi.

Zoti Babu me gruan e tij janë në Romë.

Sot janë zgjuar shpejt/herët: janë veshur me nxitim dhe kanë dalë. Ora është 10 dhe mbas një vizite në Kolose, ku kanë bërë shumë fotografi, janë në një stacion dhe bisedojnë me një udhëtar.

Shqip

– Më falni mund të të pyes: Kalon këtu autobusi për në Piazza San Pietro?

– Prej këtu do të marrësh autobusin me numur 34. Me këtë autobus do të vi dhe unë se kam në program të vizitoj Vatikanin.

– Vërtet! Ua sa mirë! Do të udhëtojmë bashkë. E kemi për herë të parë. Duam të vizitojmë Basilica di San Pietro sidomos afresket që janë të famshme.

– Kështu është janë punime të mrekullueshme që tregojnë se populli Italian ka dhënë kontribut të madh për zhvillimin e traditës së Krishtere.

– Çfarë orar ka autobusi? Kur vjen ai? Vonohet shumë kohë?

– Autobusi me numur 34 vjen tani në orën 10.

– Atëhere të më falni, unë do të ulem pak se më dhemb këmba. Po të doni uluni dhe ju.

Domnu Babu:

– Căt diparti di aoa esti Piazza San Pietro?

Calitoru:

– Di aoa cu autobus țani giunitati di oară/oră.

Domnu Babu:

– Ia, ma yini autobusu cu numuru 34 (treidzătipatru).

(Domnu si Doamna Babu deadun cu calitoru si alinã tu autobus șã acațã cãti un loc.)

– Sa larg qe kету eshtë Piazza San Pietro?

– Prej kету me autobus mban gjysëm ore.

– Ja, po vjen autobusi me numerin 34.

VOCABULARU

Liartãmi!

Pot s-vu ntreb

Treți di aoa

Cu mulierea a lui

Sânt diștiptaț agoña

Sânt nviscuț pi agoñãseri

Ar ișãtã

Ar fapțã

Di aoa va s-liai

Dealihira

Cãt ghini

Va s-calitorim deadun

Miraculoasi

Cãnd yini?

astumsina/atumțea

va s-mi aplec niheamã

maieles

FJALORI

Më falni!

mund t'ju pyes

kalon qe kету

me gruan e tij

janë zgjuar shpejt

janë veshur me nxitim

kanë dalë

kanë bërë

qe kету do të marrësh

vërtet

sa mirë

do të udhëtojmë bashkë

të mrekullueshme

Kur vjen?

atëhere

do të ulem pak

sidomos

zviluparea/dezvoltarea	zhvillimi
mult chiro	shumë kohë
mi dor cicioarili	më dhembin këmbët
cât diparti	sa larg

*To the doctor***English**

- When are the consulting hours?
- What the matter with you?
- I'm feeling very ill.
- I have felt.
- I have a head-ache.
- He has stomach-ache.
- She has ear-ache.
- Do you sleep well?
- I sleep very badly.
- I've vomited.
- I can't eat anything.
- I'm tired all the time.
- Strip to the waist, please!
- Do you feel any pain here?
- Have you taken your temperature?

*La docturu***Aromâne(a)ști**

- Cânt e(a)sti oraru ti/tră consultari?
- Dit ți vă plândzeț ?
- Mi simpt mult lândzit.
- Mini(eu) simt am.
- Am dure(a)ri di cap.
- Ațel(el) ari dure(a)ri di stumac.
- Ațeau(ea)ari dureri di urecl'ia.
- A durniș ghini?
- Dorm mult râu.
- Am vumută.
- Nu pot s-mă(n)c nițiva/iștiva.
- Totăna esc acurmat.
- Dispu'iaț-vă până tu/tru measi!
- A simți vără dureri aoa?
- U aveț misurată temperatura?

*Te mjeku***Shqip**

- Kur është orari për konsultim?
- Nga se qaheni? Nga se ankoheni?
- Ndjem shumë i sëmurë.
- Unë ndiej kam.
- Kam dhimbje koke.
- Ai ka dhimbje stomaku.
- Ajo ka dhimbje veshi.
- A fjetë mirë?
- Fle shumë keq.
- Kam vjellë.
- Nuk mund të ha asgjë.
- Gjithmonë jam i lodhur.
- Zhvishuni deri në mes!
- A ndjen ndonjë dhimbje këtu?
- E keni matur temperaturën.

– My temperature is thirty eight point six.

– Show me your tongue, please.

– Take a deep breath in and out.

– Open your mouth and say: aaa...!

VOCABULARY

When is?

What's the matter?

I'm feeling very ill

a head-ache

He has stomach-ache

She has ear-ache

Did you sleep well?

I sleep very badly

I've vomited

I can't eat anything

Strip to the waist

Have you taken your Temperature?

your tongue

breath

deep

mouth

take a deep

breath

open your mouth

– Am temperatura 38.6 di gradă.

– Vă rog/pălăcrăsesc nă spuneț limba?

– Luaț adiliatic ahănda șă scutețu.

– Disclideț gura șă dzățeț: aaa...!

VOCABULARU

Când esti?

Dit ți vă plândzeț?

Mi simt mult lăndzit

Dureri di cap

Ațel(el) ari dureri di stomac

Ațeau(ea) ari dureri di urecliă

Durńis ghini?

Dorm mult rău

Am vumută

Nu pot s-măc nițiva/iștiva

Dispuľiaț-vă pănă tu me(a)si

U aveț misurată temperatura?

Limba

Adiliatic

Ahănda

Gura

Luaț adiliatic

Ahănda

Disclideț gura

– Kam temperaturë 38.6 gradë.

– Ju lutem më tregoni gjuhën?

– Merrni frymë thellë dhe nxirreni.

– Hapni gojën dhe thoni: aaa...!

FJALORI

Kur është?

Nga çfarë ankoheni?

ndjehem shumë i sëmurë

dhimbje koke

Ai ka dhimbje stomaku

Ajo ka dhimbje veshi

Fjete mirë?

Fle shumë keq

Kam vjellë

Nuk mund të ha asgjë

Zhvishuni deri në mes

E keni matur temperaturën?

gjuhën

frymë

thellë

gojën

merrni frymë

thellë

hapni gojën

GRAMATICA

Idiomatic expressions

With have
To be ungrateful
To be sleepy
To be cold
To be warm

Personal Pronoun

I
You
He/she
We
You
They

Example

– *He is writing to her.*

– *I speak to him in the waiting room.*

– *We bring them some books.*

– *I sent her a special delivery letter from Philadelphia.*

Expresioni idiomatiți

cu-am
am fuami
am som(n)
am arăcuari
am căldură

Pronomu Personal

Mini(eu)
Tu/Tini
Ațel/el–Ațeau/ea
Noi
Voi
Ațeli/el'i–Ațeali/eali

Exemplu

– *Ațel(el) easti scriînd a l'iei.*

– *Mini(eu)l'i gresc a lui tu/tru-udaia di aștiptari.*

– *Noi lu-aduțem a lor născânti cãrti.*

– *Mini(eu)l'i pitrec a l'iei unã scriisoari spețialã expresã dit Filadelfia.*

Shprehje Idiomatike

me kam
kam uri
kam gjumë
kam të ftohtë
kam të ngrohtë

Peremrat Vetore

Unë
Ti
Ai/Ajo
Ne
Ju
Ata/Ato

Shëmbull

– *Ai është duke i shkruar asaj.*

– *Unë i flas atij në dhomën e pritjes.*

– *Ne u sjellim atyre ca libra.*

– *Unë i dërgoj asaj një letër speciale ekspres nga Filadelfia.*

☒ **Căftari: La doctoru.**

Lexia 16 (șasisprădzați)

*Ecuivalenți engleze(a)ști
și aromâne(a)ști șă/și arbinuse(a)ști*

Domnu Babu cu doamna Stela sânt duș(i) tu/tru Firențe șă va ca șă veadă ună dramă originală italiană. Teatru e(a)sti nclis iți/cathi lun. Ună mușată dumânică l'ia ună taxiă la oara 7 (șapti) di cătră seara. Dupa giunitati di oară/săhati agiung tu/tru sportelu di bileti. Lia doauă bileti tu/tru arada 8 (optu). Dapoa sta dinipoi di sală iu sânt mulț(i)spectator ți/care zburâsc namisa di nâs(i). Teatru/Drama ahurhiaști tu-oara/săhatea 8 (optu) șă giunitati șă bitise(a)ști tu/tru 10 (dzați) șă giunitati. E(a)sti ună dramă cu trei acturi/acti ți/care tratează problemi esențiali familari di dzua di ază. Drama/teatru u avinară cu mari interes spectatoril'i că lu arăsi multu. Ninti ca si s-toară tu/tru/ntru hotel chinduriră tu/tru-un Bar-Restaurant. Purusiră doauă cappuccino șă câtă ună bucată di turtă.

Zoti Babu me zonjën Stela kanë shkuar në Firenze dhe duan të shikojnë një dramë originale italiane. Teatri është i mbyllur çdo të hënë. Një të dielë të bukur marrin një taksu në ora 7 të mbrëmjes. Mbas gjysëm ore arrijnë në sportelin e biletave. Marrin dy bileta në rradhën 8. Pastaj rrinë prapa sallës ku janë shumë spektatorë që flasin ndërmjet tyre. Teatri/Drama fillon në orën 8 e gjysëm dhe mbaron me 10 e gjysëm. Është një dramë me tre akte që trajton probleme esenciale familjare të ditës së sotme. Dramën e ndoqën me shumë interes spektatorët se u pëlqeu shumë. Para se të kthehen në hotel qendruan në një Bar-Restaurant. Porositën dy kapuccino dhe nje copë turtë.

English	Aromâne(a)ști	Shqip
– I remembered that they had not been here since 1980.	– Mini(eu)aduș ntu minti/aduș pit(r)u minti că ațeali(eali)/ațeli/el'i nu avea fută aoa di la 1980.	– Unë kujtova që ata nuk kishin qenë këtu që më 1980.
– Ladies and gentlemen close your book!	– Doamnelor șă Domnilor /Doamni șă Domni nclideț cărțili a voast(r)i!	– Zonja dhe zotërinj mbyllni librat tuaja!
– Please go to the railroad station Stela!	– Vă rog/vă pälăcrăsesc(u) duțet-vă la stațiunea di tren Stela!	– Ju lutem shkoni në stacionin e trenit Stela!
– They finally built a subway in your city.	– Ațeli(el') ma tu soni adărarā ună metroiā tu cetatea a voastrā.	– Ata më së fundi ndërtuan një metro në qytetin tuaj.
– It was the largest and most comfortable hotel in the whole town.	– Ațel(el) ira ma marili șă ma comodu hotel tu ntreagă cetatea.	– Ai ishte më i madhi dhe më komodi hotel në tërë qytetin.

– When you arrived they had left.

– He is the oldest student in our class.

– He is older than our professor.

– We haven't seen each-other
for two months.

– Când agiumsit voi, e'li (ațeli)
avea fudzită.

– Ațel(e'l, năs) esti ma vecliu student
tu clasa a noast(r)ă.

– Ațel(e'l) esti ma vecliu di cât
profesoru a nost(r)u.

– Noi nu u avem vidzută unu-alantu
ti/tră două meș(i).

– Kur arritët ju, ata kishin ikur.

– Ai është studentu më i vjetër në klasën
tonë.

– Ai është më i vjetër sesa profesori ynë.

– Ne nuk kemi parë njeri-tjetrin
për dy muaj.

VOCABULARY

I remembered

that they

had not been here

since 1980

close your books

Please

go

they finally

built a subway

our city

when we arrived

they had left

He is the oldest student

in our class

he is older

VOCABULARU

Mini(eu)u aduș tur/ntur (minti)

Că ațeli/e'li

Nu avea fută aoa

Di la 1980

Nclideț cărțili a voastri

Vă rog/vă pâlăcrăsesc(u)

Duțeț-vă

Ațeli/e'li ma tu soni

Adărară ună metroiă

Tu/tru cetatea a noastră

Când agiumsim noi

Ațeli/e'li avea fudzită

Ațel/el e(a)sti ma vecliu

Tu/tru clasa a noast(r)ă

Ațel/el esti ma vecliu

FJALORI

unë e solla ndërment (e kujtova)

se ata

nuk kishin qënë këtu

që më 1980

mbyllni librat tuaja

ju lutem

shkoni

ata më në fund

ndërtuan një metro

në qytetin tonë

kur arritëm ne

ata kishin ikur

ai është më i vjetri student

në klasën tonë

ai është më i vjetër

than our professor	di cât profesor	sesa profesori
we haven't seen	Noi nu-u aveam vidzută	ne nuk e kishim parë
each-other	Unu-alantu ti/tră	njeri-tjetrin
for two months	Ti/tră doi meş(i)	për dy muaj

Treatment

- You must take care of yourself!
- You must stay in bed for three days.
- You must be transported to hospital.
- You have to keep a diet.
- Take drops before eating.
- It's nothing serious.
- I'll write you a prescription.
- You have to keep a diet.
Don't eat meat, don't eat food with salt,
don't use the alcohol/spirit.

Tratamentu

- Lipse(a)şti s-v-afăriţ!
- Lipse(a)şti/prindi s-chinduriţ
tu/tru pat/ştăr(n)ut patru dzăli.
- Lipse(a)şti/prindi s-vu pitriţem
tu/tru spital.
- Lipse(a)şti/prindi s-ţăneţ dietă.
- Yitria /medicamentu lipse(a)şti luari
ninti di mă(n)cari.
- Nu e(a)sti ţiva serioasă.
- Va si/s-vu scriiuună reţetă.
- Lipse(a)şti/prindi s-ţăneţ dietă.
S-nu mă(n)caţ carni, ş-lugrii sărati,
s-nu băgaţ tu/tru gură alcool.

Trajtimi/mjekimi

- Duhet te ruheni!
- Duhet të qendroni në shtrat 4 ditë.
- Duhet t'ju dërgojmë në spital.
- Duhet të mbani dietë.
- Ilaci/medikamenti duhet marrë
para ngrënies.
- Nuk është gjë serioze.
- Do t'ju shkruaj një rețetë.
- Duhet të mbani dietë.
Të mos hani mish, gjera të kripura,
të mos vini në gojë alkool.

– Shall be fit to travel soon?	– A va s-esc tu/tru stari s(ă)-calitoresc di avoña/agoña?	– A do të jem në gjendje të udhëtoj së shpejti?
– You will soon well.	– Mult Agoña, va s(ă)-hiț ghini.	– Shumë shpejt do të jeni mirë.
– Thank you doctor, what the fee?	– Va mulțumesc/vu haristăsesc(u) doctor, cât lipse(a)ști/prindi s-v-u pultesc/plătesc?	– Ju falenderoj, sa duhet të paguaj?

 Căftari: Ună vizită la docturu (un dialog namisa di un pațient lăndzit cu un docturu).

GRAMATICA

Interrogative sentences

Does Charles/Bob speak Italian?

Where does Stela live?

When does the teacher arrive?

Does Stela study with Bob?

Frași interrogativi

Zburăști Charli/Bobu italine(a)ști?

Iu băneadzâ/bănează Stela?

Când agiundzi nvețatoru?

Studiadză Stela cu Bobu?

Fjali pyetese

Flet Çarli/Bobi italisht?

Ku jeton Stela?

Kur arrin mësuesi?

Studion Stela me Bobin?

Lexia 17(şaptisprădzaşi)

Limba Italiana / Gjuha Italiane

Limba Italiană yini/vini dit Latina, limba di la Roma Antică. Tuți italianil'i zburâsc Italiana, ma mulți italiañi zburâsc șã un dialect.

Cum avem vidzutã, Italia e(a)sti mpãrțatã pi regioni: Piemonti, Umbria, Lacio șã/și alti, e, in general iți/cathi region ari dialectu a lui ti/trã exemplu, un Venetian, va sã zburâscã italiana ma ș-dialectu di Venetia; un Napolitan zburãști italiana, ma ș(ã) dialectu di(t) Napoli, va s-dzãcã Napolitana!

Nãscãnti dialecti undzesc, alanti sãnt mult diferiti(altfel), una di alantã. Cum italiana, șã dialectili yin/vin di la Latina zburãtã care/ți e(a) sti transformatã in moduri diferiti pit(r)u secolu. Italiana e(a)sti limba Naționalã, limba ți/care tuți studiazã pit scol'i, șã limba di radio, television șã di ziar(u); e(a)sti difficult/greu s-dzãt, ti/trã cãt timp dialctili, va sã pistibãneazã.

Azã mulți maieles tiniril'i nu zburãsc dialectu namisa di nãș. La ultimil'iã ańi. Lumea e(a) sti mpãrțatã, ma nãcã di unãoarã ș-un chiro, șã comunicãrili sãnt fapți ma tr-avońãsi.

Limba Italianã nu e(a)sti avigãratã maș di termili di tehnicã ma șã di zboarã prãmutati dit nafoarã. Limba Engleze di causa ali influenței economice șã politice al Statilor Uniti dit(u) America ari datã multi zboarã dit limba englezã ți ar intratã tu/tru limba italianã.

Ia nãscãnti zboarã: ți/cari fac parti tu Italiana modernã: summit, boom, jeans, basketbooll, football, leader, weekend, jazz, sport sa alti.

Gjuha Italiane vjen nga Latinishtia gjuha e Romës Antike. Të gjithë italianët flasin italisht, por shumë italianë flasin dhe një dialekt Siç kemi parë ,Italia është ndarë në reghione: Piemonti, Umbria, Lacio dhe të tjera, e, në përgjithësi çdo zonë ka dialektin e saj: p.sh. një Venecian do të flasë italishten, por edhe dialektin e Venecias; një Napolitan flet italishten, por edhe dialektin e Napolit, d.m.th. Napolitanen.

Disa dialekte ngjasin, të tjerat janë shumë të ndryshme, njera nga tjetra.

Si italishtia, dhe dialektet vijne nga Latinishtia e folur që është transformuar në mënyra të ndryshme nëpër shekuj. Italishtia është gjuha kombëtare, gjuha që studiojnë nëpër shkollë, dhe gjuha e radios, televizionit, gazetës; është vështirë të thuash, për sa kohë dialektet, do të mbijetojnë.

Sot veçanërisht të rinjtë nuk flasin dialektin midis tyre. Në vitet e fundit Bota është ndarë, më e vogël se një herë e një kohë dhe komunikimet janë bërë më të përsheptuara.

Gjuha Italiane nuk është e rrethuar vetëm nga terma të teknikës, dhe nga fjalë të huazuara nga jashtë. Gjuha Engleze nga shkaku i influencës ekon, dhe politike të SH.B.A. ka dhenë shumë fjalë nga gjuha engleze që kanë hyre në gjuhën italiane. Ja, disa fjalë: që bëjnë pjesë në Italishten Moderne: summit, boom, jeans, football, leader, weekend, jazz, sport etj.

VOCABULARU	FJALORI
Limba italiană	gjuha italiane
Yini/vini di(t)Latina	vjen nga Latinishtia
Limba di la Roma Antică	gjuha e Romës Antike
Tuț(i)italianili zburâsc	të gjithë italianët flasin
cum avem vidzută	siç kemi parë
Italia e(a)sti mpărțată	Italia është ndarë
Pi regioni	në rexhione/krahina
in general iți/cathi region	në përgjithësi çdo rexhion/krahinë
Ari dialectu a lui	ka dialektin e tij
Ti/tră exemplu	p.sh.
Un Venețian va să zburâscă Italiana	një Venecian do të flasë Italishten
Ma ș-dialectu di Veneția	por dhe dialektin e Venecias
Un Napolitan zburaști Italiana	një Napolitan flet Italisht
Ma ș-dialectu di(t) Napoli	por dhe dialekti i Napolit
Va să dzâcă Napolitana	d.m.th Napolitanen
Născânti dialecti undzesc	disa dialekte ngjasin
Alanti sânt multi diferiti	të tjerat janë të ndryshme
Ună di alantă	njera nga tjetra
Cum Italiana șă dialectili	si Italishtia dhe dialektet
Yin/vin di la Latina zburătă	vijnë nga Latinishtia e folur
ți/care e(a)sti transformată	që është transformuar
In moduri diferiti pit secolu	në mënyra të ndryshme ndër shekuj
Italiana e(a)sti Limba Nacională	Italishtia është Gjuha Kombëtare

limba ți/care tuț(i)studiază pit scol'i	gjuha që të gjithë studiojnë nëpër shkolla
șă limba di radio, televizion	dhe gjuha e radios, televizionit
șă di ziar(u)	dhe gazetës
e(a)sti difficult/greu s(ă) dzăț	është e vështirë të thuash
ti/tră cât timp chiro dialectili	për sa kohë dialektet
vă s(ă) pistibănează	do të mbijetojnë
ază mulți, maieles tiniril'i	sot shumë, veçanërisht të rinjtë
nu zburăsc ninga dialectu	nuk flasin akoma dialektin
namisa di năș	midis tyre
la ultimiliă ańi	në vitet e fundit
lumea e(a)sti mpărțată	bota është ndarë
ma nícă di unăoară	më e vogël se njëherë
ș(ă)un chiro	e një kohë
șă comunicării sânt fapți	dhe komunikimet janë bërë
ma tr-avońăsiti	më të përshpejtuara
limba Italiană nu e(a)sti avigărată	gjuha Italiane nuk është rrethuar
maș di termili di tecnică	vetëm nga termat e teknikës
ma șă di zbuară prămutati	por edhe nga fjalë të huazuara
di(t) nafoară	të huaja /nga jashtë
limba Engleze dit cauza ali influenței	Gjuha Engleze nga shkaku i nfluencës
economică șă politică	ekonomike dhe politike
al Statilor Uniti dit America	të Shteteve të Bashkuara të Amerikës
ari dată multi zboară	ka dhëne shumë fjalë
ia, născânti zboară: summit, boom...	ja, disa fjalë: summit, boom...

GRAMATICA

Personal Pronouns

Me
You
Him/it; Her/it
Us
You
Them

Pronumili Personali

ună
ță
li
ună
vu
ațalor lu

Peremrat Vetore

më
të
I
na
ju
atyre/u

Example

– *They are ripe apples: do you want them?*

– *Do you know Stela and Nicola?*
– *Yes. I know them well.*

– *This milk is not fresh.*
I will not buy it.

Exemplu

– *Ațeali/eali sânt meri coapti:*
voi li vreț ațeali?

– *Voi cunușeț Stela șă Nicola?*
– *Da. Mini(eu) li cunosc ațeli ghini.*

– *Aist lapti nu e(a)sti fresc(u)/tazei.*
Mini(eu) nu va s-u ancumpur ațel.

Shëmbull

– *Ato janë mollë të pjekura:*
ju i doni ato?

– *Ju njihni Stelën dhe Nikollën?*
– *Po. Unë i njoh mirë ata.*

– *Ky qumësht nuk është i freskët.*
Unë nuk do ta blej atë.

Lexia 18 (optusprădzați)

Artili figurative șă/și muzica

Artu/Arta figurativă șã muzica sânt lilicioasi în Italia, tu/tru iți/cathi secol. Artu șã pisti tuti artistilî di Renașterea/Rifitarea/Rinascimento u fe(a)șirã Italia mama al artililor figurativi. Namisa di mulți mar artiști aflãm Gioto, și/cari ar faptã afrescurili al Assisi șã al Padova, șã/și Mușata Torre di Gioto–Firenția; Sandro Boticelli, dit cari tuș aduțem ntur minti „La Nascita di Venere” („Nașterea ali Venerei”)/„Amintarea ali Venerei”.

Leonardo Da Vinci, geniu universal și-ari faptã „La Mona Lisa”; șã dapoea Michelangelo, care/și si-aduți ntur/tur minti ti/trã afrescurili grandiosi (cu mari valoari artisticã) di „Capella Șistina”, șã ti/trã multi sculpturi, namisa dit cari „Il Mose e Il David” („Mose șã David”). Ti/Trã americañi e(a)sti di interes particular Andrea Palladio cã ari avuta influență mari tu/tru architectura Americanã; nimal s-aduțem ntur/pir minti Monticello „Casa al Thomas Jefferson” tu Virginia.

Ca tu/tru artili figurativi Italia ari datã un contribut special ti/trã dezvoltarea/svilluparea ali muzicãlei,

șã al instrumentilor muzicali. Nimal s-aduțem ntur/tur minti cã terminologia muzicalã e(a)sti maliudzã totãna italianã: *adagio*, *maestoso*, *da capo*, *allegro*, *vivace*, *con brio* ș.al... ti/trã exemplu sânt zboarã italiani. Italian ira șã Nicola Amati (1596-1684); șã fumelia a lui Pietro șã Giuseppe; Andrea Guarnieri (1629-1698); Antonio Stradivari (1644-1737) cari/și n-ari alãsatã instrumenti lucrati cu art (*vioari*, *violinceli* și/cari nu-ar futã unãsoiã. Ma tu/tru Itali e(a)sti totãna unã formã muzicalã opera: origina a liei e(a)sti Firența, tu/tru bitisita al secolui XVII pãnã tu chirolu modern tradiția ali operãlei nu ari futã intreruptã.

Azã opera e(a)sti ninga ma cultivatã tu tutã Lumea, șã operili di Claudio Monte Verdi, ca: „Lorfeo”, di Giuseppe Verdi (1813-1901), ca „Traviata”, „Il Rigoletto”, „L'Aida”, „Il Trovatore”, di Gioachino Rossini (1792-1868), ca „Il Barbiere di Sevilla”; Giacomo Puccini (1858-1924), ca „La Boheme”, „Madam Butterfly”, șã alți compositori, continã s-hibã presentatș pisti tuti tu/tru Itali. Tradiția continuã șã bãnãzã tu/tru Teatrili Mãri ca „La Scala di Milan”, „Carlo” di Napoli etc.

Arti figurativ dhe muzika janë të lulëzuara në Itali, në çdo shekull. Arti dhe mbi të gjitha artistët e Rilindjes e bënë Italinë mamanë e arteve figurative. Midis shumë artistëve të mëdhenj gjejmë Gioto-n që ka bërë afresket e Assisit dhe Padovës dhe të bukurën Torre të Giotos-në Firenze; Sandro Boticellin prej të cilit sjellim ndër mend „La Nascita di Venere” („Lindja e Venerës”).

Leonardo Da Vinci gjeniu universal që ka bërë „La Mona Lisa”; dhe pastaj Michelangelo, që përmendet për afresket grandioze (me vlerë të madhe artistike) të „Kapello Shistinës”, dhe për shumë – skulptura, ndërmjet të cilave „Il Mose e Il David” („Mose dhe Davidi”). Për amerikanët është e interesit te veçantë Andrea Palladio se ka pasur influencë të madhe në arkitekturën amerikane; mjafton të sjellim ndërmend Monticello, „Shtëpia e Jeffersonit” në Virgjinia.

Si në artet figurative, Italia ka dhënë një kontribut të veçantë për zhvillimin e muzikës dhe të instrumenteve muzikore. Mjafton të sjellim ndër

mend se terminologjia muzikale është pothuajse gjithmonë italiane: *adagio*, *maestoso*, *da capo*, *allegro*, *vivace*, *con brio*, etj... p.sh. janë fjalë italiane. Italian ishte dhe Nikola Amati (1596-1684); dhe fëmija e tij Pietro dhe Giuseppe; Andrea Guarneri (1629-1698); Antonio Stradivari (1629-1737) që na ka lënë instrumente të punuara me art (violina, violincelë që nuk kanë qenë njësoj. Por në Itali është gjithmonë një formë muzikale opera: origjina e saj është Firenca, në mbarimin e shek. XVII deri në kohën moderne tradita e operas nuk ka qenë ndërprerë.

Sot opera është më e kultivuar në të gjithë Botën dhe operat e Klaudio Monteverdit, si: „Lorfeo” e G. Verdit (1813-1901) si „Traviata”, „Rigoletto”, „L’Aida”, „Il Trovatore”, di Gioachino Rossini (1792-1868), si „Il Barbiere di Sevilla”; Giacomo Puccini (1858-1924) si „La Boheme”, „Madam Butterfly”, dhe të tjerë kompozitorë të jenë presantuar mbi të gjithë në Itali. Tradita vazhdon të jetojë në Teatrot e Mëdhenj si „La Scala di Milan”, „Il San Carlo” di Napoli etc.

VOCABULARU

Arta figurativă
șă muzica sânt lilicioasi
în Italia
Tu/tru iți/cathi secol
Artu șă pisti tuti
Artistiți di Renașterea / di Reamintarea
u fe(a)țiră Italia
Mama al artililor figurativi
Namisa di mulț(i)măr artiști
Aflâm Giotto
Care/ți ar faptă afrescurili
Al Assisi șă al Padova
șă mușata
Dit cari/di cai tuți adușem ntur minti
La Nascita di Venere/Nașterea ali Venerei
Geniu universal cari/ți ar faptă șă dapoea
Care/ți va s-hibă adus tur/ntru/pir minti
Ti/tră afrescurili grandiosi
Cu valoari mari artistică
șă/si ti/tra multi sculpturi
namisa di cari „Il Mose e Il David”
ti/tră americañi e(a)sti di interes

FJALORI

arti figurativ
dhe muzika janë të lulëzuara
në Itali
në çdo shekull
arti dhe mbi të gjitha
artistët e Rilindjes
e bënë Italinë
mamanë e arteve figurative
midis shumë artistëve të mëdhenj
gjejmë Gioton
që ka bërë afresket
të Assisit dhe te Padoves
dhe e bukura
nga i cili të gjithë sjellim ndër mend
La Nascita di Venere/Lindja e Veneres
gjeniu universal që ka bërë dhe pastaj
që do të jetë sjellë ndërmend/përmendet
për afresket madhështore
me vlerë të madhe artistike
dhe për shumë skulptura
midis të cilave „Il Mose e Il David”
për amerikanët është i interesit

particular	të veçantë
că ari avută	se ka pasur
influență mari	influcență të madhe
tu/tru architectura Americană	në arkitekturën amerikane
nimal s-aduțem tur/pir minti	mjafton të sjellim ndërmend/të përmendim
ti/tră dezvoltarea/svilluparea	për zhvillimin
ali muzicălei și instrumentilor muzicali	të muzikës dhe të instrumenteve
ca terminologia muzicală e(a)sti	se terminologjia muzikale është
mal'udzã totãna italianã	pothuajse gjithmonë italiane
cari/ți n-ari alãsatã	që na ka lënë
instrumenti lucrati cu art	instrumente të punuara me art
vioari, violinceli cari/ți nu ar futã unãsoiã	violina, violincelë që nuk kanë qenë njëlloj
origina a l'iei e(a)sti Firența	origjina e saj është Firenca
tu/tru bitisita al secolui XVII	në mbarim të shek.të XVII
pãnã la chirolu modern	deri në kohën moderne
tradiția ali operãlei	tradita e operas
nu-ari futã intreruptã	nuk ka qenë ndërprere
e(a)sti ninga ma cultivatã	është akoma më e kultivuar
alți compozitori	të tjerë kompozitorë
continã s-hibã presentați	vazhdojnë të jenë të përfaqësuar
pisti tuti tu/tru Itali	mbi të gjitha në Itali

 Căftari: Câte Italia e(a)sti mama al artilor și ali muzicălei?

GRAMATICA

Dimonstrative adjectives

This and that

*Example**This coat***Pl.:** these*These overcoats**– I'm sorry, but I prefer this one.**– She does not come to this department store, she goes to that one.*

Aist/Aistă

*Exemplu**Aistă jachetă***Pl:** Aisti*Aisti palaturi**Aisti jacheti di cheali**– Nă pari (a)rău, ma mini(eu) preferez aistă.**– Ea(ațeau) nu yini/vini tu/tri aistă magazină/ducheani, ațeau/ea ne(a)dzi tu aistă.**Mbiemrat Dëftore*

Ky/Kjo

*Shëmbull**Kjo xhaketë***Sh.:** Këto*Këto pallto**Këto xhaketa lëkure**– Më vjen keq, por unë preferoj këtë.**– Ajo nuk vjen në këtë magazinë, ajo shkon te kjo.*

Lexia 19 (nouăsprădzați)

Limba Aromână / Vlahă

Gjuba Arumune / Vllabe

Să limba aromână/vlahă yini/vini di la latina veacliă. Ș-ateau(ea) e(a)sti mpărțată pit dialcti/dialecturi ca ti/tră exemplu: dialectu fărșărot, gramostean, meglo-român, istoromân. aromânil'i/macedono-vlahil'i șă limba a lor ali mami/dadi pistibănează dit(u) 2000 ș-țiva di ańi ma ninti. Ti/tră aistă si zburăști dit(u) secolu a dzațea. Limba aromână vlahă ică macedono-vlahă e(a)sti ca șă/și limbili alanti. Ti/tră aistă si scriă pi aromăne(a)ști șă ti/tră aromânil'i, si editează revisti, s-fac emisiuni radiodifusivi, emisiuni televizivi pi aromăne(a)ști/vlăcheaști șă/și ti/tră aromânil'i s(ă)-fac șă Congresuri.

Aromânil'i/vlahil'i sânt sud-Danubiańi. Latina ari asimilată ună parti di aistă limbă autoktonă. Aist proces e(a)sti răspândit tu/tru ună superfață/spațiu nimal largă șă compactă care/ți s-tindi namisa di Carpatu di Nord până tu/tru sudu al Balcanului. La aistă superfață e(a)sti fapt poporu/popolu ve(a) cl'iu român, nimal unificat dit(u) ahurhita până tu/tru secol/ii VII-IX, aistă dit vidzuta lingvistică.

Limba veacliă română ari patru formi actuali. Partea ma mari al lingviștilor recunosc romăne(a)știa comună, care contină aproapea nicărtită tu ațeali 4 formili actuali di aistă limbă trădeadunoasă care/ți correspundează cu grupili veacli romani:

1. Româna (daco-romăna, vlahă/valaha).
2. Aromăna (macedono-vlahă).
3. Meglenita (me-glen-romena-vlahă) – variant ali limbei aromână/vlahă zburătă tu/tru sudu al Danubului, tu/tru locurili dit Balcan.
4. Istriana (istro-romena-vlahă) zburătă tu/tru Peninsula di Istria.

Aromăna e(a)sti limba di dadă/di mamă al aromânilor care/ți confirmează singurștirea alor etnolingvistică.

Dhe Gjuha Arumune/Vllahe vjen nga Latinishtia e vjetër. Dhe ajo është ndarë në dialekte si p.sh. dialekti fërshërot gramostean, meglo-romën, istro-romën. Arumunët/Maqedono-Vllehët dhe gjuha e tyre e nënës mbijetojnë prej 2000 e ca vjet më parë. Për këtë flitet nga shekulli 10 (dhjetë).

Gjuha Vllahe ose Maqedono-Vllahe është si dhe gjuhët e tjera. Për këtë shkruhet në arumanisht dhe për arumunët, botohen revista bëhen emisione radiodifusive, emisione televizive në arumanisht dhe per arumunët bëhen edhe Kongrese.

Arumunët/Vllehët janë jug-Danubianë. Latinishtia ka asimiluar një pjesë të kësaj gjuhe autoktone. Ky proces është shpërndarë në një sipërf, mjaft të gjerë dhe kompakte që shtrihet nga Karpatet e Veriut deri në jug të Ballkanit.

Në këtë sipërfaqe është formuar/bërë populli i vjetër rumun, mjaft i unifikuar nga fillimi deri në shek. VII-IX, kjo nga shikimi lingvistik/gjuhësor. Gjuha rumune shprehet në katër forma aktuale. Pjesa më e madhe e gjuhëtarëve njohin Rumanishten e vjeter, qe vazhdon afersisht e paprekur në ato 4 format e kësaj gjuhe të përbashkët që korrespondon me grupet e vjetra romane:

1. Rumanishtia (dako-rumune, vllahe).
2. Arumanishtia (Maqedono-Vllaheja).
3. Meglenita (me-glen-romena-vlahă) – variant i gjuhës arumune/vlahe e folur në jug të Danubit, në vendet e ballkanit.
4. Istriana (istro-romena-vlahă) folur në Gadishullin e Istrias.

Arumanishtia është gjuha e nënës e arumunëve që konfirmon vetëdijen e tyre gjuhëfolëse.

Kjo shënon që çdo arumun/vlah që ka një gjuhë

Aistă semnează că iți/cathi aromân/vlah care ți ari ună limbă a lui si simptă tu/tru locurili dit(u) Balcan un altfel di arbineșili, di grețili di slavili, turțili. Nu maș tu/tru limbă, ma ancațca va s-analizâm lumea sufletoasă-materială al aromânilor/macedono-vlahilor șă s-ti tindz tu/tru pârmitihl veacli, tu/tru cãntili mușati cu „hej”/„iso”, tu/tru adețili dit numtă, tu/tru cãntițili dit sãrmãnițã cu cari dadili/mamili aromâni lu cãnta cilimianilor a lor, tu/tru eleghiili di moarti, tu/tru cãntițili di curbetu, tu/tru cãntițili di vreari ți spun cu art șã sentiment poetic vrearea namisa di tiniril/i (namisa di unã feată șã un ficior) aromańi, tu/tru costumili eleganti populari chindisiti cu hir di asimi dit mãńili di fluriã al mul'ierilor aromâni/vlahi, harmonizati ahat ghini cu coloarili/boili diferiti, tu/tru pãpuțili sãnãtoasi cu prońi di hier, destinati ti/trã tu/tru munți, la vasili di lem șã di bãcãri cari/ți s-pregãtia (cașu, cașcavallu, ghiza, umptu, mãrcatu ți s-ti'ia cu cãstura/cãțutu șã tu alti vidzuti di banã, va s-ti convins cã aromãnil'i/macedono-vlahili ar șã el/i originalitatea a lor ca șã/și milețili (popoarili) alanti.

Limba a lor e(a)sti ațeau ți/care e(a)sti scriiată ti/trã aromãnil'i tu/tru mod definitiv tu/tru istoriã. Aistã cualitati di limba ali dadi/mami al aromãnilor lu confirmiază „Drepturi ghivisiti”, drepturi ți/care existã a parti ti/trã s-hibã zburãtã iuțido pit famil'ili, cãliurili, tu/tru biserica, tu/tru literaturã, drepturi trã s-hibã analizatã ca limbã funxionalã, comparatã cu limbili alti. aromãna/vlaha e(a)sti un variantã di limba „romãnã comunã” (șã/și no di romãna curatã pãstritã, șã cu alti zboari cã ațeau e(a)sti limba funxionalã al romãnilor di Nordu al Danubului.

Sânt doauã categori di aromãni: „Autoctońi” șã tu/tru „Diasporã”.

Aromãnil'i care/ți bãneazã tu/tru locuri dit(u) Balcan (Grecia, Albania, Macedonia, Bulgaria/Vãrvãria) sânt autoc-

të tijin ndjehet në vendet e Ballkanit një tjetërsoi nga shqiptarët, grekët, sllavët, turqit. Jo vetëm në gjuhë, por po të analizojmë Botën shpirt mater, të arumunëve/maqedono-vllehëve dhe të shtrihesh në përrallat e vjetra, në këng, ët bukura me „hej”/„iso”, në zakonet e dasmës, në këngët e djepit, me të cilat nënat arumune u këndonin femijëve të tyre, në elegjitë e vdekjes, në këngët e kurbetit, në këngët e dashurisë që tregojnë me art dhe ndjenjë poetike dashurinë midis të rinjve (midis një vajze dhe një djali) arumun, në kostumet elegante popullore të qëndisura me fije ari nga duart e floringjta të grave arumune/vllahe të harmonizuara aq mirë me ngjyrat e ndryshme, në këpucët me gozhda hekuri, të destinuara për në mal, në enët prej druri dhe bakëri që përgatisnin bulmetin (djathin, kaçkavallin, gjizën, kosin që pritej me thikë, dhe në të tjera pamje të jetës, do të bindesh se arumunët/maqedono-vllahët kanë edhe ata origjinalitetin e tyre si edhe popujt e tjerë.

Gjuha e tyre është ajo që është shkruar për arumunët në mënyrë definitive në histori. Kjo cilësi e gjuhës së nënës së arumunëve u konfirmon „Të drejta të lexueshme” të drejta që eksistojnë veçanërisht për të qenë folur kudo nëpër familje, rrugë, kishë, në literaturë, të drejta për të qenë analizuar si gjuhë funksionale, krahasuar me gjuhët e tjera.

Arumanishtia/Vlahishtia është një variant i „rumanishtes komune” (dhe jo i rumanishtes së pastër) dhe me pak fjalë se ajo është gjuha funksionale e Rumunëve të veriut të Danubit.

Janë dy kategori arumunësh: „Autoktonë” dhe „në diasporë”.

Arumunët që banojnë në vendet e Ballkanit (Greqi, Shqipëri, Maqedoni, Bullgaria) janë autoktonë, d.m.th. nga

toñi, va s-dzãcã di la amintirea (nașterea)/fitarea, șã ca populațili „neolatini” iu baneazã șã azã.

Aromãnil'i dit „diaspora”, sãnt ațeli ți/care si-aflã iuțido tu/tru lumi (tu/tru locurili dit Europa, bagã nuntru s-Romãnia, tu/tru America, tu/tru Australia, tu/tru Canada s.a.).

Statusu al aromãnilor „autoctoñi” care/țu bãneazã tu/tru locurili „vãsãliili” dit(u) Balcan e(a)sti diferit/altfel/altãturliã di ațeli dit aromañil'i/vlahil'i țu bãneazã tu/tru alti locuri pitru/pit Lumi. Aromañil'i/vlahil'i dit(u) locurili di Balcan sãnt minoritati in raport cu populația ali majoritatei tu/tru statili iu baneazã.

Unirea ali Europei ma creazã unã mindueri nauã, realã, dreaptã, humanã, democratã ș-ti/ș-trã tratarea al aromãnilor/vlahilor dit Balcan șã/și dit Europa. Europa Unitã mãni va s-hibã ca unã grãdinã mușatã, mplinã cu lilici di multisoiuri șã multiboiuri. Va s-hibã crimã incațcã nu va si-adapã cu apã pãstritã/curatã, șã/și lilicia mușatã aromãnã/vlahã ca s-nu si-usucã ș(ã)/și nãsã, ma s-pistibãneãza ca s-altili. Aistã cualitati al aromãnilor/vlahilor lu confirmeãza drepturi, acordati tu/tru tutã lumea, tu/tru ițido loc ti/trã minoritãțili.

Ma e(a)sti ananvi/ananghi datoriã țu/care singur aromañil'i/vlahil'i care bãneazã tu/tru aisti locuri s-li caftã, s-li țãnã, șã/și s-li ducã dininti. Ițido interintrari dit nafoarã nu va s-facã țiva altã, maș cã va sã slãbueascã realitatea al etniilor tu/tru Balcan.

Numa al aromãnilor prindi/lipse(a)ști s-hibã aromãn șã macedono-vlah. Macedono-vlah e(a)sti un term țu/cari e(a)sti trãmãnatã/ntrebuințatã di Tata ali „Gramaticãlei Aromãnã icã Macedono-Vlahã” Mihail Boiagi, 200 di añi ma ninti, in Viena ali Austriei. Aistã nominați/numari etnicã elimineazã ițido lugriiã di confusion. Macedono-slav e(a)sti altã lugriiã dit macedono-vlah s.al.

lindja dhe si popujt „neolatine” ku banojnë edhe sot.

Arumunët e „diasporës” janë ata që gjenden në Botë (në vendet e Europës fut brenda dhe Rumaninë, në Amerikë, Australi, Kanada etj.).

Statusi i arumunëve „autoktonë” që banojnë sot në vendet e Ballkanit është i indryshëm nga ato të arumunëve/Vllehëve që banojnë në vendet e tjera në Botë. Arumunët që banojnë në vendet e Ballkanit janë minoritet me popull, e shumicës në shtetet ku banojnë.

Bashkimi i Europës po krijon një mendësi të re, reale, të drejtë, humane, demokrate dhe për arumunët/vllehët e Ballkanit dhe të Europës. Europa e Bashkuar nesër do të jetë si një kopësht i bukur, me lule të shumëllojshme dhe të shumëngjyrshme.

Do të jetë krim n.q. se nuk do të ujitet me ujë të pastër edhe lulja e bukur arumune/Vllahe që të mos thahet dhe ajo, por të mbijetojë si të tjerat.

Kjo cilësi e arumunëve/Vllehëve u konfirmon të drejta, të akorduara në të gjithë Botën, në çfarëdo vend për minoritetet. Por është nevoja/detyra që vetë arumunët/Vllehët që banojnë në këto vende t'i kërkojnë, t'i mbajnë, dhe t'i shpien përpara. Çdo ndërhyrje nga jashtë nuk do të bëjë gjë tjetër vetëm që do të dobësojë realitetin e etnive në Ballkan.

Emri i arumunëve duhet të jetë arumun dhe Maqedono-Vllah. Maqedono-Vllah është një term që është përdorur nga Babai i „Gramatikës Arumune ose Maqedono-Vllahe” Mihal Boiagi, 200 vjet më parë në Vienë të Austrisë më 1813. Ky emërim etnik eliminon çdo gjë prej konfuzionit. Maqedono-Sllav është tjetër gjë nga Maqedono-Vllah, etj...

Aromanil'i sânt cristiîni orthodoxi. Ortodoxia a lor ari spețifica a l'iei în comparari cu ațeau al românilor di nord. Vocabularu al aromânilor trățâni mult puțâni elementi dit ritualu orthodox, ma literatura ritualâ e(a)sti ca ațeau mult rarâ. In fact, aromânil'i nu ar avutâ unâ biserică orthodoxă correctă organizată. Biserica Greacă lu e(a)sti imponată ma-amănat in mod absolut. Aromânil'i/macedono-vlahil'i prindi lipse(a)ști s-aibă un singur scop: să veagl'iă șă/și s-cultiveadză limba ali dadi ș-adețili/tradițili a lor avuti.

Cum e(a)sti dzâsâ ma n-sus lilicia mușatâ aromână (macedo-vlahă) prindi si-adapă di singur aromanil'i ca s-putem să transmêtâm dit băiru tu/tru bâr Dimândarea Pârintească al străpâpânilor a noștri di 2000 ș-țiva di aîni ma ninti.

Arumunët janë të krishterë Orthodoxë. Orthodoxia e tyre ka specifikën e saj në krahasim me atë të rumunëve të veriut. Fjalori i arumunëve përmban shumë pak elemente të ritualit orthodox, por literatura rituale është si ajo shumë e rrallë. Në fakt, arumunët nuk kanë pasur një kishë orthodoxe korrekte të organizuar. Kisha Greke u është imponuar në mënyre absolute. Arumunët/Maqedono-Vllahët duhet të kenë një synim të vetëm: të ruajnë dhe të kultivojnë gjuhën e nënës dhe zakonet/traditat e tyre të pasura.

Siç është thënë më sipër lulja e bukur arumune (Maqedo-Vllahë) duhet të ujitet nga vetë arumunët që të mundim të transmetojmë nga brezi në brez amanetin e stërgjyshërve tanë 2000 e ca vjet më parë.

Aist e(a)sti studiu ali academicianei prof. dr. **Matilda Caragiu Marioțeanu**, cari/ți ari unâ competență profesionale amintată direct șă indirect di profesuril'i a l'iei cu numă *Theodhor Capidan*, *Pericli Papahagi*, *Tache Papahagi*, *Alexandru Rosetti*, *Iorgu Jordan*, *Nicola Jorga*.

Avdădzerili șă interpretâriili nafoarâ di aist studiu științific sânt modesti/simpli di partea al **Iancu Ballamaci**, lucrător di știință, lingvist cari ar datâ contribuțu a lui ti/tră buneța ali chiestiunei aromână/vlahă.

Ky është studim Akademikes prof. dr. **Matilda Caraxhiu Marioceanu**, që ka një competencë profesionale të fituar direkt dhe indirect nga profesorët e saj me emër *Theodhor Kapedani*, *Perikli Papahaxhi*, *Tache Papahaxhi*, *Aleksandro Rosetti*, *Iorgu Jordan*, *Nikolla Jorga*.

Shtesat dhe interpretimet jashtë studimit shkencor janë modeste nga ana e **Janko Ballamacit**, punonjës shkencor, gjuhëtar që ka dhënë kontributin e tij për të mirën e çështjes arumune/Vllahë.

Lexia 20 (yinyit)

*The couple needs
an apartment*

English

Mr. John:

– This neighbourhood is pretty nice.
What do you think?

Stela:

– I don't know. Does it have what we
need?

Mr. John:

– Well. We need a park, somewhere to
walk the baby.

Stela:

– Exactly. There is a park right over
there on the corner of first.

Mr. John:

– We really need a Laundromat nearly
two/three neighborhood.

*Cuplulu ari nevoiă
ti/tră un apartament*

Aromâne(a)şti

Domnul John:

– Aist viţin e(a)sti cu multă vidzută.
Ți minduiț voi?

Stela:

– Mini(eu)nu știu.
Ari el/ațel ti ți avem nevoiă noi?

Domnul John:

– Ghini. Noi avem nevoiă ti/tră un parc,
iu s(ă)-primnâm beba.

Stela:

– Exact. Șă/și află un parc tamam
pisupră ac(l)o tu/tru primu/protu
chios(u).

Domnul John:

– Noi dialihira avem nevoiă ti/tră
un laundromat aproapea viținului.

*Çifti ka nevojë
për një apartament*

Shqip

Zoti John:

– Ky fqinj ka pamje të hijshme.
Çfarë mendoni ju?

Stela:

– Unë nuk di. Ka ai për çfarë nevojë
kemi ne?

Zoti John:

– Mirë. Ne kemi nevojë për një park,
ku të shëtitim beben.

Stela:

– E saktë. Dhe gjendet një park
pikërisht sipër atje në qoshen e parë.

Zoti John:

– Ne vërtet kemi nevojë për një
lavatriçe afër fqinjit.

(Mita and Stela are at supermarket. Stela is in the back of the store. Behind aisle 2 near the dairy section. The deli section is almost the back of the store, on the right. Mita is in produce section on the right side of the store. He's buying some oranges, apples figs. The clerk is in the front of the store, talking to another customer.)

Mr. John:

– Good morning Ms. Stela!
Is Sun at the work today?

Stela:

– Yes. Yeah. She's working on the assembly line.

Mr. John:

– What's Gina doing right now?

Stela:

– She/s moving boxes down in the warehouse.

Mr. John:

– Is Mary at work today?

Stela:

– No. She's at home. She's sick.

(Mita șă/și Stela sânt tu/tru supermarket. Stela e(a)sti dinăpoi di duceanea, dinăpoi di arada 2, aproapea di sexiunea al producțiilor pastorală/di tipută. Sexiunea di deli/di mezei e(a)sti magliudză dinăpoi duceanei, tu/tru partea a dreaptă. Mita esti tu/tru sexiunea care/ți si află tu/tru mardzina a dreapta ali duce(a)nei. Așel/el ma-acumpură purtucali, meri, hiță. Vinditoru e(a)sti viza-viiă șă/și ma zburăști cu alți client/consumator.)

Domnul John:

– Bunădimineața, doamna Stela!
E(a)sti Sun la lucru ază?

Stela:

– Da. Așeau/ea/năsă ma lucrează tu/tru liña di montari.

Domnul John:

– Ți fați Gina tora?

Stela:

– Atea(u)/ea/năsă ma mișcă cutiili nghios tu/tru magazină.

Domnul John:

– E(a)sti Maria tu/tru lucru ază?

Stela:

– No, așeau/ea/nasa e(a)sti a casă.
E(a)sti lăndzită.

(Mita dhe Stela janë në supermarket. Stela është prapa dyqanit, prapa rradhës 2 afër seksionit të prodhimeve blegtorale. Seksioni i mezeve është pothuajse prapa dyqanit, në anën e djathtë. Mita është në seksionin që gjendet në anën e djathtë të dyqanit. Ai po ble portokaj, mollë, fiq. Shitësi është përballë dhe po flet me tjetër klient/konsumator.)

Zoti John:

– Mirëmëngjes zonja Stela!
Është Sun në punë sot?

Stela:

– Po. Ajo po punon në linjën e montimit.

Zoti John:

– Çfarë bën Gina tani?

Stela:

– Ajo po leviz kutitë poshtë në magazinë.

Zoti John:

– Është Maria në punë sot?

Stela:

– Jo, ajo është në shtëpi.
Është e sëmurë.

Mr. John:

– Where is Sam / Where's Sam?

Stela:

– He's down in the warehouse.

Mr. John:

– Is Miguel helping him?

Stela:

– No.

Mr. John:

– Why not?

Stela:

– He's taking a break.

Domnul John:

– Iu e(a)sti Sam?

Stela:– Ațel/el e(a)sti di nghios
tu/tru magazină.**Domnul John:**

– E(a)sti Miguel ajutând pi el/năs?

Stela:

– Nu.

Domnul John:

– Cățe no?

Stela:

– El ma si discurmă.

Zoti John:

– Ku është Sam?

Stela:

– Ai është poshtë në magazinë.

Zoti John:

– Është Migueli duke ndihmuar atë?

Stela:

– Jo.

Zoti John:

– Pse jo?

Stela:

– Ai po çlodhet.

VOCABULARY

this

needs

is nice

new neighborhood

what do you think?

is pretty nice

I don't know

we need

VOCABULARU

aist

ari nevoieă

e(a)sti bun

vișin nou

ți ma minduiț voi?

e(a)sti cu bună vidzută

mini nu știu

noi avem nevoieă

FJALORI

ky

ka nevojë

është i mirë

fqinj i ri

çfarë po mendoni ju?

është me pamje të mirë

unë nuk di

ne kemi nevojë

a park	Ti/tră un parc	për një park
to walk	S(ă)-primnâm	të shëtisim
there is	Si-află/s-află	gjendet
really	Dialihira	vërtet
near	Aproapea	afër
in back	Dinâpoi	prapa
almost	Magliudză	pothuajse
on the right	A dreapta	në të djathtë
talking	Zburâști	flet
at home	A casă	në shtëpi
What do you think?	ți minduiț voi?	çfarë mendoni ju?
I don't know	Mîni nu știu	unë nuk di
over there	Pi supra ac(l)o	përsipër atje
on the corner off first	Tu/tru primu chioș	në qoshen e parë
we really	Noi dialihira	ne vërtet
need	Avem nevoiă	kemi nevojë
he's buying	Ațel/el, năs ma-acumpură	ai po ble
oranges	Născânti purtucâlî	portokaj
she's working on assembly	Ma lucreadză tu/tru liña	po punon në linjën
is at home	E(a)sti a casă	është në shtëpi
he's taking a break	El ma fați ună discurmari	ai po bën një çlodhje

 Căftari: Spuneț ti/tră lucru ți fățet!

GRAMATICA

Possessive adjectives and pronouns

Masculine
My/mine
Your/yours
Hit/her/hers/its
Our/ours
Their/theirs

Example

– Maria is writing to her mother.

– I know their uncle.

Agetivili / Pronumili Posesivi

Masculinu
a mel/a melu
a tâl/a tâlu
a lui/a lîei
a nost/a nostru
a lor/a loru

Exemplu

– Maria e(a)sti scriînd mamei/mamălei a lîei.

– Mini/eu cunosc lalu/llallu a lor.

Mbinrat dhe përemrat pronorë

Mashkullore
im/imi
yt/yti, tënd/tëndi
i tij/i saj, i tiji/e saja
ynë/yni
i tyre/të tyre

Shëmbull

– Maria është duke i shkruar mamasë së saj.

– Unë njoh xhaxhanë e tyre.

The indefinite article

Masculine
A friend
A student
Feminine
A house
A room
A friend girls

Articolu indefinitu

Masculinu
un ospit
un student
Femininu
ună casă
ună udaia
ună oaspiță

Nyja joshqyese

Mashkullore
një mik
një student
Femërore
një shtëpi
një dhomë
një mikeshë

✠ **Căftari: Dădeț șapți frazi cu adjectivi și pronumi posesivi!**

Lexia 21 (unăsprăviniț)

Mario Bobu, student italian-american, studează la Universitatea di nafoară/di xenî, ari pranzâtă cu născânți oaspiți italiañi tu/tru casa al Giovanni. Tora zburâști ti/tră America, Italia șă Italo-Americañli, dipicând gustedză un pahar di yin italian „Chianti”.

Aromâne(a)ști

Giovani:

– Cât bănător di origină Italiană pistupseșt/credz că sânt tu/tru Statili Uniti dit America?

Andrea:

– După registrarea ultimă/dit soni s-veadi că numuru poati s-hibă pisti treisprâdzâți di milioani di oamiñi. Va s-dzăcă ma s-numirăm ș-ațeli țî sânt maș di origină italiană nă s-pari că numiru agiundzi avigărea di vinviți/ghinghiți milioani di oamiñi.

Bobu:

– Iu bănează ma mult(u)?

Andrea:

– Partea ațeau ma mari e(a)sti pit(r)u cetateili/căsăbâdzili mări, ază si-află puțâni iuțido. Tu/tru bitisita al secolui optusprâdzâți șă/și tu /tru ahurhita al secolui noauăsprâdzâți, cânt emigrarea ira mult intensivă, emigranțili s-locuiră pit(r)u cetateili/căsăbâdzili mări, maieles tu/tru răsărit.

Bobu:

– Ș(ă)-tu/tru Nou Yorcu/New York?

Andrea:

– Da. Ș(ă)-tu/tru Boston șă Cicago. Dapoi puțâni șă/și dit puțâni sânt răspândiț tu/tru tut locu (tu/tru tută America). E(a)sti ună istoriă mult interesantă țî nu si s-mindue(a)ști in Italia.

Shqip

– Sa banorë të origjinës italiane beson se janë në SH.B.A.?

– Sipas regjistrimit të fundit duket që numëri mund të jetë mbi trembëdhjetë milion njerës. D.m.th. po të numërojmë dhe ata që janë vetëm me origjinë italiane më duket se numëri arrin në rreth 20 milion njerës.

– Ku banojnë më shumë?

– Pjesa më e madhe është nëpër qytetet e mëdha, sot gjenden pak kudo. Në mbarim të shek. XVIII dhe në fillim të shek. XIX, kur emigracioni ishte shumë intensiv, emigrantët u vendosën nëpër qytetet e mëdha, veçanërisht në lindje.

– Dhe në New York?

– Po. Dhe në Boston dhe Cicago. Pastaj pak dhe nga pak janë shpërndarë në të gjithë vendin (në tërë Amerikën). Është një histori shumë interesante që nuk mendohet në Itali.

Bobu:

– U pistupsesc. Ş- italianil'i vecli si află totăna deadun pit(r)u „Italiili niți”?

Andrea:

– Tora s-veadi tendența di aspărdzeari.
Ună e(a)sti New York „Italia Nică”, ma ți nu e(a)sti ațeau di unăoară șă un chiro.

Bobu:

– Șă/și italine(a)ștea (limba italiană) contină s-hibă zburătă namisa di italo-americanil'i?

Andrea:

– Va s-dzățem no. Cățe? Că mulți italiañi sânt viniț tu/tru Statili Uniti dit(u)America după Lumta/Lupta/Polimu a doi-lea di Lumi șă/și italo-americanil'i sânt di bairu a trei-lea șă a patrulea șă/și mulț puțāni u zburăsc italine(a)ștea.

Bobu:

– Ți zănăț(i) fac în general italo-americanil'i?

Andrea:

– Ază italo-americanil'i sânt tu/tru tuti profesionili/zănățili: tu art, industri, fermi, agricultură, elektronikă, cinematografiă, Bar-Restauranturi, politică șă tu/tru alti...
Añi ninti, ultimil'ia viniț, cu tut că nu știa ghini engleze(a)ștea lu si vrea interesu ca s-fățea zănățili ma valoroasi.

Bobu:

– Ari fută scriiată istoria ali emigrațiunei italiană tu Statili Uniti dit(u)America?

– E besoj. Dhe italianët e vjetër gjenden gjithmonë bashkë nëpër „Italitë e vogla”?

– Tani duket tendenca e prishjes. Një është New Yorku – „Italia e Vogël”, por që nuk është ajo e njëherë e një kohe.

– Dhe italishtja (gjuha italiane) vazhdon të jetë e folur midis italo-amerikanëve?

– Do të themi jo. Pse? Sepse shumë italianë janë të ardhur në SH.B.A. pas Luftës së Dytë Botërore dhe italo-amerikanët janë të gjeneratës/brezit të tretë dhe të katërt dhe shumë pak e flasin italishten.

– Çfarë zanate bëjnë në përgjithësi italo-amerikanët?

– Sot italo-amerikanët janë në të gjitha profesionet/zanatat: në art, industri, ferma, agriculturë, elektronikë, kinematografi, Bar-Restaurante, politikë dhe në të tjera... Vite më parë, të ardhurit e fundit, me gjithë që nuk dinin mirë anglishten ua desh interesi që të bënin zanatat më me vlerë.

– Ka qenë shkruar historia e emigracionit italian në SH.B.A.?

Andrea:

– No. E(a)sti ună ezaurată și știu mini/eu. Șă/și lipse(a)ști ahâ(n)t multu ti/tră spune(a)ri ti/tră emigranțil'i italiañi și/care viniră tu/tru Americă.

– Jo. Țshtë një e ezauruar që di unë. Dhe duhet kaq shumë për të treguar për emigrantët italianë.

Bobu:

– Mulțumesc! Ță haristuesc ti tuti și nă spuseș!

– Faleminderit për të gjitha që më tregove!

✠ **Căftari: Scriiaț și știț voi ti/tră emigrațiunea italo-americană?**

GRAMATICA

Possessive adjectives and pronouns

<i>Example</i>	<i>Exemplu</i>	<i>Shëmbull</i>
– <i>Helen loves her parents.</i>	– <i>Helena va părințil'i a l'iei.</i>	– <i>Helena do prindërit e saj.</i>
– <i>I'll bring my cousins and you will bring yours.</i>	– <i>Mini/eu va s-aduc cusurin'il'i a mel'i șă voi va s-aduțeț a voștri.</i>	– <i>Unë do të sjell kushurinjtë e mi dhe ju do të sillni tuajit.</i>
– <i>We prefer our garden and you prefer yours.</i>	– <i>Noi preferâm grădina a noastră șă voi preferaț a voastră.</i>	– <i>Ne preferojmë kopështin tonë dhe ju preferoni tuajin.</i>
– <i>We are taking her umbrella, not his.</i>	– <i>Noi ma llom umbrella a l'iei, no a lui.</i>	– <i>Ne jemi duke marrë umbrellën e saj, jo të tijin.</i>
– <i>My mum is still young.</i>	– <i>Mama a mea e(a)sti ninga tiniră.</i>	– <i>Mamaja ime Țshtë akoma e re.</i>

Lexia 22 (doauăsprăvinți)

Florica șã Cristu Ciufecu ar fudzitã tu Los Angelos di vãrã vinviț/ghinghit ańi ninti. Ațeli/el'i neg tu aeroport s-așteaptã nipoata care/ți e(a)sti pi vinitã/vineri dit(u) Italia. Ațeli u caftã pi nãsã namisa di pasageril'i ți ar dipunatã dit aeroplan șã ma lia direcția ti/trã la doganã. Dupã ți u vidzurã, ma aștipta nafaorã s-u adunã pi nipoatã-sa. El'i ira muț hãrãsiț ți ma lu vinea nipoata dit Italia.

Florika dhe Kristo Çufecu kanë shkuar në Los Angelos rreth 20 vjet më parë. Ata shkojnë në aeroport të presin të mbesën që është duke erdhur nga Italia. Ata e kërjnë atë midis pasagjerëve që kanë zbritur nga avioni dhe që po marrin drejtimin për në doganë. Pasi e panë po e prisnin jashtë ta takonin.

English	Aromâne(a)ști	Shqip
<i>Florica:</i> – Lizeta! Lizeta! We're here, we're here!	– Lizeta! Lizeta! Noi him aoa, noi him aoa!	– Lizeta! Lizeta! Ne jemi këtu, ne jemi këtu!
<i>Lizeta:</i> – Aunt Florica! Uncle Crist!...	– Teta Florica! Llali Cristu!...	– Teto Florika! Xhaxhi Kristo!...
<i>Cristu:</i> – Welcome to America!	– Ghini vinit în America!	– Mirëserdhët në Amerikë!
<i>Florica:</i> – Let me look at you; how you have grown!	– Alasã-mi s-vu ved cãt hiț'acriscuț voi!	– Më ler t'ju shoh; sa jeni rritur ju!
<i>Lizeta:</i> – We haven't seen one-another in four years.	– Noi nu-u-avem vidzutã unu-alantu di 4 ańi ninti.	– Ne nuk e kemi parë njeri-tjetrin që 4 vjet më parë.
<i>Cristu:</i> – How was the trip?	– Cum ira calitoria?	– Si ishte udhëtimi?
<i>Lizeta:</i> – It was long and boring. I didn't think that California was really so far.	– Calitoria ira lungã șã murzuitã. Mini/eu nu u minduiam cã California va s-ira ahat di parti.	– Udhëtimi ishte i gjatë dhe i mërzitshëm. Unë nuk e medoja se Kalifornia do të ishte kaq larg.

Cristu:

– Do you see the North Pole?

– A vidzuș Polu di Nord?

– A pe Polin e Veriut?

Lizeta:

– Not at all! It was almost dark when we passed by it; all we could see was ice and snow everywhere.

– E, nu ari țiva! Ira magliudzâ negru, scutidhi când tricum noi pit la el șă/și ngliet ș-neauă iuțido ți putum s-videam noi.

– Nuk ka rëndësi. Ishte pothuajse mjegull/errësirë kur kaluam ne nëpër të dhe akull dhe dëborë kudo ku mundëm të shikonim ne.

Cristu:

– Good luck!

– Tihă bună în America!

– Fat të mirë në Amerikë!

VOCABULARY

we're here

Welcome!

let me look at you

how you have grown

we haven't seen

one-another

How was the trip?

it was long

and boring

not at all

was

almost

dark

when we passed

VOCABULARU

Noi him aoa

Ghini vinit!

Alasă-mi s-vu ved

Cât hiț acriscuț voi

Noi nu-u-avem vidzută

Unu-alantu

Cum ira calitoria

Ațeau ira lungă

șă/și murzuită

Nu ari țiva

Ira

Magliudzâ

Negru/scutidhi

Când tricum noi

FJALORI

ne jemi këtu

Mirëseerdhët!

më lër t'ju shoh

sa jeni rritur ju

ne nuk e kemi parë

njeri-tjetrin

si ishte udhëtimi

ai ishte i gjatë

dhe i mërzitshëm

s'ka gjë

ishte

pothuajse

errët

kur kaluam ne

by it	Pit la el	nga ai
ice and snow	şă ngliet ş-neua	akull dhe dëbore
everywhere	Iuţido	kudo

 Căftari: *Trăscriiaţ emocionili  i aveţ simţit  dit un  calitoria cu aeroplan!*

GRAMATICA

Conjugation of the auxiliary verb „to be”

Coniugarea al verbului auxiliar „esc”

Zgjedhimi I foljes ndihmese „jam”

INDICATIVE MOOD

MODU INDICATIV(U)

MËNYRA DËFTORE

Present

Prezentu

E tashme

I am

Mini/eu esc

Unë jam

You are

Tini e 

Ti je

He/she is

A el/el; A eau/ea e(a)sti

Ai/ajo është

We are

Noi him

Ne jemi

You are

Voi hi 

Ju jeni

They are

A eli/eli;
A eali/e(a)li s nt

Ata/ato janë

<i>Imperfect</i>	<i>Imperfect</i>	<i>E pakryer</i>
I was	Mini/eu iram	Unë isha
You were	Tini irai / Voi irat	ti ishe / Ju ishit
He/She was	Ațel/el ira; Ațeau/ea ira	Ai/Ajo ishte
We were	Noi iram	Ne ishim
You were	Voi irat	Ju ishit
They were	Ațeli/elî; Ațeali/e(a)li ira	Ata/ato ishin
<i>Simple past tense or past definite</i>	<i>Perfect simplu</i>	<i>E kryer e thjeshtë</i>
I was	Mini/eu fui	Unë qeshë
You were	Tini fuș	Ti qe
He/she was	Ațel/el fu; Ațeau/ea fu	Ai/ajo qe
We were	Noi fum	Ne qemë
You were	Voi fut	Ju qetë
They were	Ațeli/elî; Ațeali/e(a)li fură	Ata/ato qenë
<i>Present perfect or past indefinite</i>	<i>Perfect compus</i>	<i>E kryer</i>
I have been	Mini/eu am fută	Unë kam qenë
You have been	Tini ai fută	Ti ke qenë
He/she has been	Ațel/el; Ațeau ari fută	Ai/ajo ka qenë
We have been	Noi avem fută	Ne kemi qenë
You have been	Voi aveț fută	Ju keni qenë
They have been	Ațeli/elî ar fută; Ațeali/e(a)li au fută	Ata/ato kanë qenë

Pluperfect or past perfect

I had been

You had been

He/she had been

We had been

You had been

They had been

Ma multu ca perfectu

Mini aveam fută

Tini aveai fută

Ațel/el; Ațeau/ea
avea fută

Noi aveam fută

Voi aveat fută

Ațeli/e/î; Ațeali/e(a)li
avea fută***E kryer e plotë***

Unë kisha qenë

Ti kisha qenë

Ai/ajo kishte qenë

Ne kishim qenë

Ju kishit qenë

Ata/ato kishin qenë

Example

– *We had been to Paris before
two years ago.*

Exemplu

– *Noi aveam fută în/tu/tru Paris
doauă ani ma ninti.*

Shëmbull

– *Ne kishim qenë në Paris
dy vjet më parë.*

Lexia 23 (treisprăvinviț)

Amănat ti/tră – tu/tru lucru

Vonë pēr nē punē

Andon e(a)sti tu/tru supemarchet.
El si agoñăse(a)ști că e(a)sti amănat ti/tră la lucru.

El ma-acumpură maș născânti lugrii: pâni, cafeiă,
1 kg/chil di carni/cară di porc șă/și trei chili/Kg di meri.

– Ațeau ac(l)o e(a)sti dealihira cafeiă bună –
dzâsi vinditoru.

– Așă e(a)sti – dzâsi Andon –, u am provată mini/eu.
El e(a)sti mult adus, ma nu va ca să zburăscă. Nu va ca
să chiară chirolu/timpu că e(a)sti amănat ti/tră la lucru.

– Maș că ațea(u) soiă di cafeiă e(a)sti scumpă – dzâsi
vinditoru.

– Așă e(a)sti – dzâsi Andon – lugriia scumpă ț(a)-acață
ma ghini. (Andoni tu/tru aist moment ve(a)di
săhatea/oara a lui).

(Andon li dzâți al clientului ți ira dininte di năs).

– Liartă-mi! Pot s-plătesc mini agoña că mi-amănai
ti/tră la lucru?

(Ună clientă li dzâti al vinditorului).

– Liartă-mi! Iu e(a)sti laptili cu puțână di colesterol?

Vinditoru: – Laptili ți vrei tini e(a)sti tu/tru linea/
aradha 8, dinăpoi, ma tu/tru partea di astânga.

(Andon nervozat plâte(a)sti agoña părădzilî șă fudzi
cu dalaga nafoară că li si ne(a)si amănat ti/tră la lucru).

Andoni është në supermarket. Ai po shpejtohet
se është vonë për në punë. Ai po ble vetëm
disa gjëra: bukë, kafe, 1 Kg mish derri,
dhe tre kg mollë.

– Ajo atje është vërtet kafe e mirë – tha shitësi.

– Ashtu është – tha Andoni – e kam provuar unë.

Ai është shumë i sjellshëm, por nuk do që të flasë.
Nuk do që të humbasë kohën se është vonë
për në punë.

– Vetëm që ajo lloj kafeje është e shtrenjtë –
tha shitësi.

– Ashtu është – tha Andoni – gjëja e shtrenjtë
të zë më mirë. (Andoni në këtë moment shikon
orën e tij).

(Andoni i thotë klientit që ishte përpara tij).

– Më fal! Mund të paguaj unë shpejt se
u vonova për në punë?

(Nje kliente i thotë shitësit).

– Më fal! Ku është qumështi me pak kolesterol?

Shitësi: – Qumështi që do ti është në radhën 8,
prapa, por në anën e majtë.

(Andoni i nervozuar paguan shpejt paratë dhe
ikën me vrap jashtë se i vajti vonë për në punë).

☒ Căftari: Trăscriiaț un dialog tu/tru-un supermarket.

VOCABULARU	FJALORI
Agunăse(a)şti	nxitohet
Ma-acumpură	po ble
Maş	vetëm
Născânti lugrii	disa gjëra
Dealihira	vërtet
El esti adus	Ai është i sjellshëm
Aşâ esti	ashtu është
Dzâsi	tha
Ma nu va că...	Por nuk do që...
Chirolu	koha
Scump	e shtrenjtë
Liartă-mi	falmëni
Voi s-plătesc agoña	dua të paguaj shpejt
Mi amănai	u vonova
Mul'ieri/mul'iari	grua
Tu partea a dreaptă	në anën e djathtë
Ntreabă	pyet
Vedi/veadi nipo	shikon përsëri
Murzuit	I mërziur
Fudzi cu dalaga	ikën me vrap
Li nesi amănat ti/tra lucru	I vajti vonë për në punë

GRAMATICA

Future

I shall be

You will be

He/she will be

We shall be

You will be

They will be

Vinitoru

Mini/eu va (să)-esc

Tini va s(ă)-eșt

Așel/el; Așeau/ea va s(ă)-hibă

Noi va s(ă)-him

Voi va s(ă)-hiț

Așeli/eli; Așeali/e(a)li
va s(ă)-hibă*E ardhme*

Unë do te jem

Ti do të jesh

Ai/ajo do të jetë

Ne do të jemi

Ju do të jeni

Ata/ato do të jenë

Future perfect

I shall have been

You will have been

He/she will have been

We shall have been

You will have been

They will have been

Vinitoru anterior

Mini/eu va s(ă)-am fută

Tini va s(ă)-ai fută

Așel/el va s(ă)-aibă fută

Noi va s(ă)-avem fută

Voi va s(ă)-aveț fută

Așeli/eli; Așeali/e(a)li
va s(ă)-aibă fută*E ardhme e përparme*

Unë do të kem qenë

Ti do të kesh qenë

Ai/ajo do të kete qenë

Ne do të kemi qenë

Ju do të kenë qenë

Ata/ato do të kenë qenë

CONDITIONAL MOOD	CONDITËNALU MOD	MËNYRA KUSHTORE
<p style="text-align: center;"><i>Present</i></p> <p>I should be</p> <hr/> <p>You would be</p> <hr/> <p>He/she would be</p> <hr/> <p>We should be</p> <hr/> <p>You would be</p> <hr/> <p>They would be</p> <hr/>	<p style="text-align: center;"><i>Prezentu</i></p> <p>Mini/eu va s(ă)-iram</p> <hr/> <p>Tini va s(ă)-irai</p> <hr/> <p>Ațel/el; Ațeau/ea va s(ă)-ira</p> <hr/> <p>Noi va s(ă)-iram</p> <hr/> <p>Voi va s(a)-irat</p> <hr/> <p>Ațeli/el'i; Ațeali/e(a)li va s(ă)-ira</p> <hr/>	<p style="text-align: center;"><i>E tashme</i></p> <p>Unë do të isha</p> <hr/> <p>Ti do të ishe</p> <hr/> <p>Ai/ajo do të ishte</p> <hr/> <p>Ne do të ishim</p> <hr/> <p>Ju do të ishit</p> <hr/> <p>Ata do të ishin</p> <hr/>
<p style="text-align: center;"><i>Past tense</i></p> <p>I should have been</p> <hr/> <p>You would have been</p> <hr/> <p>He/she would have been</p> <hr/> <p>We should have been</p> <hr/> <p>You would have been</p> <hr/> <p>They would have been</p> <hr/>	<p style="text-align: center;"><i>Perfectu</i></p> <p>Mini/eu va s(ă)-aveam fută</p> <hr/> <p>Tini va s(ă)-aveai fută</p> <hr/> <p>Ațel/el; Ațeau/ea va s(ă)-avea fută</p> <hr/> <p>Noi va s(ă)-aveam fută</p> <hr/> <p>Voi va s(ă)-aveat fută</p> <hr/> <p>Ațeli/el'i; Ațeali/e(a)li va s(ă)-avea fută</p> <hr/>	<p style="text-align: center;"><i>E kryer</i></p> <p>Unë do të kisha qenë</p> <hr/> <p>Ti do të kishe qenë</p> <hr/> <p>Ai/ajo do të kishte qenë</p> <hr/> <p>Ne do të kishim qenë</p> <hr/> <p>Ju do të kishit qenë</p> <hr/> <p>Ata/ato do të kishin qenë</p> <hr/>
<i>Exemplu</i>	<i>Shëmbull</i>	

– Șă mini va s-aveam fută ac(l)o ma s-nu iram lăndzit.

– Dhe unë do të kisha qenë atje po të mos isha i sëmure.

Lexia 24 (patrusprăvinți)

*Ecuivalenti engleze(a)ști
pi aromăne(a)ști șă/și arbinuse(a)ști*

Mario and Charles write to each-other
 We see one-another every day.
 Did you send each-other
 many postcards?
 Where's the Central Post Office?
 I want to register this letter.
 Will this letter get there tomorrow?
 What's the postage...
 ...for abroad?
 ...on a letter?
 ...on a postcard?
 I'd like to have the letter: ...
 ...sent by express;
 ...Air-mail;
 ...Ordinary mail.
 Are there any letters for me?
 Have you an identity card?
 Here's my passport?
 My name is...
 Please forward my mail to
 this address.
 May I send money to
 Albania?
 I want to send this parcel
 abroad.
 You must specify the contents
 of parcel.
 There's nothing duitable in
 the parcel.
 You must fill out a
 customs Declaration.

Mario și Carlo li sciiă unu-alantui. Noi
 videm unu-alantu iți/cafi dzuă.
 Li pitricut voi unu-alantui
 multi cartolini?
 Iu e(a)sti Posta Centrala?
 Voi s(ă)-pitrec aistă scrisoari.
 A va s-agiungă aistă scrisoari mâni?
 Cât custusești ti/tră...
 ...nafoară?
 ...tu/tru ună scrisoari?
 ...tu/tru ună cartolină?
 Voi s-pitrec aistă scrisoari: ...
 ...expres;
 ...cu avion;
 ...simplă.
 Ari vără scrisoari ti mini?
 Aveți carti di identificați?
 Aoa esti pasaporta a mea?
 Numa a mea(u)e(a)sti...
 Va pälăcrăsesc(u) posta a mea
 pitrițetu tu aistă adresă.
 Pot eu s-pitrec părădz
 tu/tru Arbinușiă?
 Mini/eu voi s-pitrec aist
 pac nafoară.
 Voi prindi/lipse(a)sti să
 semnaț trățănerea al pacului.
 Tu/tru aist pac nu ari
 țiva ti/tră doganari.
 Voi lipse(a)ști s-mplinaț
 Declarația doganară.

Mario dhe Karlo i shkruaj në njeri-tjetrit.
 Ne shikojmë njeri-tjetrin çdo ditë.
 I dërguat ju njeri-tjetrit
 shumë kartolina?
 Ku është Posta Qendrore?
 Dua të dërgoj këtë leter.
 Do të arrijë kjo letër nesër?
 Sa kushton për...
 ...jashtë?
 ...në një letër?
 ...në një kartolinë?
 Dua të dërgoj këtë letër: ...
 ...me expres;
 ...me avion;
 ...të thjeshtë.
 Ka ndonjë letër për mua?
 A keni letër njoftimi?
 Këtu është pasaporta ime?
 Emri im është...
 Ju lutem postën time e dër
 goni në këtë adresë.
 Mund të dërgoj para në
 Shqipëri?
 Unë dua të dërgoj këtë pako
 jashtë.
 Ju duhet të shënoni përmbaj-
 tjen e pakos.
 Në këtë pako s'ka gjë per
 doganim.
 Ju duhet të plotësoni
 Deklaratën doganore.

✠ **Căftari: Tu/tru postă.**

VOCABULARY	VOCABULARU	FJALORI
Write to each-other	Îi scriiã unu-alantui	I shkruajnë njeri-tjetrit
Did you send	Îi pitricut voi	I dërguat ju
every day	iți/cafi dzuã	çdo ditë
They saw	ațeli/elî vidzurã	ata panë
one-another	unu-alantu	njeri-tjetrin
Last week	ultima stãmânã	javën e fundit
Where's the Central Post Office?	Iu e(a)sti Posta Centralã?	Ku është Posta Qendrore?
I want to register	Voi s-pitrec	dua të dërgoj
This letter	aistã carti/scrisoari	këtë letër
Where's the nearest Post Office?	Iu e(a)sti posta di ma aproapea?	Ku është posta më e afërt?
Will this letter get there tomorrow?	Va s-agiungã aistã carti/scrisoari mâni?	Do të arrijë kjo letër nesër?
What's the postage for abroad	Cât custuse(a)ști postarea ti/trã nafoarã?	Sa kushton dërgesa për jashtë?
for a letter	ti/trã unã scrisoari	për një letër
are there any letters for me?	a ari vãrã carti/scrisoari ti/trã mini?	a ka ndonjë letër për mua?
Have you an identity card, please?	Aveț voi Carta di Identitati, vã rog/vã pãlãcrãsec(u)?	Keni ju Kartën e Identitetit, ju lutem?

Please, forward my mail to this address	Vă pälăcrăsesc(u) pitrițețu posta tu aistă adresă	Ju lutem,dërgoni postën time në këtë adresë
May I	pot mini	mund unë
send money to Albania	s-pitrec părădz to Arbinușiă	të dërgoj para në Shqipëri
You must fill out a customs	voi lipse(a)ști s-mplinaț Declarația Doganară	ju duhet të plotësoni Deklaratën Doganore
money	părădz/bańi/asparți	para/të holla

GRAMATICA

SUBJUNCTIVE MOOD

<i>Present</i>
I be
you be
he/she it be
we be
you be
they be

<i>Prezent</i>
Mini/eu s(ă)-esc
Tini s(ă)-eșt
Ațel/el; Ațeau/ea s(ă)-hibă
Noi s(ă)-him
Voi s(ă)-hiț
Ațeli/eți; Ațeali/e(a)li s(ă)-hibă

MËNYRA LIDHORE

<i>E tashme</i>
Unë të jem
Ti të jesh
Ai/ajo të jetë
Ne të jemi
Ju të jeni
Ata/ato të jenë

<i>Imperfect</i>	<i>Imperfectu</i>	<i>E pakryer</i>
I were	Mini/eu s(ă)-iram	Unë të isha
You were	Tini s(ă)-irai	Ti të ishe
He/She were	Ațel/el s(ă)-ira	Ai/ajo të ishte
We were	Noi s(ă)-iram	Ne të ishim
You were	Voi s(ă)-irat	Ju të ishit
They were	Ațeli/eli; Ațeali/e(a)li s(ă)-ira	Ata/ato të ishin
<i>Present perfect</i>	<i>Prezentu perfectu</i>	<i>E kryer</i>
I were	Mini/eu s(ă)-am fută	Unë të kem qenë
You were	Tini s(ă)-ai fută	Ti të kesh qenë
He/She were	Ațel/el; Ațeau/ea s(ă)-aibă fută	Ai/ajo të ketë qenë
We were	Noi s(ă)-avem fută	Ne të kemi qenë
You were	Voi s(ă)-aveț fută	Ju të keni qenë
They were	Ațeli/eli; Ațeali/e(a)li s(ă)-aibă fută	Ata/ato të kenë qenë

<i>Past perfect</i>	<i>Trecutu perfectu</i>	<i>E kryer e plotë</i>
I had been	Mini/eu s(ă)-aveam fută	Unë të kisha qenë
You had been	Tini s(ă)-aveai fută	Ti të kishe qenë
He/She had been	Ațel/el; Ațeau/ea s(ă)-avea fută	Ai/ajo të kishte qenë
We had been	Noi s(ă)-aveam fută	Ne të kishim qenë
You had been	Voi s(ă)-aveat fută	Ju të kishit qenë
They had been	Ațeli/eli; Ațeali/e(a)li s(ă)-avea fută	Ata/ato të kishin qenë

Lexia 25 (țințisprăvinți)

English	Aromâne(a)ști	Shqip
<p>My neighbourhood is nice. He live in a small house. It's on the corner of Washington. Next to, my house, on the right, there's a police station. There's a restaurant next to police station. Around the corner from my house there's an apartment building. It's a big apartment building. Across from my house there's a vacant lot, right on the corner. Next to the vacant lot there's a big gas station. On the corner of the third There's a beautiful park. On the other corner of my block, across from the store there's a Laundromat.</p>	<p>Viținu a mel e(a)sti bun. Ațel băneadză tu/truună casă nîcă. Ațeau/ea e(a)sti tu tru un chioș di Washington. Aproapea di casa a meu, a dreapta si-află un stacion di polițiiă. Si-află un restaurant aproapea di stațiunea poliției. Avigăra di chioșu ali casei a mea si afla ună clădire/apartament. Ațel e(a)sti un apartament. Aproapea di casa a mea si-afla un loc vacant/liber tu/tru a dreapta al chioșului. Aproapea di locu liber si-află un mari stațion di gas. Tu/chioșu ali calei a trea si-află un parc mușat. Tu/tru mardzina alantă al blocului, viza-vii/trăfrâmți ducheaniłei si-află ună lavatrice.</p>	<p>Fqinji im është i mirë. Ai banon në një shtëpi të vogël. Ajo është në një kënd të Washingtonit. Afër shtëpisë sime, në të djathtë, gjendet një stacion- policie. Gjendet një restaurant afër stacionit të policisë. Rrotull qoshes së shtëpise sime gjendet/ kandërtesë apartamenti Ai është një apartament. Afër shtëpisë sime ka/gjendet një vend bosh në të djathtë të qoshes. Afër vendit bosh gjendet një stacion i madh. Në qoshen e rrugës së tretë gjendet një park e bukur. Në anën tjetër të bllokut, përballë dyqanit gjendet një lavatrice.</p>

VOCABULARY	VOCABULARU	FJALORI
My neighbourhood	vişinu a mel	fşini im
Is nice	e(a)sti bun	është i mirë
He live	aşel/el băneadză	ai jeton
In e small house	tu/tru-ună casă nîcă	në një shtëpi të vogël
Next to my house	aproapea di casa a mea(u)	afër shtëpisë sime
On the right, there's	a dreapta, si-află	në të djathtë, gjendet
A police station	un staşion di polişiiă	një stacion policie
Around the corner	avigărea di chioşu	rrotull qoshes
It's a big apartment	aşel e(a)sti un apartament	ai është një apartament
There's a vacant lot	si-află un loc liber	gjendet një vend bosh
Right on the corner	tu/tru a dreapta al chioşului	në të djathtë të qoshes
Next to vacant lot	aproapea di locu liber	Afër vendit bosh
There's a big gas station	si-află un mari staşion di gas	gjendet një stacion i madh gasi
There's a beautiful park	si-află un parc muşat	gjendet një parc i bukur
Across from the store	viza-vii/trăfrâmţi ducheanişei	përballë dyqanit

Mama Tereza ti/tră bană

Bana e(a)sti muşuteaşa, arăseau aşea/ea/năsă

Bana e(a)sti cântic, cântu aşea/ea!

Bana e(a)sti scumpă, apăru/apăreau aşea/ea!

Bana e(a)sti tihîă, fâu aşeau/ea!

Bana e(a)sti aveari, veagl'iu aşeau/ea!

Bana e(a)sti ocazi, băneadzu aşea/ea!

Jeta është bukuria, pëlqeje atë!

Jeta është këngë, këndoje atë!

Jeta është e shtrenjtë, mbroje atë!

Jeta është fat, bëje atë!

Jeta është pasuri, ruaje atë!

Jeta është rastësi, jetoje atë!

<i>Hotel</i>	<i>Hotelu</i>	<i>Hotel</i>
– My name is... I've reserved a room.	– Mi ac'liamă... am purusită ună udaiă/cameră.	– Më quajnë... kam porositur një dhomë.
– What type of room do you want?	– Ți tip/fel di udaiă vret?	– Çfarë tip/lloj dhome doni?
– I want a double room.	– Voi udaiă dublă.	– Dua dhome dyshe.
– I want a room with bath.	– Voi udaiă cu bañă.	– Dua dhomë me banjë.
– Without a bath.	– Fără bañă.	– Pa banjë.
– With hot running water.	– Apă upurită.	– Ujë i nxehtë/përveluar
– With central heating.	– Cu ngäldzâri centrală.	– Me ngrohje qendrore
– On the third floor.	– Tu/tru patu a trei-lea.	– Në katin e tretë
– I'd like a quiet room.	– Voi udaiă calmă/liništă.	– Dua dhomë të qetë
– Have you any room vacant?	– Aveț vără udaiă liberă?	– Keni ndonjë dhomë të lirë?
– Could you show me a room?	– Putë s-nă spunëț ună udaiă?	– Mundeni të më tregoni një dhomë?
– This room is small.	– Aistă udaiă e(a)sti nícă.	– Kjo dhomë është e vogël.

✠ **Căftari: Scriiaț ti/tră viținu a vost(r)u!**

GRAMATICA

The interrogative adjectives and pronouns: „Which?“, „How much?“, „How many?“

<i>Example</i>	<i>Exemplu</i>	<i>Shëmbull</i>
– Which uncle/brother is in Italy, Greece?	– Cai llallă/lali /frati e(a)sti tu/tru Itali, Greci?	– Cili xhaxha/vëlla është në Itali, Greqi?
– Which car do you prefer?	– Cai mașină/automobil preferaț voi?	– Cilën makinë preferoni ju?
– Which girls are there?	– Cai fe(a)ti sânt ac(l)o?	– Cilat vajza janë atje?
– How much is the bread?	– Cât pãni?	– Sa bukë?
– How many tomatoes, potatoes?	– Cât dumâți/dumati patati?	– Sa domate, patate?

Lexia 26 (șasisprăvinviț)

*Ecuivalenti aromăne(a)ști
pi arbinuse(a)ști să/și engleze(a)ști*

– In caț că Renata va-s(ă)-avea bañi/
păradz va s-nidzea Los Angeles?

– In caț ca ea fudzi ti prândz, ea va
s-yinã tu sãhatea 5 (ținți) di cãt(r)a
seara.

– Eli avea dubiu că aco nu va s-avea
fum.

– Mini(eu) mindui că ațeau(ea) avea
futã aoa ma ninti.

– Mini/eu voi s-vu ved pi voi, voi vã
videți mult hãrioși/fericiți.

– In caț că doauã stãmãni nu ira nimal,
eli va s-tãtea ma lung.

– Ațel(el) ira fericiț/hãrioși că mini
zburai italine(a)ști.

– Ațeli/eli nu știa că noi aveam
agiumtã.

– Eli nu minduirã că Maria ira ahãtã
fericitã/hãrioasã.

– Ațel/eli/eli nu minduirã că Maria ira
ahãtã/fericitã/hãrioasã.

– Ațeli/eli nu știa că nipoata a lor știa
ghini Engleze(a)știa/Engleza.

– Stela ar(i) futã tu/tru stațion puțani
minuti di ninti când trenu expres
agiumsî.

– Nė qoftė se do tē kishte para Renata
do tē shkonte në Los Angeles?

– Nė qoftė se ajo ikën në drekë, ajo do
tē vijë në orën 5 nga mbrëmja.

– Ata tē gjithë dyshuan se atje nuk do
tē kishte tym.

– Unë mendova se ajo kishte qenë këtu
më parë.

– Unë dua t’ju shikoj juve, ju dukeni
shumë i lumtur.

– Nė qoftė se dy javë nuk ishin mjaft,
ata do tē rrinin më gjatë.

– Ai ishte i lumtur që unë fola italisht.

– Ata nuk dinin që ne kishim arritur.

– Ata nuk menduan që Maria ishte kaq
e lumtur.

– Ata nuk menduan se Maria ishte aq
e lumtur.

– Ata nuk dinin që mbesa e tyre dinte
mirë Anglishten.

– Stela ka qenë në stacion disa minuta
përpara kur treni ekspres arriti.

– If Renata had money she would go to
Los Angeles?

– If she lives at noon she will arrive at
five o'clock evening.

– They all doubted that there would be
no smog.

– I thought that she had been here
already.

– I want to look at you, you seem very
happy.

– If two weeks were not enough, they
would stay longer.

– He was happy I spoke Italian.

– They did not know we had arrived.

– They didn't think Mary was so happy.

– They did not think Mary was so
happy.

– They did not know that their niece
knew English well.

– Stela have been at station a few
minutes before when the express train
arrive.

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
avea	kishte	had
in caț că	në qoftë se	if
va s(ă)-nidzea	do të shkonte	she would go
fudzi ti prândz	shkoi në drekë	she lives at noon
ea va s-yină/vină	ajo do të vijë	she will arrive
tu/tru oara/săhatea 5 (tînti)	në ora 5	five o'clock
di cătră seara	nga mbrëmja	evening
eļi avea dubiu	ata kishin dyshim	they all doubted
că ac(l)o nu va s-avea fum	se atje nuk do të kishte tym	that there would be no smog
Mini/eu mindui	unë mendova	I thought
că ațeau/ea avea fută	se ajo kishte qenë	that she had been
Aoa ma ninti	këtu më parë	already
Mini vream	unë desha	I want
S(ă)-vu ved pi voi	t'ju shikoj juve	to look at you
voi vă videț mult	ju dukeni shumë	you seem very
fericiți/hărioși	të lumtur/të gezuar	happy
că mini/eu zburâi	se unë fola	I spoke
Italine(a)ști	Italisht	Italian
ațeli/eļi nu știa	ata nuk dinin	they did not know
că noi aveam agiumtă	se ne kishim arritur	we had arrived
că nipoata a lor	se mbesa e tyre	there niece
știa ghini engleze(a)știa	dinte mirë anglishten	knew english well
puțâni minuti di ninti	pak minuta më parë	a few minutes before
când trenu expres agiumsî	kur treni ekspres arriti	when the express train arrived

☒ **Căftari: Impresii dit ună vizită turistică.**

GRAMATICA

Personal pronouns as indirect objects

<i>Singular– Plural</i>	<i>Singularu – Pluralu</i>	<i>Njëjës – Shumës</i>	
To me – to us	A nia (ńă) – noi(nă)	mua(më) – neve(na)	
To you – to you	ațâia(ță) – a vau(vu)/voi(vu)	ty(të) – juve(ju)	
To him/to it – to them/to her	ațălui(l'i)/ațăl'iei(l'i) – ațălor (lu)	atij(i)/asaj(i) – atyre(u)	
<i>Example</i>	<i>Exemplu</i>	<i>Shëmbull</i>	
– He gave me the notebook (to me).	– Ațel/el nă de(a)di caetu (a nia nă).	– Ai më dha fletoren (mua më).	
<i>Singularu</i>	<i>Njëjës</i>	<i>Pluralu</i>	<i>Shumës</i>
<i>Ațăea ță de(a)diră caetu.</i>	<i>Ty të dhanë fletoren.</i>	<i>A vau vu de(a)diră caetu.</i>	<i>Juve ju dhanë fletoren.</i>
<i>Ațălui l'i de(a)diră caetu.</i>	<i>Atij i dhanë fletoren.</i>	<i>Ațălor lu de(a)diră caetu.</i>	<i>Atyre u dhanë fletoren</i>
<i>Ațea/ea u vidzui tu/tru casa a l'iei.</i>	<i>Atë e pashë në shtëpinë e saj.</i>	<i>Ațeali/e(a)li li vidzui tu/tru casa a l'iei.</i>	<i>Ato i pashë në shtëpinë e saj.</i>

☒ **Căftari: Dădeț 7 (șapți) exempli cu pronumi personali!**

Lexia 27 (șaptisprăvinviț)

<i>Conversation</i>	<i>Deadunzburâri</i>	<i>Bashkëbisedim</i>
What can I do for you?	Ëti vret?	Çfarë doni?
Can I help you	Cum pot s(ă)-vu agiut	Si mund t'ju ndihmoj
Sir (madam)?	Domnule (doamnă)?	Zotëri (zonjë)?
I want... I'd like... to have...	Voi... doresc ma năpoi...	Dua... dëshiroj më pas...
Have you?	A ave?	A keni?
Where can I buy?	Iu pot s-acumpur?	Ku mund të blej?
Please	Vu pâlăcrăsesc(u)	Ju lutem
show me (give me)	nă spunet (dăni)	më tregoni (më jep)
Where's the department?	Iu e(a)sti departamentu?	Ku është reparti?
for...?	ti/tră...?	për...?
I would like to buy a suit.	Doresc, vream s-acumpur un costum.	Dëshiroj të blej një kostum.
What size are you?	Ëti numur ave?	Çfarë numëri keni?
May I try this one?	Pot s-provedz aistă?	Mund të provoj këtë?
This is not my size	Aist nu e(a)sti numiru a mel.	Ky nuk është numëri im.
That's too small...	Aistă e(a)sti nîcă...	Kjo është e vogël...
...large	...mari	...e madhe
...long – short	...lungă – şcurtă	...e gjatë – e shkurtër
...wide – tight	...largă – strimtă	...e gjerë – e ngushtë
...dark –light	...nclîsă – julucioasă	...e errët – e ndritshme
Can you show me	Pute?	Mundeni të më tregoni
Something different?	Ëti va altă?	Diçka tjetër?

How much is it?	Cât custuse(a)ști?	Sa kushton?
That is cheap.	Aistă e(a)sti efină.	Kjo është e lirë.
That's too expensive.	Aistă esti scumpă.	Kjo është e shtrenjtë.
The prices are fixed.	Prețurili sânt fixi.	Çmimet janë fikse.
I like that.	Aistă n(ă)-arase(a)ști.	Kjo më pëlqen.
Have you anything cheaper?	Aveț vără ma efină?	Keni ndonjë më të lirë?
(better)	(ma bună)	(më të mirë)
It doesn't fit me.	Aist nu na sta ghini.	Kjo s'më rri mirë.
May I exchange it?	A pot s-u schimb?	A mund ta ndërroj?
How much is it altogether?	Cât e(a)sti tut-tut?	Sa është gjithsej?
Where is the cash-desk?	Iu esti casa/arca di plăterii?	Ku është arka?

Expressions

- Every day Marina eats some rolls with a little butter.
- My father and my mother are not Italian.
- How much does the fish cost?
- I don't have my sunglasses today.
- I have finished all my tasks.
- How do you say?
- I'm sorry.

Expresiuni

- Iți dzuă Marina mâ(n)că niheamă pâni cu puțână umpt/di umpt.
- Tata șă mama a mea(u) nu sânt italiañi.
- Cât custuse(a)ști peștili?
- Mini/eu nu li am ază ochielaril'i a mełi di soari.
- Mini/eu bitisii tuti exercițili a meali.
- Cum si/s-dzăți?
- Nă pari râu/arâu.

Shprehje

- Çdo ditë Marina ha pak bukë me pak gjalpë.
- Babai dhe mamaja ime nuk janë italianë.
- Sa kushton peshku?
- Unë nuk kam sot gjyslykët e mia të diellit.
- Unë sot mbarova të gjitha detyrat e mia.
- Si thuhet?
- Më vjen keq.

– The wind is blowing.

– I take a trip.

– To take a walk.

– To take a picture.

– To take a bath.

– Suflă vimt/livă.

– Fac ună calitoriă/tur.

– Fac ună primnari.

– Fac ună pictură.

– Fac ună bañă.

– Fryn erë.

– Bëj një udhëtim.

– Bëj një shëtitje.

– Bëj një pikturë.

– Bëj një banjë.

Example

– *They always take a walk after dinner.*

– *My father took many pictures of my little sister.*

Exemplu

Ațeli fac totăna ună primnari dupuprândz.

– *Tatā-ñu/tata a mel fe(a)ți multi fotografii/cadhuri ti/tră soră-mea/sora a mea(u) ñică.*

Shëmbull

– *Ata bëjnë një shëtitje mbasdreke.*

– *Babai im bëri shumë fotografi për motrën time të vogël.*

GRAMATICA

INDICATIVE MOOD

Present indicative of

Say / do / tell

I say / do / tell

You say / do / tell

He/she says / does / tells

We say / do / tell

You say / do / tell

They say / do / tell

INDICATIVU MOD

Present di indicativu

dzâc / fac / spun

Mini/eu dzâc / fac / spun

Tini dzât / faț / spunî

El/ațel dzâți / fați / spunî

Noi dzățem / fățem / spunem

Voi dzățeț / fățeț / spineț

Ațeli dzâc / fac / spun

MËNYRA DËFTORE

E tashme e Dëftores

them / bëj / tregoj

Unë them / bëj / tregoj

Ti thua / bën / tregon

Ai/ajo thotë / bën / tregon

Ne themi / bëjmë / tregojmë

Ju thoni / bëni / tregoni

Ata/ato thonë / bëjnë / tregojnë

☒ **Căftari: Dădeț exempli di frasi cu ufilise(a)rea al verbilor: dzâc / spun / fac!**

Lexia 28 (optusprăvinviț)

Ti/tră Limba Aromâna

Gjuha Arumune

Aromanian Language

Aromâna tutașă știută, cunoscută ca macedo-româna ica vlahă tu/tru multi locuri alti; aromâne(a)știa ica armâneștă e(a)sti ună limbă ți intră tu/tru grupu di east al limbilor Romane zburăti tu/tru Balcan. Ațea/ea si formă după romanizarea (latinizarea) al Balcanului șă/și mpărțâ multi cualități cu Româna, ari gramatică șă morfologiă undzită. Niundze(a)rea ma importantă namisa di Româna șă Aromâna esti vocabularu, ți/cari tu/tru ocazia di formari ari fută greu influențată di viținu a lui, limbili sllavi. Dicipând Aromâne(a)ștea ari pârmutată multi zboară di la Limba Greacă cu cai/cari ar(i)fută tu/tru contact strimpt iuțido tu/tru istoria a l'iei.

In caț cã Româna șă Aromâna sânt doauă limbi diferiti (di altfel) ică maș dialecti dit ună limbă lafelă, aistă esti ninga tu/tru debat, cu tut cã mulț lingvișt ază li consideră ațeali/e(a)li s-hibă limbi ahorhia(mpărțâti). Monte Negro ahăt ghini cãt tu România, ar emigratã nãscãns aromãni dit(u) Balcan după aspãrdzerea/distrudzerea a locbãnitoarelor aromãne tu/tru Muscopolea șă Gramostea.

Limba esti unã, ațea/ea undze(a)ști cu Româna șă diferențili ma mãri a l'iei s-tind tu/tru vocabularu. Si-aflã ma puțân diparti zboarili sllavi tu/tru aromãnești di cãt tu/tru romãne(a)știa, șă ma multi zboarã dit Limba Greacă/ngrãte(a)ști, aistă unã reflexi di contactu di aproapea namisa di Limba Aromãnã șă ațãl'iei Greacă iuțido

Arumanishtia është e njohur si Macedo-Romëna ose Vllahishtia në shumë vende të tjera, arumanishtia ose armëneshcia është një gjuhë që hyn në grupin e gjuhëve romane të lindjes të folura në Ballkan. Ajo u formua pas romanizimit (latinizimit) të Ballkanit dhe ndan shumë veçori me Rumanishten, ka gramatikë dhe morfologji të ngjashme. Pangjashmëria më e rëndësishme midis rumanishtes dhe aruma-nishtes është fjalori i cili në shkakun e formimit ka qenë influencuar rëndë nga fqinji i tij, gjuhët sllave. Ndërsa Arumanishtia ka huazuar shumë fjalë nga Gjuha Greke me të cilën ka qenë në lidhje/kontakt të ngushtë kudo në historinë e saj.

Në qoftë se Rumanishtia dhe Arumanishtia janë dy gjuhë të ndryshme ose vetëm dialekte nga një gjuhë e njëjtë, kjo është akoma në debat, me gjithë se shumë gjuhëtare sot i konsiderojnë ato të jenë gjuhë të veçanta. Në Monte Negro aq mirë sa në Rumani, kanë emigruar disa arumunë nga Balkani pas shkatërrimit të vendbanimeve arumune në Voskopoje dhe Gramostea.

Gjuha është një, ajo ngjet me Rumanishten dhe ndryshimet më të mëdha të saj shtrihen në fjalor. Gjenden më pak larg fjalët sllave në Arumanisht sesa në Rumanisht dhe më shumë fjalë nga Gjuha Greke, kjo një refleks i kontaktit të afërt midis Gjuhës Arumune dhe asaj Greke kudo në historinë e saj. Ajo është konsideruar në përgjithësi, njëherë e një kohë,

Aromanian (also known) as Macedo-Romanian or Vlach in most other countries; Aromanian or (Armaneshce) is a language that enter in the eastern grup of the Romance Languages, spoken in the Balkans. It was formed after the Romanization of the Balkans and shares features with Romanian having similar Gramatica and morphology. The most important dissimilarity between Romanian and Aromanian is the vocabulary, which in the case of the former has been heavily influenced by its neighbouring Slavic languages. While Aromanian has borrowed much vocabulary from the Greek language with which it has been inclose contact throughout it's histori.

Whether Romanian and Aromanian are two distinct languages or only dialects of the same language is still under debate, although many linguists today consider them to be separate languages. Monte Negro as well as in Romania, where same aromanians having migrated from the Balkan after the destruction of the aromanian settlems in Moscopole and Gramoste (Gramos).

The language is similar to Romanian and its greatest difference lies in the vocabulary. There are far fewer Slavic words in Aromanian than in Romanian, and many more Greek words, a reflection of the close contact

tu/tru istoria a l'iei. Ațea(u)esti considerată în general, unăoară ș-un chiro, namisa di 800 șă 1200 di ańi tricuti (di ninti), Latina Vulgară zburată tu/tru Provințili dit Balcan tu/tru Imperu Roman cripat/disicat, tu/tru patru limbi: Daco-Româna (ază esti Limba Română), Aromâna, Meglena/Meglenita șă Istro-Româna. Tu/tru lafel chiro, tu/tru chirolu di cripătură, Latina Vulgară Balcanică (numită, aclimată Proto Româna) trățani aproapea vără 300 di zboari comuni cu Arbineasa considerati s-hibă di origina. Dacă șă vără 70 pãrmutati dit Sllava veacl'ia ma nu zbuarã di Limba Maghiarã/Hungarezã). Influențili ngrãte(a)ști sânt ma mult fãrtoasi tu/tru Aromâna di cât tu/tru limbili alanti di Romana Orientală, maieles cãte Aromâna ufilise(a)ști zboarã Grețî/Ngrãte(a)ști s-creadzã zboarã nali (neologhismi); dipicât Româna si bazeadzã ma multu di neologhismili a l'iei pi Italiana șă Franțeza. Tutașã cu vinerea al turților tu/tru Balcan aromãne(a)știa apruchiã/lo nãscãnti zboarã turțî/turțe(a)ști. Ninga compozitiã lexicalã rãmãni printipalã Romana (Latina).

Si-aflã doauã dialecti mări Aromâni, care/ți sânt numati/acl'iami dupã doauã locuri respectivi di azã (di dzãlili di azã) locuiti tu/tru Arbinușii/Albania, dialectul ali Moscopolei (dit cãsãbãlu/cetatea di Moscopolea), cunuscut ca „Jerusalemu al Aromãnilor”, șã Gramostean (ditu Gramostea) regiunea di Gramos (Albania).

ndërmjet 800 dhe 1200 vjet të shkuara/më parë, Latinishtia Vulgare që flitej në Provincat e Ballkanit në Perandorinë Romake të çarë/të plasaritur, në 4 gjuhë: Dako-Rumanishtia, Arumanishtia, Meglena (Meglenita) dhe Istro-Romana. Në të njëjtën kohë, në kohën e plasaritjes/çarjes, Latinishtia Vulgare Ballkanike (e quajtur Proto Romana)/Rumanishtia e Parë, përmban ndonja 300 fjalë të zakonshme me shqipen, të konsideruara të jenë të origjinës Dake dhe ndonja 70 huazime të Sllavishtes së vjetër, por jo fjalë të Gjuhës Hungareze. Influenat Greke janë më shumë të forta në Arumanishten sesa në Gjuhët e tjera të Romanes Orientale/të Lindjes, veçanërisht se Arumanishtia përdor fjalë Greke dhe krijon fjalë të reja (neologjizma), ndërsa Rumanishtia bazohet më shumë në neologjizmat e saj në Italisht dhe Frengjisht. Gjithashtu me ardhjen e turqeve në Ballkan Arumanishtia afroi/mori disa fjalë turke/turqizma. Akoma kompozicioni leksikal mbetet kryesisht Romana (Latina).

Gjenden dy dialekte të mëdhenj Arumune, të cilat janë quajtur sipas dy vendeve respektive të ditëve të sotme, të vendosura në Shqipëri/Albania, dialekti i Voskopojës (nga qyteti i Voskopojës), i njohur si „Jerusalemi i Arumunëve”, dhe Gramostean (nga Gramostea) krahina e Gramozit (në Shqipëri).

of Aromanian with Greek through of its history. It is generally, considered that sometime between 800 and 1200 years ago, the Vulgar Latin spoken split into four languages: Dako-Romanian (today is Romanian language), Aromanian, Meglenitic and Istro-Romanian. At the time of the split the Ballcan Vulgar Latin (often called Proto-Romanian) contained about 300 words with Albanian considered to be of Dacian origine and about 70 early Sllavic borrowings, but no Hungarian language words. Greek influences are much stronger in Aromanian than in other East Romance Languages, especially because Aromanian used Greek Words and create new words (neologisms), while Romanian based most of its neologisms on Italian and French. Also with the coming of turks in the Balkans, Aromanian received some Turkish Turkish words as well. Still the lexical composition remains mainly Romance.

There are two major Aromanian dialects which are named after two respective places (now a days) located in Albania: the Moscopole dialect (from the town of Moscopole), also known as the „Aromanian Jerusalem” and Gramostean (from the Gramostea) Grammos region (in Albania).

✠ Căftari: Scriiaț ti/tră dialectili aromâni!

Lexia 29 (nouăsprăvinți)

Gramatica șă morfologia

Gramatika dhe morfologjia

The Grammar and morphology

Gramatica și morfologia e(a)sti mult undzită/lafelă tu/tru-ună parti cu Româna și disundzită (dislafelă) cu limbi alti Romane (Latini). Articulu definit esti un particle deadun alichit tu/tru bitisita (tu sonia) al zborului, deadun definit și indefinite articlili poati s-hibă inflectoasi și numili sânt clasificati tu/trei generi cu neuter aparti di masculine și feminila.

Gramatica Aromână ari născânti tiparuri/ți nu sânt tru/tru Limba Română ună ahtari esti niufilise(a)rea al verburilor di infinitivu. Ca ahtari timpurili și modalitățili care tu/tru Româna ufilisesc infinitivu (ca timpu și modalitatea ali yinitoarelei condițional simplă) esti formată tu/tru Aromâna tu/tru alti căliuri. Verbu intră tu/tru dixonar dată tu/tru modalitatea a lor indicativă, tu/tru timpu present, primu/protu person, forma singulară.

Verburili tu/tru Aromâna sânt clasificati tu/tru 5 (ținți) conugări (conjugations) tu loc di patru in Româna. Tabela di manghios da născânti exempli cari/ți spun tutașă conugarea (conjugation) tu verbili corespondenti in Româna.

Gramatika dhe morfologjia është shumë e ngjashme në njërën anë me Rumanishten dhe jo e ngjashme me gjuhët e tjera Romane (Latine). Nyja përcaktuese dhe jo përcaktuese është një pjesëzë (ndajshesë) e bashkëngjitur në fund të fjalës, të dyja nyjet përcaktuese dhe jo përcaktuese mund të jenë të lakueshme dhe emrat janë të klasifikuara në tre gjini, me asnjënë veç mashkullores dhe femërores.

Gramatika Arumune ka disa veçori që nuk janë në Gjuhën Rumune; një e tillë është mospërdorimi i foljeve të infinitivit. Si e tillë kohët dhe mënyrat që në Rumanisht përdorin infinitivin (paskajoren), (si mënyra kushtore koha e thjeshtë), është formuar në Arumanisht në të tjera rrugë. Folja hyn në fjalor e dhënë në mënyrën e tyre dëftore, koha e tashme, veta e parë, njëjës (forma e njëjësit).

Foljet në Arumanisht janë klasifikuar në 5 zgjedhime, në vend të 4 të Rumanishtes. Tabela më poshtë jep disa shembuj që tregojnë gjithashtu zgjedhimin në foljet korresponduese në Rumanisht.

The Gramatica and morphology is very similar to the one in Romanian and unlike to the other Romance language. The definite article is a clitic particle appended at the end of the word, both the definite and indefinite articles can be inflected, and nouns are classified in three genders, with neuter in addition to masculine and feminine.

Aromanian Gramatica has some features that distinguish it from Romanian; an important one being the complete disappearance of verb infinitives. As such the tenses and moods that in Romanian use the infinitive (like the future simple tense and conditional mood) are formed in Aromanian in other ways. The verb entries in dictionaries are given in their indicative mood, present tense, first person, singular form.

Aromanian verbs are classified in five conjugations instead of just four in Romanian. The table below gives some examples indicating also the conjugation of the corresponding verbs in Romanian.

Conig.	Aromanian	Romanian	Romanian infinitive	English
I	<i>cîntu</i>	<i>cânt</i>	<i>a canta</i>	<i>sing</i>
	<i>dau</i>	<i>dau</i>	<i>a da</i>	<i>give</i>
	<i>lucredzu</i>	<i>lucrez</i>	<i>a lucra</i>	<i>work</i>

Conig.	Aromanian	Romanian	Romanian infinitive	English
II	<i>vedu</i>	<i>văd</i>	<i>a vedia</i>	<i>see</i>
	<i>ședu</i>	<i>șed</i>	<i>a ședia</i>	<i>sit</i>
	<i>armînu</i>	<i>rămân</i>	<i>a rămâne (or rămânea)</i>	<i>stay</i>
III	<i>ducu</i>	<i>duc</i>	<i>a duce</i>	<i>carry</i>
	<i>cunoscu</i>	<i>cunosc</i>	<i>a cunoaște</i>	<i>know</i>
	<i>ardu</i>	<i>ard</i>	<i>a arde</i>	<i>burn</i>
IV	<i>moru</i>	<i>mor</i>	<i>a muri</i>	<i>die</i>
	<i>fugu</i>	<i>fug</i>	<i>a fugi</i>	<i>run</i>
	<i>ndulțescu</i>	<i>indulțesc</i>	<i>a îndulci</i>	<i>sweeten</i>
V	<i>patu</i>	<i>pațesc</i>	<i>a păți</i>	<i>suffer</i>
	<i>avdu</i>	<i>aud</i>	<i>a auzi</i>	<i>hear</i>

Timpu yinator esti format tu/tru lafela cali ca tu/tru Româna Arcaică, s-ufilise(a) și un particlu constant (nischibat) cu funxion di ajutor/agiutor.

Koha e Ardhshme është formuar në të njëjtën rrugë si në Rumanishten Arkaike duke përdorur një pjesëzë të pandryshueshme ndihmëse.

The Future tense is formed in the same way as in archaic Romanian, using an auxiliary invariable particle „va” (derived from the verb „to want” and subjunctive mood).

Aromanian	Romanian archaic	English
<i>Va s-cîntu</i>	<i>va să cânt</i>	<i>I will sing</i>
<i>Va s-cînți</i>	<i>va să cânti</i>	<i>You will sing</i>
<i>Va s-cînți</i>	<i>va să cânte</i>	<i>He/she will sing</i>

Aromanian	Romanian archaic	English
<i>Va s-cîntâmu</i>	<i>va să cântâm</i>	<i>We will sing</i>
<i>Va s-cîntați</i>	<i>va să cântați</i>	<i>You will sing</i>
<i>Va s-cînți</i>	<i>va să cânte</i>	<i>They will sing.</i>

 Intrebări: Răspundeți cu frazi complete și/ori originale!

– Ț(ă)-arăse(a)ști s(ă)-bănedz șā s-lucredz nafoară? Iu?	– Të pëlqen të jetosh dhe të punosh jashtë? Ku?
– Cai di soțili a tâli(a tâi) va s-vreai s-videai după bitise(a)rea al cursului universitar?	– Kë prej shokëve të tu do të deshe të shikoje pas mbarimit të kursit universitar?
– Ș-tini nedz născânti ori tu/tru Nou-Yorcu (New Yorc). Încățā da, cățē? Încățā no, cățē?	– Dhe ti shkon disa here në New York. Në qoftë se po, përse? Në qoftë se jo, përse?
– Cai soț strimț/intim (di aproapea) aveț avutā când irat la Universitatea di Bucureșt? Ți ira mucan ima Aromăn șā di ți locuri ira?	– Kë shok të ngushtë (të afërt) keni patur kur ishit në Universitetin e Bukureshtit? Çfarë ishte rumun apo arumun?
– U aveț vizitatā vărnoară Moscopolea, „Jerusalemu al Aromânilor”?	– E keni vizituar ndonjëherë Voskopojën, „Jerusalem in e Arumunëve”?

Lexia 30 (treidzât)

*Ecuivalenti engleze(a)ști
pi aromane(a)ști șă/și arbinuse(a)ști*

English	Aromâne(a)ști	Shqip
– Did professor speak of Dante? (of Beatrice)?	– Zburâ profesuru ti/tră Dante? (Beatricea)?	– Foli profesori për Danten? (Beatriçen)?
– Yes, he spoke of him (of her) this morning.	– Da, ațel/el zburâ ti/tră nâs aistă tahina/dimineățã.	– Po, ai foli për atë këtë mëngjes.
– Did he speak of modern poets?	– A zburâ ațel/el ti/tră poetiți moderni?	– A foli ai për poetët modernë?
– No, he didn't speak (did not) speak of them.	– No, ațel/el nu zburâ ti/tră nâș(i)	– Jo, ai nuk foli për ata.

Double objects verb

– They gave us a book.	– Ațeli/el'i nã da a nau unã carti.	– Ata na japin neve një libër.
– He speaks to me.	– Ațel/el/el zburâști ti/tră mini.	– Ai flet për mua.
– He reads you the letter.	– Ațel/el vu ghivãse(a)ști scrisoarea.	– Ai ju lexon letrën.
– I washed my hands.	– Mini/eu llai mãnili a me(a)li.	– Unë lava duart e mia.
– I speak to him of Greece.	– Mini/eu l'i zburãsc a lui ti/tră Grecia(Grãția).	– Unë i flas atij për Greqinë.

VOCABULARY	VOCABULARU	FJALORI
Did speak	zburâ	foli
Yes	Da	Po
He spoke	ațel/el zburâ	ai foli
Of him	ti/tră nâs	për atë
This morning	aistă tahina/dimineăță	kêtë mëngjes
They gives us	ațeli/el'i nă da	ata na japin
A book	ună carti	një libër
He speaks to me	ațel/el zburâști ti/tră mini	ai flet për mua
He reads you the letter	ațel/el vu ghivise(a)ști scrisoarea	ai ju lexon letrën
they have many books	ațeli/el'i ar multi cârți	ata kanë shumë libra
I washed my hands	mini/eu llai mănili a me(a)li	ună lava duart e mia
I speak to him of Greece	mini/eu li zburâsc a lui ti/tră Grecia(Grăția)	ună i flas atij për Greținë

 Căftari: Scriiaț ti/tră ună calitoriă țî, cari vu-ari arăsită ma multu!

<i>Comparison</i>	<i>Compararea</i>	<i>Krahاسimi</i>
– <i>This church is as beautiful as that one.</i>	– <i>Aistă biserică e(a)sti abăt muşată cât aţea(u).</i>	– <i>Kjo kishë është aq e bukur sa ajo.</i>
– <i>Stela is as beautiful as her sister.</i>	– <i>Stela e(a)sti abăt muşată cât sor(ă)-sa (sora a l'iei).</i>	– <i>Stela është aq e bukur sa motra e saj.</i>
– <i>In this class there are as many boys as (there are) girls.</i>	– <i>Tu/tru aistă clasă ari abăt(i) ficior cât şă fe(a)ti.</i>	– <i>Në këtë klasë ka aq djem sa edhe vajza.</i>
– <i>Stela is more beautiful than her sister.</i>	– <i>Stela e(a)sti ma muşată dicât sora a l'iei/soră-sa.</i>	– <i>Stela është më e bukur sesa motra e saj.</i>
– <i>Italian is easier than French.</i>	– <i>Italina e(a)sti ma liçsoară dicât Franţeza.</i>	– <i>Italishtia është më e lehtë sesa Frengjishtia.</i>
– <i>Babu speaks more than three languages.</i>	– <i>Babu zburăşti ma mult(u) dicât trei limbi.</i>	– <i>Babu flet më tepër se tri gjuhë.</i>
– <i>This poem is not as difficult as I thought.</i>	– <i>Aistă poemă nu e(a)sti abăt greuă (dificultă) cât eu/mini minduiam.</i>	– <i>Kjo poemë nuk është aq e vështirë sa unë mendoja.</i>

Lexia 31 (treidzâtiună)

Compararea cu Româna

Krahasimi me Rumanishten

Comparison with Romanian

Aromâne(a)ști	Shqip	English
<p>Textu di ma nghios esti dată ti/tră compararea tu Aromâne(a)ști șă tu/tru Române(a)ști cu ună tratur(n)ari/traduceri Engleză. Zboru alept tu/tru versiunea Română ira ahtari ți si s-compareadză cu textu Aromân, cu tut că tu/tru Româna Modernă zboarili alanti poati ar fută ma mult apartîni. Tratur(n)area Engleză esti maș cu condiția ca ună direcție ti/tră achicăse(a)rea, cu ună ci(ă)lăstăsiri s-u țână zboru cât ma aproapea ți esti posibil cu originalu.</p> <p>Si-află ună hipoteză discutată (contraversală) namisa di născâns știuți că Aromânili sânt Greți care ira Latinizaț tu/tru Chirolu Antic/Timpu Antic. Ațeli pistupsesc/cred că născânti zboară no Romane (no Latini) tu/tru Aromâne(a)ști, care/ți ar/au origina dit Antica Greaca (exemplu: Aromâne(a)ști udare – Greaca Antică ov Oap) sânt provă ti/tră pretențiunili a lor. Aistă vidzută cu tut ațeau, nu esti apruchiată/aprobată dit mulțimea al știuților șă că ațeau/năsă nu explică multi tiparuri/cualități ali Aromâne(a)ștei [ahtari ca articulu definitiv tu/tru bitisita al zboarilor care/ți nu si-află tu/tru Antica Greacă ică Romana (Latina)].*</p>	<p>Teksti i mëposhtëm është sjellë për krahasim në Arumanisht dhe në Rumanisht, me një përkthim Anglisht. Fjala e zgjedhur në versionin Rumanisht ishte e tillë që ajo të krahasohet me tekstin Arumanisht megjithëse në Rumanishten moderne fjalët e tjera mund të kenë qenë më tepër të përshtatshme. Përkthimi Anglisht është vetëm me kusht si një drejtim për kuptimin, me një përpjekje që të mbajë fjalën sa më afër që të jetë e mundur me origjinalin.</p> <p>Gjendet një hipotezë e diskutueshme ndërmjet disa dijetarëve që Arumunët janë Grekë të Latinizuar në Kohën Antike.</p> <p>Ata besojnë se disa fjalë jo Romake (Latine) në Arumanisht, të cilat kanë burimin/origjinën në Greqinë Antike (p.sh. Arumanisht udare, me Antiken Greke ov Oap) janë provë për pretendimet e tyre. Kjo pikëpamje megjithatë nuk është pranuar nga shumica e dijetarëve dhe ajo nuk shpjegon shumë tipare të Arumanishtes (e tillë si nyja e shquar artikull definitive në fund të fjalëve gjë që nuk e gjejmë në Antiken Greke ose atë Romake).*</p>	<p>The following text is given for comparison in Aromanian and in Romanian, with an English translation. The word choice in the Romanian version was such that it matches the Aromanian text although in modern Romanian other words might have been more appropriate. The English translation is only provided as a guide to the meaning, with an attempt to keep the word order as close to the original as possible.</p> <p>There is a controversial hypothesis among some Greek scholars that the Aromanians are Greeks who were Latinised in ancient times.</p> <p>They believe that some non-Romance words in Aromanian, which have cognates in ancient Greek (ex.: Aromanian Udare, ancient Greek ov Oap), are evidence for their claim. This view, however, is not accepted by the majority of scholars, and it does not explain many features of Aromanian (such as the definitive article at the end of the words not found in ancient Greek or Romance).*</p>

Aromâne(a)ști	Română	English
<p>Vocala e(a)sti un son dit zburârea a omlui faptu cu trețeara sonora, libiră s-fără cheadica a vimtului prit canalu sonor(adrat) di coardili vocali șă ntreagă gura ică unu semnu grafic cari aspuni un ahtari son.</p> <p>Ași bunăoară, avem șasili vocali ți/s-fac cu vimtul ți treați prit gură, iu limba poati si s-află tu un loc ică altu și budzili pot si sta disclisi ună soi ică altă.</p> <p>Vocalili pot s-hibă pronunțati singuri ică deadun cu semivocali i consoani.**</p>	<p>Vocala este un sunet din vorbirea omului, făcut cu trecerea sonoră liberă și fără piedică a aerului prin canalul sonor (compus) din coardele vocale și întreaga gură sau un semn grafic care reprezintă un atare sunet.</p> <p>Așa bunăoară, avem șase vocale ce se fac cu aerul ce trece prin gură, unde limba poate să se afle într-un loc sau altul și buzele pot să stea deschise un fel sau altul.</p> <p>Vocalele pot să fie pronunțate singure sau împreună cu semivocale consoane.**</p>	<p>The vocal is a sound in human speech, made by the sonorous free and unhindered passing of the air through the sound channel (composed of the vocal chords and the whole mouth) or a graphic symbol corresponding to that sound.</p> <p>This way, we have six vowels that are produced by the air passing through the mouth, where the tongue can be in one place or another and the lips can be opened in one way or another.</p> <p>The vowels can be pronounced alone or together with semivowels consonants.**</p>

References:

* Capidan, Theodor: „Aromâni, dialectul aromân”.

** Rossetti, Alexandru: „Istoria limbii romane”.

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
Textu di ma nghios	teksti i mëposhtëm	the following text
Esti dată	është dhënë	is given
Ti/tră compërați/compërarea	për krahasimin	for comparison
Cu ună trëtor(n)ari	me një përkthim	with an English translation
Zboru alept	fjala e zgjedhur	the word choice
Cu tut cã	me gjithë që	although
Ira ahtari	ishite e tillë	was such
Zboarili alanti	fjalët e tjera	other words
Poati ar/au futã	mund të kenë qenë	might have been
E(a)sti maș	është vetëm	is only
Cu condiția cã	me kushtin që	provided
Ca unã direcție	si një drejtim	as a guide
Cu unã ci(ã)lãstãsiri	me një përpjekje	with an attempt
S-țân(i) zboru	të mbash fjalën	to keep the word
Ma-aproape	më afër	as close
Cu originalu	me origjinalin	with the original
Dit zburãrea a omlui	i të folurës së njeriut	in human speech
Faptu cu trițerea	bërë me kalimin	made by
Vimtului prit canalul sonor	ajrit nëpër kanalën sonor	air through the sound channel
Adrat di coardili	të krijuara nga kordat	and the whole mouth
Vocali și ntreagã gura	dhe e tërë goja	where the tongue
Iu limba poati si s-aflã	ku gjuha mund të gjendet	can be
Tu/tru un loc deadun	në një vend së bashku	one place together

<i>Cu aeroplan</i>	<i>Me aeroplan</i>	<i>By aeroplane</i>
Aromâne(a)ști	Shqip	English
Cânt nchise(a)ști aeroplanu ti/tră...?	kur niset aeroplani për...?	When does the plane leave for...?
Ți tip di aeroplan esti?	Ç'tip aeroplani është?	What type of plane?
Cânt prindi/lipse(a)ști s-hiu tu/tru aeroport?	Kur duhet të jem në aeroport?	When to arrive at the airport?
Jumitati di săhati ninti di azbuirari.	Gjysëm ore përpara përpara flurturimit.	Half an hour before take-off.
Voi/doresc s-purusesc un loc cu aeroplanu ți nchise(a)ști mâni ti/tră...	Dëshiroj/dua të porosis një vend me aeroplanin që niset nesër për...	I want to book a seat in the plane leaving tomorrow for...
Cât custuse(a)ști ti/tră ună cali... ...ti/tră ducă-vinită?	Sa kushton për një rrugë... ...për vajtje-ardhje?	How much is the one-way flight? ...the return flight?
Cânt nchisim?	Kur nisemi?	When do we take off?
Cânt ajundzem?	Kur arrijmë?	When do we arrive?
Astindzeț țigărili vă/vu pälăcrăsesc(u)!	Shuani cigaretar, ju lutem!	Put out your cigarettes, please!
Ligaț bărurili/curăili, vă rog!	Lidhni rripat, ju lutem!	Fasten your seat belts, please!
Cu ți avunăse(a)ri/viteză	Me çfarë shpejtësie	How fast are we
Ma-aizbuirâm?	Po fluturojmë?	Flying now?
Tu/tru ți analțimi	Në ç'artësi	What height are we
Nu esc ghini	Nuk jam mirë	I feel air-sick

<i>Cu aeroplan</i>	<i>Me aeroplan</i>	<i>By aeroplane</i>
Aromâne(a)ști	Shqip	English
Simț vără țiva di langoarea ali analțimei?	Ndjeni ndonjë gjë Nga sëmundja e lartësisë?	Have anything for air-sickness?
Puteț s-ñă dădeț ună pungă di hărtiiă?	Mund të më jepni një qeskë letre?	Can I have a paper bag?
Cânt va s-dipunâm tu/tru loc/pamânt?	Kur do të zbresim në tokë?	When are we going to land?
Aterizâm ti/tră 15 di minuti. ecuipaju	Ulemi për 15 minuta. ekuipazhi	We shall land in 15 minutes. crew
parașuta	parashuta	parachute
Hidro-plane	hidro-plane	sea-plane
Avuñăse(a)rea/viteza	shpejtësia	speed
Scularea-apunarea/aterizarea	ngritja-zbritja	to take-off/to land

 Căftari: *Impresili dit ună calitoriă cu aeroplan.*

Lexia 32 (treidzâțidoauă)

La un Bar-restaurant

English	Aromâne(a)ști	Shqip
– What do you like?	– Ți vreț s-loaț?	– Çfarë dëshironi/doni të merrni?
– What can you recommend today?	– Ți nă recumandez ti/tră ază?	– Çfarë më rekomandon për sot?
– Do you like...?	– A vreț...?	– A doni...?
– Bring me a soup of maghirice and beefsteak.	– Vă pālăcrăsesc s-nâ-aduțeț ună supă maghiriță șă un biftec.	– Ju lutem, të më sillni një supë magjiricë dhe një biftek.
– A mixed salad with tomatoes, onion, karrot...	– Ună salată mixă (amisticată) cu dumată, țeapă, carroți s.al.	– Një sallatë mikse me domate, qepë, karrota etj.
– Fried fish and shrimp with salad.	– Un pe(a)ști țăgrăsit/țigrăsit șă carcalețuri cu salată.	– Një peshk të skuqur dhe karkaleca me sallatë.
– Sorry it's off (has not).	– Nă pari râu nu ari, pot s-vu-aduc țiva altă?	– Më vjen keq mund t'ju sjell diçka tjetër?
– Can I have some more bread?!	– Puteț s-nă dădeț ș(ă)-nihemă pâni?!	– Mund të më jepni dhe pak bukë?!
– What will you have to drink?	– Ți va s(ă)-beț/beai?	– Çfarë do të pini?
– I want a glass of red wine.	– Voi un pahar dit yin roș(u).	– Dua një gotë prej verës së kuqe.
– Please, give me a glass of... a bottle of...	– Vă rog, vă pālăcrăsesc(u), un pahar, ună sticlă...	– Ju lutem, një gotë, një shishe....
– May I have a glass of water?	– A puteț s-nă dădeț un pahar cu apă?	– A mund të më jepni një gotë ujë?
– A glass of milk.	– Un pahar cu lapti.	– Një gotë qumësht.
– Waiter, have you got a table for two people?	– Camarier, aveț ună masă ti/tră doi iș(i)?	– Kamarier a keni tavolină për dy veta?
– Excuse me, is this table taken?	– S-mi liărtaț, e(a)sti acățată aistă masă?	– Të më falni, është e zenë kjo tavolinë?
– Waiter! Can I get something to eat?	– Camarier! A pot s-mâ(n)c țiva?	– Kamarier! A mund të ha dicka?

– Do you want the set menu or the a la carte?

– I'd rather dine a la carte.

– Can I have the wine-list?

– Please, serve me quickly. I'm in hurry.

– What have you got ready?

– Please, give me some cheese, butter, a little salt, pepper, oil.

– Your health! Cheers!

– I want to have a coffee.

– A vreț menuea?

– Preferedz după lista a ghielilor.

– A puteț s-nă dădeț lista a yinurilor.

– Vă pâlăcrăsesc s-mi serveșt avoña/ agoña.

– Ți aveț pregătita?

– Vă pâlăcrăsesc(u) nă dădeț niheamă/ puțân caș, umpt, sari, piper roș(u), umptulem.

– Sănătatea a voast(r)ă! Hărișii!

– Vream s-beau șă ună cafeiă.

– A doni menynë?

– Preferoj sipa listës së gjellëve.

– A mund të më jepni listën e verërave?

– Ju lutem, të më shërbeni shpejt.

– Çfarë keni përgatitur?

– Ju lutem, më jepni pak djathë, gjalpë, kripë, piper të kuq, vaj.

– Shëndeti juaj! Gëzuar!

– Desha të pi edhe një kafe.

VOCABULARY
what
I want today
fried fish
may I bring you
something else
What will you have to drink
a glass
of red wine
a bottle

VOCABULARU
ți
voi ti/tră ază
un pe(a)sti țigrăsit
pot s-vu aduc
țiva altă
ți va s-beț
pahar
cu yin roș(u)
una sticlă

FJALORI
çfarë
dua për sot
një peshk të skuqur
mund t'ju sjell
gjë tjetër
çfarë do të pini
gotë
me verë të kuqe
një shishe

table taken	esti acățată	është e zenë
this table	aistă masă	kjo tavolinë
to eat	s-mâ(n)c	të ha
give me a little	nă dădeț niheamă	më jepni pak
cheese, butter, salt, oil	caș, umpt, sari, umptulem	djathë, gjalpë, kripë, vaj

 Căftari: Tu/tru-un Bar-Restaurant.

GRAMATICA

Conjugation of verb:

„to fall”, „to tell”, „to do”

Indicative mood
<i>Present</i>
I fall / tell / do
You fall / tell / do
He/she falls / tells / does
We fall / tell / do
You fall / tell / do
They fall / tell / do

„cad”, „spun”, „fac”

Modu indicativu
<i>Prezent</i>
Mini/eu cad / spun / fac
Tini cadz / spun(i / faț
Ațel/el; Ațeau/ea cadi / spuni / fați
Noi cădem / spunem / fațem
Voi cădeț / spunet / fățet
Ațeli/eli; Ațali/e(a)li cad / spun / fac

„bien”, „të treguar”, „të bërë”

Mënyra dëftore
<i>E tashme</i>
Unë bie / tregoj / bëj
Ti bie / tregon / bën
Ai/ajo bie / tregon / bën
Ne biem / tregojmë / bejmë
Ju bini / tregoni / bëni
Ata/ato bien / tregojnë / bëjnë

<i>Imperfect</i>	<i>Imperfectu</i>	<i>E pakryer</i>
I fell / tell / do	Mini/eu cădeam / spuneam / făteam	Unë bija / tregoja / bëja
You fell / tell / do	Tini cădeai / spuneai / fățeai	Ti bije / tregoje / bëje
He/she fell / tell / do	Ațel/el; Ațeau/ea cădea / spunea / fățea	Ai/ajo binte / tregonte / bënte
We fell / tell / do	Noi cădeam / spuneam / făteam	Ne binim / tregonim / bënim
You fell / tell / do	Voi cădeat / spuneat / fățeat	Ju binit / tregonit / bënit
They fell / tell / do	Ațeli/el'i; Ațeali/e(a)li cădea / spunea / fățea	Ata/ato binin / tregonin / bënin
<i>Past tense simple</i>	<i>Perfectu simplu</i>	<i>E kryer e thjeshtë</i>
I fell / told / did	Mini/eu cădzui / spuș / feci	Unë rashë / tregova / bëra
You fell / told / did	Tini cădzuș / spuseș / fățeș	Ti re / tregove / bëre
He/she fell / told / did	Ațel/el; Ațeau/ea cădzu / spusi / fe(a)ți	Ai/ajo ra / tregoi / bëri
We fell / told / did	Noi cădzum / spusim / fețim	Ne ramë / treguam / bëmë
You fell / told / did	Voi cădzut / spusit / fețit	Ju ratë / treguat / bëte
They fell / told / did	Ațeli/el'i; Ațeali/e(a)li cădzură / spusiră / fe(a)țiră	Ata/ato ranë / treguan / bënë
<i>Present perfect</i>	<i>Prezentu perfectu</i>	<i>E kryer</i>
I have fallen / told / done	Mini/eu am cădzută / spusă / faptă	Unë kam rënë–treguar–bërë
You have fallen / told / done	Tini ai cădzută / spusă / faptă	Ti ke rënë–treguar–bërë
He/she has fallen / told / done	Ațel/el; Ațeau/ea ari cădzută / spusă / faptă	Ai/ajo ka rënë–treguar–bërë

We have
fallen / told / done

You have
fallen / told / done

They have
fallen / told / done

Past perfect

I had
fallen / told / done

You had
fallen / told / done

He/she had
fallen / told / done

We had
fallen / told / done

You had
fallen / told / done

They had
fallen / told / done

Noi avem
cădzută / spusă / faptă

Voi aveți
cădzută / spusă / faptă

Ațeli/eli; Ațeali/e(a)li
ar cădzută / spusă / faptă

Ma multu ca perfectu

Mini/eu aveam
cădzută / spusă / faptă

Tini aveai
cădzută / spusă / faptă

Ațel/el; Ațeau/ea
avea cădzută–spusă–faptă

Noi aveam
cădzută / spusă / faptă

Voi aveți
cădzută / spusă / faptă

Ațeli/eli; Ațeali/e(a)li
avea cădzută / spusă / faptă

Ne kemi
rënë / treguar / bërë

Ju keni
rënë / treguar / bërë

Ata/ato kanë rënë / treguar / bërë

E kryer e plote

Unë kisha
rënë / treguar / bërë

Ti kishë
rënë / treguar / bërë

Ai/ajo kishte
rënë / treguar / bërë

Ne kishim
rënë / treguar / bërë

Ju kishit
rënë / treguar / bërë

Ata/ato kishin
rënë / treguar / bërë

Lexia 33 (treidzāitrei)

Scrisoare:

Tiînsită doamnă aromână (macedono-vlahă)

Di când u vidzui manifestația și u organizaș, voi s-tă dzâcu, ninga (nica) ma multu tiînsită doamnă aromână (macedono-vlahă), ță pitrec urări căldăroasi ti/tră tut și organizaș, că adăraș dealibira un lucru mari ti/tră buneața ali aromănamei. Tu/tru ună dzuă tuti ațeali s-agiundz s-li organizedz, pistupsesc că esti pidimo (acurmari) ma șă/și mari responsabilitati. Importanța esti că tut(u)tricu ca nai ma ghini, că mi tur(n)ai cu mari impresii, vidzui mușuteața di folclor(u) șă jocu Aromănescu, multi informați ti/tră aromânil'i di la Simpoziuulu. Și seara aromănească triculu mult ghini, mplină cu harauă. Lacrimi di harauă acațară s-cură dit(u)oclii a meali pit față.

Mi hărăsi multu că vidzui mulț tiniri tu/tru seara aromănească, cari zbură armăne(a)ști namisa di el'i. La se(a)rili aromănești la noi, nu pot si-adună abăt tiniri aromâni. Când mi tur(n)ai adrai un emision ntreg ti ațeau cum triculu Simpoziuulu, prezentai părți di referatili di tut partițipantili cari ira dit(u)multi locuri di Lumea ca: aromânil'i di România, Albania, Grecia, Sărbia, Bulgaria (Văryăria), Macedonia, Germania, Canada, Austria, Statili Uniti dit(u)America, Franța, Australia, Moldova șă ec. Adrai ancheta cu oaspițili ti/tră impresili a lor, tuț ira ifharistusit (haristusit) și nă si pari ațeau esti/easti nai ma mari harauă (satisfacți) ti/tră organizatoru, când șiți că bitisi lucru cu scutearea la capu. Pi ninga Simpoziuulu ded(u)și informați ti/tră Premili și Festivalu care ira s-ti lia haraua, ma ună ntreagă emisiuni (emisii) ndreș maș ti/tră Festivalu iu s-prezentară și cãntitorili și suțatili Folcloristici.

Di ațeau și tini organizaș abânt(u)cu minti de(a)dim doauă ntredz emisionuri; ma-arămasiră ninga năndau părță cari prindi/lipse(a)ști s-emiteadză tu/tru emisiuniili și va si realizeadză ma nclo. Aistă scrisoare și pitrec că simptu (aduchesc) borgi fața di tini (cătră di tini) ca organizatoră cari ni/mi agiutaș ta s-potu ș-mini cu cameramanu s-yin la aistă mari și mușată manifestați. Pistupsesc că aistă nu va s-hibă viderea a noastă dit(u)soni, ma va mi căliseștă și la alanti manifestați și va li organizedz. Pistupsesc că va s-continuăm cu colaborarea, ță pitrecu ncl'inațiuni trăinimăoasă și sănătati și ghineț ti/tră tuț aromânil'i și băneadză iuțido tu/tru lumi!

Cu respect și considerați aromănească (macedono-vlahă)
sora și fratili a vost(r)u Stela și Coli dit(u) America

Letër:

E nderuar zonjë Arumune (Maqedono-Vllahë)

Që kur e pashë manifestimin që organizove, do t'ju them, akoma më shumë zonjë e nderuar arumune (maqedono-vllahë), të dërgoj urime të ngrohta për gjithçka që organizove, sepse krijove/bëre me të vërtetë një punë të madhe për të mirën e arumunëve/vllebëve. Në një ditë, të arrish t'i organizosh të gjitha ato, besoj se është një mundim i madh, por edhe përgjegjësi e madhe. E rëndësishme është se gjithçka kaloi si jo më mirë, se u ktheva me përshtypje të mëdha, pashë bukurinë e folklorit dhe të valles arumune/vllahë; mësova shumë informacione për arumunët (maqedono-vllebët) prej Simpoziumit. Po kështu edhe mbremja arumune/vllahë kaloi shumë mirë e me plot gëzim. Lotët e gëzimit filluan të rridhnin nga sytë e mia nëpër faqe. U gëzova shumë se pashë shum të rinj në mbremjen arumune/vllahë, të cilët flisnin arumanisht midis tyre. Në mbremjet arumune /vllahë tek ne nuk mund të mbledhësh kaq të rinj arumunë-vllebë.

Kur u ktheva sajova/krijova/bëra një emision të plotë për atë se si kaloi Simpoziumi, prezantova pjesë nga referatat e të gjithë pjesëmarrësve të cilët ishin nga shumë vende të Botës, si: arumunë/vllebë nga Rumania, Albania/Shqipëria, Greqia, Serbia, Bullgaria, Maqedonia, Gjermania, Franca, Austria, S.H.B.A., Kanadaja, Australia, Moldavia etj.

Bëra anketën me miqtë për përshtypjet e tyre. Të gjithë ishin të gëzuar dhe më duket se kënaqësia më e madhe është për organizatorin kur di se i doli punës në krye me sukses. Krahas Simpoziumit dhashë informata edhe për Çmimet dhe Festivalin që ishte me të vërtetë kënaqësi. Po ashtu një emision të plotë bëra për Festivalin ku u prezantuan këngëtarët dhe shoqatat Folklorike. Nga ajo që ti organizove kaq me mend ne dhamë dy emisione të plota, por mbetën edhe disa pjesë të cilat duhet të emëtohen në emisionet që do të realizohen më vonë. Këtë letër po ta dërgoj se ndiej detyrim faqe teje (karshi teje) si organizatore që më ndihmove/më mundësove që të vijë edhe unë bashkë me kameramanin tim në këtë manifestim të madh dhe të bukur.

Besoj se ky nuk do të jetë shikimi ynë i fundit, por do të më ftosh edhe në të tjera manifestime që do të organizosh. Besoj se do të vazhdojmë me bashkëpunimin. Të dërgoj të fala të përzemërta, shëndet dhe të mira për të gjithë arumunët/vllebët që banojnë kudo në Botë.

Me respect dhe consideratë arumune/vllahë,
motra dhe vëllai juaj, Stela dhe Koli nga Amerika

VOCABULARU

FJALORI

tiñisită doamnă	—	E nderuar zonjë
di când u vidzui	—	që kur e pashë
manifestația ți u organizaș	—	manifestimin që e organizove
va s-țã dzâcu	—	do të them
ninga (nica) ma mult	—	akoma më shumë
țã pitrec urări căldăroasi	—	të dërgoj urime të përzemërta
ti/trã tut ți organizaș	—	për gjithçka që organizove
cã adraș dealihira	—	se bëre vërtet
un lucru mari	—	një punë të madhe
ti/trã buneța ali aromãnamei	—	për të mirën e arumunëve
tu/tru-unã dzuã s-agiundz	—	në një ditë të arrish
s-li organizedz	—	t'i organizosh
pistupsesc(u)cã esti	—	besoj se është
pidimo ma șã/și mari	—	mundim por edhe
responsabilitati	—	përgjegjësi e madhe
importanța esti că	—	e rëndësishme është se
tut(u)tricu nai ma ghini	—	g gjithçka kaloi si jo më mirë
cã mi tur(n)ai cu mari impresii	—	se u ktheva me shumë mbresa
vidzui mușuteața di Folklor	—	pashë bukurinë e Folklorit
gioc/coru aromân	—	dhe vallen arumune
șã multi informați	—	dhe shumë informata
ti/trã aromânili	—	për arumunët
di la Simpoziumlu	—	nga Simpoziumi

VOCABULARU

FJALORI

șă seara aromânească	—	dhe mbrëmja arumune
tricu mult(u)ghini	—	kaloj shumë mirë
mplină di harauă	—	plot me gëzim
lacrimili di harauă	—	lotët nga gëzimi
acățară s-cură	—	filluan të rridhnin
dit oc'ii a meali pit față	—	prej syve të mi nëpër faqe
mi hărăsi multu că vidzui	—	u gëzova shumë se pashë
tiniri tu/tru seara aromânească	—	të rinj në mbrëmjen arumune
cari zbură armăne(a)ști namisa di el'i	—	që flisnin arumanisht midis tyre
la se(a)rili armăne(a)ști la noi	—	në mbrëmjet arumune te ne
nu pot si-adună ahânt tinir	—	nuk mund të mblidhen kaq të rinj
când mi tur(n)ai adrai	—	kur u ktheva bëra një
un emision ntreg	—	një emision të plotë
ti ațeau cum tricu Simpoziumu	—	për atë si kaloj Simpoziumi
prezentai părți di referatili	—	prezantova pjesë nga referatet
di tut partițipanțil'i cari ira	—	e pjesëmarrësve të cilët ishin
dit(u)multi locuri dit Lumea ca:	—	nga shumë vende të Botës si:
adrai ancheta cu oaspițil'i	—	bëra anketën me miqtë
ti/tră impresili a lor	—	për përshtypjet e tyre
ațeau esti nai ma mari harauă	—	ai është më i madhi gëzim
ti/tră organizatoru	—	për organizatorin
când ști că bitisi lucru	—	kur di që puna u krye
cu scuterea la capu	—	me sukses/duke ia dalë në krye
s-ti l'ia haraua	—	ta kishte kënda

VOCABULARU

FJALORI

pi ningă Simpoziumu ded	—	gjatë Simpoziunit
ded informați	—	dhashë informata
ti/tră Premili și Festivalu	—	për Çmimet dhe Festivalin
ahânt cu minti	—	kaq me mend
dedim doauă ntredz emisionuri	—	dhamë dy emisione të plota
ma-arămasiră ninga nandauă	—	por mbetën akoma disa
ma nclo	—	me vonë
aistă scriisoari ți pitrec	—	këtë letër ta dërgoj
că simtu borgi fața di tini	—	se ndiej borxh faqe/karshi teje
cari mi agiutaș	—	se më ndihmove
ta s-potu ș-mini	—	që të mund dhe unë
s-yin la aistă mari și mușatã	—	të vij në këtë manifestim të madh
manifestați	—	dhe të bukur
pistupsesc că aistă nu va s-hibã	—	besoj se kjo nuk do të jetë
viderea a noastă di soni	—	shikimi ynë i fundit
ma va mi caliseștã	—	por do të më ftosh
și la alanti manifestați	—	dhe në të tjera manifestime
ți va li organizedz	—	që do t'i organizosh
pistupsesc că va s-continuãm	—	besoj se do të vazhdojmë
țã pitrec ncliciuni cãldãroasi	—	të dërgoj të fala të ngrohta
trãinimoasi	—	të përzemërta
și sănãtati și ghineț	—	dhe shëndet dhe mirësi
ti/trã tuț aromãnilĩ	—	për të gjithë arumunët
ți bãneadzã iuțido tu/tru Lumi	—	që banojnë kudo në Botë

GRAMATICA

<i>Future</i>	<i>Vinitu</i>	<i>E ardhme</i>
I shall fall / tell / do	Mini/eu va s-cad / spun / fac	Unë do të bie / tregoj / bëj
You will fall / tell / do	Tini va s-cadz / spuñi / faṭ	Ti do të biesh / tregosh / bësh
He/she will fall / tell / do	Aṭel/el; Aṭeau/ea va s-cadă / spună / facă	Ai/ajo do të bierë / tregojë / bëjë
We shall fall / tell / do	Noi va s-cădem / spunem / făṭem	Ne do të biem / tregojmë / bëjmë
You will fall / tell / do	Voi va s-cădeṭ / spuneṭ / făṭeṭ	Ju do të bini / tregoni / bëni
They will fall / tell / do	Aṭeli/eli; Aṭeali/e(a)li va s-cadă / spună / facă	Ata /ato do të bien / tregojnë / bëjnë
I shall have fallen / told / done	Mini/eu va s-am cădzută / spusă / faptă	Unë do të kem rënë / treguar / bërë
You will have fallen / told / done	Tini va s-ai cădzută / spusă / faptă	Ti do të kesh rënë / treguar / bërë
He/she will have fallen / told / done	Aṭel/el; Aṭeau/ea va s-aibă cădzută / spusă / faptă	Ai/ajo do të ketë rënë / treguar / bërë

We shall have
fallen / told / done

You will have
fallen / told / done

They will have
fallen-told-done

Noi va s-avem
cădzută / spusă / faptă

Voi va s-aveț
cădzută / spusă / faptă

Ațeli/eli; Ațeali/e(a)li
va s-aibă cădzută–spusă–faptă

Ne do të kemi
rënë / treguar / bërë

Ju do të keni
rënë / treguar / bërë

Ata/ato do të kenë
rënë / treguar / bërë

 Căftari: *Ți simți când l'iai parti la ună activitati ti/tră aromănamea?!*

Lexia 34 (treidzâtipatru)

*Hărioși
șă
„La Mulți
Ani
Paștili
Mari!”*

Ună dzuă mari ti/tră tuți aromânilă ca Criștini Orthodoxi și sânt. E(a)sti Dzua di Paștili Mari. Tu/tru aistă dzuă s-nviă/să înghia Dumnidză Isus Hristos șă/și alichî analt n-țeru la Dumnidzâlu Tată Ti/tră tuț criștiniilă și sânt tu/ntru Lumi, Paștili Mari da ș(ă)- ună harauă mari căte cu înghearea/invearea al Isus Hristos yini ș-apărarea a lui ti/tră tuți aromânilă, ti/tră oarfînîli, avuțîli șă ti caițido.

Oaminîli pistupesc la Dumnidzâlu Mari, Dumnidzâ Hristos ma mult di cât țiva altă tu/tru aistă Lumi. Teațau ațeli s-înclină Dumnidzâlu Hristo, li caftă lirtari ti/tră amărțiili, greșeili, stepsurili și fac tu/tru bana a lor șă si-angajează ta s-nu repetă ma nclo pecati față di oaminîli care ar ligătură. Paștili Mari criștiniilă Orthodoxi u sârbătoresc cu suflit șă cu buneț materiali aducând harei pit casili a lor.

Tu/tru Dzua di Paști eli s-nvesc cu strañă nali, așteară mplini masili cu tuti bunili cu carni friptă tu/tru sulă/carni di niel, fac ouă roși ca s-li ciucutească la oara/săhatea 12 cand nviază/nghiaști Dumnidzâ Hristo tu/tru moment criștiniilă orthodoxi dzâc: „Hristolu s-nviă/s-nghia”. Haraua ma mari esti când oamili neg la Bise(a)rică Orthodoxă iu lia parti la slujba/țeremonia mușată și s-fați ac(l)o dit Partea al preftului. Tuț fac căruția di ninti icoanilor, bașă icoana ali tutăsfântei Maria cu Hilî-su nîc-Dumnidzâ Hristo, fac rugăciunea: „Tată a nostru care ești in țeru...”. Mulțumesc/haristuesc Dumnidzâlu Mari și lu da sănătati/mbăreață șă tuti bunili pit casili a lor. Sânt dealihira momenti emoționanti și caițido când mediteadză cu mintea șă suflitu a lui cu Dumnidzâlu Mari, Dumnidzâ Hristo. Tu/tru aisti momenti calmi suflitoasi dit inima al credințioșilor aromâni/vlahi cură vreaarea, oaspițalia/uspitalia, ti/tră frațiliă, membrili al familielor a lor, ti/tră oaspițili, soțili șă soațili șă ti/tră tuți oaminîli cu cai ar/au ligătură tu/tru/ntru bană.

Criștiniilă Orthodoxi aromâni/vlahi s-convins că maș pi calea al Dumnidzâlu Mari, Dumnidzâlu Isus Hristo, Lumea/oaminîli poati s-amintă liniștearia/isihia suflitoasă, bunătrițe(a)ri, bunachicăse(a)ri, deadunlucrari, namisa di nâs/eli. Maș pi calea ali pistupse(a)rei criștină-orthodoxă oaminîli pot să simtă harauă tu/tru bană s-minduească maș ca s-facă totăna buneț tu/tru bană, s-ajută oaminîli oarfîni, ațeli și ar nevoiă ti/tră ajutor, maieles tricuțili di etati, ațeli și sânt lăndziț/bolnav, s-da ajutor ș-ti/tră Biserica a noast(r)ă Orthodoxă ca si s-forțează șă dit punct di vedeari economică.

Paștili Mari e(a)sti Dzua ma Mari, Dzua ma Sântă/Sfântă di tuti dzâlili al anului. Și dzuă mușată, ghinucivântată, hărioasă! Oaminîli (a)cresc ninga unăoară ma multu când scot dit inima a lor urărili ma buni ti/tră tuți oaminîli și li anvigăresc tu/tru bană. Urarea: „La Mulți Ani Paștili Mari”, „Dumnidzâ Hristo s-vu da sănătati, vreaari, harmoniă, bunachicăse(a)ri, ghineți ti/tră tuți oaminîli dit(u)Lumi”.

Grearea ti/tră tuți criștiniilă orthodoxi e(a)sti: „Rugăciuni șă lirtari trădzuoasă ca s-hibă cât ma aproapea di Dumnidzâ”.

Slavă Dumnidzâlu nostru Isus Hristos!

Një Ditë e Madhe për të gjithë arumunët si të Krishterë Orthodoxë që janë. Është Dita e Pashkës së Madhe. Në këtë Ditë u ringjall Zoti Isus Krisht dhe u ngjit lart në qiell te Ati i Madh, Zoti i Madh. Për të gjithë të krishterët që janë në Botë, Pashkët japin dhe një gëzim të madh sepse me ringjalljen e Zotit Krisht vjen mbrojtja e Tij për të gjithë njerëzit, për të varfërit, të pasurit, dhe për këdo.

Njerëzit besojnë te Zoti i Madh, Zoti Krisht më shumë se çdo gjë tjetër në këtë Botë. Prandaj ata i përuhlen Zotit Krisht, i kërkojnë falje për mëkatet, gabimet, fajet që bëjnë në jetën e tyre dhe zotohen që të mos i përsërisin ato më vonë ndaj/karshi njerëzve me të cilët kanë lidhje. Pashkën e Madhe të Krishterët Orthodoxë e kremtojnë me shëndet, dhe të mira materiale duke sjellë gëzim nëpër shtëpitë e tyre. Në Ditën e Pashkës së Madhe ata vishen me rroba të reja shtrojnë plot tavolinat me të gjitha të mirat, me mish të pjekur në hell, mish qengji, bëjnë vezë të kuqe që t'i përpjekin në 12 në mesnatën e së shtunës duke u gdhirë e dielë, kur ringjallet Zoti Krisht, në moment besimtarët e krishterë orthodoxë thonë: „Krishti u ngjall! (dhe duke marrë përgjigjen) Vërtet u ngjall!”.

Gëzimi më i madh është kur besimtarët shkojnë në Kishën Orthodoxe ku marrin pjesë në ceremoninë e bukur që bëhet nga ana e priftit. Të gjithë bëjnë kryqin përpara ikonave, puthin ikonën e Tërshenjtës Shën Mëri me birin e vogël, Zotin Krisht, bëjnë lutjen: „Ati Ynë që je në qiell...”, falenderojnë Zotin e Madh që u jep shëndet, mbarësi dhe të gjitha të mirat në shtëpitë e tyre. Janë vërtet momente emocionuese për cilindo kur mediton me mendjen dhe shpirtin e tij për Zotin e Madh, Zotin Krisht. Në këto momente të qeta shpirtërore nga zemra e besimtarëve arumunë/vllahë rrjedh dashuria, miqësia për vëllazërinë, pjesëtarët e familjes së tyre, për miqtë, shokët, shoqet, për të gjithë njerëzit me të cilët kanë lidhje në jetë. Të Krishterët Orthodoxë binden se vetëm nëpërmjet rrugës së Zotit të Madh, Zotit Krisht, Bota, njerëzit mund të fitojnë qetësinë shpirtërore, mirëshkuarjen, mirëkuptimin, bashkëpunim midis tyre.

Vetëm te rruga e besimit të Krishter Orthodox njerëzit mund të ndiejnë gëzim në jetë, të mendojnë vetëm të bëjnë gjithmonë të mira në jetë, të ndihmojnë të varfërit, ata që kanë nevojë për ndihmë, sidomos të moshuarit, ata që janë të sëmurë, të japin edhe ndihmë për Kishën tonë Orthodoxe që të forcohet edhe në pikëpamje ekonomike. Pashka e Madhe është Dita më e Madhe, Dita më e Shenjtë e të gjitha ditëve të vitit. Çfarë Ditë e Bukur, e Bekuar, e Gëzuar! Njerëzit rriten edhe një herë më shumë kur nxjerrin prej zemrave të tyre urimet më të mira për të gjithë njerëzit që i rrethojnë në jetë. Urimi: „Për shumë vjet Gëzuar Pashkën e Madhe!”, „Zoti Krisht ju dhëntë shëndet, dashuri, harmoni, mirëkuptim, mirësi për të gjithë njerëzit e Botës!”.

Thirrja për të gjithë të Krishterët Orthodoxë është: „Lutje dhe falje të përditshme për të qenë sa më afër Zotit”.

Lavdi Zotit Krisht!

*„Gëzuar
dhe
për shumë
vjet
Pashkët
e Mëdha!”*

VOCABULARU

FJALORI

Ună dzuă Mari	—	një Ditë e Madhe
Ti/tră tuți aromânilî	—	për të gjithë arumunët
Ca criștiîni orthodoxi ți sânt	—	si të krishterë orthodoxë që janë
Esti Dzua di Paștîli Mari	—	është Dita e Pashkës së Madhe
Tu/tru aistă Dzuă s-nviă/s-nghiă	—	në këtë ditë u ringjall
Dumnidzâ Hristo	—	Zoti Krisht
șă si-alichi analtu n-țeru	—	dhe u ngrit lart në qiell
La Dumnidzâlu Mari	—	te Zoti i Madh
Ti/tră tuți criștiînilî ți sânt tu Lumi	—	për të gjithë të krishterët që janë në Botë
Paștîli da ș-ună harauă mari	—	Pashkët japin dhe një gëzim të Madh
Că cu invierea/inghearea	—	sepse me ringjalljen
Al Hristo yini ș(ă)-apărarea a Lui	—	e Krishtit vjen dhe mbrojtja e Tij
Ti/tră tuți oamiînilî oarfiînilî, avuțîli	—	për të gjithë njerëzit: të varfërit, të pasurit
șă ti/tră caițido	—	dhe për këdo
Oamiînilî pistupsesc la Dumnidzâlu	—	njerëzit besojnë te Zoti
Mari, Dumnidzâ Hristo ma mult di ițido	—	i Madh, Zoti Krisht më shumë se çdo gjë
altă tu/tru aistă Lumi	—	tjetër në këtë Botë
Teațeau ațeli/elî lî s-inclînă	—	prandaj ata i përulen
al Dumnidzâ Hristo	—	Zotit Krisht
lî caftă lirtari ti/tră amărtiili	—	i kërkojnë falje për mëkatet
greșeiili, stepsurili ți fac tu/tru bană	—	gabimet, fajet që bëjnë në jetën
a lor	—	e tyre
s-nu li ripetă ma nclo	—	të mos i përsëritin më

VOCABULARU

FJALORI

față di oaminiili ți ar ligătură	—	karshi njerëzve që kanë lidhje
tu/tru bană	—	në jetë
Paștali Mari credințioșili orthodoxi	—	Pashkën e madhe të Krishterët Orthodoxë
aducând buneți pit casili a lor	—	duke sjellë të mira në shtëpitë e tyre
Ațeli s-nvesc cu strañă nali	—	ata vishen me rroba të reja
Așteară masili cu tuti bunețili	—	shtrojnë tavolinat me të gjitha të mirat
Cu carni friptă tu/tru sulă	—	me mish të pjekur në hell
Fac ouă roși	—	bëjnë veze të kuqe
Ca s-li ciucutească la oara 12	—	t'i përpjekin në ora 12
Când s-reveadză/renghiadză	—	kur ringjallet Krishti
Credințioșili dzâc: „Hristoli s-nviâ!”	—	besimtarët thonë: „Krishti u ngjall!”
Haraua ma mari esti când oaminiili	—	gëzimi më i madh është kur njerëzit
Neg la Biserica Orthodoxă	—	shkojnë në Kishën Orthodoxë
Iu l'ia parti la țereomnia mușată	—	ku marrin pjesë në ceremoninë e bukur
ți s-fați ac(l)o dit partea al preftului	—	që bëhet ng ana e priftit
Tut fac c(ă)ruțea di ninti icoanilor	—	të gjithë bëjnë kryqin përpara ikonave
Bașa icoana ali Tutisfântei Sămta Mari	—	puthin ikonën e Tërëshënjtës Shën Mari
Cu hiľiu níc, Dumnidzâ Hristo	—	me birin e vogël, Zotin Krisht
Muľtumesc Dumnidzâlu Mari	—	falenderojnë Zotin e Madh
ți lu da sãnătati, mbăreățã șa tuti	—	që u jep shëndet, mbarësi dhe të gjitha
Bunili pit casili a lor	—	të mirat nëpër shtëpitë e tyre
Dit inima a credințioșilor	—	nga zemra e besimtarëve
Cură vrearea, uspițâl'ia ti/tră frațil'ia	—	rrjedh dashuria, miqësia për vëllazërinë

VOCABULARU

FJALORI

Ti/tră membrili al familielor a lor	—	për pjesëtarët e familjeve të tyre
Ti/tră oaspițili, soțili, soțili	—	për miqtë, shokët, shoqet
Ti/tră tuți oamiñili ți ar/au ligătură	—	për të gjithë njerëzit që kanë lidhje
Tu/tru bană	—	në jetë
s-convins că maș pit calea al Dumnidzalui mari	—	binden se vetëm në rrugën e Zotit të Madh, Zotit Krisht
Lumea/oamiñili pot s-amintă	—	Bota, njerëzit mund të fitojnë
Liniște(a)rea suflitoasă	—	qetësinë shpirtërore
Bunătrițeri, bunachicăse(a)ri, deadunlucari	—	mirëshkuarje, mirëkuptim, bashkëpunim
Namisa di năș	—	ndërmjet tyre
s-minduească ta s-facă maș buneț	—	të mendojnë të bëjnë vetëm të mira
s-ajută oamiñili oarfini	—	të ndihmojnë njerëzit e varfër
ațeli cari/ți ar nevoia ti/tră ajutor	—	ata që kanë nevojë për ndihmë
maieles tricuțili di lichiiă/etati	—	sidomos të moshuarit
ațeli ți sânt lândziț	—	ata që janë të sëmurë
s-da ajutor ș-ti Biserica Orthodoxă	—	të japin ndihmë edhe për Kishën Orthodoxe
Paștili Mari esti Dzua ma Mari	—	Pashka e Madhe është Dita më e Madhe
Dzua ma Sămtoasă/sfântoasă	—	Dita më e shenjtë
Dit tuti dzalili al anului	—	e të gjitha ditëve të vitit
ți Dzuă Mușată, ghinivicvântată!	—	ç'ditë e bukur, e bekuar!

 Căftari: Căte Dzua di Paștili Mari esti Dzuă Mari, Ghinivicvântată ti/tră tuți credințioșili Crisțini-Orthodoxi?!

Lexia 35 (treidzâtiņi)

*Premiulu
„Om(l)u
al anului
2003 –
Hrista
Lupci”*

Ti cunoscutlu cãntitoru Hrista Lupci, poeta Chira Iorgoveanu-Manțu spunea: „Marli cãntitoru armãnu – Hrista Lupci – easti un instituționi armãnescã. Noi Armañli, bãnãtori asprãndiț tu ahãnti vãsiliu, nã virsãmu averea puteria/putearea, suflitu și cultura tu ațeali vãsiliu iu Dumnidzã nã durusi s-bãnãmu. Nu avumu și nu avem(u) instituționi maș a noasti: Academii, Universitati, Institutu di Folklor(u), di Lingvisticã... Ma, tutu Dumnidzã nu n-alãsã dip(u) s-chiremu(u) și nã duruse(a)ști cãti vãrã oarã cu cãti unu mari Armãnu și poati aproape s-țãnã locu di aesti Institutu și nu putumu s-li avemu.

Trã mini, Tache Papahagi fu unã dealihira Academii Aromãnescã! Ași cum minduescu mini cã Hrista Lupci țãni dealihira locu trã unu „Institut(u) di Folklor Armãnescu!”. Nu cunosc alt(u) cãntãtor(u) și sã știbã ma multi cãntiți armãneșț di Hrista Lupci. El easti unã dealihea memorii yii a cãnticluu Armãnescu.

Nã purtã cu cãntic(l)u a lui tu unã Lumi nicunoscutã di noi, di-alargu ancestralã, ahãndoasã, și cu agiutorlu a lui ișea dit antunearicu si agãrseari. Tu ațelu chiro cãnd(u) noi bãnam(u) tu marili cãsãbã iu spãrea cã tuti suntu trã daima agãrșiti Hrista nã tur(n)ã tu avlachea a noastã, ațeau armãnescã.

Hrista Lupci ahurhi tur(n)area a Armãñlor(u) ditu Romãnia cãtã cãnticlu folkloru Armãnescu. Dupã el ahurhirã sã s-amintã orchestri Armãneșțã și dusirã și ducu cu tiñiã nainti yisterea culturalã Armãnescã: Folkloru. Hrista (a)nyie cãntiți vecli, li tur(n)ã tu banã cu iholu vecliu i li-nviscu tu unã iho nau, uidisitu și cu cãftãrili a chirolui di adzã. Hrista Lupci adrã și multi cãntiți și ntreabã trã daima tu Folkloru Armãnescu... Hrista Lupci, ahurhi unã cali și nã dusi la rãdztin, la ațeau și easti averea al cãnticu Armãnescu... Suntu dealihea yisteri și nã umplu suflit(l)u di harauã, oculii di lãcrãni și nã da nãdia cã aestu cãnticu safi armãnescu, nu va s-chearã niți unoarã...!

Ia ti și Liga a Armãñloru di Romãnia și Fundația „Bana Armãnescã” durusescu alu Hrista Lupci „Premiulu Omlu a Anlui 2003”, ca semnu di pricunusteari ti tuti cilãstãsirli și li feați ti scutearea tru migdani și țãnerea tru banã a cãnticluu Armãnescu și a limbãl'iei Armãnescã.

Për të njohurin këngëtar Hrista Lupci, poetia Kira Jorgoveanu-Mancu tregon: „Këngëtari i madh, arumuni Hrista Lupci – është një institucion arumun. Ne Arumunët, banorë të shpërndarë në aq vende derdhim pasurinë, fuqinë, shpirtin dhe kulturën në ato vende ku Zoti na dhuroi të jetojmë. Nuk kishim dhe nuk kemi institucionet vetëm tonat: Akademi, Universitet, Institut të Folklorit, të Gjuhësisë... Por gjithsesi Zoti nuk na la fare të humbasim dhe na dhuron ngandonjëherë me ndonjë Arumun të madh që mund të mbajë vendin e këtyre institucioneve që nuk mundëm t’i kishim.

Për mua Tache Papahagi qe vërtet një Akademi Arumune. Kështu siç mendoj unë, edhe Hrista Lupci mban vërtet vendin e një Instituti të Folklorit Arumun! Nuk njoh tjetër këngëtar që të dijë me shumë këngë arumune se Hrista Lupci.

Ai është vërtet një kujtesë e gjallë e këngës arumune. Na sjell me këngën e tij në një botë të panjohur prej nesh, e largët, stërgjyshërore, të thellë, që me ndihmën e tij del nga errësira dhe harresa. Në atë kohë kur ne banonim në qytetin e madh, ku dukej se të gjitha ishin të harruara, Hrista na ktheu në avllinë tonë/atë Arumune.

Hrista Lupci filloi kthimin e arumunëve të Rumanisë ndaj këngës, folklorit arumun. Mbas atij filluan të lindin orkestrat arumune që shpunë dhe shpien me nder përpara ngjalljen kulturore arumune: Folklorin. Hrista ngjalli këngët e vjetra i ktheu në jetë me „iho/ison” e vjetër dhe i veshi me një „iho”, „iso” të re të rregulluar dhe me kërkimet e kohës së sotme. Hrista Lupci krijoi dhe shumë këngë që hynë në Folklorin Arumun. Hrista Lupci filloi një rrugë që na shpuri në rrënjët në atë që është pasuria e këngës arumune... Janë vërtet ngjallje që na mbushin shpirtin me gëzim, sytë me lot, dhe na japin shpresën se kjo këngë safi arumune nuk do të humbasë asnjëherë.

Për këto merita Liga e Arumunëve të Rumanisë dhe Shoqata „Bana Aromânească” i dhuruan Hrista Lupcit „Çmimin” – „Njeriu i Vitit 2003” – si shenjë të përnjohjes për të gjitha përpjekjet që bëri për nxjerrjen në mejdan/dritë dhe mbajtjen në jetë të këngës dhe të gjuhës arumune.

*Çmimi
„Njeriu
i Vitit
2003 –
Hrista
Lupci”*

VOCABULARU	FJALORI
Ti cunuscutlu cãntãtor	— nga i njohuri këngëtar
Noi armãnli, bãnãtor asprãndiþ	— ne arumunët banorë të shpërndarë
Tu/tru ahãnti vãsili	— në kaq shtete
Nã virsãmu averea, puteria, suflitlu	— derdhëm pasurinë, fuqinë shpirtin
s-bãnãmu	— të jetojmë
nu avumu þi nu avemu	— nuk kishim dhe nuk kemi
instituçioni maþ a noasti	— institucione vetëm tonat
ma Dumnidzã nu n-alasã	— por Zoti nuk na la
dipu s-chiremuu	— fare të humbasim
þi nã durãseaþti cãti vãrãoarã	— dhe na dhuron ngandonjëherë
cu cãti unu mari Armãnu þi poati	— me ndonjë arumun të madh që mund
aproapea s-þãnã locu di aisti	— afërsisht të mbajë vendin e këtyre
instituti þi nu putumu s-li avemu	— instituteve që nuk mundëm t'i kemi
trã mini Tache Papahagi fu dealihira	— për mua Tache Papahagi që vërtet
Academii Armãneascã	— Akademi Arumune
Aþi cum minduescu mini	— kështu siç mendoj unë
cã Hrista Lupci þãni dealihea	— se Hrista Lupci mban vërtet
Locu trã unu „Institutu di Folklor Armãnescu”	— vendin për një „Institut të Folklorit Arumun”
Nu cunosc alt cãntãtor	— nuk di/njoh tjetër këngëtar
þi sã þtibã ma multi cãntiþi armãneþã	— që të dijë më shumë këngë arumune

VOCABULARU

FJALORI

El easti dealihea memorii yii	— ai është vërtet kujtim i gjallë
a cânticului armănescu	— i këngës arumune
Nă purtâ cu cânticlu a lui	— na shpuri me këngën e tij
Tu/tru ună Lumi nicunuscută	— në një Botë të panjohur
di noi, di alargu, ancestrală	— prej nesh, të largët, stërgjyshërore
Ahăndoasă, ți cu agioutorlu a lui	— të thellë që me ndihmën e tij
Ișea ditu antunearicu	— dilte prej errësirës
și agărșeari	— dhe harresës
Tu/tru ațel chiro cându	— në atë kohë kur
Noi bănamu tu marili căsăbâ	— ne banonim në qytetin e madh
Iu s-părea că tuti suntu agărșiti	— ku dukeshin se të gjitha ishin të harruara
Hrista nă tur(n)â tu avlachea a noastă	— Hrista na ktheu në avllinë tonë
Ațeau armănească	— atë arumune
Dupu elu ahurhiră să s-aminte	— pas atij filluan të lindin
Orchestra armăneștă	— orkestra arumune
ți dusiră și ducu cu tiñiă	— që shpunë dhe shpien me nder
Ninti yisterea	— përpara ringjalljen
Culturală armănească	— kulturore arumune
Hrista (a)nyiă cântițli vecl'i	— Hrista ngjalli këngët e vjetra
Li tur(n)â tu bană cu iholu	— i ktheu në jetë me ison

VOCABULARU

FJALORI

Vec'iu	—	e vjetër
Li nviscu tu ună iho nau	—	i veshi me një iso të re
Uidusiti și cu căftârili	—	të rregulluara dhe me kërkesat
A chirolui di adză	—	e kohës së sotme
ahurhi ună cali ți nă dusi tu rădztin	—	filloi një rrugë që na shpuri në rrënjët
la ațeau ți easti averea	—	në atë që është pasuria
di cânticlu armănescu	—	e këngës arumune
suntu dealihea yesteri ți nă umplu	—	janë vërtet ringjallje që na mbushin
cu harauă	—	me gëzim
ocl'ii di lăcrăni	—	sytë me lot
și nă da nădia	—	dhe na japin shpresën
că aestu cânticu safi armănescu	—	se kjo këngë e pastër arumune
nu va s-chargea niți unoară	—	nuk do të humbasë asnjëherë
durusecu	—	dhurojnë
ca semnu di pricunușteari	—	si shenjë të përnjohjes
ti tuti cilăstăsirli	—	për të gjitha përpjekjet
ți li feați ti scuterea	—	që i bëri për nxjerrjen
Tru migdani și țanerea tru bană	—	në dritë/mejdan dhe mbajtjen në jetë
a cânticlui și limbăliei	—	të këngës dhe gjuhës arumune

Când advivăsiu prota lui carti – „Soari disicatu” aduchiiu tră oară că tu literatura armănească inyă un poetu aleptu, di idviulu aluatu poeticu ca a cunuscutloru poet Mihal Prefți și George Vrana. Avivāsinda poematli alu Spiru Fuchi (ca și alu Prefți și Vrana) ti acața ună dureari fizică: ahurheaști s-ti doară inima dealihea că ducheștă cumu easti agudită di hănge(a)ri antruisiti, ți suntu zboarili, metaforili ditu poemati. Poezia alu Spiru Fuchi agudeaști ca svici. Doari. Ti deșteaptă. Ti arucă tu nirihati. Ță bagă cățutlu tu inimă. Vedz sândzilu ți cură chicuti-chicuti... vedz ntr-ocli cauza armănească curbanăsită ca nelu fără căbati: „...loat di pi la vițini/cățuti turusiti (ntruisiti) ta s-biliț ca spețialiști cauza noastă!”

Ma ța da și ună nădie: lucrânda, azburânda și anvrăpsinda ună dzuă cumu dzâti poetlu: „c’leia ți poati s-u disfacă ușa a vinătorlui!”. (*Kira Mantu*)

Spiru Fuchi:

Câni ți alătraț

Nuntru tu casa a mea,
 Nuntru tu suflitu a meu
 Si fați ună băteari ntunicoasă.
 S-scoț perli, ți easti aestă
 ți undzeaști:
 Suflitu și truplu
 Nu vrea ta s-hibă un
 Di aestă băteari si trunduescu
 Murili vecli,
 Umpluti di chipuri
 Și cloputi,
 ți am spindzurată
 Tră aduțeari aminti

Di aestă vreavă nu arămasiră câni
 Di mähălădzi vițini
 Ni-intrați tu gârdina a mea,
 Câni ți alătrați tu oborlu a meu,
 Cara vă-alasu s-alătrați,
 Cara vă hrănescu cu bucâțli
 di suflit
 ți aminu di pi firidz
 Cara vă aștărați impadi
 Cu pândicli plini di cama vie
 Ta s-tuchiți ațea ți zmuticat,
 Va nă umpleți mintea
 Că gârdina e a voastă?

Spiru Fuchi:

Flambura a noastă

*Nu am flambură ca toți,
Pi balconli a naționalizmului
s-u scuteam,
Aestă spuni că nu am chireari,
Spuni că amintari nu-am*

*Cățe escu popul,
Ș-ițido popul ari flambura a lui,
Nacă si află la ună dimneață,
Sărămată cu colorili a dzuili...*

*Viținl'i nacă au loată
Di nâsâ câti ună bucată,
Bucata ma scumpă a flamburil'iei
S-pi flambura a lor u au băgată?*

*Tră ațeau noi, fratl'i a mei,
Cărțănim după nâs tu alumtă,
Dădem sândzili a nostru
Ti ună bucată in flambura
ascumtă.*

Spiru Fuchi:***Moscopoli a suflitlui***

*Ma vrem noi Armânli ază
Moscopoli năpoi u adărâm
Cu marmuli frâmti di trecut
Statuea a limbel'ei sculâm.*

*Ninga scot fum casili
Azboarilor e cinușea caldă,*

*Ma vrem noi Armanli pi cinușă
Sculâm ună Moscopoli altă.*

*Ma vrem noi Armanli ază
Aest căsăbă va u sculâm improstă,
Ma ți li-fițem ali Moscopoli
Aruzvuită tu suflitlu a nostru?!*

George Vrana:***Cuvanda cu grailu***

*Graiu agrășitu
Pi streaba plămtă a chirolui...
La tini mi tornu
Io, hil'iu-a tău
Surghiunipsitu
Tu Nisia a Durearilei
Io, Ulise,
Tini ești apanghiul a meu
Chirutu,*

*Tini ești casa a mea,
Tini ești crivatea a mea,
Disfați-u-ușă,
va intru cu ună țeară apreasă
tu mână.
Sum cubeia a ta imiră
ca mâna al Dumnidzâ,
tu aumbrata di chinu
va – ni dormu somnulu.*

Lexia 36 (treidzâṭišasi)

Elizabeth Blackwell

English

Elizabeth Blackwell was born in England in 1821 and emigrated to New York City, when she was 10 years old. She decided that she wanted to be a doctor. This was nearly impossible for a woman in the middle of the Nineteenth Century.

After writing many letters seeking admission to medical schools she was finally accepted by a doctor in Philadelphia. Gave music lessons to earn money for her tuition. In 1849, after graduation from medical school, she decided to further her education in Paris. She wanted to be a surgeon but a serious eye infection forced her to abandon the idea. Upon returning to the USA, she found it difficult to start her own practice, because she was a woman.

By 1857 Elisabeth and her sister, also a doctor, along with another female doctor, managed to open a new hospital the first for women and children. Besides being the first female physician in the United States and founding her own hospital; she also established the first medical school for women.

Aromâne(a)ști

Elisabeth Blackwell si-amintă (s-născu) tu Angli tu 1821 șă/și emigrâ tu/tru Nou Yorc (New York) căsăbâ/cetateia când ea /ațeau/năsă ira 10 ani. Ună dzuă ațeau apufusi/decisi si s-fătea ună doctorasă. Ațeau ira magliudzâ (gata) imposibâl/niputută ti/tră ună, mul'ie(a)ri tu/tru mesea al secului XIX (nouăsprădzăți).

După ți scriiă multi scrisori căftă voia tu/tru soni/apruchiată di un doctor Filadelfia. De(a)di lexi di muzică, ca s-aminta părădzi ti/tră plăterea a lexilor di școala medicală. Ea/ațeau apufusi decisi ti/tră studili a l'iei di ma nclo tu/tru Paris. Ea vrea s-ira ună chirurgă, ma un infexion serios di oculii u obligară s-u abandonează idea. S-tur(n)â tu Statili Uniti dit America. Ea află greutati s-nchisea practica a l'iei căte năsă ira ună mul'ie(a)ri.

Dit(u) 1857 Elisabeta șă/și sora a l'iei, tutașă ună doctoraňă/doctorasă/deadun cu altă femeia doctorasă, cumândăsi s-disclidă un spital nou, primu ti/tră mul'ieri șă cilimeani. Afară di aistă/aestă, ea/ațeau ira prima/prota femeia doctoră care adră școala medicală, ea/ațeau sculă prima/prota școală medicală ti/tră mul'ieri.

Shqip

Elisabeth Blackwell ka lindur në Angli më 1821 dhe emigroi në New York city kur ajo ishte 10 vjet. Një ditë ajo vendosi të bëhej një doktoreshë. Në ata kohë pothuajse ishte e pamundur për një grua që të bëhej doktoreshë në mesin e shek. XIX.

Pasi shkrojti shumë letra duke kërkuar leje për shkollat mjekësore, ajo u pranua nga një doktor në Filadelfia. Dha mësimë muzike të fitonte para për të paguar mësimet e saj private. Më 1849, pasi u diplomua prej shkollës mjekësore, ajo vendosi për më tutje arsimimin e saj në Paris. Ajo dëshironte të ishte një kirurge, por një infeksion serioz në sy e detyruan atë të braktiste idenë. Pas kthimit në SH.B.A., ajo gjeti veshtirësi që të fillonte praktikën e saj sepse ajo ishte një grua.

Nga 1857, Elisabetha dhe motra e saj, gjithashtu një doktoreshë, së bashku me një doktoreshë tjetër menaxhuan të hapin një Spital të ri të parin për gra dhe fëmijë. Përveç kësaj, ajo ishte doktoresha e parë në SH.B.A. dhe duke gjetur spitalin e vet, ajo gjithashtu themeloi shkollën e parë mjekësore për grua.

VOACABULARY	VOCABULARU	FJALORI
emigrated	Emigrâ	emigroi
when she	Când ațeau/ea/năsă	kur ajo
was 10 ten years	Ira dzați 10 aňi	ishte 10 vjet
one day	Ună dzuă	një ditë
decided	Apufusi	vendosi
to become	Si s-fațea	të bëhej
a doctor	ună doctoraňă/doctorasă	një doktoreshë
was nearly	Ira magliudzâ	ishte pothuajse
impossible	Imposibăl/niputută	e pamundur
for a woman	Ti/tră ună mulieari	për një grua
in the middle of the Nineteenth Century	Tu/tru mesea al secolui XIX	në mesin e shek. XIX
after writing	După ți scriiă	pasi shkrojti
many letters	Multi scrisori	shumë letra
seeking admission	Caftă voia	kërkoi leje
to medical schools	Tu școili medicali	në shkollat mjekësore
she was accepted	Ira aprucheată	ishte aprovuar/pranuar
by a doctor	Di un doctor	nga një doctor
gave music lessons	De(a)di lexi di muzică	dha mësimë muzike
to earn money	Ca s-aminta părădz	që të fitonte para
for her tuition	Ti/tră plătërea a lexilor	për të paguar leksionet

VOACABULARY	VOCABULARU	FJALORI
its private	A l'iei private	e saj private
her education	Ti/tră studiul a l'iei din muncă	për studimet e saj për
in Paris	Tu Paris	më vonë në Paris
wanted to be a surgeon	Vrea s-ira ună chirurgă	donte të ishte një kirurgje
but a serious eye infection	Ma un inflexion serios	por një inflexion serios
forced her to	Di ocilii u obligarë	i syve e detyruan
abandon the idea	s-u-abandonează ideea	të braktiste idenë
returning to the USA	s-tur(n)â tu Statili Uniti dit(u) America	u kthye në SH.B.A.
she found it difficult	ea/ațeau afla dificultati	gjeti vështirësi
to start her own practice	s-nchisea practica a l'iei	të niste praktikën e saj
because she was a woman	căte ea ira ună mulie(a)ri	sepse ajo ishte një grua
and her sister	șă/și sora a l'iei	dhe motra e saj
also	tutașă	gjithashtu
along with another female	deadun cu altă femeie	së bashku me tjetër grua
doctor	doctorață/doctoresă	doktoreshë
managed	cumândăsi	drejtoi
to open	s-disclidă	të hapë
a new hospital	un nou spital	një spital të ri
the first for female	prima/prota ti/tră mulierii	i pari për grua
children	șă cilimeanii	dhe fëmijë

GRAMATICA

CONDITIONAL MOOD

Present

I should fall / tell / do

You would fall / tell / do

He/she would
fall / tell / do

We should fall / tell / do

You would fall / tell / do

They would
fall / tell / do**Past tense**I should have
fallen / told / done

You would have fallen / told / done

He/She would have
fallen / told / done

We should have fallen / told / done

You would have fallen / told / done

They would have
fallen / told / done

MODU CONDIȚIONALU

Prezentu

Mini va s-cădeam / spuneam / fățeam

Tini va s-cădeai / spuneai / fățeai

Ațel/el; Ațeau/ea va
s-cădea / spunea / fățea

Noi va s-cădeam / spuneam / fățeam

Voi va s-cădeat / spuneat / fățeat

Ațeli/elî; Ațeali/e(a)li
va s-cădea / spunea / fățea**Perfectu**Mini/es va s-aveam
cădzută / spusă / faptă

Tini va s-aveai cădzută / spusă / faptă

Ațel/el; Ațeau/ea va s-avea
cădzută / spusă / faptă

Noi va s-aveam cădzută / spusă / faptă

Voi va s-aveat cădzută / spusă / faptă

Ațeli/elî; Ațeali/e(a)li
va s-avea cădzută / spusă / faptă

MËNYRA KUSHTORE

E tashme

Unë do të bija / tregoja / bëja

Ti do të bije / tregoje / bëje

Ai/Ajo do të
binte / tregonte / bënte

Ne do të binim / tregonim / bënim

Ju do të binit / tregonit / bënit

Ata/Ato do të
binin / tregonin / bënin**E kryer**Unë do të kisha
rënë / treguar / bërë

Ti do të kishe rënë / treguar / bërë

Ai/ajo do të kishte
rënë / treguar / bërë

Ne do të kishim rënë / treguar / bërë

Ju do të kishit rënë / treguar / bërë

Ata/Ato/do të kishin
rënë / treguar / bërë

☒ Căftari: *Cai ira Elisabeth Blackwell?*

Lexia 37 (treidzâțisapti)

Miciu Bacu:

Carti di la Papu

Vrutu al Papu!

...Ca tuti lucrili au dau fați și vârnū/ș-vâr di noi nu știe ți n-ascundi dzua di mâni, niți cari easti. Tu ahurhită tuti s-anvârtea pi ningă biserică, la sculii s-anvița ațeali di cai avea ananghe ca si s-facă preft. Cu treațirea a chirolui și cu ligăturili ți feațiră cu ascapitu, ahurhiră ș-Moscopoli si s-disclidă cătă alti lucrili. Era di ańi di dzăli la Moscopoli ună sculiă la cai lumea pitrițea fumeliă s-anveață.

La 1744 sculia aistă s-alăxi ș-lo numa „Nea Academia”. Cumanda fu dată a unui mari anvițat Moscoplean, după numa Cavalioti Teodor, cai avea faptă născânț ańi pi ningă un filozof grec cu mari numă, Evghenie Vulgari, din Poli (Constandinopoli).

El isis filozof. Cavaliotu cunuștea pi cama mărliă-anvițat dit Ascapit. Sum cumanda a lui, Academia s-fe(a)ți ațeau cama marea, cama avdzăta școală di Balcan. Om fricat cu limbili xeani, cunuștea vără trei-patru. Cavaliotu nu putea s-nu li băga antribarea a sinei a lui: „Cum tută Lumea nveață pi limba a lor și noi nu?!”.

La el, a casă videa Sărghiliă și Vurgarliă că s-duc la sculii iu s-anvița tu limba sllavonă, limba a lor veacliă. Avea ș-alfabet fapt maxus ti el'i. Maș armânilă lipseau s-li nveța tuti pi ngrățe(a)ști. Iasti diaveru că tu chirolu ațel, nu para s-ăntriba lumea, că luguria/lugria damarliei ninga nu s-băga. Cum a nostri iarau mult pit căliuri fațeau lișviriș cu tută lumea, s-limba tu cai s-achicăseu era greaca. Văsălia a turților iara mari ș-tini ști că el'i para aveau andreptu s-facă tugirlichici că nu li alăsa ala, nu si fățea mari chideri di aistă. După ți viniră tu ligătură cu ascapitu, cu chirolu, vidzură ș-el'i că ună nu vlăsești pi alantă... ș-ira ndrept s-agiungă și s-ăntriabă ună dzuă. Nafoară di ațeli ți earau anăngăsiș s-cunoasca limbi xeani, aproapea tuți ațeli ți lucrău cu xenil'i, ș-tia grățe(a)ști, sārbe(a)ști, vurgăre(a)ști, turțe(a)ști, alț cunuștea italiana ș-germana, iar alantă ți stăteau pi ningă cupiili

di oi, nu avea ți s-ănveață și zburau maș armăne(a)ști. Iu va ânvița mulierli și nițali altă limbă?

Tini vahi ț-aduț aminti ninga di muma-ta iarai nic când muri lirtata, nu avea ma mult di șapti-optu ani s-aibă tricută di atumția vără 15. Muma-ta nu știa mărata nica un zbor grățesc. Când ună ideiă intră in cap ș-ahurhiești s-aradă tu inimă, așteaptă di cama agoña/avoña ică di cama amănat s-acăță trup. Așă s-fe(a)ți ș-cu Moscopoleaniilă... Cavaliotu va avea țiva sum căciulă că pi niaștiptat, cu tut că Moscopolea ana di cama mărli tipografii dit Balcan, scoasi la Veneția ună carti ți s-ancliama „Protopiria”, adica învățatură di prima/prota ațeau di cai avea ananghi ațeli ți vrea s-ahurhească studii di preft i psalt. Până aoa nu iara ș-mari lucru, avea ișătă ș-altoară ahtari carti, ma Cavaliotu bagă ti/tră prota oară tu/tru cartea a lui un lexic (dicționar cum ili dzățem ază) ș-lexicolu aist avea trei limbi: rămâna, greaca și albaneza. Tută cartea eara scrisă cu literi grațești, ma tu soni avea băgată, așe ca ti/tră șacaie s-născânti frândză latini! Vahi vrea s-veadă cum ies zboarili scrise așe ș-cama mult cum va u l'ia grețili. Ghini nu liă acăță ca nica lui carti ți putea s-treacă nividzută, s-feați ahând di cum ișe! Ari cartea aistă ună mari istoriă va s-u dzac cu altă nispeti altoară. Cum eara di aștiptat, aclo iu earau tuti tu puterea ali Patriarhii, nu putea si s-facă mari lucru, ma di Moscopoli avea fudzită multă lumi că bana nu ira sanglami.

Ligăturili cu Veneția avea ahurhită s-l'ia apă. Veneția avea chirută mult di puterea ți avea unăoară s-părmătețfali Moscopoleani ș-avea turată cătă niadzănoapti, cătă Viena. Aclo ficiorili a lor s-duțea pi la scoliili nemțești, cunuscură români ți vineau dit Transilvania luară ligătură cama mult cu limba latină ș-ți nu putea si s-facă Moscopolea, eara mult licsor Viena. Așe lă si părea a lor. Mâna a Patriahului eara mult lungă. Li agiumsi și aclo. Ucuta feați un abecedaru ti cilimeanili niț, Boiagi ună „Gramatică”, Roja ahurhi să scrie ună istorie a aromânilor.

Miciu Bacu:

Letër nga gjyshi

I dashuri i gjyshit!

...Se të gjitha punët (gjerat) kanë dy faqe dhe asnjë nga ne nuk di çfarë na fsheh dita e nesërme, as cila është. Në fillim të gjitha vërtiteshin afër kishës, në shkollë mësoheshin ato prej të cilave kishin nevojë që të bëheshin priftërinj. Me kalimin e kohës dhe me lidhjet që bëri me perëndimin, filloi dhe Voskopoja të hapej kah punëve të tjera.

Ishte prej vitesh në Voskopojë një shkollë në të cilën njerëzit dërgonin fëmijët të mësonin prej „Nea Akademisë” („Akademisë së Re”). Drejtimi i qe dhënë njeriut të madh të mësuar Voskopojar, me emrin Teodor Kavalioti i cili kishte bërë disa vite afër një filozofi grek me emër të madh Evgjëni Vulgari nga Poli (Konstandinopoja).

Ai doli filozof. Kavalioti njihte më të mëdhenjtë e ditur të perëndimit. Nën drejtimin e tij Akademia u bë ajo më e madhja, më e dëgjua shkollë e Ballkanit. Njeri i rregjur me gjuhët e huaja, njihte nja tre-katër. Kavalioti nuk mund të mos vinte pyetjen: „Pse gjithë Bota mësojnë gjuhën e tyre dhe ne jo?!”

Te ai në shtëpi shikonte Sërbët dhe Bullgarët që shkonin në shkolla ku mësohej gjuha sllave, gjuha e tyre e vjetër. Kishin dhe një alfabet të bërë apostafat/posaçërisht për ata. Vetëm arumunët duhej t’i mësonin të gjitha në greqisht. Është e vërtetë se në atë kohë njerëzit nuk para pyesnin, se gjëja e damarit (e origjinës) nuk vihej në dukje. Se tanët ishin shumë nëpër rrugë, bënë allishverishe me të gjithë njerëzit dhe gjuha me të cilën kuptoheshin ishte greqishtja, vendi i turqve ishte i madh dhe ti di që ata nuk para kishin të drejtën të bënin trazira se nuk i linte Allahu, nuk bëhej qeder i madh për këtë. Mbasi bënë lidhje me perëndimin me kohë panë/shikuan dhe ata se njera nuk ngjasonte me tjetrën. Ishte e drejtë të arrinin të pyesnin një ditë. Jashtë nga ata që ishin të angazhuar të njihnin gjuhët e huaja, të gjithë ata që punonin me të huajt dinin greqisht, sërbsisht, bullgarisht, turqisht; të

tjerë njihnin italishten, gjermanishten, ndërsa të tjerët që rrinin me kopetë e dhenëve nuk kishin përse t'i mësonin ato, por vetëm arumanisht. Ku do të mësonin gratë dhe fëmijët gjuhë tjetër? Ti vallë do të sjellësh ndërmend akoma nga gjyshja tënde, ti ishe i vogël kur vdiq e ndiera, nuk ishe më shumë se 7-8 vjet, ka kaluar që atëhere nja 15 vjet, gjyshja tënde e mjera nuk dinte asnjë fjalë greqisht.

Kur një ide hyn në kokë dhe kur fillon të rradhitet në zemër, pret sa më shpejt ose më vonë të zërë trup/të konkretizohet. Kavalioti do të kishte diçka nën kësulë se papandehur, meqë Voskopoja kishte një nga më të mëdhatë tipografi të Ballkanit, nxori një libër që u quajt „Protopiria”, d.m.th. të mësuarit e parë, gjë për të cilën kishin nevojë për të filluar studimet për priftërinj ose psaltë në atë kohë. Deri këtu s'ishte dhe aq punë e madhe. Kishte dalë dhe tjetër herë një libër i tillë, por Kavalioti, për herë të parë në librin e tij futi një leksik (fjalor si i themi sot), dhe ky leksik (fjalor) kishte tre gjuhë: rumanishten/vllahen, greken dhe shqipen. Gjithë libri ishte shkruar me shkronja greke, por në fund kishte vënë, ashtu si për shaka dhe disa fletë me shkronja Latine. Mbase donte të shikonte si dalin fjalët e shkruara kështu dhe për më tepër si do ta merrnin grekët. Mirë nuk e kapen sepse libri i tij i vogël, që mund të kalonte pa u parë, u bë i tillë që kur doli. Ky libër ka një histori të madhe dhe që do ta them me tjetër synim herë tjetër. Si ishte pritur atje ku ishin të gjitha në fuqinë e Patriahisë? Nuk mund të bëhej punë e madhe sepse prej Voskopojes kishin ikur shumë njerës se jeta nuk ishte e sigurt.

Lidhjet me Venetikon kishin filluar dhe ato të merrnin ujë. Venetiku kishte humbur shumë nga fuqia që kishte njëherë e një kohë dhe tregtarët Voskopojarë kishin kthyer në mbrëmje kah Viena. Atje djemtë e tyre shkonin nëpër shkollat gjermane, njohën rumunë që kishin erdhur nga Transilvania, morrën më shume lidhje me Gjuhën Latine. Ishte më e lehtë Viena sesa të bëhej Moskopolea (Voskopoja). Kështu u dukej atyre. Dora e Patriarhut ishte shumë e gjatë, i arriti edhe atje. Ukuta bëri një abecedar për fëmijët, Boiagi një gramatikë, Rozha filloi të shkruajë një histori të Arumunëve (Vllahëve).

VOCABULARU

FJALORI

Nu ştie	—	nuk di
ţi n(ă)-ascundi	—	çfarë më fsheh
Dzua di mâni	—	dite e nesërme
Niţi cari easti	—	as cila është
Tu ahurhită	—	në fillim
Tuti s-anvërtea	—	të gjitha vërtiteshin
Pi ningă bisearica	—	nëpër kishë
Avea ananghe	—	kishin nevojë
Ca si s-facă prefţi	—	që të bëheshin priftërinj
Cu treaçirea a chirolui	—	me kalimin e kohës
şi cu ligăturili	—	dhe me lidhjet
ţi fe(a)ţira cu ascapitu	—	që bënë me perëndimin
Ahurhiră s-disclidă	—	filluan të hapen
Cătă alti lucuri	—	ndaj punëve të tjera
La cai lumea pitriţea	—	në të cilat njerëzit (bota) dërgonte
Fumelia s-anveaţă	—	fëmijët të mësonin
Cumanda fu dată	—	drejtimi i që dhënë
A unui mari anviţat	—	një të shkolluari të madh

VOCABULARU

FJALORI

Avea faptă născâns ańi	—	kishte bërë disa vjet
Pi ninga un filozof grec	—	afër një filozofi grek
Cu mari numă	—	me emër të madh
Sum cumanda a lui	—	nën drejtimin e tij
Academia s-fe(a)ți ațeau	—	Akademia u bë ajo
Cama marea	—	më e madhja
Cama avdzata școală	—	më e dëgjuara shkollë
Dit Balcan	—	e Ballkanit
Cunuștea vără tre-patru limbi	—	njihte ndonja tre-katër gjuhë
Cum tută Lumea nvița	—	Si tërë Bota mësonte
Pi limba alor și noi no?	—	në gjuhën e tyre dhe ne jo?
La el acasă videa	—	te ai në shtëpi
Sărghil'i și vurgariliă	—	sërbët dhe bullgarët
Că s-duc la sculii	—	shkojnë në shkollat
Iu si-anviața tu limba sllavonă	—	ku mësonin në gjuhën sllave
Limba a lor veacl'iă	—	gjuha e tyre e vjetër
Avea s-alfabet fapt maxus	—	kishte dhe alfabet të bërë posaçërisht
Ti el'i	—	për ata

VOCABULARU

FJALORI

Maş armânilîă lipseau	—	vetëm arumunët duhej
s-li anveaşă tuti pi grăţeaşti	—	t'i mësonin të gjitha në greqisht
după ți viniră tu ligătură	—	mbasi erdhën në lidhje
cu ascapitu	—	me perëndimin
cu chirolu	—	me kohën
vidzură ş-elî	—	panë dhe ata
iu va inviţa mulierli	—	ku do të mësonin gratë
şi niţilîă altă limbă	—	të vegjëlit tjetër gjuhë
tini vahi �-aduţ aminti	—	ti ndoshta sjell ndërmend
di mumă-ta	—	prej gjyshes
di atumţia vără 15 di a�ni	—	që atëhere 15 vjet
mumă-ta nu ş-tia m�rara	—	jot gjyshe nuk dinte e shkreta
nica un zbor gr�ţescu	—	as edhe në fjalë greqisht
un� idei� intr� �n cap	—	n� ide i hyri në kokë
va avea �iva sum c�ciul�	—	do të kishte diçka nën kësulë
ca pi nia�tiptat	—	se papritur/papandehur
cu tut c� scoasi	—	megjithëse nxorri
la Vene�ia un� carti	—	n� Venetik n� libër
�i s-anclima	—	që quhej

<i>On train</i>	<i>Tu/tru tren</i>	<i>Në tren</i>
Is this the right train for...?	E(a)ti dealihea/dealihira aist tren ți/care nedzi ti...?	Është e vërtetë që ky tren shkon për...?
Excuse me, is this place taken?	S-mi l'iartat/liartămi, e(a)sti acățat aist loc?	Më falni, është i zënë ky vend?
May I shut the window?	A pot s-u nclid fridha?	A mund ta mbyll dritaren?
May I turn off/on the heating?	A pot s-u disclid ngăldzărea?	A mund ta hap ngrohjen?
Would you like a cigarette?	Vreț (ursiț) ună țigari?	Doni (urdhëroni) një cigare?
railway, railway station	hiercalea, staționu di hiercali/tren	Hekurudha, stacioni hekurudhor
inquiry office, information	uficiu di informare	Zyra e informacionit
waiting room	camera/udaia di aștptari	dhoma e pritjes
luggage office	apruhearea al strănilor	pranimi i plaçkave
left-luggage office	uficiu di alăsarea al bagajilor	zyra e lënies së bagazheve
suitcase; porter	valița, hămallu	valixhja, hamalli
accommodation bureau	uficiu ti/tră camirili	zyra për dhomat
entrance–exit	intrarea-ișărea/intrari-ișări	hyrja-dalja
lavatory gentlemen	tualeta di mascuri	banja e meshkujve
lavatory ladies	tualeta di mułieri	banja e grave
booking office; ticket	Casa/bileta/arca di plăte(a)ri	arka, bileta
return ticket	biletă ducă-vinită	biletë vajtje-ardhje
weekend ticket	biletă stămănală/săptămănală	biletë javore

<i>On train</i>	<i>Tu/tru tren</i>	<i>Në tren</i>
ticket price	prețu di biletă (tarifa, plăte(a)rea di calitoria)	çmimi i biletës (tarifa, pafare gesa e udhëtimit)
time-table	oraru di calitoria	orari i udhëtimit
connection, arrival	Ligătură di caliuri, agiundze(a)rea	lidhje rrugësh, mbërritja
departure railway guard	nchise(a)rea, conducătoru	nisja, konduktori
sleeping-car	vagonu ti/tră durne(a)ri	vagoni i fjetjes
dining-car	vagonu ti/tră mă(n)cari	vagoni i ngrënies
(car) passengers	calitoril'i/pasageril'i	udhëtarët/pasagjerët
goods train	trenu di mârfuli	treni i mallrave
first train	trenu expres/tren di agoña	treni i shpejtë

✠ Căftari: *Fățeț un dialog cu mumă-ta și Aromăne(a)ști!*

Lexia 38 (treidzâțioptu)

Andon Cristo

(Elbasan, Albania/Arbinușia)

Identitatea a Armânilor

(Partea I)

Caițido di voi s-lu ntreghi ți ești tini? – apandisea a tutălor 100% va s-hibă: „Escu arămân, ică escu rămân”. Tu toată bana a mea nu am avdzătă altă apandisi.

Isturiași, linguist, filuloghi, etnograffi cu profesionalismul a-lor da maș aestă apandisi. Antropologhia ali culturi și a oasilor a oamișilor spun că armânlă iu ți vrei ți băneadză sânt ună damari, un sândzi, au un antropologhii culturală și a oasilor. Limba Armână easti unăsoi la tuț armânlă ică rămânlă.

Adețli cum am vădzută mini, așă ș-cum am aleaptă pitu cărți, așă cum am avdzătă, sânt comuni.

Limba Armănească ică rămănească, ari și dialecturi. Tu Arbinușii s-cunoscū dialectul fărșărot, grabuvean, a migidoșilor și alti variantei cama niț, cai nu sânt dialekti ma ar năndau zboară ahorhea di aisti dialecturi cama mări.

Anda zburam cu filologul di la Universitetul „Alexandru Giuvani” di Elbasan, profesorul Albert Risca, a ntribariliei a mea că când un dialect poati si aciamă limbă ahorhea, el ni-aspusi: „Limba esti un cod. Oamișilă lă ar băgată numa a obiectilor dit natura a fenomenilor, a verbilor... și așă s-lea di hăbari entre năș, comunicadză”. Până când el'i pi aistu cod comunicadză licșor, si aduchescu un-cu-alantu, vra s-dzacă că dialectili nu sânt facti limbă ahorhea, arămân dialecti.

S-la ntribarea alantă a mea tră năsu: „Când un om si-achiamă că u ar chirută limba?”. El mi apandisi: „Când ai un dor mari, pi cai limbă dzăt: «Oh, ata a mea! Ică când ti acaț inatea cum u dai blăstemu, pi ți limbă». Tu aisti situati omu nu zburăști cu inetelectu ma zboru li iasi dit suflit”.

Di aestă mini aduchi că armăneasca esti ună. Mini, nicuchira a mea, feata, ficiorul, nipoatili zburăm rămăne(a)ști, ni aduchim

Armân, nica vără oară, ș-tu situațea greauă a dictaturiliei lungă, nu nă trăcu tu minti s-dzățeam că nu him rămân, ică s-nă vinea zori că iram ahtari mileti.

Tora la s-vă spun ti căsăbălu Elbasan, ti Armânlă di aclo. Aestă situată di aest căsăbă, easti tu ntregă Arbinușia. Căsăbălu easti tes nolghica/nordica, tu mesea di Arbinisii. Elu s-tindi na ndreapta a arăului Șcumbin când ti primnă cătă iu cură el. Di partea di Nord ari dzeani anvăliți di masini, ancă tu padi plantaționi di agrumi, di auă, hurma ș.a.

Di na stânga di Arăul Șcumbin si scoală Muntli Polis, Zavalina, Ghinar, ș-dupu năș Munțili Lenie, ți easti ka un paradis ică cum spuni scriitorul armân Dimu Tarușă: „Easti intrarea a paradisului”. Easti ună vali cai u bati ma mult vimtu, ali amari Adriatică, di cai easti di parti 80 di Km. Aista pozită gheografică fu arasită di arămân, că tu ună lărdzimi di 30-50 di Km easti di parti padea până la munț. Așă el'i dipunea iarna dit munti, ancă veara ișă tu munti.

Că armânlă băneadză Elbasan di mult chiro spuni ună correspondentă pitricută di Elbasan la anul 1901, ș-editată tu revista e studenților di Bucurest. Ia, ți spuni aestă: „La anul 1901, Elbasan avea 170 di fumeli armâni. Măhălălu ma mari ira «Sântu Nicola». Ca vără 50 di fumeli băna pi ninga cai cura arăului Șcumbin. Aclo avea vără 130 di fumeli armănești, viniț di Lănga, Grabova și Muscopuli.

Ca vără 50 di fumeli șădea tu măhălălu Tanacioti, că armânl'i aeci ira di Nicea. Alti 10-15 di fumeli băna tu Măhălălu «Hagias». Aiști armân avea vinită di Muzăchie, așă că el'i ira fărșaroț. Di puțani ani ninti viniră și născănti fumeli di picurar, tut di Muzăchie. Armânlă din Elbasan fățea multi lucruri, maș locul nu-l

lucrează. Ma mulț di năș ira băcali. Alți ira ș-picurar. Di la 1897 s-disclisi ș-Elbasan, școala românească și nearsi ghini, di Vilaetul di Elbasan ira ș-dau hori tu cai băna armânlă, Ștărmen cu 50 di fumel'i di cai 22 ira armâni, si Țărric cu 50 di fumeală di cai 25 ira armânești”.

Tu cartea al Sami Frasări, editată ninti oara București, la anul 1899, „Arbinișia și ira și easti și și va s-hibă”, tu partia și spuni ti oaspițlă a Arbinesilor, scrie: „...Di națiunili vițini, maș un oaspi avem, cai ari aduchită buneața a lor și u știe că fără di noi nu poati si s-țană. Aistă națiuni easti națiunea a vlahilor, cai bănează tu Arbinisii și nafoară di nășă. Ma tu soni u loară di hăbari și el'i cât aflisit easti limba și naționalitatea și caițivrei om, și acățara s-nveață limba a lor și s-disclida școli ahorhea”.

Ază Elbasan bănează 800 di fumel'i armâni (ca la 4.000 di sufliti). Ahorhea di avdidzeria naturală, au vinită ș-di la alti hori și căsăbădz. Anda zburam ti cultura a armânilor di Elbasan u aduchim aistă ligată cu tradiția a l'iei nu maș di Elbasan, ma a ntreaghil'iei armănami, zburâm ti limba mușată, tradițili și toati și au faptă el'i tră cultura, țivilizațea, cum și ligătura aiștei culturi cu alti culturi și civilizații naționali și pruteșlu și dari ș-loari naturală. Armânl'i sânt maestrilă a zănăților alor tradiționali, ca crișterea a oilor, caprilor, lucrarea a macsulil'iei, realităț cai sânt cunuscuti tu Evropa și până tu Eghiptu.

Elbasan ică cum li dzâc armânlă Nocsta, di totna ș-până adză, ari maestrilă dealihea ti art, cultură, sport, ștință, economie, cum și iurist, agronomi, dascali și alti.

Andon Cristo

(Elbasan, Shqipëri/Arbinușia)

Identiteti i Arumunëve

(Pjesa I)

Secilin prej jush ta pyesësh çfarë je ti? – përgjigja e të gjithëve 100% do të jetë: „Jam arumun, ose rumun”. Në tërë jetën time nuk kam dëgjuar tjetër përgjigje.

Historianë, gjuhëtarë, filologë, etnografë me profesionalizmin e tyre japin vetëm këtë përgjigje. Antropologjia e kulturës dhe koskave të njerëzve tregojnë se arumunët kudo që banojnë janë një damar, një gjak, kanë një antropologji kulturore dhe të koskave. Gjuha Arumune është njësoi në të gjithë arumunët ose rumunët/rëmënët.

Zakonet siç kam parë unë, ashtu dhe si kam lexuar/zgjedhur nëpër libra, ashtu siç kam dëgjuar, janë të zakonshme.

Gjuha Arumune ose Rumune ka dhe diekte. Në Shqipëri

njihen dialekti fërshërot, grabuvean, i mixhidonëve, dhe të tjera variante më të vogla, të cilat nuk janë dialekte por kanë disa fjalë veçan nga këto dialekte më të mëdha.

Kur folëm me filologun e Universitetit „Aleksandër Xhuvani” të Elbasanit, profesor Albert Riskën, pyetjes sime se kur një dialect mund të quhet gjuhë e veçantë, ai më tregoi: „Gjuha është një kod. Njerëzit u kanë vënë emrin objekteve të natyrës, fenomeneve dhe kështu merren vesh ndërmjet tyre komunikojnë”. Derisa ata me këtë kod komunikojnë lehtë, kuptohen njeri me tjetrin d.m.th. se dialektet nuk janë bërë gjuhë të veçanta, mbeten dialekte.

Dhe në pyetjen time për të: „Kur një njeri quhet se e ka humbur gjuhën?”. Ai mu përgjigj: „Kur ke një mall të madh në çfarë gjuhë

thua: «Oh, nëna ime ose kur të zë inati si e jep mallkimin, në ç'gjuhë». Në këto situata njeriu nuk flet me mendjen, por fjala i del nga shpirti”.

Nga kjo unë kuptova se arumanishtia është një. Unë, nikoqiria ime, vajza, djali, mbesat flasim rumunisht, ndihemi arumunë, edhe ndonjëherë, dhe në situatë të rëndë të diktaturës së gjatë nuk na shkoi ndër mend të thonim që s-jemi arumun, ose të na vinte zor se ishim popull i tillë. Tani t'ju tregoj për qytetin e Elbasanit, për arumunët e atjeshëm. Kjo situatë e këtij qyteti është në të tërë Shqipërinë. Qyteti i Elbasanit është shtrirë në veri të Shqipërisë. Ai shtrihet në të djathtë të Lumit Shkumbin kur ecën që atje ku buron ai. Në anën e Veriut ka kodra të mbuluara me ullinj, ndërsa në fushë ka plantacione agrumesh, rrushi, hurma etj.

Në të majtë të Lumit Shkumbin ngrihen malet Polis, Zavalina, Gjinar, dhe pas tyre Mali I Lenies, që është si një parajsë ose siç tregon shkrimtari arumun Dimu Tarusha: „Është hyrja e parajsës”. Është një luginë që e rreh shumë era e Detit Adriatik, prej të cilit është larg 80 Km. Kjo pozitë gjeografike që pëlqyer nga arumunët sepse në një largësi prej 30-50 Km është larg fusha deri në malet. Kështu ata zbrisnin dimrit nga mali, ndërsa verës delnin në male.

Se arumunët banojnë në Elbasan prej shumë kohësh tregon një korrespondencë e dërguar nga Elbasani në v.1901 e botuar në Revistën e studentëve të Bukureshtit. Ja, çfarë tregon kjo: „Në v.1901, në Elbasan kishte 170 familje arumune. Mëhalla më e madhe ishte «Shën Nikolla». Ndonja 50 familje jetonin afër burimit të Shkumbinit. Atje kishte ndonja 130 familje arumune të ardhur nga Llënga, Grabova, Voskopoja. Nja 50 familje rrinin në mëhallën Tanacioti, se këta arumunë ishin nga Niçea të tjera 10-15 familje jetonin në Mëhallën «Haxhias». Këta arumunë vinin nga Myzeqeja, kështu që ata ishin fërshërotë. Pak vite

më parë erdhën dhe disa familje çobenjsh, tërë nga Myzeqeja. Arumunët e Elbasanit bënë shumë punë, vetëm tokën nuk e punonin. Më shumë ata ishin bakaj. Të tjerë ishin blegtorë. Nga viti 1897 u hap dhe në Elbasan shkolla rumune dhe shkoi mirë. Nga Vilaeti i Elbasanit ishin dhe dy fshatra në të cilat banonin arumunët, Shtërmen me 50 familje prej të cilave 22 ishin arumunë dhe Cërrik me 50 familje prej të cilave 25 ishin arumunë”.

Në librin e Sami Frashërit, botuar në Bukuresht më 1899, „Shqipëria ç'ka qenë, ç'është dhe çdo të jetë”, në pjesën që tregon për miqtë e shqiptarëve, shkruan: „Nga kombet fqinje, vetëm një mik kemi, i cili ka kuptuar të mirën e tij dhe di që pa ne nuk mund të mbahet. Ky komb është kombi vllah, i cili banon në Shqipëri dhe jashtë saj. Por në fund e morrën vesh dhe ata sa e nevojshme është gjuha dhe nacionaliteti për çdonjeri, dhe filluan të mësojnë gjuhën e tyre dhe të hapnin shkolla të veçanta”.

Sot në Elbasan banojnë 800 familje arumune (si nja 4.000 njerës). Veçan rritjes natyrore, kanë erdhur dhe nga të tjera fshatra dhe qytete. Kur flasim për kulturën e arumunëve të Elbasanit e kuptojmë këtë lidhur me traditën e saj jo vetëm të Elbasanit, por edhe të tërë arëmenames, flasim për gjuhën e bukur, traditat dhe gjithçka që kanë bërë ata për kulturën, civilizimin, si dhe lidhjen e kësaj kulture me kultura dhe civilizime të tjera Kombëtare dhe procesin dhënie-marrje natyrore. Arumunët janë mjeshtra të zanateve të tyre si: rritja e dhenëve, dhive, punimi i bulmetrave, realitete që janë të njohura në Europë dhe në Egjipt.

Elbasani ose siç i thonë arumunët Njoksta gjithmonë dhe deri sot, ka mjeshtra të vërtetë për art, kulturë, sport, shkencë, ekonomi, si edhe juristë, agronomë, mësues etj.

Lexia 39 (treidzâtinouă)

Andon Cristo

(Elbasan, Albania/Arbinușia)

Identitatea a Armânilor

(Partea a-II-lea)

La anul 1897, s-disclisi și Elbasan, cum dzâș școala românească tu Măhălălu „Sântu Nikolla”, la casa a Carangilor, vula a l'iei s-veagliă și ază di tinirlia ați l'iei fisi. Întră dascal'i aștil'ei școlii ira și Urani Ignati(Cuși), cai când si nclisi școala di Elbasan, u pitricură directoară la școala românească di Curceauă. Ea s-mărtă cu pictorul (zugraful) Iorghi Cuși. Dunica Maceasa di Prilep. Ea s-mărtă cu Sutir Becea, tat-su al Ioan Becea. Ișis Iovan Becea eara dascal și director la școlili arbinisești din Elbasan.

Ază sânt mult dascal'i Armâni aoa, cai da învățatura pri arbiniseasca. Noi avem umuti că tu aist chiro ali democrației, nu va s-hibă di parti dzua când ficiurițil'i armâni va înviață și limba a lor rămânească, paralel cu arbiniseasca. (Ta si agiungă cât ma anghiu aestă dzuă, s-lucrăm cu toati putearili a noastri). Un lucru ahtari di apostul lu ari faptă ninti di al Doi-lea Alumtă Mondială și Thimi Simacu.

Ma cai ira aist dascal pasionant, cu suflit mari? Thimi Simacu s-născu tu hoara armanescă Nicea di Pogradet. El armasi oarfan di nîcu și criscu la ună streahă di oarfañi Curceaua. Cara ira diștiptat, feți lițeu. Aistu Lițeu, cum și școala română dit Măhălălu „Sântu Nikolla” di Elbasan, așă cum și 100 di alti școl'i dit Balcan, s-plătea dit Statul Român, așă cum s-plătea și streaha (casa) di oarfiñi di Curceaua. După bitiserea a lițeuului, el lucră dascal tu horili dit Arbinușie, anda dădea învețatura și n-horili Armân. Dascalu Thimi Simacu continuă s-da învețatura și tu

hoara Cosova din districtul Elbasan, iu avea mult fumel'i armâni, până își la pensie.

Contribuția aiștui apostul di învățatură Armânească și Arbinusească easti niagărșită tră ațel'i ti avura ocazia s-hibă tu câștiga a lui și în contact cu nâs, cu cultura și ștința alui. Humorlu a lui cu lizeti importanța și l'i dădea a învățaturil'ei nu maș la ficiuriț, ma s-la aduțil'i. El eara ma mult di un dascal, eara și un bun educator a niților. Omagiul ațel ma mari ti nâs easti ti noi s-putem s-lucrăm ca el.

Si ști că armân'lă sânt cristiñi Ortodoxi. Tu Măhălălu „Sântu Nicola” eara sculată bisearica toată cu aistă numă. Eară adrată aistă biserică la anul 1875, dit Statul Român. La aistă biserică sântili, misteril'i s-fățea pi armânești și ma năpoi pi Arbinusești. Prefțil'i și alanți si plătea dit România. Întră alti ira și prefțali Naun Pecini și Tanas Bebi. Tu biserică s-fățea sântili, misterili tră comunitatea armână din Măhălălu „Sântu Nicola” și-ira cu ligătură cu biserițili di Curceau, Grabova și Muscopuli. Eali ira ligati cu bisearica si episcopul Român. Easti interesant să spunem ș-tră lucrul colosal fapt di pictoril'i (zugrafil'i) Catro (Cetiri/patru), cai ti mulți ani și tră multi bârni au zugrafisită biserițili di toată Arbinușia di Nolghica: Lușna, Fearca, Berat, Avlona, Selenița s.a.

Tut ti aestă operă istoricu Teofan Popa ari faptă studii ștințifiti ti lucru ghigantic a aiștlor pictori armâni, studii editati sum titlul: „Pictori Arbines eta di measi (evul mediu)”, sum

çăştiga ali Academii di Ştiinţi ali Arbinuşiei.

Ma putem s-dzâtem că domeni di studio ştiinţific sântu şi şcoala română di Elbasan, bisearca di Măhălalu „Sântu Nicola”, bana şi opera a dascaţilor Urani Ignati, Dunica Maţeasa, Iovan Becea, Thimi Simacu s.a. Tut aşi sânt mulţi

oamiñi înviţaţi, oamiñi di ştiinţă, cai aşteaptă căştiga şi studili a nipoţilor a lor, şi s-lă scoată la luînă opera mari a lor tră cultura armână ahorhea, ma ş-ti marea cultură dit Arbinuşie. Duţem aminti aoa bâiri di poezii al Theohar Mihadas (1918-1996):

„[...] Nu v-agârsii, uti arşini nu v-adrai,
O lai a mei părinţi, auş, strauşi,
uti pi tini, fara a mea,
Asi-i... a voastră-i alăvdarea marea,
s-añia maş tiñia...”.

Andon Cristo

(Elbasan, Shqipëri/Arbinuşia)

Identiteti i Arumunëve

(Pjesa II)

Në v.1897, u hap dhe në Elbasan, siç thashë shkolla rumune në Mëhallën „Shën Nikolla”, në shtëpinë e Karanxhijve vula e saj ruhet nga të rinjtë e atij fisi. Ndër mësuesit e kësaj shkolle ishte dhe Urani Ignati (Kushi), e cila kur u mbyll shkolla në Elbasan, u dërgua drejtoreshë në shkollën rumune të Korçës. Ajo u martua me piktorin Jorgji Kushi. Tjetër mësuese në këtë shkollë ishte dhe Dunica Maceasa nga Prilepi. Ajo u martua me Sotir Becean, babanë e Johan Beceas. Vetë Jovan Becea ishte mësues dhe drejtor në shkollat shqipe të Elbasanit.

Sot ka shumë mësues arumunë këtu, të cilët japin mësim në shqip. Ne kemi shpresë se në këtë kohë të demokracisë, nuk do të jetë e largët dita kur fëmijët arumunë do të mësojnë dhe gjuhën arumune, paralel me shqipen. (Që të arrijë sa më shpejt

kjo ditë, të punojmë me të gjitha fuqitë tona). Një punë të tillë e ka bërë para Luftës së II Botërore dhe Thimi Simaku.

Por cili ishte ky mësues pasionant, me shpirt të madh? Thimi Simaku u lind në fshatin Niçë të Pogradecit. Ai mbeti i varfër që i vogël dhe u rrit në një strehë jetimësh në Korçë. Meqë ishte i zgjuar bëri Liceun. Ky Lice si edhe shkolla rumune e Mëhallës „Shën Nikolla” të Elbasanit, si edhe 100 shkollat e Ballkanit paguheshin nga Shteti Rumun ashtu siç paguhej dhe Streha e Jetimëve të Korçës. Mbas mbarimit të Liceut, ai punoi mësues në fshatrat e Shqipërisë ndërsa jepte mësim dhe në fshatra arumune. Mësuesi Thimi Simaku vazhdoi të jepte mësim dhe në fshatin Kosova të distriktit të Elbasanit, ku kishte shumë familje arumune derisa doli në pension.

Kontributi i këtij apostoli të të mësuarit arumanisht dhe shqip është i paharruar për ata që patën rastin të jenë nën kujdesin e tij dhe në kontakt me të, me kulturën dhe dijen e Tij. Humori i Tij i lizetshëm rëndësia që i jepte të mësuarit jo vetëm në femijët, por edhe në adultët. Ai ishte më shumë se një mësues, dhe një educator i mirë i të vegjëlvë. Homazhi më i madh për atë është që ne të punojmë si ai.

Dihet që arumunët janë të krishterë orthodoxë. Në Mëhallën „Shën Nikolla” ishte ngritur kisha gjithashtu me këtë emër. Ishte ndërtuar kjo kishë në vitin 1875 prej Shtetit Rumun. Në këtë kishë kremtet, misteret bëheshin në arumanisht dhe më vonë në shqip. Priftërinjtë dhe të tjerët pagushin nga Rumania. Ndër të tjerë ishin dhe priftërinjtë Naun Peçini dhe Thanas Bebi. Në kishë bëheshin kremtet, misteret për komunitetin Arumun të Mëhallës „Shën Nicolla” dhe ishin në lidhje me kishat e Korçës, Grabovës dhe Voskopojës. Ato ishin lidhur me kishën dhe episkopin Rumun. Është interesant të tregojmë dhe

për punën kolosale të bërë nga piktorët Katro (cetiri-katër), të cilët për shumë vjet dhe për shumë breza kanë pikturuar kishat e Shqipërisë së Mesme: Lushnjë, Fier, Berat, Vlorë, Selenicë etj. Gjithë për këtë vepër historiani Teofan Popa ka bërë studime shkencore për punën gjigande të këtyre piktorëve arumunë studime të botuara nën titullin „Piktorë Arumunë të Periudhës së Mesjetës”, nën kujdesin e Akademisë së Shkencave të Shqipërisë.

Por mund të themi se fusha studimi shkencor janë dhe shkolla rumune e Elbasanit, kisha e Mëhallës „Shën Nikolla”, jeta dhe vepra e mësuesve Urani Ignati, Dunika Maceasa, Jovan Becea, Thimi Simacu etj. Po ashtu janë shumë njerës të ditur, njerës të shkencës, të cilët presin kujdes dhe studimet e nipërve të tyre, që t’u nxjerrin në dritë veprën e tyre të madhe për kulturën arumune veçanërisht, por dhe për kulturën e madhe të Shqipërisë.

Sjellim ndër mend këtu poezitë e Theohar Mihadash (1918-1996):

*„[...] Nuk ju harrova, as turpe nuk u bëra,
o të mjerët prindërit e mi, gjysh, stërgjysh,
as për ty fisi im,
Ashtu është... juaji është lavdërimi i madh,
dhe mua vetëm nderi...”*

Lexia 40 (patrudzât)

Veçliu emigrant***Stela:***

– Mini/eu voi s-ved Salvatore Scaccia.

Mita:

– Cai e(a)sti ațel/el?

Stela:

– Ți achicăsit voi cai e(a)sti ațel?
S-nă spuń, nu yivăsiț/ghivăsiț voi
ziarul?

Mita:

– Rară. Ațe(a)li nu poartă vără țiva, ma
știri/hăbări sllabi.

Stela:

– Incațcă voi nu yivăsiț/ghivisiț ațe(a)
li, voi nu știț că Salvatore Scaccia e(a)
sti un veçliu emigrant ți/cari s-tur(n)ă
ditu America.

Mita:

– Ți subachicăse(a)ști ațeau/ea? Mulți
di emigranți s-toară dit America.

Stela:

– Ma Salvatore Scaccia e(a)sti ahorhea.
Ațel/el e(a)sti ună leghendă.

Mita:

– Cățe?

Emigranti i vjetër

– Unë dua të shikoj Salvatore Scaccia.

– Kush është ai?

– Çfarë kuptoni ju kush është ai?
Më trego/të më tregosh, nuk lexoni ju
gazetën?

– Rrallë. Ato nuk mbartin ndonjë gjë,
por lajme të këqia.

– Në qoftë se ju nuk lexoni ato, ju
nuk dini që Salvatore Scaccia është
një emigrant i vjetër i cili u kthye prej
SH.B.A.

– Çfarë nënkupton ajo? Shumë
emigrantë kthehen nga SH.B.A.

– Por Salvatore Scaccia është i veçantë.
Ai është një leghendë.

– Pse?

Old emigrant

– I want to see Salvatore Scaccia.

– Who's he?

– What do you mean, who's he?
Tell me, don't you read the
newspaper?

– Rarely. They don't carry anything,
but bad news.

– If you don't read them, you'd know
that Salvatore Scaccia is an old
emigrant who just returned
from USA.

– What does that mean? A lot of
emigrants come back from USA.

– But Salvatore Scaccia is special.
He is a legend.

– Why?

Stela:

– Că el e(a)sti 93 di ańi, ar fută di parti dit Italia ti/tră 76 (şaptidzâţişasi) di ańi. Aţel/el e(a)sti un milionar şă ar(i)scriiată ună carti.

– Se ai është 93 vjet, ka qenë larg Italisë për 76 vjet. Ai është një milioner dhe ka shkruar një libër.

– Because he is 93 years old, has been away from Italy for 76 years. He's a millionaire and has written a book.

Mita:

– Nu poati s-hibă!

– Nuk mund të jetë!

– Can't be!

Stela:

– Ma aşă e(a)sti. Nu maş aţeau/aţeali/e(a)li dzâc că el/nâs ari durusită/mescută un million di dular cetateălei/căsăbălu a lui ti/tră adrarea a unui spital.

– Po, kështu është. Jo vetëm ajo/ato thonë se ai ka dhuruar një milion dollarë qytetit të tij për të ndërtuar një spital për bërjen e konstrukcionit.

– But yes. Not only that/they say he donated a million dollars to his town for the construction of a hospital.

Mita:

– Ți făţea el tu America?

– Çfarë bënte ai në SH.B.A.?

– What was he doing in USA?

Stela:

– Nu esc sigur. S-veadi că ca om tinir el ira un murator; astumsina (atumţea) el s-fe(a)ţi un contractor ş-fe(a)ţi mulţ părădz/bańi.

– Nuk jam i sigurt. Duket se si njeri i ri ai ishte një murator; atëhere ai u bë një kontraktor dhe bëri shumë para.

– I'm sure. It seems that as a young man he was a bricklayer; then he become a contractor and he made a lot of money.

Mita:

– Tih albă! Om cu tihă! Mini/eu voi ți el s-nă dădea puţan milion uscati.

– Fatbardhë! Njeri me fat! Unë dua që ai të më jepte pak milion të thata.

– Lucky guy! I wish he'd given me a million.

Stela:

– Voi puteț s-yivăsiț/ghivăsiț cartea a lui „Bana di un emigrant”.
S-veadi că el u scriiă ațeau pi engleze(a)ști șă că astumsina/atumția u-avea trătur(n)ată pi italinești.

– Ju mund të lexoni librin e tij: „Jeta e një emigranti”.
Duket se ai e shkroi në anglisht dhe se e kishte përkthyer atëhere edhe në italisht.

– You must read his book „Life of an emigrant”.
It seems that he wrote it in English and that he then had it translated into Italian.

Mita:

– Cățe nu ști nâs italine(a)ști?

– Pse nuk di ai italisht?

– Why? Doesn't he know Italian?

Stela:

– Ma tu 76 di ańi el avea agărșată multi lugrii.

– Por në 76 vjet ai kishte harruar shumë gjera.

– But in 76 years he has forgotten many things.

Mita:

– Ți ma fați ațel aoa ază?

– Çfarë po bën ai këtu sot?

– What's he doing here today?

Stela:

– Ari una conferință di presă ti/tră publicarea ali cartiliei a lui.

– Ka një konferencë shtypi për publikimin e librit të tij.

– There's a press conference for the publication of his book.

Mita:

– Di cai căsăbâ/cetaetă e(a)sti el – dzâțet voi?

– Prej cilit qytet është ai – thoni ju?

– What town did you say he's from?

Stela:

– Mini/eu nu dzâc că nu-u știu; ma știu că el e(a)sti di Calabria.

– Unë nuk them se nuk e di; por di që ai është nga Calabria.

– I didn't say because I don't know; but I do know that he's from Calabria.

Mita:

– Cum e(a)sti cartea?

– Si është libri?

– How is the book?

Stela:

– Dzâc că e(a)sti magică.

– Them se është magjepse.

They say it's fascinating.

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
Mini voi s-ved	unë dua të shikoj	I want to see
Cai e(a)sti ațel/el	kush është ai	who's he
ți achicăsit voi	çfarë kuptuat ju	what do you mean
s-nă spuń	të më tregosh	tell me
Nu yivăsiț/ghivăsiț voi ziaru?	Nuk lexoni ju gazetën?	Don't you read the newspaper?
rar(a)	rrallë	rarely
ațeali/e(a)li nu poartă	ato nuk mbartin	they don't carry
vără țiva	ndonjë gjë	anything
ma știri slabi	por lajme të këqija	but bad news
încăță voi yivăsiț/ghivăsiț	në qoftë se ju lexoni	if you read them
ațeali/e(a)li	ato	them
voi nu știț că	ju nuk dini që	you'd know that
e(a)sti un vecliu emigrant	është një emigrant i vjetër	is an old emigrant
ți/cari s-retur(n)â	që u kthye	who just returned
dit(u)America	nga SH.B.A.	from USA
Ți subachicăse(a)ști?	Çfarë nënkupton?	What does that mean?
mulț di emigrant	shumë prej emigrantëve	a lot of emigrants
s-retoară dit(u)America	rikthehen nga SH.B.A.	come back from USA
e(a)sti ahorhea cățe	është i veçantë përse	is special why
ar fută di parti dit Italia	ka qenë larg nga Italia	has been away from Italy

VOCABULARU

șă ari scriiată un carti

nu poati s-hibă

ma așă e(a)sti

ti/tră fățerea

ari durusită

nu esc sigur

s-veadi că

un om tinir

astumsina

șă el fe(a)ți mult paradz

tihialbă

s-nă dădea

uscati

voi puteț

să yivăsiț/ghivăsiț

cartea a lui

„Bana al un emigrantului”

s-veadi că el u scriiâ

șă că el astumsina

u avea trătur(n)atâ

FJALORI

dhe ka shkrojtur një letër

nuk mund të jetë

por kështu është

për bërjen e konstrukcionit

ka dhuruar

nuk jam i sigurt

duket që

një njeri i ri

atëhere

dhe ai bëri shumë para

fat të bardhë/fatbardhë

të më jepte

të thata

ju mund

të lexoni

librin e tij

„Jeta e një emigranti”

duket që ai e shkroi

dhe se ai atëhere

e kishte përkthyer

VOCABULARY

has written a book

can't be

but so is

for the construction

has donated

I'm not sure

it seems that

as a young man

than

and he made a lot of money

lucky guy

he'd given me

dry

you must

you must read

his book

„Life of an emigrant”

It seems that he wrote

and that he then

had it translated

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
el avea agărșată	ai kishte harruar	he has forgotten
multi lugrii	shumë gjëra	many things
ți ma fați ațel/el ază aoa	çfarë po bën ai këtu sot	what's he doing here today
mini nu dzâș	unë nuk thashë	I didn't say
că mini nu-u știu	se unë nuk e di	because I don't know
cum e(a)sti cartea	si është libri	how is the book

 Căftari: Fățeț un interviu/intervistă cu un emigrant cari ar fută tu America!

<i>Părțili di trupū al omului</i>	<i>Pjesët e trupit të njeriut</i>	<i>Parts of the human body</i>
Cap	kokë	head
Chept	gjoks	brisket
Cicioru	këmbë	leg
Pultarea	shpatull	shoulder
Os(u)	koskë	trotter
Arich(u)	veshkë	kidney
Limbă	gjuhë	tongue
Măduă	tru	brains

Lexia 41 (patrudzâțiună)

Două domni, aproapea di vără 30 di ani, Costa Leca șã Mita Babu si adunã tu Galeria di Piazza Corona, Roma.

Dy zotërinj, afërsisht 30 vjet, Kosta Leka dhe Mita Babu u takuan në Galerinë e Piazza di Corona, të Romës.

Costa:

– Babu?! Mita Babu! Dealihirea hiț voi?! Nu nã si pistupse(a)ști!

– Babu?! Mita Babu! Vërtet jeni ju?! Nuk më besohet!

– Babu?! Mita Babu?! Is it really you?

Mita:

– Da. Dealihira, scumpu Costa Leca! Ți surprizã minunoasã/meravilioasã!

– Po. Vërtet, i shtrenjti Kosta Leka! Çfarë surprizë e mrekullueshme!

– Yes. Indeed, dear Costa Leca, what a wonderful surprise!

Costa:

– Câț ani ar tricută di când noi dit soni vidzum unu-alantu?!

Sa vjet kanë kaluar që kur ne së fundi pamë njeri-tjetrin?!

– How many years has it been since we last seen each-other?!

Mita:

– Magliudzã 6 (șasi) ani di când noi nã diplomãm.

– Pothuajse 6 vjet që kur ne u diplomuam.

– At least, six years since we graduated.

Costa:

– Eu/mini aveam avdzãtã cã voi irat nafoarã, ma nu u șteam iu.

– Unë kisha dëgjuar që ju ishit jashtë, por nuk e dija ku.

– I had heard, that you were abroad, but I didn't know where.

Mita:

– Tu inima al Brazil, cu unã expeditã căftoasã-medicalã. Dupã trei ani, eu/mini mi tur(n)ai tu Itali ti/trã unã vacanță șcurtã.

– Në zemër të Brazilit, me një ekspeditë kërkimore-shkencore. Mbas tre vjetësh unë u ktheva në Itali për një pushim të shkurtër.

– In the heart of Brazil, with a medical research expedition. After three years, I'm back in Italy for a brief vacation.

Costa:

– Ațeau e(a)sti, voi aveț ună maniă
ti/tră lăngo(a)rili tropicali.
Aduțeț ntur/tur minti discuțili lundz(i)
ți/cari voi nă fățeat ta s-avdzam
tră e(a)li.

– Ajo është, ju keni një mani për
sëmundjet tropikale.
Kujtoni diskutimet e gjata që na bënit
që të dëgjonim për ato.

– You had an obsession with
tropical diseases.
Do you remember the long speeches
you made us listen to them.

Mita:

– Sigur.
Ș-ți ma fățeț voi ază?

– Sigurisht.
Dhe çfarë po bëni ju sot?

– Certainly.
And what are you doing today?

Costa:

– Mini/eu magliudzâ lucrez nafoară
dit(u) Itali, tu/tru Nou Yorc
(New York), cu un mision Italian
tu/tru Statili Uniti dit(u) America
(la Națiunili Uniti).

– Unë pothuajse punoj jashtë Italisë,
në Nju York (New York), me një
mision Italian në Sh.B.A.
(në Kombet e Bashkuara).

– I'm also working outside Italy,
in New York, with the Italian mission
in U.S.A. (in United Nations).

Mita:

– Prindi s-hibă un lucru interesant.
Șă Nou Yorc e(a)sti ninga
Nou Yorc/New York.

– Duhet të jetë një punë interesante.
Dhe New Yorku akoma është New
York.

– It must be interesting work.
And New York is still New York.

Costa:

– Eu(mini) esc dacord. Ș-mini di aistă
părerri esc(u). New York e(a)sti
măyic/magic/maghic (fasinant), ma
lucru cu tut ațeau e(a)sti monoton.

– Unë jam dakord. Edhe unë i kësaj
mendjeje jam. New Yorku është magjik,
por puna me gjithë atë
është monotone.

– I agree. New York is
fascinating, but the work
is monotonous at times.

Mita:

– Căti or(i) viniț voi tu/tru Itali?

– Sa herë vini ju në Itali?

– How many times you come to Italy?

Costa:

– Ti/tră 6 (șasi) meș(i) ațeli va s-mi toar(n)ă nipoii la Ministeru di Nafoară ti/tră puțani dzâli.

– Për 6 muaj ata do të më kthejnë në Ministrinë e Jashtme për pak ditë.

– For six months they have me come back to the Ministry of Foreign Affairs for a few days.

Mita:

– Prindi/lipse(a)ști s-hibă un lucr(u) ideal.
A hiț voi mărtat? A hit voi nsurat?

– Duhet të jetë punë ideale.
A jeni ju i martuar?

– It seem to be an ideal job.
Did you get married?

Costa:

– Da. Un an ninti. Ș-voi?

– Po. Një vit më parë. Dhe ju?

– Yes. A year ago. And you?

Mita:

– Eu/mini esc ninga bechar (nimărtat).

– Unë jam akoma beqar (i pamartuar).

– I'm still a bachelor.

Costa:

– A vidzut voi vără di oaspițili a noștri veçli universitar?

– A patë ju ndonjë nga miqtë tanë të vjetër universitare?

– Do you ever see any of our old university friends?

Mita:

– Rar. Puțâni fug nafoară tu mease di jungla Braziliană.

– Rrallë. Pak shkojnë jashtë në mesin e xhunglës Braziliene.

– Rarely. Few go out to the middle of the Brazilian jungle.

Costa:

– Eu(mini) alag di pit născânti di ațeli. Ază mulț italiañi neg tu/tru Nou Yorc(u)/New York ti/tră un scop ică ti/tră ună altă.

– Unë bredh nëpër disa prej tyre. Sot shumë italianë shkojnë në New York për një qëllim ose për një tjetër.

– I run into some of them. Today many Italians go to New York for one reason or another.

Mita:

– Noi him tuț magliudză răspândiț iutido tu/tru Lumi. Nu easti așa?

– Ne jemi të gjithë pothuajse të shpërndarë në të gjithë Botën. Nuk është kështu?

– We're all scattered throughout the world. Isn't that so?

Costa:

– Da, da. Tu/tra Itali posibilitâțili ti/tră lucru sânt limitati, șă emigrațiuinea contină namisa di profesioniștiliă. Cânt va s-vă tur(n)aț?

– Po, po. Në Itali mundesitë për punë janë të kufizuara dhe emigracioni vazhdon midis profesionistëve. Kur do të ktheheni?

– Yes, yes. In Italy the possibilities for work are limited, and emigration continues even among professionals. When are you going back?

Mita:

– Mâni tahina/dimineța.

– Nesër në mëngjes.

– Tomorrow morning.

Costa:

– Cățe s-nu vinim deadun cătră seara astumsina? Eu/mini va s-v-u adun cu mulierea a meu, Helena.

– Pse të mos vimë bashkë nga darka atëhere? Unë do t'ju takoj me gruan time, Helenën.

– Why don't we get together tonight then? I'll have you meet my wife, Helen.

Mita:

– Eu/mini am mult ti/tră fate(a)ri șă namisa di lugriili alti am ti/tră fâțe(a)ri renovarea ali pasaportei a mea.

– Unë kam shumë për të bërë dhe ndërmjet të tjerave kam për të bërë rinovimin e pasaportës sime.

– I have a lot to do, and among other things, I have to get my passport renewed.

Costa:

– Pi la săhatea opti. În regul?

– Rreth orës 8. Në rregull?

– At eight o'clock. O.K.?

Mita:

– Da. Iu? Eu/mini va s-tau tu Hotel „Victoria”.

– Po. Ku? Unë do të rri në Hotel „Viktoria”.

– Yes. Where? I'm staying at Hotel „Victoria”.

Costa:

– Mult ghini! Eu/mini va s-yin/vin cu Helena.

– Shumë mirë! Unë do të vi me Helenën.

– Very good! I'll come with Helen.

Mita:

– Ghini s-në videm cãtrã seara!

– Mirupafshim nga darka!

– Good bye, see you this evening!

VOCABULARU

dealihira hiç voi

scumpu

meravil'ioasã

cãt ańi di când noi

tu inimã

dupã trei ańi

eu/mini mi tur(n)ai

aveam avdzãtã

cã voi irat

nafoarã

ma mini nu u ş-tiam iu

a aduţeţ ntur/tur minti

discuţili lundz(i)

ţi nã fãţeat

FJALORI

vërtet jeni ju

i shtrenjti

e mrekullueshme

sa vjet që kur ne

në zemër

mbas tre vjet

unë u ktheva

kisha degjuar

se ju ishit

jashtë

por unë nuk e dija ku

a sillni ndërmend

diskutimet e gjata

që na bënit

VOCABULARY

is it really you

dear

wonderful

how many years since we

in the heart

after three years

I'm back

I had heard

that you were

abroad

but I didn't know where

do you remember

long speeches

you made us

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
ta s-avdzam	që të dëgjonim	listen to
lăngoarili tropicali	sëmundjet tropikale	tropical diseases
eu/mini magliudzâ	unë pothuajse	I'm also
lucredz nafoară	punoj jashtë	working outside
ațeau prindi	ajo duhet	It must
s-hibă un lucru interesant	të jetë një punë interesante	be interesting work
câti or viniț/yiniț	sa herë vini ju	how many times you return
a hiț voi mărtat	a jeni ju i martuar	did you get married
a vidzut voi vără	a patë ju ndonjë	do you see any
di oaspițili a noștri vecli	nga miqtë tanë të vjetër	old friends
puțân(i)fug nafoară	pak shkojnë jashtë	few go out
noi him tuț răspândiț	ne jemi të gjithë të shpërndarë	we're all scattered
iuțido tu/tru Lumi	kudo në Botë	throughout the world
sânt limitati	janë të kufizuara	are limited
mâni tahina/dimineța	nesër në mëngjes	tomorrow morning
astumsina	atëhere	then
eu/mini va să stau	unë do të rri	I'm staying
mult ghini	shumë mirë	very good
eu/mini va s-yin/vin	unë do të vi	I'll come
cu Helena aistă seara	me Helenën këtë mbrëmje	with Helen this evening

☒ **Căftari: Trăscriiaș ună adunari cu un vecliu oaspit univarsitar!**

GRAMATICA

SUBJUNCTIVE MOOD

1. Present

I (may) fall / tell / do

You fall / tell / do

He/she
falls / tells / does

We fall / tell / do

You fall / tell / do

They
fall / tell / do

MODU CONGIUNTIV(U)

1. Prezentu

Mini/eu s(ă)-cad / spun / fac

Tini s-cadz / spun(i) / faș

Așel/el; Așeau/ea
s(ă)-cadă / spună / facă

Noi s(ă)-cădem / spunem / fășem

Voi s(ă)-cădeș / spunesh / fășesh

Așeli/eli; Așcali/e(a)li
s(ă)-cadă / spună / facă

MËNYRA LIDHORE

1. E tashme

Unë të bie / tregoj / bëj

Ti të biesh / tregosh / bësh

Ai/ajo të
bierë / tregojë / bëjë

Ne të biem / tregojmë / bëjmë

Ju të bini / tregoni / bëni

Ata/ato të
bien / tregojnë / bëjnë

GRAMATICA

2. Imperfect

I fell / told / did

You fell / told / did

He/she
fell / told / did

We fall / tell / do

You fall / tell / do

They fall / tell / do

2. ImperfectuMini/eu
s(ă)-cădeam / spuneam / făteam

Tini s(ă)-cădeai / spuneai / fățeai

Ațel/el; Ațeau/ea
s(ă)-cădea / spunea / fățea

Noi s(ă)-cădeam / spuneam / făteam

Voi s(ă)-cădeat / spuneat / fățeat

Ațeli/eli; Ațeali/e(a)li
s(ă)-cădea / spunea / fățea**2. E pakryer**

Unë të bija / tregoja / bëja

Ti të bije / tregoje / bëje

Ai/ajo të
binte / tregonte / bënte

Ne të binim / tregonim / bënim

Ju të binit / tregonit / bënit

Ata/ato të
binin / tregonin / bënin**3. Present perfect**

I have fallen / told / done

You have fallen / told / done

He/she has
fallen / told / done

We have fallen / told / done

You have fallen / told / done

They have
fallen / told / done**3. Pasatu prasimu**

Mini/eu s(ă)-am cădzută / spusă / faptă

Tini s(ă)-ai cădzută / spusă / faptă

Ațel/el; Ațeau/ea s(ă)-aibă
cădzută / spusă / faptă

Noi s(a)-avem cadzută / spusă / faptă

Voi s(ă)-aveț cadzută / spusă / faptă

Ațeli/eli; Ațeali/e(a)li s-aibă
cădzută / spusă / faptă**3. E kryer**

Unë të kem rënë / treguar / bërë

Ti të kesh rënë / treguar / bërë

Ai/ajo të ketë
rënë / treguar / bërë

Ne të kemi rënë / treguar / bërë

Ju të keni rënë / treguar / bërë

Ata/ato të kenë
rënë / treguar / bërë

GRAMATICA

4. Past perfect

I have
fallen / told / done

You have
fallen / told / done

He/she has
fallen / told / done

We have
fallen / told / done

You have
fallen / told / done

They have
fallen / told / done

4. Ma multu ca perfectu

Mini/eu s-aveam
cădzută / spusă / faptă

Tini s-aveai
cădzută / spusă / faptă

Ațel/el; Ațeau/ea
s-avea cădzută / spusă / faptă

Noi s-aveam
cădzută / spusă / faptă

Voi s-aveat
cădzută / spusă / faptă

Ațeli/eli; Ațeali/e(a)li
s-avea cădzută / spusă / faptă

4. E kryer e plotë

Unë të kisha
rënë / treguar / bërë

Ti të kishe
rënë / treguar / bërë

Ai/ajo të kishte
rënë / treguar / bërë

Ne të kishim
rënë / treguar / bërë

Ju të kishit
rënë / treguar / bërë

Ata/ato të kishin
rënë / treguar / bërë

Lexia 42 (patrudzâțidoauă)

La Librariă

Un domn sfoliadzâ dit ahurhită pâna tu soni (bitisită) ună carti tu/tru-ună Librariă. Cârțivinditoru yini aproapea di năs ș(ă)-lî dzâti:

Cârțivinditoru:

– Eu/mini minduesc că domnu va ta s-acumpură ună carti ca un dhor(u)/cadou.

Mita:

– Ună carti ți/care s-lî intereseadzâ a un omui/omlui tinir di 18 (optusprădzăți) di ańi, un oaspit dit/di tu famil'ia a noastră.

Cârțivinditoru:

– Noi avem suti, dealihira, nîlîi di cârți tu aistă ducheani/ducheni. Ac(l)o prindi/lipsești s-hibă ună ică aoa ți va s-lî intereseadzâ al/a lu oaspitlui a vost(r)u.

Mita:

– Ți carti recomandaț voi?
Ți carti sugheraț voi?

Në Librari

Një zotni shfleton nga fillimi deri në fund një libër në një Librari. Librashitësi vjen afër tij dhe thotë:

Librashitësi:

– Unë, mendoj se zotëria do që të blejë një libër si një dhoratë.

– Një libër që t'interesojë një njeriu të ri 18 vjet, një mik i familjes sonë.

Librashitësi:

– Ne kemi qindra, vërtet mijëra libra në këtë dyqan. Atje duhet të jetë një ose këtu që do t'i interesojë mikut tuaj.

– Çfarë libri rekomandoni ju?
Çfarë libri sugjeroni ju?

In Bookstore

A gentleman is leafing through a book in a bookstore. The bookseller comes near and says:

The bookseller:

– I think the gentleman wants to buy a book as a gift.

– A book that may interest an 18 year old young man, a family friend.

The bookseller:

– We have hundreds indeed, thousands of books in this store. There must to be one here that interest your friend.

– What book do you recommend?
What book do you suggest?

Cârțivinditoru:

– Ghini. La s-u videm. Puteț voi s-nă dădeț ma multi detalii? Ună carti științifică? Calitoria drept Saturnului ică Frankenshtein Gone Mad...?

Mita:

– No, no.

Cârțivinditoru:

– Ună novelă? Ună ma buna vinderi americană? Un Mister Engles?...

Mita:

– Eu/mini nu minduesc așa. Dina yivăse(a)ști/ghivăse(a)ști multu. El e(a)sti dat multu după lugriili nali.

Cârțivinditoru:

– Poati ună carti di aventură?!

Mita:

– Dina prindi/lipse(a)ști s-aibă suti cârți di aventuri comici.

Cârțivinditoru:

– Poati biografia al unui om famos. Ună carti di calitoria?

Mita:

– Ac(l)o, ună carti di calitoria va s-ira ghini.

Librashtësi:

– Mirë. Le ta shikojmë. Mundeni ju të më jepni më shumë detaje? Një libër shkencor? Udhëtim drejt Saturnit ose Frankenshtein Gone Mad...?

– Jo, jo.

Librashtësi:

– Një novelë? Një më të mirën shitje amerikane? Një Mister Engles?...

– Unë nuk mendoj kështu. Dina lexon shumë. Ai është dhënë shumë pas gjërave të reja.

Librashtësi:

– Mundet ndonjë libër aventurë?!

– Dina duhet të ketë qindra libra aventurash komike.

Librashtësi:

– Mundet biografia e një njeriu të famshëm. Një libër udhëtimi.

– Atje, një libër udhëtimi do të ishte mirë.

The bookseller:

– Well. Let's see! Can you give me more precise details? A book of science? Voyage toward Saturn or Frankenstein Gone Mad...?

– No, no.

The bookseller:

– A novel? An American best-seller? An English Mister?...

– I don't things so. Dina read very much. Want news things.

The bookseller:

– Perhaps an adventure book?!

– Dina must have hundreds of adventure books, especially, adventure comic books.

The bookseller:

– Perhaps the biography of a famous person. A travel book?

– There, a travel book would be good.

Cârțvinditoru:

– Lugriiă bună. Aoa sânt născânti/
nândauă exelenti cârții: „Pit(r)u Statili
Uniti dit(u)/di tu America”.

Mita:

– No, țiva ma puțână exotică.

VOCABULARU

Disfoliadzâ

Cârțvinditoru

Yini/vini

Aproapea

șă dzâți

eu/mini minduesc

va ta s-acumpură

ți poati

a un omui/omului tinir

un oaspit di famil'ia

Noi avem suti, nîl'ii

di cârții

Ac(l)o prindi/lipse(a)ști s-hibă

s-nă dădeț

Ți carti recomandaț voi?

Ți carti sugheraț voi?

ună carti științifică

Librashitësi:

– Gjë e mirë. Këtu janë disa libra të
shkëlqyera: „Nëpër Sh.B.A.”.

– Jo, diçka më pak eksotike.

FJALORI

shfleton

librashitësi

vjen

afër

dhe thotë

unë mendoj

do që të blejë

që mund

një njeriu te ri

një mik i familjes

ne kemi qindra, mijëra

librash

atje duhet të jetë

të më jepni

Çfarë libri rekomandoni ju?

Çfarë libri sugjeroni ju

një libër shkencor

The bookseller:

– Good thing. Here are some
excellent books: „Across the USA”.

– No, something a little exotic.

VOCABULARY

is leafing

bookseller

comes

near

and says

I things

wants to buy

that may

a young man

a family friend

we have hundreds, thousands

of books

there must be

you give me

What book do you recommend?

What book do you suggest?

a book of science

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
la s-u videm	le ta shikojmë	let's see
puteț voi s-nă dădeț	mundeni ju të më jepni	can you give me
eu/mini nu minduesc așa	unë nuk mendoj kështu	I don't think so
yivăse(a)ști mult(u)	lexon shumë	read very much
poati biografia	mundet biografia	perhaps the biography
al unui/unului om famos	të një njeriu të famshëm	of a famous person
lugriiă bună	gjë e mirë	good thing

FRUTI	FRUTA	FRUITS
mer	mollë	apple
dardh/ă,-a	dardhë	pear
pieșc/ă,-a	pjeshk/ë,-a	peach
prun-u	kumbull/ë,-a	plum
purtucal/ă,-a	portokall	orange
cireaș/ă,-a	qersh	cherry
au/ă,-a	rrush	grape
nuc/ă,-a; nuți-li	arrë	nut
alun-u; aluni-li	lajthi	hazelnut (heizelnat)
pepin	pjeper	melon
himinic	shalqi	water melon
caisiă	kaisi	apricot
gătuń/ă,-a	ftua	quince
limon-u; limońi-li	limon	lemon

<i>Exemplu:</i>	<i>Sbëmbull:</i>
– <i>Eu/mini mâ(n)c un mer cafi/cathi tabina/dimineată.</i>	– <i>Unë ha një mollë çdo mëngjes.</i>
– <i>Pepinu nă cadu greu.</i>	– <i>Pjepri më bie rëndë.</i>
– <i>Nu e(a)sti coaptă ninga aua.</i>	– <i>Nuk është pjekur akoma rrushi.</i>
– <i>Compostu di pruni fați ghini ti/tră sãnătati.</i>	– <i>Kompostoja e kumbullës bën mirc për shëndetin.</i>
– <i>Ișă curcubetă aist himinic.</i>	– <i>Doli kungull ky imonik/shalqi.</i>

GRAMATICA

The idiomatic use of future

1. The future tense may be used to express conjecture or probability in the present.

Example

– *Where can he be?*

2. The future is often used if the future is implied in the English sentence.

Example

– *If I visit the Colosseum, I will also visit my Italian friend.*

Ufilise(a)rea ideomatică al viitorului

1. Timpul viitor poate să se utilizeze și în prezent pentru a exprima o presupunere sau o probabilitate.

Exemplu

– *Iu poate să-l găsească el/a?*

2. Viitorul este adesea folosit în engleză dacă este implicat în propoziția în limba engleză.

Exemplu

– *În cazul în care eu/mini vizitez Colosseum/Coloseu, eu/mini va să vizitez și prietenul meu Italian.*

Përdorimi ideomatik i së ardhmes

1. Koha e ardhshme mund të përdoret për të shprehur supozime ose mundësi në të tashmen.

Shëmbull

– *Ku mund të jetë ai?*

2. E ardhmja është shpesh përdorur në qoftë se e ardhmja është e nënkuptuar në fjalë anglisht.

Shëmbull

– *Në qoftë se vizitoj Koloseun, unë gjithashtu do të vizitoj edhe mikun tim Italian.*

GRAMATICA

3. The future is used to translate the English progressive present of „to go”, when denoting futurity and no motion.

Example

– *When are you going to leave?*

Vitoru/yitoru e(a)sti uflisat ti tră tur(n)ari presentu progresiv ali Englize(a)ștei „to go” – s(ă)-neg –, când spuni vitoru șã no mișcari.

Exemplu

– *Când va s(ă)-fudzit?*

E ardhmja është përdorur për të përkthyer të tashmen progressive të Anglishtes „to go” – të shkoj –, kur tregon te ardhmen ardhshmeri dhe jo levizje.

Shëmbull

– *Kur do të ikni?*

4. The English future is often rendered in Aromanian by the present, when the action is about to take place.

Example

– *I'll buy it, if you do not want it.*

4. Vitoru al Englezei/Englezil'ei esti datã în aromână/vlahă cu presentu, când axionu esti gata s-acașã loc.

Exemplu

– *Mini'eu va s-u acumpur așeau, macã voi nu-u vreș pi nãsa.*

4. E ardhmja e Anglishttes është shpesh në Arumanisht me têtashmen, kur veprimi është gati të zerë vend.

Shëmbull

– *Unë do ta blej atë, ne se ju nuk e doni atë.*

5. The English future when used to make a suggestion is rendered in aromanian by the present.

Example

– *Shall we go together?*

5. Vitoru a li Engleze(a)ștei când si-uflise(a)ști ta s-facã unã sugjerari e(a)sti datã tu Aromãne(a)ști cu presentu.

Exemplu

– *Va s-nidzem deadun?*

5. E ardhmja e Anglishtes kur përdoret të bëjë një sugjerim është dhënë në arumanisht me të tashmen.

Shëmbull

– *Do të shkojmë bashkë?*

Lexia 43 (patrudzâtipatru)

*Ecuivalenti aromăne(a)şti
pi arbinuse(a)şti şă/şi engleze(a)şti*

Aromâne(a)ṣti	Shqip	English
tahina/dimineaçta	mëngjesi	morning
lapti cald	qumësht i ngrohtë	hot milk
lapti araçi	qumësht i ftohtë	cold milk
cacauă	kakao	cocoa
ci(o)colată	çokollatë	chocolate
um(p)t	gjalpë	butter
ñe(a)ri	mjaltë	honey
mărcat	kos	yoghurt
ciai(ă) tari	çaj i fortë	strong tea
ciai(ă) licçoarë	çaj i lehtë	weak tea
ciai(ă) cu rum	çaj me rum	tea with rum
ciai(ă) cu limonë	çaj me limon	tea with lemon
cafeiă turcë	kafe turke	Turkish coffee
cafeiă expres laiă/liaiă	kafe ekspres e zezë	black coffee
capucino cafeiă cu lapti	kapucino/ kafe me qumësht	cappuccino/ coffee with milk
ou hiert	vezë e zierë	soft boiled egg
ou țăgrăsit/țăgărsit	vezë e skuqur	fried egg/omelette
ou cu proșută	vezë me proșută	egg with ham
ou cu caș	vezë me djathë	egg with cheese

ou nihiert	vezë e pazierë	scrambled egg/raw/unboiled
pâni albă	bukë e bardhë	white bread
pâni llaia	bukë e zezë	brown bread
Exemplu	Shëmbull	Example
– <i>Tabina/dimineaçta beau un pahar cu lapți cald.</i>	– <i>Në mëngjes pi një gotë me qumësht të ngrohtë.</i>	– <i>In the morning I drink a glass with hot milk.</i>
– <i>Mini/eu mâ(n)c pâni llaia.</i>	– <i>Unë ha bukë të zezë.</i>	– <i>I eat brown bread.</i>

Dialogu:***Tu staționu di tren******Calitoru/pasageru:***

– Ună biletă ti/tră Torino.

Biletvinditoru:

– Tu prima/prota ică a doaua clasă?

Calitoru:

– A doaua clasă.

Biletvinditoru:

– Maș ună cali?

Calitoru:

– No, ducă-vinită/yinită.

Dialog:***Në stacionin e trenit******Udhëtari:***

– Një biletë për në Torino.

– Të parën apo të dytën klasë?

Udhëtari:

– Të dytën klasë.

– Vetëm një rrugë?

Udhëtari:

– Jo, vajtje-ardhje.

Dialogue:***In the train station******Passenger:***

– One ticket for Torino.

– First or second class?

Passenger:

– Second class.

– Only one way?

Passenger:

– No, round trip.

Biletvinditoru:

– Aoa e(a)sti biletu a vost(r)u, şă aoa e(a)sti restu a vost(r)u.

Calitoru:

– Când nchise(a)şti/fudzi trenu?

Biletvinditoru:

– La ună ş-jumitati/giumitati di la linea 5 (ţinţi).

– Këtu është bileta juaj dhe këtu është resti juaj.

Udhëtari:

– Kur niset/ikën treni?

– Më 1 e gjysëm nga linja 5.

– Here is your ticket, and here is your change.

Passenger:

– When does the train leave?

– At one thirty from track 5.

Exerciţii:

– Mini, eu durni 8 sähât şă ninga esc pi somn.

– Cât bună e(a)sti aistă simită!

– Semnârili di clasă?
Mini/eu nu li aflai aţeali.

– Zărzävâţili tazei sânt multi scumpi.

– Ţi cetateă/căsábâ muşată/muşat!

– Mâni e(a)sti 4 (patru) November.

Usbtrime:

– Unë fjeta 8 orë dhe akoma jam nëpër gjumë.

– Sa e mirë është kjo simite!

– Shënimet e klasës?
Unë nuk i gjeta ato.

– Zarzavatet e freskëta janë shumë të shtrenjta.

– Çfarë qytet i bukur!

– Nesër është 4 nëntor.

Exercises:

– I slept 8 hours and I am still sleepy.

– How good this roll is!

– The classnotes?
I didn't find them.

– Frozen vegetables are very expensive.

– What a beautiful city!

– Tomorrow is Forth of November.

Exerciții:

- Cățe voi hiț amănat?
- Noi nesim tu/tru adunari cu Stela.
- Cât (a)râu! Aistă cafeiă nu e(a)sti multă tari.
- Ază e(a)sti sâmbătă.
- Eu/mini vizitai Parisu aseară șă Lionu aoalltrai.
- Aistă mașină/maxi custuse(a)ști mult.
- Cum e(a)sti chirolu tu Napoli?
- Mini/eu nu-u stiu; poati s-da ș-ploaiă.
- În caț că vizitedz Napoli, mini/eu va s-ved șă Vezuvin.
- Ea/ațeau yini/vini dit(u)/di tu Spaña.
- Ațeli giucară mult ghini ază.
- Noi vrem s-nidzem ac(l)o deadun.

Ushtrime:

- Pse jeni ju vonë?
- Ne shkuam në mbledhje me Stellën.
- Sa keq! Kjo kafe nuk është shumë e fortë!
- Sot është e shtunë.
- Unë visitova Parisin dje dhe Lionin pardje.
- Kjo makinë kushton shumë.
- Si është koha në Napoli?
- Unë nuk e di, mund të bjerë dhe shi.
- Në qoftë se visitoj Napolin, unë do të shikoj dhe Vezuvin.
- Ajo vjen nga Spanja.
- Ata lojtën shumë mirë sot.
- Ne duam të shkojmë atje bashkë/së bashku.

Exercises:

- Why are you late?
- We went to the meeting with Stela.
- This coffee is not very strong.
- Today is Saturday.
- I visited Paris yesterday and Lyon the day before yesterday.
- This car cost too much.
- How is the weather in Napoli?
- I don't know; it may be raining.
- If I visited Naples, I'll see the Vesuvius.
- She comes from Spain.
- They played very well today.
- We want to go there together.

 Căftari: Ună vizită tu/tru Itali.

Tu autoserviciu

– A puteţ să trădzeţ maşina/maxia a meu?

– Maşina nă e(a)sti aspartă tu cali.

– Iu si-află autoservisu di ma-aproapea?

– A puteţ s-u regulaţ/s-u reparaţ?
Când si s-faţi gata?

– Făţetu cât ma avońa/agońa,
vu pńlăcrăşesc(u)/vń/vu rog!

– Maşina s-faţi gata...	– seara – mńni tahina/ dimineaţa – ti/trń trei dzali
----------------------------	---

– Cńt custuse(a)şti reparaţea/regularea?

– Aistń nu funxioneadzń cum lipse(a)şti...	– tu aghuńise(a)ri/ vitezń a naltń – tu aghuńise(a)ri apusń – cu motoru cald/upurit.
--	---

Ně autoservis/autoshėrbim

– A mund tė tėrhiqni makinėn time?

– Makina mė ėshtė prishur nė rrugė.

– Ku gjendet autoservisi mė i afėrt?

– A mund ta rregulloni/ta riparoni?

– Bėjeni sa mė shpejt, ju lutem!

– Makina bėhet gati...	– nė mbrėmjė – nesėr nė mėngjes – pėr tri ditė
---------------------------	---

– Sa kushton riparimi?

– Kjo nuk funksionon siç duhet...	– nė shpejtėsi tė madhe – nė shpejtėsi tė ulėt – me motor tė nxehtė.
---	---

Shop Service

– Could you tow my car off.

– My car has broken down the road.

– Where's the nearest repair shop?

– Can you repair it?

– Please, do it as soon as possible!

– The car will be ready...	– this evening – tomorrow morning – in three days
----------------------------------	--

– How much will it cost to repair it?

– This doesn't function properly...	– at high speed – at low speed – when the engine is hot.
--	---

– Țiva nu e(a)sti pi regulă...	– cu timonu – cu frenili	– Diçka nuk është në rregull...	– me timonin – me frenat	– There’s some-thing wrong with...	– the steering – the brakes.
– Vă/vu pălăcrăsesc(u)/ vă rog, controlaț...	– frenili – bateria – luñinili di dinăpoi – luñinili di dininti – sistemu di arățimi – sistemu electric – sistemu di scuterea al/a lu gazilor.	– Ju lutem, kontrolloni...	– frenat – baterinë – dritat e prapme – dritat e përparme – sistemin e ftohjes – sistemin elektrik – sistemin e qițjes së gazrave.	– Please check...	– the brakes – battery – rear (front) lights – cooling system – electrical system – exhaust system.
– Vă pălăcră- sesc(u)/vă rog...	– schimbaț oilu/umptulemu – filtru di aiăr – filtru di carburant – reflectoru di dinăpoi – spunătoru di direcția di a stânga/n-astânga – radiatoru – geama di dininti.	– Ju lutem...	– ndërroni vajin – filtrin e ajrit – filtrin e karburantit – reflektorin e prapmë – treguesin e drejtimit të majtë – radiatorin – xhamin e përparmë.	– Please...	– change the oil – air filter – fuel filter – rear light – left blinker – radiator – windshield/ windscreen.
– Motoru s-ngăldzâști mult, nu si-aprindi.		– Motorri nxehet shumë, nuk ndizet.		– My engine knocks, overheats, won’t start.	

– Vă pălăcră-
sesc(u)
a va s-nă...
– ncărcaț bateria
– s-chimbaț roatili
– s-alichiț goma
– s-regulaț
carburantu, să
strindzeț frenili.

– A aveț piesi di schimbări?

– Ju lutem
a do të më...
– karikoni baterinë
– të ndërroni rrotat
– të ngjitni gomën
– të rregulloni
karburantin, të
shtërngoni frenat.

– A keni pjesë këmbimi?

– Will you
please...
– charge the battery
– change the wheel
– patch the inner-tube
– adjust
the carburetor,
adjust the brakes.

– Have you any spare parts?

Atenție/Căștigă/grijă

Ma imń mult avońa/agońa
(ma u caliseșț/cărteșț).

Căștigă! Afăriț-vă!

Ma frenaț mult tari.

Ma imń mult aproapea.

Mini/eu frenedz ńn (țńn)distanța
lipsită.

Ma imń cu mari avuńăse(a)ri/
agońăse(a)ri viteză.

Eșț pi achușărari/achușărńnd.

Nu e(a)sti dealihira/adevńrat.

Ma chier controlu.

Va s-u cumńdăsesec(u)/dirijedz
(va s-u scot n-aparti).

Kujdes

Po ecńn shumë shpejt.

Kujdes! Ruajuni!

Po frenoni shumë fort.

Po ecńn shumë afër.

Uně frenoj (mbaj) distancń e duhur.

Po ecńn me shpejtěsi tě madhe.

Je duke rrěshqitur.

Nuk ėshtě e vėrtetě.

Po humbet kontrollin.

Do ta drejtoj (do t'ia dal mbaně).

Watch out

You're going too fast.

Watch out!

You're braking too hard.

You're getting too close.

I keep the proper distance.

You're speeding.

You're skidding.

It can't be true.

You're losing control.

I'll manage.

GRAMATICA

Timpu vinitor/yinitor

Timpu vinitor/yinitor e(a)sti format tu lafela cali cum tu/tru Româna Arcaică; uflisând un auxiliar nischimbat particlu „**va**” (vinită/yinită di verbu „**voi**”) șă modu subienctiv(u).

Koha e Ardhshme

Koha e Ardhshme është formuar në të njëjtën rrugë si në Rumanishten Arkaike, duke përdorur një pjesëzë ndihmëse të pandryshuar „**do**” (të prejardhur prej foljes „**dua**” dhe Mënyrës Lidhore).

Future tense

The future tense is formed in the same way as in archaic Romanian using an auxiliary invariable particle „**va**” (derived from the verb „**to want**”) and subjunctive mood.

Aromanian	Romanian Archaic	English
Va s-cîntu	va să cânt	I will sing
Va s-cînți	va să cânți	You will sing
Va s-cîntî	va să cânte	He/she will sing
Va s-cîntâmu	va să cântăm	We will sing
Va s-cîntați	va să cântați	You will sing
Va s-cîntî	va să cânte	They will sing

Lexia 44 (patrudzâtipatru)

E(a)sti ora/săhatea 4 (patru) di dupu prândz.
 Stela șã Marina sânt tur(n)aț dit/di tu Universitati ti acasă.
 Chinduresc trăfrâmți viza-viã di/di tu locu iu s-vind gazetili/ziarili.

Është ora 4 e mbasdites. Stela dhe Marina janë kthyer nga Universiteti për në shtëpi.
 Qendrojnë përballë vendit ku shiten gazetata.

It is 4/four o'clock in the afternoon.

Stela and Marina are returning home from the University and stop in front of a newstand.

Stela; Marina:

– A aveț voi „La Nazione”?

– A keni ju „La Nazione”?

– Do you have „La Nazione”?

Ziarvinditoru:

– No, no. „La Nazione” e(a)sti vindutã nafaoarã. Voi u știț cum e(a)sti ațea(u) aoa tu/tru Firențe. Cafu/ițido/cathiun(u) u acumpurã nãsã cã ari hãbãri/știri interesanti.

Gazeta shitësi:

– Jo, jo. „La Nazione” është shitur jashtë. Ju e dini si është ajo këtu në Firence. Çdonjeri e ble atë se ka lajme interesante.

Newsman:

– No, no. „La Nazione” is sold out. You know how it is here in Firence. Everybody buys because it has interesting news.

Stela:

– Astumsina dâ-ń „Il Corriere dela Sera”!

– Atëhere më jep „Il Corriere dela Sera”.

– Then give me „Il Corriere dela Sera”.

Ziarvinditoru:

– Dacord domnule. În regul(ă). Custuse(a)ști 600 di lireti.

Gazeta shitësi:

– Dakodrd zotëri. Në rregull. Kushton 600 lireta.

Newsman:

– O.K. Here it is. That costs 600 lire.

Marina:

– Ma „Daily American” u aveț voi?

– Por „Daily American” e keni ju?

– But, do you have „Daily American”?

Ziarvinditoru:

– Da. Mini/eu u-am aoa ațeau. E(a)sti...

Gazeta shitësi:

– Po. Unë e kam këtu atë. Është...

Newsman:

– Yes. I do, here it is is...

Stela:

– Ți ziar e(a)sti „Daily American”?

– Çfarë gazetë është „Daily American”?

– What’s newspaper is „Daily American”?

Marina:

– Nu u știț voi? Ațeau e(a)sti un ziar american ți/cari s-tipuse(a)ști Roma. Ațea(u) ar fută nafoară ti/tră mulț(i) ańi. Voi prindi s-u ghivăsiț/yivăsiț pi năsă.

– Nuk e dini ju? Ajo është një gazetë amerikane e cila botohet në Romë. Ajo ka qenë jashtë për shumë vjet. Ju duhet ta lexoni atë.

– Don’t you know? It’s an American newspaper published in Rome. It’s been out for many years. You must read it.

Stela:

– Ghini astumsina. Eu/mini voi s-u ghivăsesc ațeau/pi năsă. Ea prindi/lipse(a)ști s-hibă mult bună ti/tră ațeli ți/cari mveață engleza.

– Mirë atëhere. Unë dua ta lexoj atë. Ajo duhet të jetë shumë e mirë për ata që mësojnë anglishten.

– Yes. I want to read it. It must be very good for those who are learning English.

Marina:

– Când s-u bitisesc pi năsă, va s-tu dau mprumut (a vau); ma va s-ńu tor nipoi că u voi ti/tră colexionu al/a lu ziarului.

– Kur ta mbaroj atë, do të ta jap borxh; por do të ma kthesh përsëri se e dua për koleksionin e gazetës.

– When I finished with it, I’ll lend it to you; but I want it back because I need it for newspaper’s collection.

Stela:

– Vedz fotografia tu căpachia di „Epoca”!

– Shiko fotografinë në kapakun e „Epokës”!

– Look the photo on „Epoca’s” cover!

Marina:

– Cai e(a)sti ațel?

– Kush është ai?

– Who is he?

Stela:

– Ațel e(a)sti Umberto Eco, autoru di Novela „The name of the rose” –

Ai është Umberto Eco, autori i Novelës „The name of rose” –

– It’s Umberto Eco, the author of the Novel „The name of Rose”

„Numa al trëndafilui” – ți/cari ari avută suces mari ș-nafoară.

Marina:

– Dealihira așa e(a)sti. Tu/tru Statili Uniti dit(u)America ațea(u) ira namisa di ca ma bunili vinderi.

Stela:

– A u yivăsiț/ghivăsiț „Epoca”?

Marina:

– Rar. Eu/mini, în general ghivăsesc/citesc „Oggi”/„Ază” șă născânti or(i) „The Selections of the Reader’s Digest”/„Tr-alidze(a)ri di tr-adunarea șcurtă ti yivășitori/ghivășitori”.

Stela:

– Ațea(u) e(a)sti tora ună revistă/gazetă vecliată. Mama Mari a meu u yivăsea/ghivăsea pi ea născânți ani ninti.

Marina:

– Nu ari țiva ațea(u) e(a)sti mplină di știri/hăbâri șă da tr-adunari di novelili dit(u)/di tu ultimu chiro.

Stela:

– Eu, mini, preferedz ziaru ți s-lia cu politică, ti /tră exemplu „L’esspresso”.

„Emri i trëndafilut” – që ka pasur sukses të madh jashtë.

– Vërtet ashtu është. Në SH.B.A. ajo ishte midis shitjeve më të mira.

– A e lexoni „Epokën”?

– Rrallë. Unë, në përgjithësi lexoj „Oggi”/„Sot” dhe disa herë „Përzgjedhje të përmbledhjes së shkurtër për lexuesit”.

– Ajo tani është një revistë e vjetër. Gjyshja ime e lexonte atë disa vjet më parë.

– Nuk ka gjë. Ajo është plot me lajme dhe jep përmbledhje të novelave të kohës së fundit.

– Unë, preferoj gazetën që merret me politikë, p.sh. „L’esspresso”

which has had a great success and abroad.

– Indeed/really. In the USA it was among the best sellers.

– Do you read „Epoca”?

– Rarely. I generally read „Oggi”/„Today” and sometimes „The Selections of Reader’s Digest”.

– It’s now dated magazine. My grandmother now a dated and read it before some years ago.

– Not at all. It’s full of information and gives the summary of recent novels.

– I prefer magazines that deal with politics, for example „L’esspresso”.

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
A aveț voi	a keni ju	do you have
no, e(a)sti vindută	jo, është shitur	no, is sold
voi u știț cum e(a)sti	ju e dini si është	you know how it is
cafiunu/ițido/iționu	secili/çdonjëri	everybody
astumsina	atëhere	then
dâ-n(ă)/nă dâ	më jep	give me
ți e(a)sti	çfarë është	what's
nu-u știț voi	nuk e dini ju	don't you know
ți el'i (l)u tipusec/editează	që ata e botojnë	that they publish
voi prindi/lipse(a)ști	ju duhet	you must
s-u ghivăsiț/yivăsiț	ta lexoni	read it
prindi s-hibă mult bună	duhet të jetë shumë e mirë	it must be very good
ti/tră ațel'i ți	për ata që	for those who
ar futa nafoară	ka qenë jashtë	It's been
ti/tră mulți ańi	për shumë vjet	out for many years
mult bună	shumë e mirë	very good
când mini, eu s-am bitisită	kur unë të kem mbaruar	When I have finished
cu ațea(u)	me atë	with it
eu va s-tu dau mprumut	unë do ta jap borxh	I'll lend it to you
ațeau că li vegl'iu	atë se i ruaj për koleksion	because I save them

vedz fotografia tu/tru	shiko fotografinë në	look the photo on
Cai e(a)sti ațel	kush është ai	who is he?
„Numa al trandafilui”	„Emri i trëndafilut”	„The Name of the Rose”
cari ari avută	që ka patur	which has had
mari suces ș-nafoară	sukses të madh dhe jashtë	a great success and abroad
ațea(u) ira	ajo ishte	it was
namisa di ca ma bunili vinderi	ndërmjet shitjeve më të mira	among the best-seller
rar	rrallë	rarely
in general yivănesc/citesc	në përgjithësi lexoj	generally read
șă nâscânti or(i)	dhe disa herë	and sometimes
tr-alidze(a)ri	përzgjedhje	the selection
di tr-adunarea șcortă	të përmbledhjes së shkurtër	of the „Reader’s Digest”
voi hiț cilimean	ju jeni kalama	you are kidding
ațea(u) e(a)sti tora	ajo është tani	it’s now
ună revistă vecľiată	një revistë e vjetëruar	dated magazine
nu ari țiva	nuk ka gjë	not at all
ațeau e(a)sti mplină	ajo është plot	it’s full
di știri/informați	prej lajmesh	of information
șă da tr-adunari	dhe jep përmbledhje	and gives the summary
di novelili dit(u)soni	të novelave të fundit	of recent novels

☒ **Căftari:** *Cai ziar v-u-arăse(a)ști ma mult(u)șă ti/tră ți știri/hăbări hiț ma mult interesăț?*

GRAMATICA

General use of the reflexive	Uflisâri di verburili reflexivi	Përdorime të përgjithshme të foljeve kalimtare
In English we express an indefinite subject with the impersonal construction: one, they, you, people, we etc., plus the verb.	Tu Engleza noi esprimâm un subject indeterminativ cu construirea al nipersonalui: un, eli/ațeli, voi, unu, noi s.a., plus verbu.	Në Anglisht ne shprehim një kryefjalë të papërcaktuar me ndërtim të pavetores: Një, ata, ju, njëri, ne etj., plus foljen.
<i>Example</i>	<i>Exemplu</i>	<i>Shëmbull</i>
– No one must not read here.	– Nițiu nu prindi/lipse(a)ști s-yivăsească/citească aoa.	– Asnjë nuk duhet të lexojë këtu.
– They say that he will come.	– Eli/ațeali/năș(i) dzâc că el va s-yină/vină.	– Ata thonë që ai do të vijë.
– People will say we are in love.	– Oamiñil'i va s-dzâcă că noi avem cădzută tu/ntru vreari.	– Njerësit do të thonë se ne kemi rënë në dashuri.
a) The indefinite or generic subject (one, they, people etc.) should be translated by si and the third person singular of the active verb.	a) Subiectu indefinit (un, eli/ațeli, oamiñil'i ș.a.) va si ra/trătur(n)ată/tradusă cu si șă person. III singular di verb activ.	a) Kryefjala e papërcaktuar (një, ata, njerëzit etj.) do të ishin përkthyer me si dhe vetën III njëjës të foljes veprorë.
– We sleep when we are sleepy.	– Si doarmi când noi him pit somn/durneari.	– Flihet kur ne jemi të përgjumur.
– In church one does not talk, one prays.	– Tu Biserica nu si zburăști, si (s-fați) rugăciunea/rugăciuneadză.	– Në kishë nuk flitet, lutet.
– In this store English is spoken.	– Tu aistă magazină/ducheani si zburăști Engleze(a)ști/Engleza.	– Në këtë magazinë/dyqan flitet Anglisht.
– People said they had left.	– Si zburăști că eli/ațeli avea fudzită.	– Thuhet se ata kishin ikur.

b) If the indefinite subject has direct object, and the third person singular of the active verb / verb should be used; if the direct is plural, and the third person plural should be used.

Example

– *People sang songs that were not beautiful.*

The passive form

In Aromanian the passive form is much less common than in English. In a passive construction the subject of verb receives the action instead of doing it, as in the sentence: „**Cesar was killed by Brutus**”. To indicate that the subject does not carry out the action, but receives it, the passive voice is formed by the verb and the past participle of the verb. Thus, the past participle agrees in gender and number with the subject. Compare the following active and passive forms:

Passive: Cesar was killed by Brutus.

Active: Brutus killed the Cesar.

Active: The mother washes the shirt.

Passive: The shirt is washed by the mother.

b) Începă subiectu indefinit ari obiect direct, va si s-ufilisească person. III singular di verbu activ; începă obiectu direct esti în plural, va si s-ufilisească person. III în plural.

Exemplu

– *Oamini!i cânta cântiți și nu ira mușati.*

Forma pasivă

În Aromână forma pasivă esti mult ma puțină comună dicât în Engleză. În construirea pasivă, subiectu di verb lea/primești axia tu loc ca si u faci ațea singur, ca în sentența: „**Cesar ira vătămă dit Brutusu**”. Axentăm că subiectu nu fați/axiadză axia, ma u lea/primești ațea, diateza pasivă este formată dit verbu „esc” șă past participiu si adaptează în gener șă numur cu subiectu. Compară formili activă șă pasivă di ma nghios:

Pasivă: Cesaru si/s-vătămă dit(u) Brutus.

Activă: Brutus vătămă pi Cesaru.

Activă: Mama/ata la cămeașa.

Pasivă: Cămeașa e(a)sti lată di la mama.

b) Në së kryefjala e papërcaktuar ka kundrinë të drejtë, do të përdoret veta III njëjës e foljes veprorë; në se kundrina e drejtë është në shumës, do të përdoret veta III në shumës.

Shëmbull

– *Njerësit këndonin këngë që nuk ishin të bukura.*

Forma Pësore

Në Arumanisht forma pësore është shumë më pak e zakonshme sesa në Anglishten. Në ndërtimin pësar kryefjala e foljes merr/pëson veprimin në vend që ta kryejë atë vetë, si në fjalinë: „**Cesar ishte vrarë prej Brutusit**”. Theksojmë që kryefjala nuk kryen veprimin, por e pëson atë, diateza pësore është formuar nga folja „esk” dhe të kryer së pjesorës përshtatet në gjini dhe numër me kryefjalën. Krahaso format veprorë dhe pësore të më poshtëme:

Pësore: Cesari u vra prej Brutusit.

Veprorë: Bruti vra u Qezarin/Cezarin.

Veprorë: Mamaja lan këmishën.

Pësore: Këmisha është larë prej mamasë.

☒ **Căftari:** Dădeț 4 frasi cu forma activă șă 4 frasi cu forma pasivă!

Lexia 45 (patrudzâțiți)

Dit Theodhorach Țico:*Escu Arman*

Cai esc mini? – Va ntreb, Un'apandasi voi su avdu, Născut tu Fearca, Mu'erea di Curceaua, Ficioru născut Atena, Tatlu Ianina, Ata Erseca, Paplu Moscopuli, Dada Fllorina, Paplu a tatlui Turchii, Dada a atiei Vărgării, Paplu a talu Români. Un grea gărteaști, Alantu arbinuse(a)ști, Un armăne(a)ști, Turche(a)ști șă Machedoneaști, Greți, turți, arbineși, Român, Macedon ama Vărgar! Vă ntreb mini-ți escu? Arbinișia nă dzâți „cioban”, România ănă dzâți „Rămân”, Gărția ănă dzâți „Vlaho”, Vurgăria nă dzâți „Saracacian”,	Tu Azii Njică, Și la tut Balcanu, Di când avu scriiari, Mini fui protlu, O, am limba a meu, Mușată ca munti, Trei niilă di anii, Sămnată di păpâni, Cai escu mini (Pios ime?). Aisti multi zboari, Vrea un apandasi. Armân mini escu, Escu Armân ca munti, Ca lilicia di Mailu, Ca neaua di iarnă, Cântițili cântai, Giocu nu-u-căpsii, Numa nu-u alăsai, Ș-ază am tinii Tu Azia Njică, Ș-tu a nostru Balcan, Am rădzătinii mări, Cățe escu Armân. Și s-dzâti niilă di anii, Ași stog va s-himă.
---	--

Nga Theodhoraq Ciko:*Jam Arumun*

Kush jam unë? – Ju pyes, Një përgjigje dua ta degjoj, Lindur në Fier, Gruaja nga Korca, Djali lindur në Athinë, Babai në Janinë, Nëna në Ersekë, Gjyshi në Voskopojë, Gjyshja në Follorinë, Gjyshi i babait në Turqi, Gjyshja e mamasë në Bullgari, Gjyshi yt në Rumani. Njëri fliste greqisht, Tjetri shqip, Një arumanisht, Turqisht dhe Maqedonisht, Grekë, turq, shqiptarë, Rumun, Maqedon apo Bullgar! Ju pyes unë – çfarë jam? Shqipëria më thotë „Çoban”, Rumania më thotë „Rumun”, Greqia më thotë „Vlaho”, Bullgaria më thotë „Sarakaçan”, Në Azinë e Vogël,	Dhe në të gjithë Ballkanin, Që kur pati të shkrojtur/ shkruar, Unë qeshë i pari, O, kam gjuhën time, E bukur si mali, Tre mijë vjet, Mbjellë prej gjyshërve, Kush jam unë (pios ime?). Këto fjalë të shumta, Donin një përgjigje. Arumun unë jam, Jam Arumun si mali, si luleja e Majit, si dëbora e dimrit, Këngët këndova, vallen nuk e pushova, Emrin nuk e lashë, Dhe sot kam nder, Në Azinë e Vogël, Dhe në Ballkanin tonë, Kam rrënjë të mëdha, Sepse jam Arumun Dhe thuhet mijëra vjet, Kështu bashkë/tog do të jemi.
---	--

Aromânil'i dit(u) Amirâril'ia Habsburgică

Aromânil'i (Macedoneanil'i) cunuscuț tu izvorulili dit(u)eta mediă/dit measi cu numa vlahi, sânt ațeau parti a populațiliei romanizată dit Notlu (Sudu) al Danubului/Dunâril'iei dit chirolu ali emigrațiuinei Sllavă șă a Văryârloru tu naia (zona) di la Notu/Sudu al Danubului/Dunâril'i tu eta VII-s-trapsiră di la Sudu al Balcanului.

El'i purta numa șă Aromâni șă Țințari ti speasa uflisiri a asunitului țe ți tu locu di ce ci (cum zburâsc Românil'i); dipicând grețil'i lu dzățea ti peză Cuțovlahi, va sâ dzăcâ vlahi sclochi.

Tu/tru giuimatea a II-a a secolui/etil'iei XVIII, di cara fură asparti ma mârili țentruri Aromâni dit(u)/di tu Balcan, numiru a ațâlor ți va s-cafta streaha tu/tru Amirâril'ia Habsburgică va s-ira ma mari. Refughiațil'i nu vrură ta si-inclină a Otomanilor șă s-locuiră tu/tru-un numir mari pit(r)u/pit hori șă cāsăbădzuri. El'i deadiră ună vârtoasă liliciari/floreari economică nicunuscută până astumsina/atumția.

Un mari numir di Aromâni si locuiră tu/tru Ungari după ți si-asparsi, s-arsi Moscopolea dit Arbinușia la anu 1769, centru ma mari șă ma cunuscutu aromân (Macedono-Român) tu/tru tut Balcanu. Namisa di anil'i 1687-1848, 248 Aromânil'i aprucheară/primiră țitățenia tu/tru Amirâril'ia Habsburgică. El'i s-tragu dit Moscopolea, Castoria, Șipsca, Veria, Grabova, Ianina, Clisura, Seres, Mețovo, Blate, Salonic.

Cu acordu „Patenta di toleranță” (ndreptu di bunăchicăsari șă bunătrățeari) di la 1781, Iosif al II-lea li lo sub apărarea a lui/grija a lui că născânți di aromâni (Macedono-Români) aduțea mari amintatic tu/tru comerțu al statului.

Coloniili aromâni fură luyursiti ca colonii greți/Heleni, dipicând membrilor a lor l'u dzățea greț. Comerțianțil'i aromâni șă greți fățea suțatili ta s-apăra sinferlu/interesu a lor di comerț ama șă identitatea a lor religioasă. Mulțimea a aromânilor ira bilingvi, cari/ți considera ca limbă maternă limba aromânească, dipicând limba greacă ira limba di cultură, di slujba religioasă, di ligăturili comerțiali șă al tuti lucrilor oficiali. Pericli Papahagi bagă oară că zboru „Greți scutea tu/tru luînă/migdani religia greco-orientală”, iu s-băga nutru nu maș grețil'i ma șă tuți Aromânil'i dit(u) Amirâril'ia cari avea intrată tu/tru așăclimatili companii gărțe(a)ști. Aist companii s-fe(a)țiră mult cunuscuti tu/tru un chiro șurt. Ațeali/e(a)li giucară rol activ, ca un factor economic vârtos. Agiumsiră până ac(l)o cât u fe(a)țiră comerțu monopolu a lor. Tu/tru patria a lor nauă, Aromânil'i aduțea experiența șă capitalurili a lor creati di potențialu a lor intelectual (că ira diștepti di natură). El'i agiumsiră si s-facă un factor catalizator ti/tră nașterea/amintarea ali ună borgheziei finanțiară șă comerțială.

El'i tutașă minduiră șă băgară cicior ti/tră țăne(a)rea ali Bise(a)ricălei Ortodoxă. Aromânil'i dit(u) capitala ali Ungaril'iei Pesta viniră tu/tru anu 1690, dipicând după Irinea di Passarowitz numir(l)u a lor acriscu mult. Atmosfera sufletoasă dit Văsălia Habsburgică, politica sufletoasă șă religioasă a Iosefinizmului agiuta grețil'i al ațâlor(u) mvițat aromâni ți ira cunuscuț aoa șă ți avea bănată momentul di diștiptarea națională al popoarelor tu/tru Europa. Comerțianțil'i șă nicuchiril'i aromâni s-trag ahoryea di greț indispensabil că uflisea greaca tu/tru comerț, ama ți luyursea/considera ca limbă maternă limba aromânească tu/tru avdzărea șă zburarea a cui/curi ira criscuți di parti tu ho(a)rili aromâni-vlahi sculati tu/tru Muntili di Pind.

Un semn(u) sinificativ ira „Gramatica Macedono-Aromână/Vlahă” al(u) Mihai Boiagi editatë/alëncitë Viena tu/tru anu 1813, cari/ți li si-apandësea și raspundësea ali unë cëftarei specifïcë, ațëliei și va s-timeliusea mvițarea/nvețlu tu/tru idiom(l)u matern ti/trë tuț(i) aromânili (macedono-vlahili) dit Balcan ș(ă) ti/trë nvițatili/știuțili aromâni cari/ți băna șë lucra tu/tru Amirârilia Habsburgicë. Pi/pri ningă mult aromâni nicunuscuți cari/ți cilëstësea șë dădea contrubutu a lor tu/tru bana economicë șë religioasë tu/tru Amirârilia Habsurgicë, fură ș-numi cunuscuti care/ți deadirë valo(a)ri mări șë tu/tru art șë științë.

Tu arada al aromânilor cu numë sânt alepși: Mitropolit(l)u Andrei Șaguna, Atanasie Grabovschi, Emanoil Gojdu, Mihail di Mocioni s.a. [Mihail Mocioni hilu a preftului Constandin Mocioni, și vini Ungaria tu/tru anu 1747, dit (u) Machidunii. Si nsurë tu/tru anu 1761 cu Eva di Chefala, care/ți muri tu an(l)u 1808, cu cari/cai avea/avu 16 di fïciori. Mihail Mocioni muri ca pi/pitru an(l)u 1789, dupë dzëte(a)rili al sculptorului Gh. Adoc.]

Arumunët e Mbretërisë së Habsburgve

Arumunët (Maqedoneanët) të njohur në burimet e Periudhës së Mesjetës me emrin Vllahë/Vllehë, janë ajo pjesë e popullatës së romanizuar të jugut të Danubit që nga koha e emigrimit Sllav dhe Bullgarëve në zonën e Jugut të Danubit në shekullin e VII u tërhoqën nga Jugu I Ballkanit.

Ata mbartnin emrin Arumunë dhe Cincarë për përdorimin e ce ci në vend të çë çë (si flasin Rumunët); ndërsa grekët u thoshin për peze/cacidhe Kucovlah d.m.th. Vllahë/Vllehë të çalët.

Në gjysmën e II të shekullit XVIII siç ishin prishur qendrat më të mëdha arumune të Ballkanit, numëri i atyre që do të kërkonin strehim në Mbretërinë e Habsburgëve do të ishte më i madh. Refugjatët nuk donin që t'i përuleshin Otomanëve dhe u vendosën në një numër të madh nëpër fshatra dhe qytete. Ata dhanë një lulëzim të fuqishëm ekonomik të panjohur deri atëhere.

Një numër i madh Arumunësh u vendosën në Hungari pasi u prish, u dogj Voskopoja, më 1769, qendra më e madhe dhe më e njohura arumune (Maqedono-Rumune) në të gjithë Ballkanin. Midis viteve 1687-1848, 248 Arumunë pranuan nënshtetësinë në Mbretërinë e Habsburgëve. Ata hiqen nga Voskopoja, Kosturi, Shipska, Veria, Grabova, Janina, Klisura, Seres, Mecova, Blate, Selenik.

Me marrëveshjen „Patentën e tolerancës” (e drejta e mirëkuptimit dhe mirëshkuarjes) nga v.1781, Josifi i II i mori nën mbrojtjen e tij sepse disa prej arumunëve (Maqedono-Rumunëve) sillnin fitim të madh në tregëtinë e shtetit.

Kolonitë arumune qënë llogaritur si koloni greke/Helene, ndërsa anëtarëve të tyre u thoshin grekë. Tregëtarët arumunë dhe grekë bënë shoqatat që të mbronin interesin e tyre tregëtar, por edhe identitetin e tyre fetar. Shumica e arumunëve ishin bilingv, që konsideronin si gjuhë materne gjuhën arumune, ndërsa gjuha greke ishte gjuha e kulturës, e shërbesës fetare e lidhjeve tregtare dhe e të gjitha punëve zyrtare. Perikli Papahaxhi vuri re se fjala „Grekë nxirrte në dritë/mejdan, besimin greko-oriental”, ku futeshin brenda

jo vetëm grekët, por edhe Arumunët e Mbretërisë që kishin hyrë në të ashtuquajturat kompani greke. Këto kompani u bënë shumë të njohura në një kohë të shkurtër. Ato lojtën rol aktiv, si një factor i fuqishëm. Arritën deri atje sa e bënë monopol të tyre. Në Atdheun e tyre të ri, Arumunët sillnin eksperiencën dhe kapitalet e tyre të krijuara prej potencialit të tyre intelektual (se ishin të zgjuar nga natyra). Ata arritën të bëhen një factor katalizator për lindjen e një e një borgjezie financiare dhe tregtare.

Ata gjithashtu menduan dhe këmbëngulën për mbajtjen e Kishës Orthodoxe. Arumunët e kryeqytetit të Hungarisë Pesta erdhën në vitin 1690, ndërsa pas Irinesë së Passarowitz numëri i tyre u rrit shumë. Atmosfera shpirtërore e Shtetit të Habsburgëve, politika shpirtërore dhe fetare e Josefinizmit ndihmoi grekët e këtyre arumunëve të ditur që ishin të njohur këtu dhe që kishin jetuar momentin e zgjimit kombëtar të popujve në Europë. Tregëtarët dhe nikoqirët arumunë hiqen veçan grekërve pavarësisht se përdornin greqishten në tregti, por që llogarisnin si gjuhë materne gjuhën arumune në dëgjimin dhe të folurën e së cilës ishin rritur larg në fshatrat e ngritura në Malin e Pindit.

Një shenjë domethënëse ishte „Gramatika Maqedono-Arumune/Vllahë” e Mihai Bojaxhiut botuar në vitin 1813 e cila i përgjigjej një kërkesë specifike, asaj që do të themelonte të mësuarin në gjuhën amtare për të gjithë arumunët (Maqedono-Vllahët) e Ballkanit dhe për dijetarët arumunë që jetonin dhe punonin në Mbretërinë e Habsburgëve. Afër shumë arumunëve të panjohur që përpiqeshin dhe jepnin kontributin e tyre në jetën ekonomike dhe fetare në Mbretërinë e Habsburgëve, qenë dhe emra të njohur që dhanë vlera të mëdha në art dhe shkencë.

Në radhën e arumunëve me emër janë zgjedhur: Mitropolitit Andrei Shaguna, Atanasie Grabovski, Emanoil Gojdu, Mihail Mocioni etj. (Mihal Mocioni biri i priftit Konstandin Mocioni, që erdhi në Hungari më 1747, nga Maqedonia. U martua në vitin 1761 me Eva Qefalën, që vdiq me 1808, me të cilën pati 16 djem. Mihai Mocioni vdiq si duket në vitin 1789, sipas të thënave të skulptorit Gh. Adoc).

Numi di locuri – toponimii

- Vunista • Fântana al Goga • Frigurasa • Baru-Munte • Buļeana-Puļeana
- Olni • Crute • Aryia al Yiatu • Puntea Noaua • Chetrile Mâri • Fântânicea
- Castru Vileza • Pădurea Mare • Valea Seacă • Valea Mari • Doauă-le Che(a)tri

Poesiă aromână-vlahă

Noi him Armâni

Noi him armâni
 Armâni di văr chiro
 Și armâni va s-him
 Di-aoa șă nclo
 Noi limba a noastră
 Nu-u-agărșim
 Și-u zburâm
 Și ațeli ți fug di-ia
 Ili șuguim.

*(Aist cântic s-cânta di elevi'i
 la Școala-Liceul Român
 di Grebena)*

Ne jemi arumunë

Ne jemi arumunë
 Arumunë të njëherë e një kohe
 Dhe arumunë do te jemi
 Që këtu e tehu/tutje/më tej
 Ne gjuhën tonë
 Nuk e harrojmë
 Dhe e flasim
 Dhe ata që ikin prej saj
 I mohojmë/i braktisim.

*(Kjo këngë këndohet prej nxënësve
 në Shkollën-Liceun Rumun
 të Grevenasë)*

Lexia 46 (patrudzâtişasi)

Personalități mari aromâni/macedono-vlahi

Tu/tru Ungarii aromânilî avură compani di comerț. Cu păradzilîă și amintară adrară nai ma importantili monumenti, casi și 20 biseriți, ca tră exemplu Bise(a)rica di Mîșcolc, hiindalui luyursită una di cama mușatili dit Europa Centrală. Aromânilî adrară Budapesta clădiri/construcți di cama importantili (maș familiă Mocioni avea 17 cu ma multi paturi/etajuri, născânti di ațeali ira proiectati di arhitecți avdzâț tu/tru ațel chiro/timp. Palatu ma mușat di Capitala Ungariei/Ungară fu adrată dit aromânu Nacu.

Grețilî dit Ungaria ira buñi comerțanți/emburi. Eli adrarî multi companii mixti tog/deadun cu aromânilî diștepți și talentați di ac(l)o. Tutnăoară hindalui di idea pistei ortodoxă, comunitatea al aromânilor și ațea a greților di Pesta adrară stog/deadun tu/tru anu 1788 prima/prota Biserică Ortodoxă Greco-Valahică. Gentâlmeñilî/nicuchirilî Aromâni căftară ma-amanat ca s-lu dădea un preft ta s-u fâțea slujba/lituryia pi limba aromână/macedono-vlahă. Tu/tru aist chiro ișără năndau ncăce(a)ri/ngrăñuri namisa di comunitatea greacă și ațâlîei aromână di Pesta, ama și până tu soni si-achicăsiră și aleapsiră un preft grec și un aromân, și u fâțea ghivăse(a)rea pi arada, pi doauă-li limbi: greaca și aromâna.

Doauă-li mileti/popoiari avură tu ahurhită ună școală greacă-valahă/vlahă. Tu/tru anu 1808 lu si deadi ndreptu al aromânilor s-avea ună școală valahă/vlahă ahoryea di ațeau gărțească. Așă fu adrată Școală Normală Macedono-Română di Pesta și/tră cari cercetătoarea Maria Bereny dzâți că fu agiutată multu di partea a nicuchirilor livendz aromâni di Pesta (ca: **Gherge Simeon Sina, Emanuil Gojdu**).

Emanuil Gojdu si-amintă tu 9 di șcurtu al anui 1802, Oradea (România), dit ună fumealiă aromână, origina dit Moscopolea famo(a)să. Bitisi facultatea di drept di Oradea și Pojon. S-dusi dapoea Pesta iu ahurhi cariera ca avocat. Pit/pit(r)u proțesili amintati cu capabilitatea a lui agiumsi ayoñea si s-facă ună numă mult cunoscută. Fu alapt membru tu/tru Casa a Mañatilor (tră legjislativu ali Ungarei). Agiută mult ti/tră modernizarea ali leghislaturilîei Ungareză/Maghiară și fu primu și căftă s-hibă alăcsită limba Latină cu ațea(u) maghiară/ungareză tu/tru arada a proțesilor dit giudicată. Cu păradzilî și li amintă dit proțesili giudicătoasi (di giudicată) acumpură multi casi tu/tru centru di căsăbă, năndauă ciflichii, livădzi și ma multi axioni pit/pit(r)u bânțili. Ninga di tinir intră tu/tru în legătură cu scriitorilî ungarii, lucră până li căndăsi să scriia/s-anyrăpsea stihuri pi limba maghiară/ungareză, stihuri și/cari fură tipusiti tu anu 1826. Tutașă Gojdu s-duțea ș(a)-la salonu di literatură/literar și s-țănea la casa al Atanasie Grabovski, un alt mari aromân. Aoa li cunuscu corifeliă di Școala Ardeliană și tut aoa ligă ună soțilîă/soțietati strimtă cu ațel cai/și agiumsi si s-facă Mitropolitu ali Transilvaniei și Ungariei, marili Andrei Șaguna dit părinți aromâni di Mîșcolc.

„Sub influența al ideilor di Școala Latinistă mvițațilîă aromâni cilăstăsiră s-ducă ninti lucru ahurhit di Ucuta, caftând s-bagă thimeñiu ti/tră scriierea/anyrăpse(a)rea tu graiulu di dadă ti/tră aromânilî al Balcanului, ș-cum ti coloniili aromâne(a)ști/aromâni di Vienna, Buda, Pesta, Transilvania” – scriia Maria Bereny tu/tru studiul a liei ti/tră colonia Macedono-Română di Pesta.

Ună mărtirii sânt cărțili al/a lu Boiagi și Roja ama și multi manuscrisii tu/tru graiulu aromănescu scriisi di alți autori sânt tradusi/trătur(n)ati ș-adunati di Grabovski.

Emanuil Gojdu ndoapără aisti tipuse(a)ri pi aromâne(a)ști. Ma-așă Gojdu agiuta axiunili culturali di Budapesta. Deadunluca

la revistili „Vivlioteca Române(a)scă” al Stefan Niagoie. Băgâ thimeliu ali suțatăliei ti/tră limba ș-cultura române(a)scă „ASTRA” (di Sibiu) cum ș-ali Școalei di Arti șă Zănâți di Budapesta și agiumsi ma-amănat Politehnică.

De(a)di păradz ti/tră adrarea al unu Liceului tu/tru cetatea/căsăbălu Lugoj (România) șă ma-așă el adră tu 1861 „Comitetu a Tinirilor Juriști” di la Universitatea di Pesta. Tu/tru anu 1832 s-nsură cu Atanasia Pometa, cu cari/cai avu ună feata, Maria Cornelia, și muri când ira un an di dzăli.

Dit ațea oară, Gojdu căfta s-agiută cu tut și putu, tinirili Români și yinea ti/tră studii Budapesta. Casa a lui ira disclisă ti/tră mvițațili și tinirili și avea ananghă di ajutor. „A casă zbură cu xenili pi limba a lor, cu românilii zbură române(a)ști, dipicând/iara cu aromânilii și cu familia zbură pi aromane(a)sti” – scriia avocatul Partenie Cosma, și u cunescu ghini pi Gojdu. „Ira pirifan/măndar di sarțina a lui și-ti ațea că eara/ira di pitea ortodoxă”. Anda șidea la masă s-fățea crucea eara ti/tră paști, cănta „Hristolu Anye” cu mari vrear.

Ca bun cristin-ortodox deadi mulț păradz/bași ti/tră biserițili și li adrară comerțianțili aromâni tu/tru Budapesta. El ișă tu/tru luină ș(ă)-tu bana politică. Fu la Comitatul Suprem di Lugoj, deputat di Tinca (Bihor) alumtândalul ti/tră ndrepturili al românilor dit Imperiul Habsburgicu. Ama duchi că importanța ma mari prindi s-lî si da ali culturiliei, lucru și (l)u-adră până tu/tru oara di soni când nclîsi oclîi la 3 di șurt(u) anu 1870. Fu ngrupat tu/tru dzua di 5 di șurtu cu mari tiniiă, la mormintul Kerepesi di Budapesta.

Un an ninti s-moară adră un Testament pit/pitru cari spusi că cum lipsea s-lî si mparța averea. Ună parti di aveari l’u alăsă a nicuchirălei a doaua (cățe prima l’i avea moartă). Cu partea alantă di aveari si s-adră ună Fundați/Fondation și s-l’u purta numa, șă și care s-ira chivernisită dit Capitu a Bisericălei Ortodoxă Română. Fundația „Gojdu” avea ca scop ta s-ndupura cultura șă pitea ortodoxă.

El pistupsea că maș pit/pit(r)u ună elită mvițată putea să ninteadză un popor/mileti. Gojdu tu/tru Testamentu a lui nintividea s-dădea multi bursi ti/tră mvițarea a tinilor și nu avea păradz, ama și s-avea mirachă mari ti/tră studii șă ta s-ira dit pitea ortodoxă. Testamentu fu disclis dit Mitropolitu Andrei Șaguna, și fe(a)și parti dit prima reprezentanță di cumandăsearea a Fundațiliei „Gojdu”, luyursită una di cama mârili fundați privati tu/tru Imperiul Austro-Ungar.

Fundația „Gojdu” lucră namisa di așilii 1870-1952, tu/tru aist chiro averea criscundalul pit/prit capitalizarea al acsiunilor di la bănțili/maghiari. Dit ahurhita s-până la Polimu a doauă-lea Mondial, Fundația „Gojdu” deadi 37.778 di bursi șă agiutoari ti/tră elevi, studenți, doctoranți. Ma mult di 1.200 di bursieri „Gojdu” mvițară la Universitățili șă Academiili di Cluj, Budapesta, Vienna, Schemintz, Berlin, Zyrih, Karlsruhe, Jenes. Dit arada a lor ișără oamiini di Știință avdzăț tu/tru tută Lumea ca ti exemplu: Octavian Goga, Victor Babes, Traian Vuia, Dumitru Stăniloie...

Tutnăoară ti/tră Polimu Fundația „Gojdu” deadi mulț păradz ti/tră guvernul Ungarez și/care ira tu zori. Dupu primu Polim Mondial avearea a Fundațiliei arămasi tu/tru Ungari, ama reprezentanța ira ninga Sibiu. Dupu asprădzerea a Monarhiiliei Austro-Ungareză, pit Tratatulu di Trianon (1920) Ungaria tăxea că va s-mpărța averea a românilor Ortodoxi di România (90%), di Iugoslavia (6%), Cehoslovacia (6%), șă dit Ungaria (4%).

Tu/tru anu 1952, pit/pitru un nom comunist Ungar, Fundația „Gojdu” fu naționalizată. Activitatea a l’iei em tu România em tu/tru Ungaria fu oprită/stamată. Avearea a Fundațiliei „Gojdu” di BudaPesta ira adrată di 8 (optu) clădiri cu trei etajuri aflatu tu/tru un pasaj și/care treați dit geadea Kiraly nr. 13 până la geadea Dob nr. 16; casa di pi geadea Hollo nr. 8, 600.000 coroani vecli Ungari; multi axiuni la bănțili/băncili și alti luyurii cu valoari...

Personalitete te medhenj Arumune

Në Hungari Arumunët kishin kompani tregtare. Me paratë e fituara ndërtuan monumentet më të rëndësishme, shtëpi dhe 20 kisha, si p.sh. Kisha e Miscolcit, e llogaritur njera nga më të bukurat e Europës Qendrore. Arumunët ndërtuan në Budapest ndërtesa nga më të rëndësishmet (vetëm familia Mocioni) kishte 17 me më shumë kate, disa prej tyre ishin të projektuara nga arkitektë të dëgjuar në atë kohë. Pallati më i bukur i kryeqytetit që ndërtuar nga Arumuni Nako.

Grekët e Hungarisë ishin tregtarë të mirë. Ata krijuan shumë kompani mikse së bashku me arumunët e zgjuar dhe të talentuar të atjeshëm. Ndërkohë duke u nisur nga idea e besimit orthodoks, komuniteti i arumunëve dhe ai i grekëve të Pestës ndërtuan së bashku në vitin 1788 të parën Kishë Orthodokse Greko-Vllahe. Xhentëlmenët/Nikoqirët Arumunë kërkuan më vonë që t'ju jepej një prift që ta bënte liturgjinë/ceremoninë në gjuhën arumune/maqedono-vllahe. Në këtë kohë dolën ca grindje midis komunitetit grek dhe atij arumun të Pestës, por që në fund u kuptuan dhe zgjodhën një prift grek dhe një arumun që e bënin leximin në rregull, në të dy gjuhët greke dhe arumune.

Të dy popujt patën në fillim një shkollë greko-arumune. Në vitin 1808 iu dha e drejta arumunëve të kishin një shkollë vllahe veçan asaj greke. Kështu ishte ndërtuar Shkolla Normale Maqedono-Rumune, për të cilën studiuesja Maria Bereny thotë se që ndihmuar shumë nga ana e nikoqirëve levendë arumune (**Gheorghe Simeon Sina, Emanuil Gozhd**).

Emanuil Gozhd lindi me 9 shkurt të vitit 1802, në Oradea të (Rumanisë) nga një familje arumune, origjinën nga Voskopoja e famshme. Mbaroi fakultetin e Oradeas dhe Pojon. Shkoi pastaj në Pesta ku filloi karrierën si avokat. Me proceset e fituara me zotësinë e tij arriti shpejt të bëhet një emër shumë i njohur. Që zgjedhur anëtar i Shtëpisë së Manjatëve (për Legjislativin e Ungarisë).

Ndihmoi shumë për modernizimin e legjislaturës së Hungarisë dhe që i pari që kërkoi të jetë ndërruar gjuha Latine me atë Hungareze në radhën e proceseve gjyqësore. Me paratë që i fitoi me proceset gjyqësore bleu shumë shtëpi në qendrën e qytetit, disa çifliqe, livadhe dhe më shumë aksione nëpër banka. Që i ri hyri në lidhje me shkrintare hungarezë, punoi derisa bindi/kandisi të shkruheshin vjershat në gjuhën hungareze, vjersha që ishin botuar në vitin 1826. Gjithashtu shkonte dhe në salonin e letërsisë që mbahej në shtëpinë e Atanasie Grabovskit, një tjetër i madh arumun. Këtu njohu korifenjtë e shkollës Aredeliane dhe po këtu lidhi një shoqëri të ngushtë me atë që arriti të bëhet Mitropoliti i Transilvanisë dhe Ungarisë, i madhi Andrei Shaguna nga prindër arumunë prej Mishkolcit.

„Nën influencën e Shkollës Latine të shkolluarit arumunë u përpoqën të shpien përpara punën e filluar nga Ukuta duke kërkuar të venë themelin për të shkruar në të folmen e dadës/nënës për arumunët e Ballkanit dhe për kolonitë arumune të Vienës, Budës, Pestës, Transilvanisë” – shkruan Maria Bereny në studimin e saj për koloninë Maqedono-Rumune të Pestës.

Një dëshmi janë dhe librat e Boiaxhiut dhe Rozhës po dhe shumë dorëshkrime në arumanisht shkruar nga të tjerë autorë të përkthyer dhe të mbledhura nga Grabovski.

Emanuil Gozhd mbështet këto botime në arumanisht. Po ashtu Gozhd ndihmoi aksionet kulturore të Budapestës.

Bashkëpunoi në revistat „Vivlioteca Romëneaskë” të Stefan Niagoie. Vuri themelin e shoqatës për gjuhën dhe kulturën rumune „ASTRA” (të Sibiut) si edhe Shkollës së Arteve dhe Zanateve të Budapestit që arriti me vonë Politeknike. Dha para për bërjen e një Liceu në qytetin e Lugoj-it (Romania) dhe po ashtu ai krijoi më 1861 „Komitetin e të Rinjve Juristë” të Universitetit të Pestës. Në vitin 1832 u martua me Atanasia Pometën, me të cilën pati një çupë, Maria Kornelia, që vdiq kur ishte një vit.

Që nga ajo kohë, Gozhdu kërkoi të ndihmojë me gjithë çfarë mundej, të rinjtë rumunë që vinin për studime në Budapest. Shtëpia e tij ishte hapur për të diturit dhe të rinjtë që kishin nevojë për ndihmë. „Në shtëpi fliste me të huajt në gjuhën e tyre, me rumunët fliste rumanisht, ndërsa me arumunët dhe familjen fliste arumanisht” – shkruante avokati Partenie Kosma, që e njohu mirë Gozhdun. „Ishte krenar për fisin e tij dhe për atë që ishte i besimit orthodoks”. Kur rrinte në tavolinë bënte kryqin ndërsa për Pashkë, këndonte „Krishti u Ngjall” me shumë dashuri.

Si i krishter-orthodoks i mirë dha shumë para për kishat që i ndërtuan tregtarët arumunë në Budapest. Ai doli në dritë edhe në jetën politike. Që në Komitetin Superior të Lugozh-it, deputet i Tinka (Bihor) duke luftuar për të drejtat e rumunëve të Perandorisë Habsburgëve. Por kuptoi se rëndësi më e madhe duhej t’i jepej kulturës, punë që e bëri deri në orën e fundit kur mbylli sytë në shkurt të v.1870. Që varrosur në ditën 5 shkurt me nderim të madh në varrezën Kerepesi të Pestës.

Një vit para vdekjes bëri një Testament nëpërmjet të cilit tregoi se si duhej t’i ndahej pasuria. Një pjesë të pasurisë ia la gruas së dytë (sepse e para i kishte vdekur). Me pjesën tjetër të pasurisë u bë një Fondacion që t’i mbartte emrin, dhe që të ishte kumandarur nga Kryesia e Kishës Orthodokse Rumune. Fondacioni „Gozhdu” kishte si synim që të mbështeste kulturën dhe besimin orthodoks.

Ai besonte se vetëm nëpërmjet një elite të diturish mund të përparonte një popull. Gozhdu në Testamentin e tij parashikonte të jepte shumë bursa për të mësuar të rinjtë që nuk kishin para, ama që të kishin merak të madh për studime dhe që të ishin të besimit orthodoks. Testamenti që hapur nga Mitropoliti Andrei Shaguna që bëri pjesë nga e para përfaqësuese e drejtimit të Fondacionit „Gozhdu”, e llogaritur si një nga më të mëdhatë fondacione private në Perandorinë Austro-Hungareze.

Fondacioni „Gozhdu” punoi midis viteve 1870-1952, në këtë kohë pasuria u rrit nëpërmjet kapitalizimit të aksioneve nga bankat Hungareze. Nga fillimi dhe deri në Luftën e II Botërore Fondacioni „Gozhdu” dha 37.778, bursa dhe ndihma për nxënës, studentë, doktorantë/më shumë se 1.200 bursierë „Gozhdu” mësuan në Universitetet dhe Akademitë e Kluzhit, Budapestit, Vienës, Schemintzit, Berlinit, Zyrihut, Karlsruhe, Jenes. Nga radha e tyre dolën njerës të shkencës të dëgjuar në të gjithë Botën si p.sh. Oktavian Goga, Viktor Babes, Traian Vuia, Dumitru Stëniloaie...

Njëkohësisht për Luftën Fondacioni „Gozhdu” dha shumë para për shtetin Hungarez që ishte në zor. Mbas Luftës së Parë Botërore pasuria e Fondacionit mbeti në Hungari, ama përfaqësuesja ishte akoma në Sibiu. Mbas prishjes së Monarkisë Austro-Ungareze, nëpërmjet Traktatit të Trianon (1920) Ungaria takste se do të ndante pasurinë rumunëve Orthodoksë të Rumanisë (90%), të Jugosllavisë (6%), Çekoslllovakisë (6%), dhe të Hungarisë (4%).

Në v.1952, nëpërmjet një ligji komunist Ungarez, Fondacioni „Gozhdu” që shtetëzuar. Aktiviteti i saj si në Rumani, si në Ungari që ndaluar. Pasuria e Fondacionit „Gozhdu” të Budapestit përbëhej nga 8 ndërtesa me tre kate të gjendura në një kalim që kalon prej xhadesë Kiraly nr. 13 deri te xhadea Dob nr. 16; shtëpia që prej xhadesë Hollo nr. 8, 600.000 korona ungareze, shumë aksione në banka dhe shumë gjëra me vlerë...

VOCABULARU

cunoscut tu/tru izvoruli

dit(u)eta di mesea

sant aþea parti a populatiþei

Dunareþei

Cari dit(u)itia a emigratiþei

tu/tru naia(zona)

tu eta VII

s-trapsirã tu/tru pãrþili

di la Not a Hanimusiþei Balcanicã

eþi ma purta numa

di cara furã asparti

nai ma marli chentri aromãneþþã

numirlu al aþãloru cari va s-caftã

apanghiu

tu Amirãriþea Habsburghicã

nu mata vrurã si s-ncl'ina al Otomanilor

tu/tru un mari numir di hori

þi cãsãbãdz a curi lã deadirã

unã vãrtoasã nfluriri

icunomicã nicunuscutã

FJALORI

të njohur në burimet

të Periudhës së Mesjetës

janë ajo pjesë e popullatës

të Danubit

që për shkak të emigrimit

në zonën

në shekullin VII

u tërhoqën në pjesët

prej Jugut të Gadishullit Ballkanik

ata mbartnin /mbanin emrin

siç qenë prishur

qendrat më të mëdha arumune

numëri i atyre që do të kërkojnë

strehim

në Mbretërinë e Habsburgëve

nuk para deshën t'i përuleshin Otomanëve

në një numër të madh fshatrash

dhe qytetesh të cilave u dhanë

një lulëzim të fuqishëm

ekonomik të panjohur

VOCABULARU	FJALORI
namisa di ańli	midis viteve
di Armâni aprucheara ńitâńenia	arumunë pranuan nenshtetësinë
eńi s-tragu di Moscopole	ata hiqen prej Voskopoje
pritu „Patenta di toleranńă”	nëpërmjet „Patentës së tolerancës”
ndreptu di Achicăse(a)ri	e drejta e mirëkuptimit
ńi s-trăńeari	dhe mirëshkuarjes
lo sumu apanghiulu a lui	mori nën përkrahjen e tij
că născăńńăńi cari aduńea mari amintaticu	se disa të cilët sillnin fitim të madh
coloniili aromăni fură luyurisiti	kolonitë arumune ishin llogaritur
ta s-apăra interesu/sinferu a lor	që të mbronin interesin e tyre
di comerń/emburlachi	të tregtisë
ama ńă identitatea a lor religioasă	ama dhe identitetin e tyre fetar
ira/eara bilingvi	ishin dygjuhësh
di slujba religioasă	të sherbesës fetare
tu/tru ańădzăńili	të ashtuquajturat
aisti companii agiumsiră	këto kompani arritën
tu unu ńcurtu chiro	në një kohë të shkurtër
vărtos	i fuqishëm
ti/tră amintarea ali unei borghezii finanńiară	për lindjen e një borgjezie financiare
mea agiutară la ńńnera ali una bisearicăńei Ortodoxă	por ndihmuan edhe në mbajtjen e një kishe orthodoxe

VOCABULARU

comerțianțili șă nicuchirilî aromâni

ahoryea

a curi/a cui limba u-ufilisea ti/tră comerț

ama cari/ți luyursea că limbă maternă

tu/tru avdzârea a curi/cui avea criscută

alargu/diparti tu/tru hoarili

ți agiumsi ma-amănat

deadi păradz ti/tră adrarea a unui Liceu

s-nsură

cu cari avu

di ațea oară

căftă s-agiută cu tut ți putu

tinirilî aromâni

casa a lui ira disclisă

ti/tră nvițați șă tiniri ți avea ananghă

a casă zbura cu xenilî

pi limba a lor

dipicând/eara cu aromânilî șă famil'ia

ira pirifañ/măndar ti/tră sarțina a lui

ș-ti ațea că ira di pitea ortodoxă

FJALORI

tregtarët dhe nikoqirët arumunë ndihen

veçan

gjuhën e të cilëve e përdornin për tregti

ama që llogaritnin si gjuhë amtare

në dëgjimin e së cilës ishin rritur

larg në fshatrat e malit të Pindit

që arriti më vonë

dha para për bërjen e një Liceu

u martua

me të cilën pati

që nga ajo kohë/atëhere

kërkoi të ndihmojë me gjithçka mundi

të rinjtë arumunë

shtëpia e tij qe e hapur

për të diturit dhe të rinjtë që kishin nevojë

në shtëpi fliste me të huajtë

në gjuhën e tyre

ndërsa me arumunët dhe familjen

ishite krenar për prejardhjen/fisin etij

dhe për atë se ishte i besimit orthodox

VOCABULARU

eara ti Paști cânta „Hristolu Anye”

cu mari vreari

ca bun cristin ortodox

deadi mult păradz ti/tră biserițili

ți li adrară comerțianțili aromâni

ișă tu/tru luînă ș-tu bana politică

u ari ndupurarea ali culturilei

lucru ți lu adrâ până tu oara di soni

cu mari tiniiă

adrâ un testament

ună parti di aveari

cu alantă parti si-adrâ ună fundați

ți s-lu purta numa

șă cari s-ira chivernisită dit

avea scop ta s-ndupura cultura

șă pitea ortodoxă

el pistupsea

că mași pit/pitru ună elită

să niinteadză un popor/mileti

ti/tră nvițarea a tinilor

FJALORI

ndërsa për Pashkë këndonte „Krishti u Ngjall”

me dashuri të madhe

si i krishter orthodoks i mirë

dha shume para për kishat

që i bënë tregtarët arumunë

doli në dritë edhe në jetën politike

e ka mbeshtetja e kulturës

punë që e bëri deri në orën e fundit

me nderim të madh

bëri një testament

një pjesë të pasurisë

me pjesën tjetër bëri një Fondacion

që t'i mbartte emrin

dhe që të ishte qeverisur nga

kishte qëllim të mbështeste kulturën

dhe besimin orthodoks

ai besonte

se vetëm nëpërmjet një elite

të përparojë një popull/milet

për të mësuar të rinjtë

VOCABULARU

ți nu avea păradz

fu disclis

ți fătea parti

di cumandăsearea

tu/tru aist chiro averea

criscândalui/criscându-se pit capitalizarea

al acsiunilor

dit arada a lor

ișără oamiñi di știința

avea arămasă

dupu asprădzerea a Monarhiilei

că va s-mpărța averea

la bănți/bâncii

șă alti luyurii cu valoari...

FJALORI

që nuk kishin para

qe hapur

që bēnte pjesē

tē drejtimit

nē këtë kohē pasuria

duke u rritur nëpërmjet kapitalizimit

tē aksioneve

nga radha e tyre

njerēs tē shkencēs

kishte mbetur

mbas prishjes së Monarkisë

se do tē ndante pasurinē

nē banka

dhe tē tjera gjëra me vlerë...

Lexia 47 (patrudzâțișapti)

Tu Napoli

Aromâne(a)ști

Trei dzâli ninti domnul Mita deadun cu mulierea a lui Stela ar agiumsă Napoli cu tren. A oaltra ar vizitată Amalfi șa Capri, dapoea ar neasă tu/tru Pompeu. Ti/tră ază ar tu/tru program s-facă ș(ă) născânti alti lucrui interesanti. In primu rând/in prima aradâ va ca s-facă ună primnari cu taxiia lungă di amarea, dapoea va s-ținăescă/va s-mâ(n)că țină tu/tru un restaurant cu găte(a)ri tradiționali italiani ți e(a)sti avdzât șa preferat dit mulți turiști Europeani șa dit tută/toată Lumea. Ma-amănat va s-neagă s-danțeză tu/tru ună discotecă ți/care e(a)sti tu/tru centru. Pi la săhatea 1 di noapti așteaptă tu/tru cali ună taxiiașă ca s-li ducă la hotelu cu patru steaguri/steali.

Taxistu:

– A hiț gata? Fudzim tora?

Stela:

– Vrem ca s-nă faț ună primnari cu taxiiașă, ma prima/prota s-nă duț s-u vizitâm centru di căsăbâ.

Taxistu:

– Mini va s-fac ți s-pot ca s-v-u mulțumesc/haristusesc(u).

Stela:

– Va să dzăcă tora ma trățem di ninti di Teatru „San Carlo”... Ac(l)o pi a dreapta/n-adreapta, e(a)sti Palatu al Regelui. Ti născânti minuti va s-him tu „Santa Lucia”.

Shqip

Tre ditë më parë zoti Mita së bashku me gruan e tij Stela kanë arritur në Napoli me tren. Pardje kanë vizituar Amalfin dhe Kaprin, pastaj kanë shkuar në Pompei. Për sot kanë në program të bëjnë dhe disa punëra të tjera interesante. Në radhë të parë, duan të bëjnë një shëtitje me taksi gjatë bregdetit pastaj do të darkojnë në një restaurant me gatesa tradicionale italiane i cili është i dëgjuar dhe i preferuar nga shumë turistë Europenë dhe nga e gjithë Bota. Më vonë do të shkojnë të dancojnë në një diskotekë e cila është në qendër. Në ora 1 e natës presin në rrugë një taksi që t'i shpjerrë në hotelin me 4 yje.

– A jeni gati? Shkojmë tani?

– Duam të na bësh një shëtitje me taksi, por së pari të na shpësh në qendër të qytetit.

– Unë do të bëj çështë e mundur që t'ju kënaq.

– D.m.th. tani po kalojmë përpara Teatrit „San Carlo”... Atje në të djathtë është Pallati i Mbretit. Për disa minuta do të jemi në Santa Lucia.

Mita:

– E(a)sti „Santa Lucia” cântic famos?

Taxistu:

– Așă e(a)sti. Un cântic vecliu Napoletan... cari/ți u știr s-u cântă nu maș italianîli ma șă xenilîă. Ia, „Santa Lucia”. Nidzem s-u vizitâm. Ma s-vreț fățeț ș(ă)-născânti caduri/fotografii ta s-li aveț ca amintatic dit „Santa Lucia” Napolitana. Tora după ți va să calitorim vără giumitati di săhati va s-chindurim tu/tru un loc iu s-ve(a)di Vulcanu di Vezuv. Ațel isolu albastru/e(a)sti Capri ți si s-umplă veara mplin cu turiști.

Stela:

– Ază e(a)sti dealihira ună dzuă meraviļiosă, mușată cu chiro bun, ma ș-țer(u) albastru/azzurro cu apa di amari calmă, cu un soari ți nu mata ardi ș-ahâ(n)t multu.

Taxistu:

– Gentâlmeñi! Aoa Napoli iți dzuă/cathi dzuă, magliudzâ e(a)sti mușată, s-ti lîa haraua!

Mita:

– Domnule! S-nă duț ș-tu/tru alti locuri mușati Napoletani că voi li știț ghini iu sânt. Cu camera ș(ă)-aparatu fotografic vrem s-filmâm cât cama mult ți s-avem posibilitati. Vrem ca s-lu spunem ș-al oamiñilor a nostri ți sânt tu/tru Americă șă ți va ca s-li viziteadză șă nâș locurili di Italia, locu ali țivilizaței europeană, locu al artilor, muzicâllei, picturiliei șă ali religiliei catolică...

– Țshtë „Santa Lucia” këngë e famshme?

– Ashtu Țshtë. Një këngë e vjetër Napoletane... që e dinë ta këndojnë jo vetëm italianët, por edhe të huajt. Ja, „Santa Lucia”. Shkojmë ta vizitojmë. Po të doni bëni edhe disa fotografi që t’i keni si kujtim nga „Santa Lucia” Napoletane. Tani mbasi do të udhëtojme një gjysëm ore do të qëndrojmë në një vend ku duket Vullkani i Vezuivit. Ai ishulli blu/bojëqielli Țshtë Kapri që mbushet verës plot me turistë.

– Sot Țshtë vërtet një ditë e mrekullueshme, e bukur, me kohë të mirë, me qiell të kaltër/azzurro, me ujin e detit të qetë, me një diell që nuk para djeg dhe aq shumë.

– Zotërinj! Këtu në Napoli çdo ditë Țshtë e bukur, dhe të merr gëzimi.

– Zotëri! Të na shpiesh dhe në të tjera vende të bukura Napoletane se ju i dini mirë ku janë. Me kameran dhe aparatin fotografik duam të filmojmë sa më shumë që të kemi mundësi. Duam që t’ju a tregojmë edhe njerësve tanë që janë në Amerikë dhe që duan t’i vizitojnë dhe ata vendet e Italisë, vendin e civilizimit European, vendin e arteve, të muzikës, picturës, sculpturës dhe besimit katolik.

Taxistu:

– Tu/tru Napoli ari magliudzâ totăna soari. Ma ari şă dzâli ți si-aspardzi chirolu, ți acață s-tragă vimtu/liva dit amari, ți acață sâ scântiliadză țeru, cu bumbunidzâri şă cu ploaiă... Ma în general chirolu e(a)sti splendid/julucios.

Mita:

– Stela, a lom câti ună piță Napoletană. S-u provâm cum u fac Napolitañil'ia. Aista pită e(a)sti cu numă nu maș tu/tru Itali, ma ș-tu/tru Europa, America, şă tu/tru multi locuri dit(u) Lumi.

Taxistu:

– Va s-v-u duc mini/eu tu ună „Pizza Napoletana” ți când s-u mă(n)caț s-li alindzeț dze(a)dzițil/dzeadzili.

Stela:

– Mita! Tora avem tută dzua ți ma calitorâm, vidzum multi locuri mușati şă interesanti. Prindi/lipse(a)ști s-nidzem la Hotelu „Napoletana” s-nă discurmâm că him acurmaț.

Mita:

– Așă va s-fățem. Taxist! Vă pâlăcrăsesc(u) tora s-lom calea ti/tră Hotel „Napoletana”.

Taxistu:

– Sono pronto signori! Andiamoci!

– Në Napoli ka pothuajse gjithmonë diell. Por ka edhe ditë që prishet koha, që fillon të fryje erë nga deti, që fillon të shkrepëtijë, të gjëmojë dhe me shi... Por në përgjithësi koha është e shkëlqyer.

– Stela! A marrim nga një picë Napoletane. Ta provojmë si e bëjnë Napolitanët. Kjo picë është me emër jo vetëm në Itali, por edhe në Europë, Amerikë, dhe në shumë vende të Botës.

– Do t'ju shpie unë në një „Pizza Napoletana” që kur ta hani të lëpini gishtrinjtë.

– Mita! Tani kemi gjithë ditën që po udhëtojmë, pamë shumë vende të bukura dhe interesante. Duhet të shkojmë në Hotel „Napoletana” të çlodhemi se jemi të lodhur.

– Kështu do të bëjmë. Taksist! Ju lutem tani të marrim rrugën për në Hotel „Napoletana”.

– Jam gati zotërinj! Shkojmë!

VOCABULARU

trei dzâli ninti

deadun cu mul'e(a)ri-sa

ar agiumtă Napoli

dapoea ar neasă/nearsă

va s-facă ună primnari

șă ma amănat

ună di căntițili ve(a)c'li

e(a)sti ună vidzută meravi'ioasă

iți/cafi/cathi dzuă

nă faț un giru

s-ve(a)di

ari totăna soari

ma nu nă si pistupse(a)ști

va s-hibă

ma ari s-dzâli ți si-aspardzi chirolu

ți acață s-tragă

vimtu di amari

ți acață să scântil'eadză țeru

cu bumbunidzâri

nu maș tu/tru, ma

FJALORI

tre ditë më parë

së bashku me gruan

kanë arritur në Napoli

pastaj kanë vajtur

do të bëjnë një shëtitje

dhe më vonë

një prej këngëve të vjetra

është një pamje e mrekullueshme

çdo ditë

na bën një xhiro

duket

ka gjithmonë diell

por nuk më besohet

do të jetë

por ka edhe ditë që prishet koha

që fillon të fryjë

era e detit

të shkrepëtijë qielli

me gjemime

jo vetëm në, por

VOCABULARU

ș-tu/tru multi locuri dit(u)Lumi

va s-vu duc mini

s-li alindzeț de(a)dzitili

vidzum multi locuri mușati

prindi s-nidzem

s-nă discurmâm

că him acurmaț

FJALORI

dhe në shumë vende të Botës

do t'ju shpie unë

t'i lëpini gishtrinjtë

pamë shumë vende të bukura

duhet të shkojmë

të çlodhemi

se jemi të lodhur

 Căftari: *Trăscriiaț un tur turistic tu/tru un loc ți vu-ari faptă ma mult impresii!*

Notiți publiți

Intrarea

Ișărea

Intrarea liberă

Ișărea în cazul di emerghență

di pericol

acățată

Njoftime publike

hyrje

dalje

hyrja e lirë

dalja në rast/emergjence

rreziku

e zënë

Public notifications

entrance

exit

admission free

emergency exit

danger

engaged

<i>Notiți publiți</i>	<i>Njoftime publike</i>	<i>Public notifications</i>
liberă	e lirë	vacant
rezervată	e rezervuar	reserved
disclisă	e hapur	open
nclisă	e mbyllur	closed
s-vindi	shitet	for sale
si-acumpură	blihet	to buy
udaiă cu chiriia/chiraiă	odë/dhomë me qira	room to let
ti/tră bărbat	për burra	gentlemen
ti/tră mulieri	për gra	ladies
țaneț partea a dreaptă	mbani anën e djathtë	keep to the right
țaneț partea a stângă	mbani anën e majtë	keep to the left
nu călcaț iarba	mos shkelni barin	keep off the grass
grijă dit(u)cănil'i	kujdes nga qeni	beware of the dog
pericul di moarti	rrezik vdekje	danger of death
Atenți! Grijă!	Vëmendje! Kujdes!	Caution!
pindzu ușa	shtyje derën	push the door
tradzu	hiqe	pull
loc di trățe(a)ri	vend kalimi	passage
bañă	banjë	bathing
păpuțar	këpuçar	shoemaker

<i>Notiți publiți</i>	<i>Njoftime publike</i>	<i>Public notifications</i>
servitoară	shërbyese	housemaid
crăitor	rrobaqepës	tailor/dreesmaker
lucrător	punëtor	worker
moali	të buta	mild
tari/vërtoasi	të forta	strong
cu filtër	me filter	filter-tipped
fără	pa	un-tipped

GRAMATICA

The Relative Superlative

Is formed by placing before a adjective a particle „**ma**” and behind a definite article...

Esti formată bagând dininti agetivului particlu „**ma**” şă dinăpoi articulu definit...

Ështe formuar dukë vendosur përpara mbiemrit ndajshtesën/pjesëzën „**me**” dhe prapa nje/nyje shqese/shqyese...

- **(u)** – for masculine singular;
- **(a)** – for feminine singular;
- **(li)** – for masculine plural;
- **(li)** – for feminine plural.

Example

– *Paris is the largest city in France.*

– „*The Corriere della Sera*” is the best-known newspaper in Italy.

Exemplu

– *Parisu e(a)sti cetatea/căsăbălu ma mari în Franța.*

– „*Corriere della Sera*” e(a)sti ma bună-cunoscuta gazetă/ziar în Italia/tu Itali.

Shëmbull

– *Parisi është qyteti më i madh në France.*

– „*Corriere della Sera*” është më e mirënjohura gazetë në Itali.

If the idea of least is implied by „**ma puțăn-u; ma puțâna**” (singular masculine și feminile); „**ma puțâni-lî/ ma puțâni-li**” (pluralu masculine și feminile).

Example

– *This is the least interesting park in the city.*

Exemplu

– *Aist e(a)sti parcu ma puțân interesant tu căsăbă/cetateiă.*

Shëmbull

– *Ky është parku më pak interesant në qytet.*

* Note that in the relative superlative construction the English preposition **–in–** is rendered in Aromanian by **–di–**; but and „**in/tu/tru**” for example:

– „*New York Times*” is the best-known newspaper in America.

– „*New York Times*” e(a)sti ma bunăcunuscuta gazetă/ziar tu/tru/in Americă.

– „*New York Times*” është më e mirënjohura gazetë në Amerikë.

Aromăne(a)ști:

<i>Masculine singular</i>	<i>Feminile singular</i>	<i>Masculine plural</i>	<i>Feminile plural</i>
ma tinir-u	ma tinir-a	ma tiniri-lî	ma tiniri-li
ma mușat-u	ma mușat-a	ma mușați-lî	ma mușati-li
ma lung-u	ma lung-a	ma lundzi-lî	ma lundzi-li

The absolute superlative which is usually expressed in English with such adverbs as very, extremely etc. plus the adjective, is formed in Aromanian as follows:

1. By using an adverb „**such as very**” = „**mult**”, „**extremely**” = „**extraordinar**”, plus the adjective.

Example

– *It's a very interesting magazine.*

Exemplu

– *Ațea(u) asti ună gazetă/ziar mult interesant.*

Shëmbull

– *Ajo është një gazetë shumë interesante.*

– *It was an extremely useful discussion.*

– *She is a very beautiful women.*

– *Așel ira un lexiion extraordinar valoros.*

– *Așea(u)/ea e(a)sti ună mul'e(a)ri mult mușatã.*

– *Ai ishte një leksion jashtëzakonisht i dobishëm/i vlefshëm.*

– *Ajo është një grua shumë e bukur.*

2. „**Mult bun**” and „**mult slab**” have a regular and an irregular absolute superlative:

mult bun = very good

mult slab = very bad

Example

– *He is a very good man.*

– *He is a very bad man.*

Exemplu

– *Așel/el e(a)sti bărbat mult bun.*

– *Așel/el e(a)sti bărbat mult slab.*

Shëmbull

– *Ai është burrë shumë i mirë.*

– *Ai është burrë shumë i keq.*

Lexia 48 (patrudzâțioptu)

*Iarna***Aromâne(a)ști**

- Ți chiro/timp fați?
- Slab/urut chiro ma fați ază!
- Ma fați arăcoari.
- Da. Multu.
- Cât spuni barometru?
- Trei gradi sub zero.
- Tiațea(u) ari nglițată.
- Ari dată neauă.
- Tu/tru căsăbă/cetateiă no, ma munțil'i sânt anvaliț cu neauă.
- Cum e(a)sti țeru?
- Țeru e(a)sti albastru cu născânți nori.
- S-nurâ chirolu.
- Acățâ s-tragă vimt(u)/liva. Acățâ să suflă vimt(u).
- Tradzi un vimt arați ți țu l'ia suflătura.
- Ari nglițâtă șoputu, hajdi disncliațu tora s-ț(ă)-am rigiaia.
- Nă nchiusiră păpuțili. Am frică s-nu a nchiusur, cad șă frâng vără mână ică văr cicior.
- Ndoapărți la mini că ațaea ț-anchiusiră păpuțili.
- Curai neaua cu lupată că ira acățată calea.

*Dimri***Shqip**

- Çfarë kohë bën?
- Kohë e keqe po bën sot!
- Po bën ftohtë.
- Po. Shumë.
- Sa tregon barometri.
- Tre gradë nën zero.
- Prandaj ka ngrirë.
- Ka rënë dëborë.
- Në qytet jo, por malet janë mbuluar me dëborë.
- Si është qielli?
- Qielli është i kaltër me disa re.
- U mvrejt koha.
- Filloi të fryjë erë.
- Heq/Fryn një erë e ftohtë që të merr frymën.
- Ka ngrirë çezma, hajde shkrije tani të kam rixhanë.
- Më shkasin këpucët. Kam frikë se mos shkas, bie e thyej ndonjë dorë a këmbë.
- Mbështetu tek unë se ty të shkasin këpucët.
- Qërova dëborën me lopatë se ishte rruga e zënë.

– Li aveț sigurată le(a)mnili ti/tră iară?

– Lom vără 6 metri, ma nu ș-tim va s-u scutem iarna.

– E, cum va fățem, va să schiim aistă dumănică tu munti.

– Iu dzăț tini s-nidzem ti/tră schiicari/schii?

– Mini dzâc la Muntili di Morava.

– Curceaua ari alti locuri ti/tră schii?

– E cum nu-ari?! Mușati locuri ari Moscopolea, Dardha, Cheatra di Țapu, Bozdovețu, Sântu Ilia di tu Mboria ș.a.

– Cu tut ațeau iarna e(a)sti mușata. Iarna va carni di pastârmaia, yin roș(u), turșii di că(l)dărușă, verdz turșii, dumâți, castraveți, pipiriți umpluti nuntru cu verdz, al'iă, niheamă di piper ama di ațel roșu, rigan. Tutașă s-va șă lucanițili umpluti cu carni di porc (măținată), praș, al'iă, piper roș(u), lai, rigan ș.a. Șă dapoea la s-da șă la să sufla naforă cât s-va.

– I keni siguruar drutë për dimër?

– Morrëm nja 6 metro, por nuk dimë do ta nxjerrim dimrin.

– E, si do të bëjmë do të skiojmë/shkasim me ski këtë të dielë në mal.

– Ku thua ti të vemë për të skiuar/për ski?

– Unë them në Malin e Moravës.

– Korça ka vende të tjera për ski?

– E si nuk ka? Vende të bukura ka Voskopoja, Dardha, Guri i Cjapit, Bozdoveci, Shën Ilia i Mborjes etj.

– Megjithatë dimri është i bukur. Dimri do mish pastërma, verë të kuqe, turshi prej kadeje, lakrë turshi, domate, kastraveca, piperka të mbushura me lakër, hudhra, pak piper nga ai i kuqi, rigan. Gjithashtu duhen dhe lukanikët e mbushur me mish derri (të grirë), presh, hudhra, piper të kuq etj. Dhe pastaj le të bierë dhe të fryjë jashtë sa të dojë.

 Căftari: Impresii dit un loc turistic.

Ecuivalenti Engleze(a)ști pi Aromăne(a)ști șă Arbinuse(a)ști

What are you doing?	Ți hiț voi făcând? Ți ma fățeț voi?	Çfarë jeni ju duke bërë?
Are you watching television?	Hiț voi vedând/vedzând televizoru?	Jeni duke parë televizor?
Don't I wish it!	Nu-u-or mini pi năsă/năsă.	Nuk e uroj unë atë!
What's new?	Ți avem vără nauă?	Ç'të re kemi?
I can't find.	Mini/eu nu afl(u).	Unë nuk gjej.
It's a pleasure to meet you!	E(a)sti hărăse(a)ri s-vu adun pi voi!	Është kënaqësi t'ju takosh juve!
The village was three miles from the town.	Hoara ira trei mili dit(u)căsăbâ/cetateiă.	Fshati ishte tre mile prej qytetit.
Do you like to speak on the telephone?	A vu arăse(a)ști să zburâț la telefon?	A ju pëlqen të bisedoni në telefon?
How long did you stay in Greece?	Cât lung șădzut voi tu/tru Greci/Grățiiă/in Grecia?	Sa gjatë ndenjët ju në Greqi?
The best thing is the pie.	Luyriia ma bună e(a)sti pita.	Gjëja më e mirë është lakrori.
Do you know them?	A li cunușțeț voi pi năș(i)/ațeli?	A i njihni ju ata?
What's up?	Cum e(a)sti lucru?	Si është puna?
Many English wards are derived from Latin.	Multi zboară Englezi cură/yin di la Latina.	Shumë fjalë Anglisht rrjedhin prej Latines.

GRAMATICA

Negatives continued

1. A verb is made negative by placing not before it.

<i>Example</i>	<i>Exemplu</i>	<i>Shëmbull</i>
– <i>I don't understand.</i>	– <i>Mini/eu nu achicăseșc.</i>	– <i>Unë nuk kuptoj.</i>

2. Negative words **such as, never, nothing, not even, no one, ne neither...** nor usually follow the verb and require not before the verb.

<i>Example</i>	<i>Exemplu</i>	<i>Shëmbull</i>
– <i>The train never arrives early.</i>	– <i>Trenu pute/vărnoară nu agiundzi avoăna/agoăna.</i>	– <i>Treni kurrë nuk arrin shpejt.</i>
– <i>There is no one on the ferry boat.</i>	– <i>Nu ari niți un tu/tru traghet/vapor.</i>	– <i>Nuk ka asnjë në traget.</i>
– <i>He does not understand anything if the gondolier speaks Venetian.</i>	– <i>Ațel/el nuk achicăse(a)ști țiva ma că gondolieru zburăști Venețiana.</i>	– <i>Ai nuk kupton diçka në gofite se flet Venecianen.</i>
– <i>I never travel first-class.</i>	– <i>Mini/eu vărnoară/pute nu calitoresc tu/tru Prima Clasă.</i>	– <i>Unë kurrë nuk udhëtojmë në klasin e parë.</i>

Lexia 49 (patrudzâținoauă)

*Primăvara***Aromâne(a)ști**

- Ți dzuă mușată!
- Ți ȣer păstrit e(a)sti ază!
- Da. Albastru ș-fără un nor.
- Putem să șidem tu/tru soari?
- Câmpu e(a)sti mplin cu verde(a)ță șă lilici mușati.
- Da. Așă e(a)sti. Ar liliciătă lilicili iuțido.
- Șă grădina a noastră e(a)sti umplută cu fel di fel di lilici. Ti mbeată vuaha al lilicilor.
- Tora nu fați arați/arăcoari. Si-avră chirolu.
- Pulii sânt returnaț dit locurili caldi. Primveara soarili scântileadză. Dzua e(a)sti mărită, eara/dipicând noaptea nıcurată.
- Iuțido renveari/rengheari/reanyeari!
- Picurarilı sânt hărioș că pascuesc oili pit livădzi.
- Oaminilı primveara alăxesc nvișterea; scot strańili di iarna șă nvesc strańi ma lișoari.
- Primveara es primili/protili zărzăvâți.

*Në pranverë***Shqip**

- Çfarë ditë e bukur!
- Ç'qiell i pastër është sot!
- Po. I kaltër dhe pa një re.
- Mund të rrimë në diell?
- Fusha është plot me gjelbërim dhe lule të bukura.
- Po. Ashtu është. Kanë lulëzuar lulet kudo.
- Dhe kopshti ynë është mbushur me lloj-lloj lulesh. Të deh aroma e luleve.
- Tani nuk bën ftohtë. U freskua koha.
- Zogjtë janë kthyer nga vendet e ngrohta. Në pranverë dielli shkëlqen. Dita është zmadhuar, kurse/ndërsa nata është zvogëluar.
- Kudo ringjallje!
- Çobenjtë janë të gëzuar se kullosin dhentë nëpër livadhe.
- Njerëzit në pranverë ndërrojnë veshjen; heqin rrobat e dimrit dhe veshin veshje/rroba më të lehta.
- Në pranverë dalin zarzavatet e para.

Deadunzburari

- Dit(u)ți loc hiț voi?
-
- Mini/esc dit Arbinușia/Albania.
-
- Cum (l)u aveț numa?
-
- Pi mini mi-acliamă Dișu.
-
- A aveț fută șă alti or(i) aoa?
-
- Vinim ti/tră prima/prota oară.
-
- Cât ańi hiț?
-
- Mini/eu esc treidzâțipatru di ańi.
-
- Hiț asusiț ima nsurat/mărtat?
-
- Nu esc niți asusit, niți mărtat.
-
- Ți oamińi aveț a casă?
-
- Mamă-mea, tată-nu, trei surări șă un frati ș-ațel ni nsurat.
-
- Pistupsit/credeț șă ți pisti aveț voi?
-
- Mini/eu esc religios.
-
- Mini/eu esc criștin-ortodox.

Bashkëbisedim

- Nga ç'vend jeni ju?
-
- Unë jam nga Shqipëria.
-
- Si e keni emrin?
-
- Mua më quajnë Disho.
-
- A keni qenë dhe herë të tjera këtu?
-
- Vijnë për herë të parë.
-
- Sa vjeç jeni?
-
- Unë jam tridhjetekatër vjet.
-
- Jeni i fejuar apo i martuar?
-
- Nuk jam as i fejuar as i martuar.
-
- Ç'njerës keni në shtëpi?
-
- Mamanë, babanë, tre motra dhe një vëlla të pamartuar.
-
- Besoni dhe ç'besim keni ju?
-
- Unë jam besimtar.
-
- Unë jam i krishter-orthodoks.

– Voi s-neg tu/tru bise(a)rică.
Voi s-aprind câti ună țeară ti/tră tuți membrilî ali familiei
a mea, ti/tră sănătatea șă mbăreața a lor(u) tu/tru bană.

– Ți școală aveț bitisită șă ți profesion fățet?

– Mini/eu am bitisită Liceu, am faptă șă vără
doauă/doi ańi tu/tru universitati.

– Mini/eu esc: mechanic, electricist, marangoz, crăitor...

– Ti/tră ți aveț vinită/yinită aoa?

– Am vinită ti/tră lucru statal.

– Am vinită ca vizitor, turist, emigrant...

– Vă rog pasaportu.

– Poftiț u am în regulă/tu regulă.

– Pasaporta n(ă)-ari chirută, am vinită pi cali
ascumtă/pi ascumtatic.

– Orientați-mi s-mi veglu dit poliția.

– La ți oară/săhati prindi/lipse(a)ști s-him la aeroport?

– Iu e(a)sti staționu șă biletăria?

– Cu ți va să calitorim?

– Vă pālăcrăsesc(u)/rog, cât e(a)sti biletu?

– Iu s-controlleadză pasaportili?

– Dua të shkoj në kishë.
Dua të ndez nga një qiri për pjesëtarët e familjes sime
për shëndetin dhe mbarësinë e tyre në jetë.

– Çfarë shkolle keni mbaruar dhe ç'profesion bëni?

– Unë kam mbaruar shkollën e mesme,
kam bërë dhe nja dy vjet universitet.

– Unë jam mekanik, elektrikist, zdrukthëtar, rrobaqepës...

– Për çfarë keni erdhur këtu?

– Kam erdhur për punë shtetërore.

– Kam erdhur si vizitor, turist, emigrant...

– Ju lutem pasaportën.

– Urdhëroni e kam në rregull.

– Pasaporta më ka humbur, kam erdhur në rrugë
të fshehtë.

– Orientomëni të ruhem nga policia.

– Në ç'orë duhet të jemi në aeroport?

– Ku është stacioni dhe biletaria?

– Me çfarë do të udhëtojmë?

– Ju lutem sa është bileta?

– Ku kontrollohen pasaportat?

– Biletili s-controlează ninti di nchiseari.	– Biletat kontrollohen përpara se të nisemi.
– Vă pâlăcrăsesc(u) disclideț bagaju/valița.	– Ju lutem hapni bagazhin!
– Căștigă ti/tră cianta a mea!	– Kujdes për çantën time!
– Vă pâlăcrăsesc cât lundze(a)ști calitoria?	– Ju lutem sa zgjat udhëtimi?
– Iu ari restaurant cu preț eftin/apus?	– Ku ka restaurant me çmim të lirë?
– Voi s-beau ună cafeiă.	– Dua të pi një kafe.
– Dzâl'i al camarierului s-aducă menuia!	– Thuaj kamarierit të sjellë menynë.
– Poftiț! Ți va s(ă) loăț?	– Urdhëroni! Çfarë do të merrni?
– Va s-lom ghielă să dulțe(a)mi.	– Do të marrim gjellë dhe embëlsirë.
– Vă pâlăcrăsesc iu si-află hotelu?	– Të lutem, ku ndodhet hoteli?
– Mini/eu voi hotel eftin.	– Unë dua hotel me çmim të ulët/hotel të lirë.
– Domnule! Nă dădeț c'leia!	– Zotëri! Më jepni çelësin!
– Asensoru, caloriferu lucrează ghini?	– Ashensori, kaloriferi punojnë mirë?
– Cai e(a)sti palatu a vostr(u)?	– Cili është pallati juaj?
– N(ă)-arăse(a)ști mult casa a ta.	– Më pëlqen shumë shtëpia tënde/jote.
– N(ă)-aspari ca famil'ia kompletată.	– Më dukeni familje e kompletuar.

 Căftari: Spuneț ti/tră un emigrant ți lucrează tu/tru/in Italia!

Lexia 50 (tintidzât)

*Veara***Aromâne(a)ști**

– Cum, ari faptă mult căldură cât(r)ă la voi tu/tru aisti ultimili stămâni/săptămâni.

– Căldură mari, termometru agiumsi până la 39-40 di graduri Celsius.

– Ari chiro ți nu-ari dată ună chicută di ploaiă. Si-uscă locu, uscătură iuțido.

– Câmpurili ar nevoiă di ploaiă, că productili di agricultură sânt pericol si s-usucă.

– Ază e(a)sti ună dzuă greu, aeru ti zgrumă, ță si-acăță suflătura, mizi liai adiliatic. Soarili trăupurit ță(ă)-cadi tu/tru în cap șa ti țihtăse(a)ști.

– Ți dzâți Buletinu Meteorologic?

– Si s-nintivedi ploia după trei dzâli.

(După trei dzâli)

– Disclidi firida s-vedz ți s-fați nafoară!
Acață s-tragă un vimt zur, țeru s-nurâ, s-llâi, di parti ma scântilează; cum s-ve(a)di va s-avem ploia di avoăna/agoăna.

– Ță dzâș, nă ișă zboru, ahurhi s- ploiască/s-da ploaiă.

*Vera***Shqip**

– Si, ka bërë shumë vapë andej nga ju këto javët e fundit.

– Nxehtësi e madhe, termometri arriti deri 39-40 gradë Celsius.

– Ka kohë që s'ka rënë një pikë shi. U tha toka, kudo thatësirë.

– Fushat kanë nevojë për shi, se prodhimet bujqësore janë rrezik të thahen.

– Sot është një ditë e rëndë, ajri të mbyt, të zihet fryma, mezi merr frymë. Dielli përvëlues të bie në kokë dhe të shastis.

– Ç'thotë Buletini Meteorologjik?

– Parashikohet shi mbas tri ditësh.

(Mbas tri ditësh)

– Hap dritaren dhe shiko ç'bëhet jashtë!
Filloi të fryjë erë e marrë, qielli u mvrejt, u nxi, larg po shkrepëtin; siç shihet do të bjerë shi së shpejti.

– Të thashë, më doli fjala, filloi të bjerë shi.

La plajă***Hristu:***

– Liartă-mi, vream s-ntribam.
Hotel International „Mudaña”, Calghidichi, Grecia hiț?

Sportelistu:

– Da. Him Hotelu International „Mudaña”,
tu Calchidhichi, Grecia.

Hristu:

– Vrem ună intrari, udaia, salon, cujină ti/tră vacanță
ti/tră 10 dzâli.

Sportelistu:

– Ti/tră ți dată u vreț?

Hristu:

– Cât iş(i)-him? Mini/eu, mu'eari-mea, șă doi cilimeani, un
ficio di patrusprâdzați di ani șă feati di 10 ani.

Sportelistu:

– Tu ți patomă/etaj u vreț intrarea tu Hotelu a nostru?

Hristu:

– Un minut s-ntreb niheamă mul'ierea.

Stela:

– Dzâl'i că u vrem tu patoma/catu/etaju a doauă-lea
ică a trei-lea șă s-hibă cu vide(a)ri cătă la-amari,
ma s-nu aibă nu prenoteadză tu/tru alt loc, achicăsiș.

Në plazh

– Më falni, desha të pyes
Hotel „Mudanja”, Kalkidhiqi, Greqi jeni?

– Po. Jemi Hoteli Internacional „Mudanja”,
Kalkidhiqi, Greqi.

– Duam një hyrje, dhomë, salon, kuzhinë për pushime
për 10 ditë.

– Për çfarë date e doni?

– Sa veta jemi? Unë, gruaja ime, dhe dy fëmijë,
një djalë 14 vjeç dhe një vajzë 10 vjeç.

– Në çfarë kati e doni hyrjen në Hotelin tonë?

– Një minutë të pyes pak gruan.

– I thuaj se e duam në katin e dytë ose të tretë
me shikim nga deti, po të mos ketë mos prenoto
në vend tjetër, kuptove.

Hristu:

– Ma s-hibă posibăl tu/tru patoma/catu/etaju a două-lea ică a trei-lea, cu vide(a)ri/mutrerea câtă/cătră amarea.

Sportelistu:

– Domnule, un minut s-ved situața a hotelui că avem avută multi căftari dit turiștili di nafoară, xeñi, europeanî, maieles dit Germania, Italia, Anglia, Suedia, Romania, Hungaria, Macedonia...
Da. Va s-vu mplinâm dorința/vrearea a voastră domnule.

Hristu:

– Vu mulțumim/vu haristusim ti/tră tiñia și ma nă fățeț. Tora, voi s-ti ntreb: „Cât e(a)sti prețu ti/tră 10 dzâli /di la data 10 julie până la 20 di Julie?”

Sportelistu:

– Ti/tră 10 dzâli cu durñe(a)rea, mă(n)care, 3 vahturi/văhți, tahina, prândzu șă țina ti/tră 4 (patru) iș(i) e(a)sti 2.000 di euro.

Hristu:

[După și calitoreadză cu mașina, maxia ağıung la Hotel, l'ia cl'eili șă deadun cu mulearea șă cilimeañil'i neg s-veadă intrarea cum e(a)sti].

Stela:

– N-arăse(a)ști bărbate. Ari ș-balcon.
După plajă, seara ninti di som(n) va s-ișâm aoa.
Caști și mușăteață va s-hibă seara cu luñinili și va si-s-reflecteadză pit apa ali amarelei.

– Po të jetë e mundur në katin e dytë ose të tretë, me shikim nga deti.

– Zotëri, një minutë të shikoj situatën e hotelit se kemi pasur shumë kërkesa nga turistët e huaj europeanë, sidomos nga Gjermania, Italia, Anglia, Suedia, Rumania, Hungaria, Maqedonia...
Po. Do t'ju plotësojmë dëshirën tuaj, zotëri.

– Ju falenderojmë për nderin që po na bën.
Tani, dua të pyes: „Sa është çmimi për 10 ditë nga data 10 deri më 20 korrik?”

– Për 10 ditë me fjetje, ngrënie, 3 vahte, mëngjes, drekë, darkë, për 4 veta, është 2.000 euro.

[Mbasi udhëtojnë me makinë, arrijnë në Hotel, marrin çelsat dhe së bashku me gruan dhe dy fëmijët shkojnë të shikojnë hyrjen].

– Më pëlqen ore burrë. Ka dhe ballkon.
Mbas plazhit në mbrëmje, para gjumit do të dalim këtu.
Kushedi çfarë bukurie do të jetë në mbrëmje me dritat e ndezura që do të reflektohen nëpër ujin e detit.

Hristu:

– Ac(l)o di nghios ari ș-un parc sportiv mușat,
ună pișină ș-ațea(u)mult bună ta s-gioacă
șă si s-la ș-cilimeani!i.

Stela:

– Ajdiț tora nvișteț-vâ cu strani!i/nviște(a)rili di bañă
șă s-intrâm tu/tru amari că ti/tră „terapia di thalasa”
avem vinita aoa.

Hristu:

*[Lia umbrellă di soari, ciantili cu paștamalili
di aștrădze(a)ri, nândau sticli plastiți di apă arați,
nândau cutii di cremciocolată, nândau sfini di pâni cu caș...
ș-dipună nghios tu/tru plajă...]*

Stela.

– Stefan! Caterina! Va s-mă(n)caț țiva ima no?!

Stefan:

– Mamă! Mini, nu voi tora, când s(ă)-es dit bañă.

Hristu:

[Intră tu/tru amari]
– Stela! Ți apă curată ți e(a)sti! Șă soarili nu mata ardi
ahâ(n)t multu. Stefan! Ajdi, hil'iu al tati, intră tu/tru amari
că apa e(a)sti s-ti l'ia haraua.

Stefan:

– Tata! Taticu! Așteaptă-mi ș-pi mini că va s-yin s-nă lâm
s-tog/deadun cu tini tu/tru amari.

– Atje poshtë ka dhe një park sportiv të bukur,
një pishinë dhe ajo e mirë që të lozin dhe të lahen
dhe fëmijët.

– Ajdeni vishuni me rrobat e banjës dhe të hyjmë
në det se për terrapinë e detit kemi ardhur këtu.

*[Merr umbrellën e diellit, çantat me peshqirët
për t'u fshirë, disa shishe plastike me ujë të ftohtë,
nja dy kuti me kremçokollatë, disa feta bukë me djathë...
dhe zbrit poshtë në plazh...]*

– Stefan! Katerina! Do të hani ndonjë gjë apo jo?

– Mama! Unë nuk dua tani, kur të dal nga banja.

[Hyr në det]

– Stela! Çfarë ujë i pastër që është! Dhe dielli nuk para
djeg aq shumë. Stefan! Ajde, biri i babait, hyrë në det
se uji është ç'të të them sa i mirë.

– Baba! Pritmë dhe mua se do të vij të lahem
tog/bashkë me ty në det.

Hristu:

– Stefan! Nu-agărșă s-liai ș(ă)-topi ca s-nă giucâm voleiboll nuntr(u)tu/tru amari.

Stela:

– Hristu! Grijă ti/tră ficioru că nâs e(a)sti nihema ca zur, avdzâș?! – Caterina! Ajdi dâñ-lî măñili a nîa s-intrâm ș-noi doauă-lî tu/tru amari.

Hristu:

[După ți s-la ghini ș-mușat tu/tru amari, după ți ar giucată ș-cu topu nuntru tu/tru amari lu dzâți alî Steli, ș-al cilimeañilor ca s-easă dit amari șă s-facă bañă di soari tu rană.]

Stela:

– Hrista! E ți va s-fățem tora. Săhatea ne(a)si doauă. Nă lo foamea ti/tră mă(n)cari. Adunili ș-alăxiț strañili!

– Stefan! Mos harro të marrësh dhe topin që të lozim brenda në det volejbooll.

– Hristu! Kujdes për djaln se ai është pak i prapë, dëgjove?! – Katerina! Ajde, m'i jep duart mua që të hyjmë bashkë në det.

[Mbasi lahen mirë e bukur në det, mbasi kanë lojtur dhe me topin brenda ne det u thotë Stelës, dhe fëmijëve që të dalin nga deti dhe të bëjnë banja dielli në rërë.]

– Hrista! E çfarë do të bëjmë tani. Ora vajti 2. Na mori uria për të ngrënë. Mblidhi dhe ndërroni rrobat/veshjet!

 Căftari: La plajă cu famil'ia a tau.

Lexia 51 (țințidzâțiună)

*Toamna***Aromâne(a)ști**

- Fudzi ș-veara. Ahurhii toamna.
- Ma dulțea șă ma mușata dit patru stinurili/stagionurili.
- Dzâlili si șcurteadză șa soarili scapită avoăna/agoăna.
- Scăpitoarea al soarili e(a)sti dealihira meravițioasă/
minunoasă/miraculoasă coloarea roșuoasă al soarilui ț(ă)-alasă
ună impresii particulară/propriă.
- Ier-seară airu ira cu multă humiditati/iyrasiiă.
Așeli ți sufiră, ți ncănesc dit spondeliarthroza ar/au zori
tu/tru aist chiro.
- Toamna huriațili adună tuti productili
di agri-cultură ca: gâru, misru, fructili a poamilor
(merili, dardhili, nuțili, gătuñili...).
- Oamiñil'i toamna bagă zairea di iarnă
(păstrămălu, di porc ică di animalu ca di oaiă, vici, capră;
lucaniți di porc (mați umpluti cu carni măținată, aliă, praș,
rigon, piper roș), spindzurati șă uscati pisti stofă...;
ma așă șă născânti turlii di turșii verdz di turșii, gogojeari
umpluti cu verdz, cu aliă, piper, rigan, dafină...
Tutașă asigură șă bătutura/bearili
(răchiă di mană, auă, prună, yin roș(u), mușt) ș.a.

*Vjeshta***Shqip**

- Iku vera. Filloi vjeshta.
- Më e ëmbla dhe më e bukura nga të katër stinët.
- Ditët shkurtohen dhe dielli perëndon shpejt.
- Perëndimi i diellit është vërtet i mrekullueshëm,
ngjyra e kuqerremtë të lë një përshtypje/impresion
të veçantë.
- Parmbrëmë ajri ishte me shumë lagështirë.
Ata që vuajnë, që rënkojnë nga spondeliarthroza kanë zor
në këtë kohë.
- Në vjeshtë fshatarët mbledhin prodhimet
agrare si: grurin, misrin, frutat e pemëve
(mollët, dardhat, arrat, ftonjtë...).
- Njerëzit në vjeshtë venë zairenë e dimrit
(pastërmanë prej derri ose prej kafshëve si prej deleje,
viçi, dhie; lukanicka derri (zorrë të mbushura me mish
të grirë, hudhra, presh, rigon, piper të kuq), të varura
dhe të thara mbi stofë...; po ashtu dhe disa lloj turshish
laca turshi, gogozhare të mbushura me lakër, me hudhra,
piper, rigon, dafinë... Gjithashtu sigurojnë dhe pijet
(raki mani, rrushi, kumbulle, verë të kuqe, musht... etj.).

 Căftari: Trățe vu-arăse(a)ști toamna?

GRAMATICA

Irregular comparative and superlative

Adjective

English	Aromâne(a)ști	Shqip
Good	bun	i mirë
bad	slab	i keq
large, great	mari	i madh
small, little	ñic	i vogël

The irregular forms are used with the regular ones. In general, the regular forms have a literal sense.

Example

- *This bracelet is larger than that one.*
- *This fruit is better than them.*
- *These gloves are smaller than those.*

Comparative

English	Aromâne(a)ști	Shqip
better	ma bun	më i mirë
worse	ma slab	më i keq
larger, greater	ma mari	më i madh
smaller	ma ñic	më i vogël

Formili regulari sânt ufilisiti cu ună regulă fixată. In general, formili iregulari ar un achicăsari directă/drept tră drept.

Exemplu

- *Aistă buzuluchă e(a)sti ma mari dicât ațea(u).*
- *Aist frut e(a)sti ma bun dicât ațeali.*
- *Aisti mănuși sânt ma ñiț dicât ațeali.*

Relative superlative

English	Aromâne(a)ști	Shqip
the best	ma bunu	më i miri
the worst	ma slabu	më i keqi
the largest	ma marili	më i madhi
smallest	ma ñicu	më i vogli

Format e çrregullta janë përdorur me një rregull të caktuar. Në përgjithësi, format e rregullta kanë një kuptim të drejtpërdrejtë.

Shëmbull

- *Ky byzylyk është më i madh sesa ajo.*
- *Ky frut është më i mirë sesa ato.*
- *Këto dorashka janë më të vogla sesa ato.*

The irregular forms, on the other hand, tend to have a figurative meaning.

Example

– *This watch is good, but that one is better.*

– *It's the worst profession of all.*

– *It's best jeweller in the city.*

– *He's the best student in the university.*

Formili irregulari, tu partea alantă, ar tendență s-aibă un achicăseari figurativă.

Exemplu

– *Aistă săhati e(a)sti bună, ma ațea(u) e(a)sti ma bună.*

– *Ațel e(a)sti profesionu ma slabu di al tutulor.*

– *Ațea(u) e(a)sti arghendăria ma bună tu/tru căsăbă/cetateiă.*

– *Ațel e(a)sti ma bunu student la universitati.*

Format e çrregullta në anën tjetër, kanë pririje të kenë një kuptim figurativ.

Shëmbull

– *Kjo orë është e mirë, por ajo është më e mirë.*

– *Ai është profesioni më i keqi i të gjithave.*

– *Ajo është argjendaria më e mira në qytet.*

– *Ai është më i miri student në universitet.*

Major and minor are often used with the meaning of **older (oldest)** and **younger (youngest)** respectively, when referring to somebody's relatives.

Example

– *The older brother is in Canada.*

– *The youngest sister is 5 years old.*

– *John is the oldest, and Adrian is the youngest.*

Major și minor sânt ufilisati multi or(i) cu achicăsearea di **ma vecl'i (ma vecl'iu)** și **ma tinir (ma tiniru)**, când li si recomandază a vrui ți esti om di aproapea.

Exemplu

– *Fratili ma mari e(a)sti în Canadaia.*

– *Ma njica soră e(a)sti 5 ani.*

– *John e(a)sti ma marili și Adrian e(a)sti ma n'icu.*

Major dhe minor janë përdorur shpesh me kuptimin më **i vjetër (me i vjetri)** dhe **younger (youngest)** respektivisht, kur i referohen dikujt të afërm.

Shëmbull

– *Vëllai më i madh është në Kanada.*

– *Më e vogla motër është 5 vjeçe.*

– *John është më i madhi dhe Adriani është më i vogli.*

Certain adverbs also form the comparative and the relative superlative irregularly. Here are four of the most common ones.

<i>Adverb</i>			<i>Comparative</i>			<i>Relative superlative</i>		
English	Aromâne(a)ști	Shqip	English	Aromâne(a)ști	Shqip	English	Aromâne(a)ști	Shqip
well	bun	mirë	better	ma bun	më i mirë	the best	ma bunu	më i miri
badly	slab	keq	worse	ma slab	më i keq	the worst	ma slabu	më i keqi
little	puțân	pak	less	ma puțân	më pak	the least	ma puțânu	më i pakëti

Di la Constandin Papanace:

Cuvânda ti/tră Aromâni

Duruți Aromâni!

Cându adunam aestu-manicliu di cântițe armânești, mi minduiam la voi. La tuți ațeli di fara a noastră cari/ți mureau și până naparti di Laia Mari și di Duna suntu di dușmași ncruțiliati ca Hristolu.

Videam giunamea noastră băgată tu hiari și arucată s-putridzească tu înclisoari.

Mari læți și chideri cădzură pri Armăname! Mușatili a noastri hori ziliulu a lumilei – suntu iara călcate arsi și șcrumati. Cupiili di oi și di căpri și nu li ncăpea munțil'i, pâdiñili, băirli di cărvâni și urdina tu tuti căliurili, fură arăchiti di dușmași fără uminitati. Pri căliuri s-vârsa iara sândzile armănescu. Cânda vini sonea tră soia noastră.

Ma nu prindi s-nă chirem nădia. Un popul nu moare cându ari vrea tra s-băneadză și cându si adapă idealurili pri limba a lui. Di aistă fântană a limbilei și cură dit hăndoasi eti, prindi șă si s-u aibă Armănu puterea. Fără mușata limbă, el s-mărănghiseaste ca ună liliciă niadupată. Tr-ațea prindi vigliată și apărată aestă Fontană a banilei tră noi Armănil'i – limba armănească.

Të dhembshur Arumunë!

Kur mblihdja këtë dorë këngësh arumune mendohesha për ju. Në të gjithë ata të farës/fisit tonë që vdisnin dhe de-ri larg Detit të Zi dhe Danubit janë nga armiqtë/dushmanët të kryqëzuar si Krishti.

Shikonim trimërinë tonë të vënë në hekura dhe të hedhur që të kalbet në burgje.

Të këqija dhe vuajtje të mëdha ranë në Armënamen! Të bukurat fshatrat tona, zilia e Botës, janë prapë të shkelura, të djegura, të shkrumbuara. Kopetë e dhenëve dhe të dhive që nuk i mbanin malet, fushat, vargun e karvanëve që lëviznin në të gjitha rrugët, qenë grabitur nga dushmanë pa humanizëm. Njëpër rrugë derdhej gjaku armën/arumun. Sikur erdhi fundi për farën/sojin tonë.

Por nuk duhet të humbasim shpresën. Një popull nuk vdes kur ka dëshirën të jetojë dhe kur ujit idealet nëpërmjet gjuhës së tij. Nga ky burim i gjuhës që rrjedh nga shekujt e shkuar, duhet dhe ta këtë Arumuni fuqinë. Pa të bukurën gjuhë ai vyshket si një lule e paujitur. Prandaj duhet ruajtur dhe mbrojtur ky burim i jetës për ne arumunët – gjuha arumune.

Tu iţido zbor di limba cu cari nă mitricară mumăli s-afla ascumtă viştearea a păpânilor şi străpăpânilor a noştri. Tu/tru aistă limbă cruیتă pri suflitul a Farălei a noastră, ełi dişirtară etii dupu etii: haraua, dorurili miracłili şi mărădzili. Când chiari un zbor ş(ă)-acaţă zgurie xeană, s-chiară ţiva di aistă vişteare. Ma cându s-chiară tut grailu atumţea si-ngroapă şi viştearea tră totna. Ţi-aţea nă minduim noi s-adunăm aestu maniclıu di lilice a suflitlui Armănescu şi s-lu pitriţem la Armăni.

Anılı Ţi bânăm suntu multu grei. Aclo, iu n-aflâm arăspânditi s-avem ţiva cari s-nă aducă aminte di munţili a noştri, di horili a noştri Ţi stau arada ca nişte giurdani di fluri pri cheptul a lu Pindului, a Elimbului şi a Peristerlei; di anamea a farilei a noastră, di luptili, şi dorurili di acasă, di miracłili şi mărădzili di aestă pustă di xinitie.

Suntu cântiţi adunati di tuti locurili Armăneşti i scrise di scritorili a noştri di tute partele şi di tuti ilichili. Mulţă cântă jalea di acasă i di xinitatie, căte multi doruri ângreacă pi mărata di inimă armănească. Ama suntu şi cântiţe cari aprindu fleama/flaca tu cheptu şi inciucuteadză suflitul şi-l fac s-ţână n-sus, cu aname, flambura armănească.

Inima a noastră va s-acrească di harauă când s-lea di hăbari că aist manuclıu di cântiţi va s-yină până la tini, durute Armăne, ac(1)o iu tini ti aflı: tu/tru munti xinumsit tu/tru tută Lumea. Pri munţili a dorului di fraţi, minduirili a noştri va s-poată s-urdiă di la unu la alantu tu/tru tută Armănamea câtva dipărtoasi la s-hibă călıurili şi mărili ncheadiţi băgati dit duşmaıli.

Aestu dor hărăhop di Fara a noastră va nă ţână ligat unu di alantu si va na da puterea s-n-avdădzem. Ş-nu nă chir(d)em nădia. Va s-treacă şi aisti ghideri şi ca totna Armănamea va easă iara tu migdane. S-nă aduţem aminti di zborlu auşescu:

„[...] Nu ti aspară ore Armăne,
Că nu cheri ne ază, ne mâne!
AcşiŢi s-nă agiuţă marli Dumnidză
Şi muşata Stă-Măria.
S-baneadză Armănamea!”

Në çdo fjalë të gjuhës me të cilën na mëkuan nënat gjendet e fshehur veshja e gjyshërve dhe stërgjyshërve tanë. Në këtë gjuhë të krijuar nëpërmjet shpirtit të etnisë sonë, ata derdhën shekuj pas shekujsh: gëzimin, dhimbjet, mrekułlitë, dhe marazet. Kur humbet një fjalë dhe ze zgjyrë të huaj, humb diçka nga kjo veshje. Por kur humbet gjithë gjuha atëhere groposet dhe veshja për gjithmonë. Prandaj u menduam ne të mbledhim këtë tufë/dorë lulesh të shpirtit Armënesk dhe ta dërgojmë te Arumunët.

Vitet që jetojmë janë shumë të rëndë. Atje, ku u gjendëm të shpërndarë të kemi diçka që të na sjellë ndër mend malet tonat, fshatrat tona që rrinë në rradhë si gjerdan floriri në gjoksin e Pindit, Olimpiti dhe Peristerit; famës/namit të farës sonë, luftrave, dhe mallit të shtëpisë; meraqet dhe marazet e këtij të poshtri mërgim. Janë këngë të mbledhura nga të gjitha vendet arumune ose të shkruara nga shkrimëtarët tanë të të gjitha viseve dhe të gjitha moshave.

Shumë këndojnë zinë e shtëpisë ose të mërgimit, sepse shumë mall rëndon në të mjerën zemër armëne/arumune. Ama janë dhe këngë të cilat ndezin flakën në gjoks dhe ngacmojnë shpirtin dhe ta bëjnë të mbajë lart me krenari, flamurin armënesk/arumun. Zemra jonë do të rritet nga gëzimi kur të marrë vesh se kjo tufë/dorë këngësh do të vijë deri tek ty, i dashur armën, atje ku ti gjendesh: në male, mërguar në të gjithë Botën. Nëpër malet e mallit vëllazëror, mendimet tona do të mundin të lëvizin nga njeri te tjetri në të tërë Armënamen sado të largëta le të jenë rrugët dhe pengesat e mëdha të vëna nga dushmanët.

Ky mall i gëzuar i Farës sonë/fisit do të na mbajë të lidhur njeri me tjetrin dhe do të na japë fuqinë të shtohemi. Të mos humbasim shpresën. Do të kalojnë dhe këto halle dhe si gjithmonë armë namea do të dalë prapë në mejdan. Të sjellim ndërmend fjalët e moçme:

„[...] Mos u tremb ore trim,
Se nuk humbet as sot, as nesër,
Kështu të na ndihmojë Zoti i Madh,
Dhe e bukura Shën-Mari,
Të rrojë Armënamea!”

Lexia 52 (țințidzâțidoauă)

*Ună vizită tu/tru ună ferma**Një vizitë në një fermë**A visit to a farm***Aromâne(a)ști****Shqip****English****Fermeru:**

– Ațea(u) e(a)ști ună fermă nícă; ma tora mini esc singur.

– Ajo është një fermë e vogël; por tani unë jam vetëm.

– It's a small farm; but now I'm all alone.

Clientu:

– Ți cultivaț voi?

– Çfarë kultivoni ju?

– What do you grow (cultivate)?

Fermeru:

– Eu/mini am ună grădină nícă di zărzăvâți, născânti pomuri frutoasi șă restu (arămăsătura) esti tut yitã di auã. Ma voi ți aștiptaț? Mini/eu nu pot s-fac mã mult di sinea a mea.

– Unë kam një kopësht të vogël zărzavatesh, disa pemë frutore, dhe mbetja është e gjitha vreshtë rrushi. Po ju çfarë prisni? Unë nuk mund të bëj më shumë nga ana ime.

– I have a small vegetable garden, some fruit trees and the rest is all grapes. What you expect? Can't do much by myself.

Clientu:

– Nu aveț voi văr cilimean?

– Nuk keni ju ndonjë fëmijë?

– Don't you have any children?

Fermeru:

– Da. Patru ficioni; ma el'i tuț mișcarã tu/tru cetateã/căsãbã.

– Po. 4 katër; por ata të gjithë lëvizën në qytet.

– Yes. 4/four boys, but they all moved to the city.

Clientu:

– S-veadã ti/trã văr lucru tu/tru vărã fabricã.

– Të shikojnë për ndonjë punë në ndonjë fabrikë.

– To look for work in the factories.

Fermeru:

– Ti? Da. Unu esti Milano, doi sânt Torino șã unu esti Padova. In caț cã maș ac(l)o ira! Maș 67 șã noi him tuț veclã.

– Përse? Po. Njeri është në Milano, dy janë në Torino dhe një në Padova. Në qoftë se vetëm atje ishin! Vetëm 67 dhe ne jemi të gjithë të vjetër.

– Why? Yes. One is in Milan, two are in Torino and one is in Padova. If only there were! Only sixty seven and we're all old.

Clientu:

– Eu/mini nu pistupsesc, mini v-u spuș scopu ti/trã vizita a mea.

– Unë nuk besoj, unë ju tregova qëllimin për vizitën time.

– I don't believe, I explained the reason for my visit.

Fermeru:

– No. S-nã spuși!

– Jo. Të më tregosh!

– No. Tell me!

Clientu:

– Eu/mini va s-ved ti/trã unã fermã veaclã ti/trã un buncunuscit chirurg dit Milano.

– Unë do të shikoj për një fermë për një të mirënjohur kirurg nga Milanoja.

– I'm looking for an old farmhouse for a well-known surgeon from Milan.

Fermeru:

– Ți va s-facã el cu ferma?

– Çfarë do të bëjë ai me fermën?

– What does he want to do with it?

Clientu:

– El arãse(a)ști s-u converteadzã ațea tu/tru unã vilã. Ferma a voastrã easti idealã ti/trã mini.

– Ai pëlqen ta konvertojë atë në një vilë. Ferma juaj më duket ideale për mua.

– He'd like to convert it into a villa. Your farmhouse seems ideal to me.

Fermeru:

– Ferma a mea?

– Ferma ime?

– My farm?

Clientu:

– În caț cã voi hiț interesat, mini/eu pot s(a)-v-u fac unã ofertã exelentã.

– Në qoftë se ju jeni të interesuar, unë mund të bëj një ofertë të shkëlqyer.

– If you are interested, I can make you an excellent offer.

Fermeru:

– Eu/mini nu va să nyiseam/nghiseam ti/tră ațea(u).
 Voi vreț s-mi abandonat, s-mi avuniț/
 aghuniț di tu/tru casa a mea(u).
 Tu/tru aistă lichiiă/etati?!
 Iu va s-nidzeam mini cu muleri-mea/
 mulierea a mea(u)? Ți va s-fățeam?

– Unë nuk do të ëndërroja për atë.
 Ju doni të më abandononi/
 të më zboni nga shtëpia ime.
 Në këtë moshë?!
 Ku do të shkoja unë me gruan time?
 Çfarë do të bënim?

– I wouldn't dream of it.
 You want me to abandon
 from my house?
 At my age?!
 Where would my wife and I go?
 What would we do?

Clientu:

– Mindaia ti/tră nășă. Mini/eu va s-mi
 tor(n) după trei stămâni/săptămâni.

– Mendo për të. Unë do të kthehem
 pas tre javësh.

– Think about it! I'll come back after
 three weeks.

Fermeru:

– No. No. Nu esti nevoia s-viniț nipoi.
 Eu/mini mi amintai/ mi născui tu/tru
 aistă casă, șă mini/eu am (n)tur minti
 s-mor tu/tru aistă casă.

– Jo. Jo. Nuk është nevoja të vini
 përsëri. Unë linda në këtë shtëpi
 dhe unë kam ndërmend të vdes
 po në këtë shtëpi.

– No. No. It's useless for you to come
 by again. I was born in this house
 and I intend to die in this house.

VOCABULARU

nică

fermă nică

ma tora mini/eu esc

Ți cultivaț voi?

grădina

născânti/nândau pomuri

FJALORI

e vogël

fermë e vogël

por tani unë jam

Çfarë kultivoni ju?

kopësht

disa pemë

VOCABULARY

small

small farm

but now I'm

What do you grow (cultivate)?

garden

some fruit trees

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
frutoasi	frutore	fruit trees
șă restu/arămăsătura	dhe mbetja	and the rest
esti tut yitã di auã	është tërë rrush	is all grapes
Eu/mini nu pot	unë nuk mund	I can't do
di sinea a mea	nga vetja ime	myself
nu aveț voi var cilimean	nuk keni ju ndonjë fëmijë	don't you have any children
ma el'i tuț	por ata të gjithë	but they all
ș-miscarã tu/tru căsãbã	lëvizën për në qytet	moved to the city
tiți/trãți	përse	why
doi sânt	dy janë	two are
v-u spus scopu	ju tregova qëllimin	I explained the reason
s-ñã spuñi	të më tregosh	tell me
eu va ved	unë do të shikoj	I'm looking
ti/trã unã fermã	për një fermë	for an old farmhouse
ti/trã un buncunuscut	për një të mirënjohur	a well-known
chirurg	kirurg	surgeon
ți va ta s-facã cu ferma	çfarë do të bëjë me fermën	What does he want to do with it
el/ațel arãse(a)ști	ai pëlqen	He'd like
s-u converteadzã	ta konvertojë	to convert
ñ-aspari idealã	me duket ideale	seems ideal

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
ti/tra mini	për mua	to me
în caț că voi hiț	në qoftë se ju jeni	if you are
pot s-v-u fac	mund t'ju bëj	can make you
ună exelentă ofertă	një ofertë të shkëlqyer	an excellent offer
s-mi avuniț/aghuniț	të më zboni	to abandon
mini/eu nu va s-nyiseam	unë nuk do të ëndërroja	I shouldn't dream
ti/tră ațea(u)	për atë	of it
mini/eu cu mul'e(a)ri-mea	unë me gruan time	my wife and I go
ți va s-fățeam	çfarë do të bënim	what would we do
minduia ti/tră ațea(u)	mendo për atë	think about it
mini/eu va s-mi tor(n)	unë do të kthehem	I'll come back
după trei săptămâni	pas tre javësh	after three weeks
mi născui tu/tru aistă casă	u linda në këtë shtëpi	I was born in this home
șă mini am (n)tur minti	dhe unë kam ndërmend	and I intend
s-mor tu/tru aistă casă	të vdes në këtë shtëpi	to die in this home

 Căftari: *Dialog namisa di un fermer șă un client ți/cari va s-acumpură ună fermă.*

Dr. Thede Kahl di Peyfuss:

***„Cari zburâști ti Moscopoli zburâști ș-ti Peyfuss,
cari zburâști ti domnul Peyfuss zburâști ș-ti Moscopoli”***

Mulț Moscopuleani s-feațiră cunuscuț tu/tru istorii ca comerțianț, chiragiadz, oamiini di politică șă di știință. Așă că nu esti ciudia că șă Max Demeter Peyfuss ari ună (a)rădzătină dit aist(u) cetateiă/căsăbă. Max ică Dimitri pi aromâne(a)ști si-amintă/fu faptu la an(l)u 1944, aproapea di Vienna, tu/tru ună hoară mușată Maria Enzersdorf, iu băneadză ș-ază. Pap(l)u a lui lucră ca pictor șă gravist la regili/văsăleulu ali României. Nâs ira cu origină di ună familiă Peyfuss avdzătă/cu numă, dit(u) artișt Austriați. Peyfuss s-nsură cu Tirca. Pap(l)u a lei, Teodor Demeter Tirca, avea născută tu/tru Moscopolea la an(l)u 1764.

Max Demeter Peyfuss studiia ti/tră istoiia, filologhia șă Balcanologhia la Universitatea di Vienna. E(a)sti mult apasionat ti/tră istoria Aromână. Nu ari alăsat loc ni călcat iu ar bănată frațilii a lui di un sândzi. Expeditili di căftăriili științifiți sânt un element prințipal tu/tru tută metodologhia a lui. Contactili cu oamiinili adunarea al tihise(a)rilor șă documentarea a lor, adunarea al lexicului șă frazeologhiei, toponimiei, adetiilor, tradițiilor, folclorului ș.a. sânt materialii reali pi cari/cai si scoală studiili cu mari importanță ti/tră chiestiunia Aromânească, nu maș di prof. Peyfuss, ma ș-ti mulț personalități alti di aromâni.

Tiațea(u) nâs ar alăgată șă alagă tu/tru tut Balcanu, pit locuri iu ar bănată, lucrată, luptată șă creată istoria a lor veacliă, ma glorioasă.

Ca un istorian competent al Balcanului, nâs nviță multi limbi di aist loc. Teza a lui di doctorat „Chiestiunia Aromână”, scriiat la an(l)u 1971, lo premiulu a Suțatilei di căftirili Științifiți di Europa di Sud-Est (Sudoesteuropa-Gesellschaft) șă ți fu tipusită ma-amănat, la an(l)u 1974, cu născânti avdădzeri.

Shumë Voskopojarë u bënë të njohur në histori si tregtarë, qiraxhinj, njerës të politikës dhe të shkencës. Kështu që nuk është çudi që edhe Max Demeter Peyfuss ka një rrënjë nga ky qytet. Max ose Dimitër në arumanisht lindi në vitin 1944, afër Vienës, në një fshat të bukur Maria Enzersdorf, ku banon dhe sot. Gjyshi i tij punoi si piktor dhe gravist tek Mbreti i Rumanisë. Ai ishte me origjinë nga një familje Peyfuss e dëgjuar/me emër artistësh Austriakë. Peyfuss u martua me Tirkën. Gjyshi i saj, Teodor Demeter Tirka, kishte lindur në Voskopoje në vitin 1764.

Max Demeter Peyfuss studioi për histori, filologji dhe Ballkanologji në Universitetin e Vienës. Është shumë i pasionuar për historinë Arumune. Nuk ka lënë vend pa shkelur ku kanë jetuar vëllezërit e tij të një gjaku. Ekspeditat kërkimore-shkencore janë një element kryesor në tërë metodologjinë e tij. Kontaktet me njerëzit mbledhja dhe dokumentimi i tyre, mbledhja e leksikut dhe frazeologjisë, toponimeve, zakoneve, traditave, folkorike, janë materialet reale mbi të cilat ngrihen studimet me shumë rëndësi për çështjen Arumune, jo vetëm të prof. Peyfuss, por edhe të shumë personaliteteve të tjera arumune.

Prandaj ai ka bredhur dhe bredh në tërë Ballkanin, nëpër vendet ku kanë jetuar, punuar, luftuar dhe krijuar historinë e tyre të vjetër, por të lavdishme.

Si një historian competent i Ballkanit ai mësoi shumë gjuhë nga ky vend. Teza e tij e doktoratit „Çështja Arumune”, shkruar në vitin 1971, mori çmimin e Shoqatës së Kërkimeve-Shkencore të Europës jug-lindore (Sudoesteuropa-Gesellschaft) dhe e cila qe botuar më vonë, në vitin 1974, me disa shtesa.

Prof. Peyfuss li fe(a)ti cunuscuț Aromânilî ti/tră Lumea Științifică Europeană. Nâs ar dzâsâ: „Pi calea pi câță Aromâni” acață vrearea mari ș-ti poporul Român. Ș-aistă sve(a)di limpit tu/tru multi trâtur(n)âri ti liar faptă dit(u) Literatura Modernă Română. Dit anu 1971 s-fe(a)ti redactor la Periodiculu Științific „Osterreichische Osthefte” (1971-1980), la „Studia-Austria-Polonia” (1978-1989) șă la „Studien zur Geschichte Sudesteuropas” (dit-u an(l)u 1997 până ază).

Nu maș Aromânilî ira thema a prof. Peyfuss. Tutașă el ar faptă studii ti/tră Ghermanîli, Grețilî, Ucraineanîli dit(u) România, ti/tră mișcarea națională șă conștința națională al Arbineșilor. Ma așă nu alasă di nă parti literatura s-maxus poezia românească șă sârbească. Cu tut că ar adusă multi nali tu/tru Lumea Științifică, nâs nu u nclîdi poarta di căftarea șă scuterea tu/tru luînă ali-istoriei, culturei, tradiților, folclorului al Aromânilor dit Balcan.

Ca personalitati șă erudit istorian care esti nâs nă spuni căliurili nali ca s-aflâm s-alti themi și/cari ar ligătură cu identitatea al Aromânilor dit Balcan.

Șă-așă putem s-dădem respunsi/apandisi ti/tră multi ntrebări și poati s-facă tinirilî, generația nauă aromână di dzâlili di ază.

Prof. Peyfuss i bëri të njohur Arumunët për Botën Shkencore Europeane. Ai ka thënë: „Në rrugën e Arumunëve” fillon dashuria dhe për popullin Rumun. Dhe kjo duket qartë në shumë përkthime që i ka bërë prej Literaturës Moderne Rumune. Nga viti 1971 u bë redactor i Periodikut Shkencor „Osterreichische” (1971-1980), në „Studimin-Austria-Polonia” (1971-1989) dhe në „Studien zur Geschichte Sudesteuropas” (nga viti 1997 deri sot).

Jo vetëm Arumunët ishte tema e prof. Peyfuss. Gjthashtu ai ka bërë studime për Gjermanët, Grekët, Ukrainasit e Rumanisë, për lëvizjen nacionale dhe ndërgjegjen kombëtare të Shqiptarëve. Po ashtu nuk la mënjanë dhe literaturën dhe pikërisht poezinë rumune dhe sërbe. Megjithëse ai ka sjellë shumë të reja në Botën Shkencore, ai nuk e mbyll portën e kërkimit dhe të nxjerrjes në dritë të historisë, kulturës, traditave, folklorit të Arumunëve të Ballkanit.

Si personalitet dhe erudit historian që është, ai na tregon rrugë të reja që të gjejmë dhe tema të tjera që kanë lidhje me identitetin e Arumunëve të Ballkanit.

Dhe kështu mund të japim përgjigje për shumë pyetje që mund të bëjnë të rinjtë, gjenerata e re Arumune e sotme.

Lexia 53 (țințidzâțitrei)

Cetateili/căsăbâdzili Americani

Aromâne(a)ști

Cetateili/căsăbâdzili Americani sânt lafel ca cetateili/căsăbâdzili alanti dit(u)Lumi: tu/tru ițido loc, cetateili/căsăbâdzili reflecteadză valoari di cultura. Ațeali/eali trățân aspectili ma buni ali soțietatiței: posibilitățili ti/tră nvițari, dezvoltari șă distractii. Ma, ațeali trățân șă părți slabi/răuli ali soțietatiței ca: crimili violenti, conflictili rațiali șă oarfaña al oaminilor ți sânt tu/tru stari mizerabilă. Cetateili/căsăbâdzili di ază ar schimbată, așă cum schimbă șă soțietatea Americană.

După Lupta/Polimu a Doauă-lea dit Lumi/Luminoasă, populația di ma mult cetatei/căsăbâdzi mări americani e(a)ști nîcurată: cututcă populația tu/tru multi cetatei/căsăbâdzi (mări americani) di Sudu șă Westu (curaua caldă/bâiru cald/bâiru di soari) si-acriscu. Los Angeles șă Houston sânt cetatei/căsăbâdzi iu populația si-acriscu. Aistă mișcari ali populațilēi

Qytetet amerikanē

Shqip

Qytetet amerikanē janë njëlloj si qytetet e tjera të Botës: në çdo vend, qytetet reflektojnë vlera të kulturës. Atë përbajnë aspektet më të mira të shoqërisë. Mundësi për të mësuar, zhvilluar dhe argëtuar. Por, ato përbajnë dhe pjesë/anë të këqija të shoqërisë si: krimet violente, konflikte raciale dhe varfëri të njerëzve që janë në gjendje mizerabël/të mjerueshme. Qytetet e sotme kanë ndryshuar, ashtu si ndryshon shoqëria amerikane.

Pas Luftës së Dytë Botërore, popullsia e shumë qyteteve të mëdha amerikane është zvogëluar: megjithëse popullsia në shumë qytete të jugut dhe të perëndimit (Sun Belt/Brezi i Diellit – Brezi i Ngrohtë) u rrit. Los Angeles dhe Houston janë qytete ku popullsia u rrit. Këto lëvizje të popullatës në dhe prej qytetit reflektojnë ndryshimin e vlerave të shoqërisë amerikane.

Në këtë kohë, në mbarim të vitit 1940 dhe fillimin e vitit 1950, banorët e qyteteve u bënë të pasur, më shumë të lulëzuar. Ata kishin më shumë fëmijë, kështu që, kishin

American cities

English

American cities are similar to other cities around the world: in every country, cities reflect the values of the culture. Cities contain the very best aspects of a society: opportunities for education, employment and entertainment. They also contain the very worst part of society: violent crime, racial conflict and poverty. American cities are changing, just as American society is changing.

After World War II the population of most large American cities decreased however, the population in many Sun Belt cities (those of the South and West) increased. Los Angeles and Houston are cities where population increased. These population shifts (the movement of people to and from the city) reflect the changing values of American society.

During this time, in the late 1940s and early 1950s, city residents became wealthier, more prosperous. They have more children so they needed

tu/tru şă dit cetateili/căsăbâdzili reflecteadză schimbarea al valoarilor di Soțietatia Americană.

Tu/tru aist chiro/timp, tu/tru bitisita al anului 1940 şă ahurhita al anului 1950, bănătoril'i a cetateilor/căsăbâdzilor s-fe(a)țiră avuț/bogați, ma mult lilicioși. Ațeli ełi avea ma mult cilimeañi. Așă că avea nevoia/ananghiă di cama multă superfață. Ełi alăsară apartamentili a lor tu/tru cetateili/căsăbâdzili ta s-acumpără casili a lor. Tiața(u) acumpărara casu tu/tru periferia/avrigărătura al cetateilor, superfață fără multi uficiuri ică fâbriți aproapea di țentru. Tu anu 1950, nyisu/nghisu American ira s-avea ună casă tu/tru periferiă/avrigărea. Tora lugriili ar schimbată, cilimeañil'i al oamiñilor ți/care alăsară cetateili/căsăbâdzili tu 1950 sânt tora aduțu/acriscuț. Ațeli/ełi nu arăsesc parințil'i a lor, va ca s-băneadză pit cetateili/căsăbâdzili.

Născânți contină ta s-mișcă tu/tru cetateili/căsăbâdzili tu/tru Sun Belt (Băiru al Soarilui). Cetateili/căsăbâdzili sânt lărdziti şă populația esti acriscută ca tu/tru Texas, Florida şă California. Alți sânt mișcând (pit mișcari) tu/tru ma ve(a)cłili, ma stabilizatili cetatei/căsăbâdzil'i di Northeast şă (Mid West-Nord-Răsărit şă Mid-Ascăpitat), ahtări ca: Boston, Baltimore şă Cicago.

Guvernu/chivernisea, industria şă

nevojë për më shumë sipërfaqe. Ata lanë apartamentet e tyre në qytetet dhe blenë shtëpitë e tyre. Prandaj blenë shtëpi në periferi/rrethinat e qyteteve, sipërfaqe pa shumë zyra ose fabrika afër qendrës. Në vitin 1950 ëndrra amerikane ishte të kishin një shtëpi në periferi. Tani gjërat kanë ndryshuar, fëmijët e njerësve që lanë qytetet më 1950 janë tani adultë/adoleshentë, të rritur. Ata nuk pëlqejnë prindërit e tyre, duan të jetojnë nëpër qytete.

Disa vazhdojnë që të lëvizin në qytetet në Sun Belt (Brezi i Diellit-Ngrohtë), qytetet janë zmadhuar dhe popullata është rritur si në Texas, Florida dhe Kaliforni. Të tjerë janë duke lëvizur në më të vjetrat, në më të stabilizuarat qytete të Veri-Lindjes dhe dhe të Perëndimit të Mesëm të tilla si: Boston, Baltimore dhe Çicago. Qeveria, industria dhe individët po restaurojnë të vjetrat, rigjallërojnë fqinjët e varfër dhe ribëjnë sipërfaqet e harruara të këtyre qyteteve. Shumë profesionistë të rinj, doktorë, avokatë, aplikantë janë duke lëvizur përsëri nëpër qytete. Shumë janë beqarë, të tjerë janë martuar, më shumë pa fëmijë. Ata preferojnë qytetin në periferi sepse punët e tyre janë atje. Një klasë e re është duke lëvizur nëpër qytete, një mirëqenie, një klasë më shumë e lëvizshme. Kjo popullsi që lëviz sjell probleme të sigurisë së jetës. Njerëzit e varfër duhet të lenë apartamentet e tyre nëpër qytete sepse pronarët duan të shesin ndërtesat ose të bëjnë rinovimet

more space. They moved out of their apartments in the city to buy their own homes. They bought houses in the suburb areas without many offices or factories near cities. During the 1950s the American „dream” was to have a house in the suburbs. Now things are changing. The children of the people who left the cities in the 1950s are now adults. They unlike their parents, want to live in the cities.

Some continue to move to cities in the Sun Belt, cities are expanding and the population is increasing in such states as Texas, Florida and California. Others are moving to older more established cities of the Northeast and Mid-West, such as Boston, Baltimore and Chicago. The government, industry and individuals are restoring old buildings, revitalising poor neighbourhood, and rebuilding forgotten areas of these cities. Many young professionals, doctors, lawyers, and executives are moving back into the city. Many are single: others are married, but often without children. They prefer the city to the suburbs because their jobs are there; or they just enjoy the excitement and opportunities that the city offers. A new class is moving into the cities, a wealthier, more mobile class. This population shift is bringing problems as well as benefits. Countless poor

individilii ma restaureadză veaclili, renyiesc(u)/renghiescviñinili oarfini şă adară superfațili agărșă-ti al aiștor(u) cetatei/căsăbădzuri. Mulț profesionișt tinir, docturi, avocați, aplicanți sânt mișcând (pit mișcari) nipoi pit(r)u aisti cetatei/căsăbădzuri. Mulț sânt bechari; alți sânt mărtat/nsuraț, ma mult fără fumealiă (cilimeańi). Ațeli prefereadză (preferă) cetatea/căsăbălu tu/tru periferiă/avrigărea cățe lucrili a lor sânt ac(l)o.

Ună nauă clasă e(a)sti mișcând (pit mișcari) pit cetateili/căsăbădzili, ună bunăstari, ma mult mobilă (mișcată) clasă. Aistă populați cari/ți s-mișcă aduți problemi di sigurarea ali banălei. Oamińili oarfini lipse(a)ști/prindi s-alasă apartamentili alor pit cetateili/căsăbădzili cățe proprietarili (avuțilii) va s-vindă (the buildings) clădirili ică s-facă rinovarea al apartamentilor ca oamińili s-li acumpură tu/tru locu di chirii. Tu/tru 1950, mulț oamińi oarfini nu avea nimal păradz ca si s-mișcă tu/tru periferiă; tora mulț di aișt lafel oamińi nu ar nimal păradz/bańi ta s-ta pit cetateili/căsăbădzili vecli americani ți ira pi bitiseari (ira bitisând).

Născăńt bănător di cetateiă/căsăbă tora ved ună juluciari, vinitor nou. Alț ved maș problemi şă conflicturi. Una țiva esti sigură: multi cetateiti s-minduea că ira bitisând/pi bitiseari sânt renyiati/renghiati nipoi.

e apartamenteve qe njerëzit t'i blejnë në vend të qirasë. Më 1950 shumë njerës të varfër nuk kishin paratë e duhura qe të lëviznin në periferi: tani shumë prej këtyre njerëzve me gjendje të njëjtë nuk kishin mjaft para qe të rrinin nëpër qytetet e vjetra amerikane qe ishin duke mbaruar. Disa banorë të qytetit tani shikojnë një shkëlqim, të ardhme të re. Të tjerë shikojnë vetëm probleme, konflikte. Një gjë është e sigurt: shumë qytete qe mendoheshin se ishin duke mbaruar janë ringjallur përsëri.

people must leave their apartments in the city because the owners want to sell the buildings or make condominiums, apartments which people buy instead of rent. In the 1950s, many poor people did not have enough money to stay in the cities; only a few years ago, people thought that the older American cities were dying. Some cities residents now see a bright new future. Other thing for sure, many dying cities are alive again.

	City population. Seven US cities.	Populația di cetatea/căsăbă. Şapți USA cetatei/căsăbădzi.		Popullsia e qytetit. Shtatë qytete Amerikane.
	1970	1980	1984	Percent % change
Baltimore	905.000	787.000	764.000	8.4%–8%
Boston	641.000	563.000	571.000	–2.9%
Chicago	3.369.000	3.005.000	2.992.000	1.4%
Houston	1.234.000	1.595.000	1.706.000	6.9%
Los Angeles	2.812.000	2.967.000	3.097.000	4.3%
Miami	335.000	347.000	373.000	7.4%
Seattle	531.000	494.000	488.000	–1.1%

Questions:

– Which city had the largest population in 1970?

– Which city had the smallest population in 1970?

– In which cities did the population increase in 1980 and 1984?

– In which cities did the population decrease in 1980–1984?

Intrebări:

– Cai cetateiă/căsăbă avea populația ma mari la anul 1970?

– Cai cetateiă/căsăbă avea populația ma puțână tu anu 1970?

– Tu/tru cai cetatei/căsăbădzuri acriscu populația tu 1980?

Tu/tru cai cetatei/căsăbădzuri s-ñicură populația tu/tru anu 1980–1984?

Pyetje:

– Cili qytet kishte popullsinë më të madhe në 1970?

– Cili qytet kishte popullsinë më të pakët në vitin 1970?

– Në cilat qytete u rrit popullsia në vitin 1980?

– Në cilat qytete u zvogëlua popullata në vitin 1980–1984?

VOCABULARU

cetateiă/căsăbă

sânt/sînt la fel

cu alti dit Lumi

tu/tru iuțido loc

valoarili di cultură

ațeali trățân

tră nvițari

șă părțili slabi

oarfañă

ari schimbată

s-fe(a)țiră avuț

eļi avea ma mult

eļi/ațeļi alăsară

tu/tru aist chiro

FJALORI

qytet

janë të njëjtë

me të tjera të Botës

në çdo/cilindo vend

vlerat e kulturës

ato përmbajnë

për të mësuar

dhe anët/pjesët e këqija

varfëri

ka ndryshuar

u bënë të pasur

ata kishin më shumë

ata lanë

në këtë kohë

VOCABULARY

city

are similar

to other cities around the World

in every country

the values of the culture

they contain

for education

worst parts

poverty

are changing

became wealthier

they have more

they moved out

during this time

VOCABUALRU	FJALORI	VOCABULARY
tu/tru bitisita	në mbarim	in the late
bănătoril'i a căsăbălui	banorët e qytetit	city residents
ta s-acumpură	që të blejnë	to buy
casì tu/tru periferiă	shtëpi në periferi	houses in suburbs
tora lugriili	tani gjërat	now things
va ca s-bănează	duan të banojnë	want to live
pit(u) cetateili/căsăbădzili	nëpër qytetet	in cities
născânti contină	disa vazhdojnë	some continue
ta si s-mișcă	që të lëvizin	to move
sânt lărdziti	janë zgjeruar	are expanding
renyiesc/renghiesc	ringjallen	revitalising
vițiinil'i oarfîni	fqiinjët e varfër	poor neighbourhood
ună noauă clasă	një klasë e re	a new class
e(a)sti mișcând	është duke levizur	is moving
pit(r)u cetateili/căsăbădzili	nëpër qytetet	into the cities
ună bunăstari	një mirëqënie	a wealthier
ved ună juluciari	shikojnë një shkëlqim	see a bright
vinitor nau	një të ardhme të re	new future
ți s-minduea	që mendoheshin	that to think
bitisinda	duke mbaruar	finishing
nipoi	përsëri	again

 Căftari: Trăscritiaș ti/tră cetateili/căsăbădzurili americani.

Lexia 54 (țințidzâțipatru)

Ună videari istorică

*Suțatili aromâni/macedono-români
dit America*

La 13 hismaciun (septembrie) anu 1903... șapți aromâni fărșăroți băgară ti/tră prima/prota oara thimeliu ali unei Suțată cu numa „Speranța”. Scopu aiștei ira – după scriiarili al anului 1909 – „Frânza armână dit(u) Săruna, cu numa «Deșteptarea», s-aducă ună ligatură namisa di tuți aromânilî și/care si-afla in America, s-poată s-agiută unu-alantu tu/tru dzâlili greali șă s-pitreacă mână di ajutor câtă frațiîli di Turcia”.

Prof. Stoica Lascu tu/tru scrisoarea a lui pitricută Suțatîlei „Fărșărotul” dit America cu ocazea ali aniversarei Centenarului a l’ei, între care scriiă:

„...La marea voastră sărbatoare, tora când s-acață ună sută di ani di când straușili a voștri băgară thimeliu la naima avdzâta și cu bana naima lungă – Suțata Armănească ditu America. Asoțiația Aromână din Dobrogea «Picurarlu de la Pind» are marea harauă s’vi pitreacă andoauă zboari di ghiniață; vluisiti ca s-nu agărșiți pi ațeli Armâni cari, vărăchiro, alargu di casili a lor – iniți și tru Americie tu bitisita a etai XIX –, achicăsiră și lipsești s’adară suțati macă s’vrea s’țână cheptu cându videau ahâtă zori mari tu xeani. Acimarea a lor, di la anu 1906, minduim că easte și ază mintimeană: «Voi, fărșăroți, voi buni români, voi toți cari vreți bunul a limbilei și a națiunilei, Societatea «Fărșărotul» vă acljamă s’vă adunați toți la un loc, și s’luptați ti ținerea a limbilei de dadă, ti luminarea a mintil’ei, ti agiutorlu a vostru unul cu alant, ti agiutarea acelor oarfîni buni Români, ti diștiptarea a sentimentului național și ti unirea tutălor fărșăroților și a românamil’iei intredzi sub poala și aumbra a l’ei. S’da Dumnidzâ ca și-di aua și nainte Suțata «Fărșărotul» s’hibă in puteari ca s’poată adară lucrili și lipsescu tră fara Armânilor, lucrî pi cari/cai oamiñili ditu caplu a l’ei li știu ma ghini di tuți alantî”.

Primilî aromâni si stabiliră in America tu/tru ahurhita a anului 1897. Ma puțan cunuscut esti factu că prima Suțată, documentată ari fută „Colonia macedono-română” cu membrii și u avea origina dit Avdela, dit Nașua, tu/tru ahurhita al anului 1903, sub numa „Răvdarea”: „...Scopu ira ca s-agiută rețiproc, ti/tră cultivarea a sentimentului național pit citirea/ghivăserea șă scriierea pi baza a motivilor patriotiți românești...”.

„Răvdarea” tu/tru ațel chiro fe(a)ți un apel căldăros publicului românesc, s-u curajea pit pitrițerea a cărtîlor tu adresa: „Mister Nicles Popescu, P.O. Box No. 160, Nashua, No. 71, America U.S.”.

La 13 septembrie 1903, aromânilî dit Nou Yorku/New York, majoritatea fărșăroți, thimel’eară ună altă suțată cu numă „Speranța”. La 10 decembrie 1906 l’u suțară numa în „Fărșărotul”. Inisiator ira Nicolae Cican (dit 1908, secretar general, stabiliț in 1905 la St. Luis). Partițipantî alți ca fondatori ira: Spiro Cicani, Dina Cicani, Nasta Cicani, Christu Carabina, Demetriu Carabina, Ilia Culețu, Stefan Zega, Mihaili Cona. Tu/tru anu 1905, Suțata avea 25 di membrii numiru total al fărșăroților tu/tru ațel în America ira 180. Dit(u)ună scrisoari al anului 1904, lom di hăbari că hil’ii al Pindului ca: Take G. Varduli, Ion Patajo, Nicola Șamutti, Pericli Zotu, Mihail Tegu Iani, Pericli Civica, Nicolae Papahagi, Cristia Patajo, Economu Demetru, Sterie Damasotti – hil’i al străușului Pind, răspândiți, surghiunisiți, dipartoși di oili șă caprili a lor, simțea greutatea ali banei în antipode al continentului nostru.

Români diștepți, gioñi, cu inimă mari șă generoși nu putea să șidea indiferent ti/tră cauza națională în Macedonia. Cu activitatea patriotică a lor reflectară valoarili ali mișcarei in sensul ali Redișteptarilei sentimentului național Aromân-macedono-român/vlah. „...Aromânilî sânt economi, lucrători și intreprinzători talentați, trei calitațili capitali ti/tră triumful în lupta ti/tră existență...”.

La 1906, după arderea a horilor Patcina și Gramaticova, dit andarțil'i un numir di 25 di tiniri aromâni fudziră în America ca: Constandin Nacu Celea, Tanase Gh. Celea, Tanase D. Celea, frațil'i Nicolae și Dumitru I. Leolia, frațil'i Mihali și Hristu Cisa, Mihali Stefan Cușa, Hristu Zdru, Taso T. Mihali, Mihail C. Mihali, Nicolae Iorgachi, Mihali I. Tușa, Nasu T. Samaleru, Dumitru Custica, Vassile T. Caraniciu, Ghuti I. Pundichi, H.M. Teja, Sterie N. Parifa, Nikolae Dica.

La 26 iunie 1906, să crează în Nou Yorc Suțata „Lupoaița”, cumândăsită di C.I. Cosmescu (President di Onoare); Christea Constandinescu (President Activ); V. Atanasescu și D. Ciufecu (Vicepresident); N. Papahagi (secretar); T. Ionescu (subsecretar); T. Nibi (casier); I. Hagibira, G. Zdrula, N. Lupu (censori). Tu aist an, numuru „al românilor-macedoniești”, după spunerili al Tanase Nastu, Dionisie Popescu și Crista Dumitrescu, ira vără 600.

În anul 1907, Suțata „Fărșărotul” avea 140 di membri (un capital di 5.000 lei); Suțata „Lupoaița” avea 135 membri (un capital di 3.000 di lei).

În anul 1908, „românil'ia fărșăroți” ira locuit în Woonsocket. Colectiază 210 cu ajutoru megleno-românilor, „care lancezesc di trei aști tu/tru nchisorili Turciei dit Africa”; este zboru di Dem. Sp. Teja, Spiro Muși, Costache Belba, frațil'i Chendra, Spiro Miltiade Talona, Miha C. Ianelu, Spiro Apostol, Sterie Vurduni, Sotir Știca, frațil'i Dragati, Ahilea Bellu, Cocea Ianachi, Vangheli Baboiana, Zisa Gace, Dina Naco, Zico Rigia, Leon M. Teja, George Bebi, Costa Mazdeachi, Christea St. Școdrano, Nicola Samara, Miha Carastambu, Teguturica, Nucia Caraiani, George Caranica, Costa Zico, George Șanaza, Leon Babu, George Belu, Sotir Dima, Thoma Avram (bulgar), Nicola Duli, Tolia Muzaca, frațil'i Celea, Mihai Naum, Nasta Becia, Mita Sola, Pandu Boba, Christa Giambazi, Eftimie Vasile, Lazar Popa, frațil'i Ananezi, Nicola Bileca...

Aromânil'i stabilizați în America di Nord ar partițipată până la Prima Luptă Mondială. În multi listi si scriia numili cu firmili a lor iu si documenta agiutoarili ti/tră frațil'i a lor di Partea Europeană al Imperiului Otoman.

Tu/tru anu 1909, ziarul frantez „La Tribune” (apărea în Statul Rhode Island) relatează ti/tră activitatea și fățea Costica Carameta (Presidentu ali Suțatei „Fărșărotul”), Costa Belba (vicepresident), Dimitri Teja (secretar) și Dimitri Bello (secretaru ali Suțatei di Central Falls), la copatrioțil'i lor di Bridgeport: adunarea la ora 1 p.m. și continua până la ora 6 di noapți.

La anu 1910, la 3 septembrie, s-declără Prima Școală Românească dit America, având un local uficios cu ună sală și două udai, în cetateia di Nou Yorc (New York), 68 West 43 rd Street: siñificativ e(a)sti factucă inițiativa apărține românilor macedoniești, care esprima nevoia ti/tră ghivăsearea și scriiarea pi limba literară Română. Apelul ira semnat di Vasile Lupu, Spiru Ruca, Demetri Carapatachi, Vasile Carameta, Nașu Carameta, Teodor Ciufec, Ahilea Cipu, Ion Atanase, Ahile Gamaleta, Laca V. Cotabiți, Ahilea Lica, Hristu Dumitrescu, frațil'i Șolla.

Avem pistupsimea că, ază, la Iubileu Prestighios al Centenarului, Suțata „Fărșărotul” va s-contină valorasili tradiții național-culturali, s-veagliă și s-cultivează caracteristițili etno-lingvistiți a urmașilor balcaniști di cadrul romănitatili orientală așa cum ar axionată și ar simțită strămoșil'i alor lungă di un secol.

S-baneadză Suțata „Fărșărotul”!
S-baneadză armănamea ditu Lumea ntreagă!

Më 13 shtator 1903... shtatë arumunë fërshërote vunë për herë të parë themelin e një Shoqate me emrin „Shpresa”. Synimi i kësaj ishte sipas të shkrojturave të v.1909: „Fleta Arumune e Selenikut, me emrin «Zgjimi» të sjellë një lidhje ndërmjet të gjithë arumunëve që gjendeshin në Amerike, të mundin të ndihmojnë njeri-tjetrin në ditët e vështira dhe të dërgojnë dorë ndihme tek vëllezërit e Turqisë”.

Prof. Stoica Lascu në letrën e Tij dërguar Shoqatës „Fërshërotul” të Amerikës me rastin e Përvjetorit të Qindvjetorit të Saj, midis të tjerash shkruan:

„Në Përvjetorin tuaj të madh, tani kur mbushen 100 vjet që kur stërgjyshërit tuaj vunë themelin e më të dëgjuarës dhe me jetën më të gjatë – Shoqatës Armëneaskë të Amerikës. Shoqata Arumune e Dobrugeas «Çobani i Pindit» ka gëzimin e madh të dërgojë disa fjalë mirësie; që të mos harroni ata Armënë të cilët, larg shtëpive të tyre dhe në Amerikë në mbarimin e shek. të XIX –, kuptuan se duhet të bëjnë shoqata nëse donin të mbanin gjoksin kur shikonin aq shumë zor në mërgim. Ftesa e tyre, e vitit 1906, mendojmë se është edhe sot e mençur: «Ju, fërshërotët ju rumunë të mirë, ju të gjithë që doni të mirën e gjuhës dhe të nacionalitetit Shoqata «Fërshërotul» ju fton të mblidheni të gjithë në një vend, dhe të luftoni për ruajtjen e gjuhës së nënës, për ndriçimin e mendjes, për ndihmën tuaj ndaj njeri-tjetrit, për ndihmën e atyre të varfërve të mirë rumunë, për zgjimin e sentimentit nacional dhe për bashkimin e të gjithë fërshërotëve dhe rëmënames të tërë nën piqinë dhe hijen e saj. Dhëntë Zoti që tani e tutje Shoqata «Fërshërotul» të jetë në gjendje që të mundë të bëjë punëra që duhen për farën e Arumunëve, punëra të cilat njerëzit e kryesisë së saj i dinë më mirë se gjithë të tjerët”.

Arumunët e parë u stabilizuan në Amerikë në fillim të vitit 1897. Me pak i njohur është fakti se e para Shoqatë ka qenë „Kolonja maqedono-rumune” me anëtarë që e kishin origjinën nga Avdela, Nashua, në fillim të vitit 1903, me emrin „Durimi”: „...Synimi ishte që të ndihmonin reciprokisht për të kultivuar sentimentin nacional nëpërmjet leximit dhe shkrimit mbi bazën e motiveve patriotike rumune...”.

„Rävdarea” në atë kohë bëri një apel të ngrohtë publikut romënesk, ta inkurajonte nëpërmjet dërgimit të librave në adresën: „Mister Nicles Popescu, P.O. Box. No. 160, Nashua, No. 71. America U.S.”. Me 13 shtator 1913, arumunët e New Yorkut, shumica fërshërotë themeluan një tjetër shoqatë me emrin „Speranca”/, „Shpresa”. Më 10 dhjetor 1906, ia kthyen emrin në „Fërshërotul”. Iniciator ishte Nikolae Çekan (nga 1908, Sekretar i përgjithshëm, stabilizuar në St. Luis). Pjesëmarrës të tjerë si themelues ishin: Spiro Çekani, Dina Çekani, Nasta Çekani, Hristu Karabin, Karabina Ilia Koleci, Stefan Zega, Mihail Kona. Në vitin 1905, Shoqata kishte 25 anëtarë numëri total i fërshërotëve në atë vit në Amerikë ishte 180. Nga një letër e vitit 1904 marrim vesh se bijtë e Pindit si: Take G. Varduli, Ion Patazho, Nikola Shamutti, Perikli Zoto, Mihail Tegu Jani, Perikli Civika, Nikolae Papahagi, Hristea Patazho, Ekonomi Demetru, Sterie Damashotti – bij të Stërgjyshit Pind, të shpërndarë/syrgjynosur, të larguar prej deleve dhe dhive të tyre, ndjenin barrën e jetës në antipodin e kontinentit tone.

Rumunë të zgjuar, trima, me zemër të madhe dhe fisnike, nuk mund të rrinin indiferent për çështjen nacionale në Maqedoni. Me aktivitetin e tyre patriotik reflektuan vlerat e lëvizjes në sensin e rrizgjimit të sentimentit nacional Arumun-maqedono-rumun/vlah. „...Arumunët janë ekonomistë, punëtorë, dhe sipërmarrës të talentuar, tre cilësitë kryesore për triumfin në luftën për ekzistencën”.

Më 1906, mbas djegies së fshatrave Paticina dhe Gramatikova nga andartet një numër prej 25 të rinjsh arumunë ikën në Amerikë si: Konstandin Naku Çelea, Tenase Gh. Çelea, Tenase D. Çelea, vëllezërit Nikola dhe Dumitru I. Leolia, vëllezërit Mihal dhe Hristu Çisha, Mihali Stefan Kusha, Hristu Zdru, Taso T. Mihali, Mihail C. Mihali, Nikolae Jorgaqi, Mihali, I. Tusha, Nasu T. Samalero, Dumitru Custika, Vassile T. Caranicu, Ghuti I. Pundichi, M. Tezha, Sterie N. Parifa, Nikolae Dika.

Më 26 qershor 1906, krijohet në New York Shoqata „Lupoia” nga C.I. Cosmesku (President Nderi); Christea Constandinesku (President Aktiv); V. Atanasescu dhe D. Ciufeku (Zëvendëspresident); N. Papahaxhi (sekretar); T. Ionesku (nënskretar); T. Nibi (kasier); I. Hagibira, G. Zdrula, N. Lupu (kontrollor). Në këtë vit numëri i „rumunëve-maqedonianë”, sipas të thënave të Tanase Nastu, Dionisie Popesku dhe Krista Dumitresku, ishte nja 600.

Në vitin 1907, Shoqata „Fërshërotul” kishte 140 anëtarë (një capital prej 5.000 lekësh); Shoqata „Lupoia”/„Ulkonja” kishte 135 anëtarë (një capital prej 3.000 lekësh).

Në vitin 1908, „rëmënët fërshërotë” ishin vendosur në Woonsocket. Përbënin 210 me ndihmën e meglëno-rumunëve „që lëngonin prej tre vjetësh në burgjet Turke të Afrikës”; është fjala për Dem. Sp. Tezha, Spiro Mushi, Costaqe Belba, vëllezërit Chendra, Spiro, Miltiade Talona, Miha C. Ianelu, Spiro Apostol, Sterie Vurduni, Sotir Shtika, vëllezërit Dragati, Ahilea Bellu, Cocea Janaqi, Vangjeli Baboiana, Zisa Gace, Dina Nako, Ziko Rixhia, Leon M. Tezha, George Bebi, Kosta Mazdaq, Hristea St. Shkodrani, Nikola Samara, Miha Carastambu, Teguturika, Nuçia Karaiani, George Karanika, Kosta Ziko, George Shanaza, Leon Babu, George Belu, Sotir Dima, Thoma Avram (bullgari), Nikolla Duli, Tolia Muzaka, vëllezërit Çelea, Mihun Naum, Nasta Becia, Mita Sholla, Pandi Biba, Hrista Xhambazi, Eftimie Vasile, Lazar Popa, vëllezërit Ananezi, Nikolla Bileca...

Arumunët e stabilizuar në Amerikën e Veriut kanë marrë pjesë deri në Luftën I Botërore. Në shumë lista shkruheshin emrat me firmat e tyre ku dokumentoheshin ndihmat për vëllezërit e tyre në Pjesën Europeane të Perandorisë Turke.

Në vitin 1909, gazeta franceze „La Tribune” (dalë në Shtetin Rhode Island) relatonte për visitën që bëri Costika Karameta (President i Shoqatës „Fërshërotul”), Kosta Belba (zëvendëspresident), Dimitri Teja (sekretar) dhe Dimitri Bello (sekretar i Shoqatës të Central Falls), tek bashkatdhetarët e Brixhportit: mbledhja në ora 1 p.m. dhe vazhdoi deri me 6 të natës.

Në vitin 1910, më 3 shtator u deklarua Shkolla e Parë Romëneaskë e Amerikës, duke patur një local zyre me një sallë dhe dy dhoma, në qytetin e New York-ut, 68 West, 43 rd Street: kuptimplotë është fakti se iniciativa u përket rumunëve maqedonianë, të cilët shprehnin nevojën për të lexuar dhe shkruar në gjuhën letrare Rumune. Apeli ishte nënshkruar nga Vasile Lupu, Spiru Ruka, Demetri Karapatachi, Vasile Karameta, Nashu Karameta, Teodor Çufecu, Ahilea Çipu, Ion Atanase, Ahile Gamaleka, Laka Kotabiçi, Ahile Lika, Hristu Dumitresku, vëllezërit Sholla.

Kemi besimin se sot në Jubileun Prestigjios të 100–Vjetorit, Shoqata „Fërshërotul” do të vazhdojë të vlerëshmet tradita nacional-kulturore, të ruajë dhe të kultivojë karakteristikat etno-linguistike të pasuesve ballkanikë në kuadrin e romanitetit lindor ashtu siç kanë vepruar dhe ndërjerë stërgjy-shërit tanë gjatë një shekulli.

***Të rrojë Shoqata „Fërshërotul”!
Të rrojë armënamea e tërë Botës!***

The Romanian Benevolent Society „Farsarotul”

The Presidents Message

...This year, the Romanian Benevolent Society „Farsarotul” is celebrating its 95 th Anniversary. What a great joy for the founding members of our society. Very often, we celebrate other events such as birthdays, weddings and name days. However, the anniversary of the Society is totally different since it is not an end or an event of the past—it is a new beginning, a rebirth, a looking forward to other anniversaries – the 96th and eventually the 100th. It is an opening into the future with new members and new hope in this land of freedom...

Lexia 55 (tintidzâtiñi)

Dit Nicola Bațaria:

Dimândari

Frate Armân!

Pi limba a ta, pi dulțea șã mușata limbã ți grim azã ația: dișteaptã-ti șã luțineadzã-ti, ascuturu pulbirea ți ti-ari ăncălicatã, arucu negura ți tã țâni oculi tu scutidi! Tini eșt di soia mari, tu vinili a tali curã sândzi nobil, tini ai istoriã, ai tricut mari. Aduț aminti di strãaușili a tâli di ațeli Armâni gioñi șã livendzi, cari agiumsirã domñi pisti nã lumi ntreagã, cu inima ndreaptã, cu suflit curat țã dzățem: imnã pi calea ațea dreaptã, pi calea cari duți la onoari ș-la ascãpari. S-țã vrei miletea a ta șã s-ti alavdz cu nãsã, s-țã vrei limba a ta șã s-lucredz.

Alasã-ti, dispartã-ti di ațeli ți-țã mutrescu arãuli; fudz di ațeli ți caftã moartea a ta din Lumi. Ș-nu ț(ã)-aravdã niți grailu a lor, cã mincinoși sântu, niți faptili a lor cã maș ti bunlu a tâu nu sânt. Pãnã tora lucraș grãdina a xenului șã al dușmanului și a ta u alãsaș s-umplã di erghi și schiñi. Agiundzi cãt lucraș ti alant, di aoa ș-ninti s-lucredz ti tini, ti limba șã națiuinea a ta.

Ti buneața a ta – frate Armân, ti diștiptarea a ta easti aistã revistã. Nãsã va s-țã s-punã totãna calea ațea ndreaptã. Nãsã va s-ț(ã)-aducã aminti care/cai sânt interesili a tâli, și va s-nveț ti numa, soia și istoria a ta. Și, di ți țã lipsești ș-di alanti nvițãturi buni și di cari s-ai hãiri, va s-hibã cãti puțan tu revistã.

...Ti-aist scop va s-alumtã revista a noastã. Di oarã va-seasã cãti unã oarã tu mes, ma care s-hibã agiutatã va s-easã cãti unãoarã tu stãmãnã. Aistã esti mirachea și va s-fățem tut ți s-așteaptã di la noi va s-lucrãm și va s-hãrgimu și s-da Dumnidzã ca s-agiungã revista tu tuti hoarili, tu tuti casili armãnești și s-aducã luñinã, nvițãturã și diștiptari.

*VO: Aista „Dimândari” easti publicatã tu revista „Frățil’ia” (revistã Armãneascã) tu numirlu 1, tu meslu Īcirt, anlu 1901.
Revista u ndreadzi profesorlu di tu Lițeuulu Armãnescu di Bitul, a nostru avdzãt poet și diplomat NICOLA BAȚARIA.*

Nga Nikola Bacaria:

Këshillë

Vëlla Armën!

Në gjuhën tënde, në gjuhën e ëmbël që flasim sot atje: zgjohu dhe ndriçohu! Shkunde pluhurin që të ka hipur, hidhe mjegullën që të mban sytë në errësirë! Ti je prej soji të madh, në venat e tua rrjedh gjak fisnik, ti ke histori, ke të kaluar të madhe. Të sjellësh ndërmend stërgjyshërit tënd të atyre armënëve trima dhe levendë, që arritën zotër përmbi një botë të tërë, me zemrën e drejtë, me shpirtin e pastër të themi: ec në atë rrugën e drejtë, në rrugën e cila të shpie në nder dhe në shpëtim. Të duash njerëzit tënd dhe të lëvdoesh me ta, të duash gjuhën tënde dhe të punosh.

Ler, largohu prej atyre që të shikojnë të këqijat; ikë prej atyre që kërkojnë vdekjen në Botë. Dhe mos duro as të folmen e tyre, se gënjeshtarë janë, as edhe bëmat e tyre se vetëm për të mirën tënde nuk janë. Deri tani punove kopshtin e të huajit dhe të dushmanit dhe tënden e lë të mbushet me egjër dhe gjemba. Mjafton sa punove për të tjerët, që këtej e tutje të punosh për vete, për gjuhën dhe kombësinë tënde. Për të mirën tënde – vëlla Armën, për zgjimin tënd është kjo revistë. Ajo do të të tregojë gjithmonë rrugën atë të drejtë. Ajo do të të sjellë ndërmend cilat janë interesat e tua, dhe do të mësosh për emrin, sojin dhe historinë tënde. Dhe, se çfarë të duhet dhe prej mësimëve të tjera të mira, dhe prej të cilave të kesh hair, do të jenë nga pak në revistë.

...Për këtë qëllim do të luftojë revista e jonë. Tani do të dalë nga njëherë në muaj, por që po të ndihmohet do të dalë njëherë në javë. Ky është meraku ynë dhe do të bëjmë gjithë çfarë pritet prej nesh, do të punojmë dhe do të shpenzojmë dhe do Zoti që të arrijë revista në të gjitha fshatrat, në të gjitha shtëpitë dhe të sjellë dritë, mësim dhe zgjim.

*VO: Kjo „Porosi” është botuar në revistën „Frățil’ia” (revistë Armëneaskë) në numërin 1, në muajin shkurt, viti 1901.
Revistën e pregatit profesori i Liceut Armënesk të Bitolës, poeti ynë i dëgjuar dhe diplomat NIKOLLA BACARIA.*

Di la Constandinos Cavafis:*Troianil'i*

Sânt cilistisirili a noastri, măraților sânt, ciucute(a)rili a noastri ca a Troiañilor, construim cu mari scop murlu a succesului, s-cutidzâm pi aist mur s-flamburâm speranța, ma totâna țiva si află ta s-nă si-ascundă, Ahilea iese dit hândechea și avem dininti, ș-cu aurlu a lui nă trâmuxeasți, sânt ciucute(a)rili a noastri ca-a Troiañilor, cutidzâm că cu apofasi ș-curaj, va-alăxim ațea și nă i scriiată.

Nafoară ișim s-alămtâm, ma când yini momentu decisiv, curaju șă apofasea si tuchescu, nă si trundule(a)ști suflitlu șă paraliza, avârliga di muri cărțanim, caftând ascăpari cu fugarea, ma e(a)sti sigură căderea a noastră, ahurhești pârventura pi muri pi suprà, plang amintirili și suflitu plândzi, dispirat Priam și Hecuba plâng ti noi.

Nga Konstandin Kavafis:*Trojanët*

Janë orvajtjet tona, të mjerëve janë, përpjekjet tona si të Trojanëve, ndërtojmë me synim të madh murin e suksesit, të guxojmë mbi këtë mur të valëvitim shpresën, por gjithmonë gjendet diçka të na fshihet, Ahilea del nga hendeku që kemi përpara, dhe me britmën e tij na tromaks, janë përpjekjet tona si të Trojanëve, guxojmë se me vendosmëri dhe kurajo, do të ndërrojmë atë që na është shkrojtur.

Jashtë dalim të luftojmë, por kur vjen momenti vendimtar, kurajoja dhe vendosmëria treten, na tronditet shpirti dhe paraliza, për rreth mureve ia mbathim, duke kërkuar shpëtim me ikjen, por është e sigurt rënia jonë, fillon rrëmuja përsipër, qajnë kujtimet dhe shpirti qan, të dëshpëruar Priami dhe Hekuba qajnë për ne.

Di la Viorica Dului di Perivolo:

(U cănta la Liceulu Român di Gribini,
anul 1932)

Spuneți Munți

Spuneți munți a nalța a noastră,
Spuneți voi și știți ti noi?
Spuneți val'iurili, spuneți căliurili,
Tine Pind mplin di oi,
Spuneți tră popul a nostru,
Di la cari n-acățâm,
De averlu s-învițâm,
Cum vinim tu loclu aestu?
Spuneți voi și nă vidzut
Voi viniți hiil'i di la Roma
Tu timpuri veacli și tricuti
Vă vidzum cu cartea în mână,
Vă vidzum ca lumi Latină,
Limba a voastra Armănească,
Limbă veacliă și avută,
Limba a voastră u zburâsc,
Milione ună sută.
– Așe răspunse aușlu Pind,
Și nă dzâse, s-hiț cu minti,
S-lu-aundziț păpânilor a voăștri
Și dușeț-vă înainte!

Nga Viorika Dului nga Perivolo:

(E kendonte ne Liceun Rumun te Grebenas,
viti 1932)

Tregoni Male

Tregoni o male tona të larta,
Tregoni ju çfarë dini për ne?
Tregoni luginat, tregoni udhët/rrugët,
Ti Pind plot me dele,
Tregoni për popullin tonë,
Prej kujt ne u zumë,
Të vërtetën të mësojmë,
Si erdhëm në këtë vend?
Tregoni ju çfarë na patë,
Ju të ardhur bij të Romës,
Në kohë të vjetra dhe të shkuara,
Ju pamë me librin në duar,
Ju pamë si njerës Latinë,
Gjuha juaj Armëneaske/Arumune,
Gjuhë e vjetër dhe e pasur,
Gjuhën tuaj e flasin,
Milion e njëqind.
– Kështu u përgjigj plaku Pind,
Dhe më tha të jeni me mend,
Dhe t'u ngjani gjyshërve tuaj,
Dhe shkoni ju përpara!

Di la Ilia Coloña:*Gustav Weigant la Rămâni*

Munț și câmpuri tricuși,
La Rămâni ț-agiumseși,
Ca vrut frati ti-aștiptară,
Cu mănili tu chept.

Ț-aștirară vilendzi albi,
Ș-ța băgară ți ș-avură:
Mărcat, pită, lapti, cașu,
S-nelu fript pi sulă.

Cu răchii di auă,
Dulia ță-u sculară,
„Gustav, Ghini nă Viniș!”
Bunețili s-ți-așteară.

Dapoea paplu ali casi,
Cu mustătali la ureclî,
Lo un cântic rămănesc
Cu boața fără preaclî.

Mea și fetili cu nvestili,
Ți șidea di ună parti,
Ca cu plâng l'iu loară ș-eali,
Ti gioñilî dus diparti.

Băgaș oară virman/ghirman
știut,

Că Rămânilî sânt ună fară,
Mintimeñi și duruți,
Cu cultură sufletească,
Hândoasă, lungă, largă,
Lucrători, mulțieri

și bărbați,
Giumerț, ca puțâni alț!

Nă niseș hoară di hoară,
Ș-prit mușatili căsăbâdz,
S-la ațeli ți alagă,
Ca vimtu tu Balcan.

Nă niseș și Moscopoli,
Ți ță-u-aflaș mpadi ca Troia,
Și cu mintea dzăseș tini:
„Un Homer lipse(a)ști tora”.

Ahuliș „Misterlu-Armân”,
Arucaș vreari pri năș,
Și scriiaș cu mari dor,
Ti bunețili tuti a lor.

Adunaș pri la năș cântiți,
Adeți și primithi,
Așe cum s-adună veaspili,
Nectar pri la lilici!

Nga Ilia Kolonja:*Gustav Weiganti te Rëmënët*

Male dhe fusha kalove,
Në Rëmënët na mbërrite,
Si vëlla të dashur të priten,
Me duart në gjoks.

Të shtruan velenza të bardha,
Dhe të vunë çfarë patën:
Kos, lakror, qumësht, djathë,
Dhe qengjin të pjekur në hell.

Me raki rrushi,
Dollinë ta ngritën,
„Guistav, Mirëse na erdhe!”
Mirësitë të të shtrojnë.

Pastaj papu/gjyshi i shtëpisë,
Me mustaqet në veshët,
Mori një këngë rëmëne,
Me zërin pa pare.

Por vajzat dhe nusët,
Që rrinin në një anë,
Si me të qarë ia morrën

dhe ato,
Për trimat të shkuar larg.

Vure re gjerman i ditur,

Se Rëmënët na janë një farë,
Të zgjuar dhe të dashur,
Me kulturë shpirtërore,
Të thellë, të gjatë, të gjerë,
Punëtorë gra dhe burra,
Bujarë, si pak të tjerë!

Na vajte fshat më fshat,
Dhe nëpër të bukurat qytete,
Dhe në ata që vrapojnë,
Si era në Ballkan.

Na vajte dhe në Voskopojë,
Që e gjete përdhe si Troja,
Dhe me mendje ti the:
„Një Homer tani duhet”.

Zbulove „Misterin Arumun”,
Hodhe dashuri për ta,
Dhe shkrojte me mall

të madh,
Për të gjitha mirësitë e tyre.

Mblodhe ndër ta këngë,
Zakone dhe përralla,
Ashtu siç mbledhin bletët,
Nektar nëpër lule!

Lexia 56 (țințidzâțisasi)

*Dzua Națională a Aromânilor –
9/22 di Mai 1905*

*Dita Nazionale e Arumunëve –
9/22 Maj 1905*

La data di 9/22 (stil vecliu/stil nou) 1905, işâ Iradea (Decretul) Imperial după care Aromânilor în cadrul Imperiului Otoman lu si-cunescu dit Poarta a Naltă, în mod solemn, autonomia a lor culturală şă religioasă. Până la aistă dată Aromânilor nu si lu cunustea ndrepturili cu tut că avea biserişili şă şcolili a lor. Turcia după ocuparea Constantinopolui, lo apofasia că tuşi criştişili di Balcan, „Rum Mileti”, să intră sub Patrihana Icumenică di Constantinopol. Patrihana avea băgată limba la biserişili şă scoli'li aromăne(a)şti.

La jumitatea a doauă a secolui XVIII, s-disfeţiră ideili iluministi tu sud-estulu ali Europălei. Contactili al aromânilor cu centrili di cultura Europeană s-lărdziră. Ahurhi si manifestează aţea şi s-acliămă „deşteptarea culturală al aromânilor”. Ahurhi si s-desvoltă conştiinţa individualitateri naşionale al aromânilor.

Acăţară si-s-tipusească primili scrieri pi aromăne(a)şti, tu/tru ahurhita a secolului XVIII, dit la Moscopolea: „Protopiria” (Prima Învăţatură/nvişari) a lui Th. A. Cavaliotu (1770); „Abecedar licşor” a lui Constandin Ucuta, în anul 1797; „Gramatica Aromănească/macedono-vlahă”, al prof. Mihail Boiagi, în 1813, la Vienna; „Gramatica Macedono-Romănească”, al I.C. Massimu, în 1862; „Gramatica ti/tră romănişili di n'adreapta Dunărişei”, al D. Athanasecu, în 1865; „Cartea di Aledzeari”, al Andreilu al Bagavu, scrisă în aromână, în 1887 ş.a. Aist proţes ari continuată diunăoră cu Mişcarea Naşională Aromănească cu Dimitri Cozacovici, la anu 1859, şi publică la dzuăoasa „Dămboviţa” (editată di D. Bolintineanu) un apel ti/tră aromănişili ta s-caftă s-facă controlarea a scolilor di Balcan pi limba aromănească. Cum si şti aisti scoli s-tănea pi cicoari cu agiutoru moral şă finanşiar al Statului Român.

Aromănişili li si dedicară aştilei cauzei nobilă cu tut şi născânti ori băgară bana alor în pericol. Putem s-aduţem ntur minti Dimitri Cozacovici, D. Atanasescu, Averchie şă Apostol Margarit.

Prima şcoală e(asti)ligată cu numa a poetului di origină aromână Bolintineanu. El interveni până la Poarta a Naltă în favoarea al aromânilor. La anu 1853, li pitricu ună carti al Ministrului di Nafoară, Fuad Paşa, iu căfta trăbunătăţirea a scolilor. Ma aşă Costache Negri, poet şă reprezentant al Prinşipatilor Uniti dit Constantinopol, li pitricu ună carti Ufişială ali Poartălei a Naltă.

Tu aistă cali s-disclisi prima şcoală la Târnova, tu/tru anul 1864, ma amanat aţea din Avdela tu/tru anul 1867, la Gopeş, în 1867, la Vlaho-Clisura, Ohrida, în 1868, tu Cruşova, în anul 1886 ş.a. (În intervalul 1864-1886, ahurhiră 23 di tu/tru tuti localităşili; tu anul 1880, Lişeu tu Bitola, în 1887, Lişeu dit Ianina, în 1887, Lişeu Comerşial di Sărună/Salonic).

Tu ahurhita al secolui XX Diplomaşia Europeană (Ghermania, Italia, Austro-Hungaria, Rusia) s-pronunşară în favoarea a reformilor ti apărarea şă trăbunătăţirea ali situatei ti/tră popoarili criştini.

În Imperiul Otoman (aistă chindureari ira favorabilă şă ti/tră cauza Aromână). Guvernu Român tu/tru aist timp luptă ca Aromănişili si s-afirma ca neam ahoria şă că Macedonia nu ira bănată maş di greţi şă bulgari. În 1905, in Vilaetul di Ianina, Valiul Tatar Osman Paşa, un satrap, nclidea şă disclida scolili, cum li arăsea a lui. Biserişili di Epir şa di Albania ira spindzurati dit aist Valiu. Tiaşeau Ministru di Nafoară a Romăniei, Ion (Jacques) Lahovari li de(a)di instrucşioni al ambasadorului Romăniei la Constantinopol Alexandru Lahovari şă insistă/s-bagă cicior pi ninga Marlu Vezir, ta s-cunuştea

cu calitatea ca inspektori doi Aromâni, respectiv Nicolae Tacit și Alexandru Balamaci. Marili Vezir Ferid Paşa (albinez di origină) scoasi un decret vezirial iu lu cunuștea aiștor doilor inspektori dreptatea ta s-inspecta școlili di Epir și Albania. Osman Pașu nu li cunuscu, și în fața a lor arrupsi actulu și de(a)di ordinu ca s-li arresta. Diunoară li scoasi di arrest și de(a) di ordin ca s-ișa dit aisti locuri. Consulu General a României A. Padeanu în Ianina informa Statul Român și ambasadorul român dit Constantinopol ti/tră aist ințident. Urghent si adună Consiliu di Ministri, sub presedința lui Carol I. Consili lo apofasi ca s-li pitrișea un Ultimatum Sultanului iu si scriia că va s-arrupea relașili diplomatiși, macă după trei dzâli, până la 10/23 Mai 1905, aromânilu nu va s-ira cunuscuț ca nașioni ahoria, avândalui ndrepturi egali cum și nașionalitâșili alanti nimuslimani. Sultanu Abdyl Hamid scoasi Iradea la 9/22 Mai 1905, iu s-cunuștea ndrepturili culturali, șivili și religioasi aromânilor. Iradea din 9/22 Mai 1905 băga nașionalitatea aromână ună soi cu așea greacă. Aistă cunuște(a)ri ira lucru nai ma bunu ti/tră buneașta al aromânilor și suxes Diplomatic ti/tră guvernul român dit așel timp.

Dzua Nașională a Aromânilor s-fe(a)și data 23 Mai, cu propunerea ali redactiei di revisti „Zborlu a Nostru” (cu fondator prof. dr. Vasile Barba), cu motivu că Iradea cu tut ca ari data 9/22 Mai, atea fu publicata la data 10/23 Mai 1905. Si sărbătoră prima oară tu Bitola (Republica di Macedonia di aza), la 21 Mai 1989.

Më datën 9/22 (stili i vjetër/i ri) 1905, doli Iradea (Dekreti) sipas së cilës Arumunëve në kuadrin e Perandorisë Otomane iu njoh nga Porta e Lartë, në mënyre solemne, pavarësia e tyre kulturore dhe fetare. Deri tani Arumunëve nuk u njiheshin të drejtat megjithëse kishin kishat dhe shkollat e tyre. Turqia me pushtimin e Konstantinopojës, mori vendimin se të gjithë të krishterët e Ballkanit „Rum Milet” të hyjnë në Patriarkanën Ekumenike të Konstantinopojës. Ajo kishte vënë gjuhën në kishat dhe shkollat arumune.

Në gjysmën e dytë të shekullit të XVIII, u përhapën idetë iluministe në jug-lindjen e Europës. Kontaktet e arumunëve me qendrat e kulturës Europeane u zgjeruan. Filloi të manifestohet ajo që quhet „zgjimi kultural i arumunëve”. Filloi të zhvillohet ndërgjegjja e individualitetit nacional të arumunëve. Filluan të botohen të parat shkrime në arumanisht, në fillim të shekullit XVIII, nga Voskopoja: „Protopiria” („Mesimi i Parë”) i Th. A. Kavaliotit (1770); „Abecedar i lehtë i Konstandin Ukutës”, në vitin 1797, „Gramatika Arëmeneaskë/maqedono-vlahe”, e prof. Mihail Bojaxhi, më 1813, në Vienë; „Gramatika Maqedono-Romëneaskë”, e I.C. Massimu; „Gramatika për rumunët në të djathtë të Danubit”, e Dimitru Athanaseskut, „Libri i Leximit” i Andrei Bagavut, shkrojtur në arumanisht, më 1887, etj. Ky process ka vazhduar menjëherë me Levizjen Nationale Arumune me Dimitri Kozakoviçin, në vitin 1859, që botoi në të përditshmen „Dëmbovica” (botuar prej D. Bolintineanu) një apel për arumunët që të kërkojnë të bëjnë kontrollin e shkollave të Ballkanit në gjuhën Arumanishte. Siç dihet këto shkolla mbaheshin më këmbë me ndihmën morale dhe financiare të Shtetit Rumun.

Arumunët iu përkushtuan kësaj kauze fisnike ndonëse disa herë vunë jetën e tyre në rrezik. Mund të përmendim Dimitri Kozakovici, D. Atanasesku, Averchie dhe Apostol Margarit. Shkolla e parë është e lidhur me emrin e poetit me origjinë arumune Bolintineanu. Ai ndërhyri deri në Portën e Lartë në favor të Arumunëve.

Në vitin 1853 ai i dërgoi një letër Ministrit të Jashtëm Fuad Pasha, ku kërkonte përmirësimin e shkollave. Po ashtu Kostache Negri, poet dhe përfaqësues i Principatave të Bashkuara të Konstantinopojës i dërgoi një letër Zyrtare Portës së Lartë. Në këtë rrugë u hap shkolla e parë në Tërnovo, më 1864, më vonë ajo e Avdelës, në vitin 1867, në Gopesh, në vitin 1867, në Vlaho-Klisura, në Ohër, më 1868, në Krushova, në vitin 1886 etj. (Në intervalin 1864-1886, filluan 23 shkolla në të gjitha lokalitetet; në v.1880, Liceu në Bitola, më 1887 Liceu i Janinës, më 1887 Liceu Tregëtar i Selanikut).

Në fillimin e shek. XX Diplomacia Europiane (Gjermania, Italia, Austro-Hungaria, Rusia, u prononcuan në favor të reformave për mbrojtjen dhe përmirësimin e situatës për popujt e krishterë. Në Perandorinë Otomane (ky qendrim ishte i favorshëm edhe për kauzën Arumune). Shteti Rumun në këtë kohë luftoi që Arumunët të afirmoheshin si kombësi më vete dhe se Maqedonia nuk ishte banuar vetëm nga grekët dhe bullgarët. Më 1905, në Vilaetin e Janinës, Valiu Tatar Osman Pasha, një satrap, mbyllte dhe hapte shkollat siç i pëlqente atij. Kishat e Epirit dhe të Shqipërisë ishin të varura nga ky Vali. Prandaj Ministri i Jashtëm i Rumanisë Jon (Jacques) Lahovari i dha udhëzime ambasadorit Rumun në Konstantinopol Aleksandër Lahovari të insistonte/të këmbëngulte tek Veziri i Madh, që të njihte me cilësinë e inspektorit dy Arumunë, respektivisht Nikollae Taçi dhe Aleksandru Ballamaçi. Veziri i Madh Ferid Pasha (Shqiptar nga origjina nxorri një dekret veziri ku njihte këtyre inspektorëve të drejtën që të inspektonin shkollat e Epirit dhe të Shqipërisë. Osman Pasha, nuk i njohu, dhe para tyre grisi aktin dhe urdhëroi që t'i arrestojnë. Menjëherë i nxorri nga arresti dhe dha urdhër që të dilnin nga këto vende. Konsulli i Përgjithshëm i Rumanisë A. Padeanu në Janinë informoi Shtetin Rumun dhe ambasadorin rumun në Konstantinopol për këtë incident. Urgjent u mblodh Këshilli i Ministrave, nën drejtimin e Karolit I. Këshilli morri vendim që t'i dërgonte një ultimatum Sulltanit ku i shkruhej se do ndërpriste relatat diplomatike, nëse mbas tri ditë, deri më 10/23 Maj 1905, arumunët nuk do të ishin njohur si kombësi më vete duke patur të drejtat e njëjta si dhe nacionalitetet e tjera jomyslimane. Sulltani Abdyl Hamit nxorri Iradenë më 9/22 Maj 1905, ku njiheshin të drejtat kulturore, civile dhe fetare arumunëve. Iradea e 9/22 Majit 1905, vinte nacionalitetin arumun njësoj me atë grek. Kjo njohje ishte gjëja/puna më e mirë për të mirën e Arumunëve dhe sukses diplomatik për qeverinë Rumune të asaj kohe.

Dita Nationale e Arumunëve u bë 23 Maji, me propozimin e redaksisë së revistës „Zborlu a Nostru” (me themelues prof. dr. Vasile Barba), me motivin se Iradea megjithëse ka datën 9/22 Maj, ajo u shpall më datën 10/23 Maji 1905. U kremtua për të parën herë në Bitola/Manastir (Republika e Maqedonisë së sotme), më 21 Maj 1989.

Lexia 57 (tintidzâtişapti)

Domnul Chin

Aromâne(a)ști

Charlotte și Harry Johnson s-acriscură tu/tru cetateă/căsăbâ. Ațeli ira vițini di când ira cilimeani, cădzură tu/tru vreari și si mărtară. Ațeli/elî băna tu/tru un apartament tu/tru viținitatea a lor veaclia, în partea di sud ali cetatei, căsăbălu.

Elî ar doi cilimeani, doi ficiori. Harry e(a)sti un șofer di autobus dipicând Charlotta e(a)sti ună camarieară care/ți lucrează tu /tru restaurantu al viținului a lor. Domnu Harley proprietaru a lor (padronu a lor) acumpură clădirea/apartamentu nipoi tu/tru anu 1920. Ațeau tora e(a)sti tu/tru stari no bună și domnu Harley va su vindă ațeau că va si-easă la pension. Un domnu cu numa Chin va ta s-u-acumpură clădirea și s-facă restaurarea a lei. El lî ofră al domnului Harley 250.000 di dular ti/tră clădirea. Domnu Harley va ta s-u vindă, ma el esti no calm/niliniștit ti/tră Johnsonslia). Elî sânt ca ună familiă. El cunuștea familili a lor dininti și Harry și Charlotta s-ira născuți/amintați. El știa că eli/ațeli nu avea părădzi/bani și nu putea s-acumpură ună restaurată. El dzâsi: „Ficiorilî sânt ca ficioru mari a mel. Ți pot mini s-fac?”

Domnu Chin, di „Corporata Dezvoltarilei Chin”, esti un pute(a)ri/vărtoasă tu/tru renovarea ali partei di sud al căsăbălu.

Zoti Chin

Shqip

Charlotte dhe Harry Johnson u rritën në qytet. Ata ishin fqinj, që kur ishin fëmijë ranë në dashuri dhe u martuan. Ata jetonin në një apartament në fqinjësinë e tyre të vjetër në anën jugore të qytetit. Ata kanë dy fëmijë, dy djem. Harry është një shofer autobusi, ndërsa Charlotte është një kamariere në një restaurant të fqinjit të tij. Zoti Harley, pronari i tyre ble përsëri ndërtesën e apartamentit më 1920.

Ndërtesa është gjetur e vjetër dhe zoti Harley do ta shesë atë sepse del në pension. Një zotëri me emrin Chin do që ta blerë ndërtesën dhe të bëjë restaurime. Ai i ofroi zotit Harley 250.000 dollarë për ndërtesën. Zoti Harley do që ta shesë, por ai është jo i qetë për Johnsonët. Ata janë si familje. Ai i njihte familjet e tyre përpara se Harry dhe Charlota të ishin lindur. Ai e dinte që ata nuk kishin para dhe se nuk mund të blinin një të restauruar. Ai tha: „Djemtë janë si djali im i madh, çfarë mund të bëjnë unë?”

Zoti Chin i „Korporatës së Zhvillimit Chin” është një forcë për rinovimin e pjesës jugore të qytetit.

Mister Chin

English

Charlotte and Harry Johnson grew up in the city. They were neighbours, as children fell in love, and got married. They live in an apartment in their old neighbourhood on the south side of town. They have two children, both boys. Harry is a bus driver and Charlotte is a waitress at a neighbourhood restaurant. Mr. Harley, their landlord, bought the apartment building back in 1920s.

The building is getting old now, and Mr. Harley wants to sell it and retire. A Mr. Chin wants to buy the building and make condominiums. He offered Mr. Harley 250.000 \$ for the building. Mr. Harley wants to sell, but he's worried about the Johnsons. They're like family. He even knew their families before Harry and Charlotte were born. He knows they don't have the money and can't buy a condominium. He says: „The boys are like my own grandchildren. What can I do?”

Mr. Chin of „Chin Development Corporation”, is a very important force in the revitalisation of the south side of town. His company rebuilt the old factory area – a forgotten

Compania a lui readară/rifați superfața a fabricălei veacliă – un sector agărșat di cetateia/căsăbâ. Lucru a lui ari adusă bănători noi șă bisnes tu/tru partea di sud. „Corporata di Dezvoltari Chin” va s-acumpură clădirea al apartamentului vecliu di la domnu Harley. Domnu Chin e(a)sti ofrând a lui un preț bun ti/tră ațea clădiri. După reconstruirea aței, valoarea va s-acriască mult.

„Aișt oamiñi nu ved s-va progres ică s-facă restaurări. Noi vrem s-aduțem noiiliă bănători/residenți avuți tu/tru căsăbâ/cetateia ca s-u țână pe el yiu”.

Kompania e tij rindërton sipërfaqen e fabrikës së vjetër – një seksion i harruar i qytetit. Puna e tij ka sjellë banorë të rinj dhe bisnes në pjesën e jugut. „Korporata e Zhvillimit Chin” do që të blejë ndërtesën e apartamentit të vjetër nga zoti Harley. Zoti Chin është duke i ofruar atij një çmim të mirë për ndërtesën. Pas rikonstruksionit vlera e apartamentit do të rritet shumë.

„Këta njerës nuk duken të duan progres ose përmirësime. Ne duam të sjellim banorë të rinj, të pasur që ta mbajnë qytetin të gjallë”.

section of town. His work is bringing new residents and business to the south side. The „Chin Development Corporation” wants to buy the old apartment building from Mr. Harley. Mr. Chin is offering him a good price for the building. Of course, after reconstruction, the value of the building will increase greatly.

„These people don't seem to want progress or improvement. We have to bring new, wealthier residents to the city to keep the city alive”.

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
si acriscură	u rritën	grew up
tu/tru cetateă	në qytetin	in the city
di cilimeañi	që fëmijë	as children
cădzură tu vreari	ranë në dashuri	fell in love
e'li băna	ata banonin	they live
tu viținitatea a lor	në fqinjësinë e tyre	in their old
veacliă	të vjetër	neighbourhood
tu partea di sud	në pjesën e jugut	on the south side
ar doi cilimeañi	kanë dy fëmijë	have two children

VOCABULARU	FJALORI	VOCABULARY
esti aflată veacliă	është gjetur e vjetër	is getting old now
va s-u vindă	do ta shesë	wants to sell
s-facă	të bëjë	to make
li ofrâ/ofreadză	i ofron	he offered
niliniștit/no calm	jo i qetë	he's worried
știa că	dinte që	knows
eli nu avea părădz	ata nuk kishin para	they don't have the money
s-nu putea s-u-acumpură	dhe nuk mund ta blinin	and can't buy
el dzâsi	ai tha	he says
lucru a lui	puna e tij	his work
ari adusă	ka sjellë	is bringing
bănători noi	banorë të rinj	new residents
esti ofrând a lui	është duke i afruar atij	is offering him
un preț bun	një çmim të mirë	a good price
bănători avuț	banorë të pasur	wealthier residents
ca s-u țână	që ta mbajnë	to keep
cetatea yia	qytetin të gjallë	the city alive

 Căftari: Scriiaț ți știț ti/tră Domnul Chin!

<i>Acumpurarea a unei mașină</i>	<i>Blerja e një makine</i>	<i>Buying a car</i>
– A țin-arăse(a)ști aist Mițubișu Galant?	– A të pëlqen ky Micubishi Galant?	– How do you like this Mitsubishi Galant?
– Aștel nu e(a)sti scump.	– Ai nuk është i shtrenjtë.	– It is not expensive.
– A pot s-lî aruc un ocl'iu aștălui Golfu cu naftă?	– A mund t'i hedh një sy këtij Golfi me naftë?	– May I have a look at the Golf diesel?
– Al Renolui cu patru poarti Sedan?	– Renosë me katër porta Sedan?	– Renault four-door Sedan?
– Merçedesului cabriolet?	– Mercedesit cabriolet?	– Mercedes convertible?
– Fordu cu bagaj dublu?	– Fordit me bagazh dopio.	– Ford station wagon.
– Aist Mițubișu ti/tră terren (muntos)?	– Këtë Micubishin për terren (malor)?	– That Mitsubishi Jeep?
– Cât veacl'ia e(a)sti aistă mașină/maxi/automobil?	– Sa e vjetër është kjo makinë?	– How old is this car?
– Căti kilometri ari faptă?	– Sa kilometra ka bërë?	– What is it's mileage?
– Cât carburant chieltue(a)ști/chieltueadză?	– Sa karburant harxhon?	– How much fuel does it use?
– A ari transmision automatic?	– A ka transmision automatic?	– Does it have automatic transmission?
– A pot s-am vără apunari?	– A mund të kem ndonjë ulje?	– Can I get any discounts?
– A pot s-u-acumpur fără taxă?	– A mund ta blej pa taksë?	– Can I buy it tax-free?
– A aveț garanția ti/tră nâsă?	– A keni garanci për të?	– Do you have a guaranty on it?

GRAMATICA

Nouns

farmer
fruit tree
factory
son
horse
merchant
grapes
night
apple

Numili

fermer
pom (frutos)
fabrică
ficior
cal
comerțiant
auă
noapti
mer(u)

Emrat

fermer
pemë (frutore)
fabrikë
djalë
kalë
tregtar
rrush
natë
mollë

Adjective

male
beautiful
good

mascur
mușat/mușată
bun/bună

mashkull
i/e bukur
i/e mirë

Verbs

to cultivate
to earn
to explain
to sing

Verburi

cultivez/cultivedz
amint
explic
cânt

Foljet

kultivoj
fitoj
shpjegoj
këndoj

Example:

- *He sing beautiful.*
- *He has a god boy.*

Exemplu:

- *El cântă mușat.*
- *El ari un ficior bun.*

Shëmbull:

- *Ai këndon bukur.*
- *Ai ka një djalë të mirë.*

Lexia 58 (tintidzâtioptu)

Ana și Stela sânt trăfrâmți di ună reclamă/afișă și/care bagă tu/tru știri spectatorilă, pasionanțili ti/tră operili și va si s-da tu/tru Teatru Comunal aist sezon.

Aromâne(a)ști

– Voi u știț eu/mini nu am vidzută ună operă.

– U aveț cu seriozitati?
Cum e(a)ști posibil?

– Eu dealihira nu știu, puțână di leaniști, și puțână di interes lipsit. Tată-nu ari mult chefi/s-gllăre(a)ști ti/tră opera. El va s-mi avea loată și-pi mini.

– Chirolu schimbă. Unăoară și ună chiro, țelpuțin tu/tru cetateili/că-săbădzurili mări, oamiñili nidzea/s-duția mult tu/tru opera.

– Ghini ma gusturili fac schimbări; ninga mulț oamiñi neg/s-duc tu/tru opera și ază.

– Ma țelpuțin voi arășiț muzica, mini sper/nădiesc.

– Eu/mini arăsesc aparti muzica modernă și muzica populară.

– Avdi, cățe noi nu nidzem deadun tu/tru opera?

Ana dhe Stela janë përballë një reklame/afisheje e cila vë në dije spektatorët pasionantë për operat që do të jepen në Teatrin Komunal këtë sezon.

Shqip

– Ju e dini, unë nuk kam parë një operë.

– E keni seriozisht?
Si është e mundur?

– Unë vërtet nuk di, pak nga përtacia, dhe pak nga mungesa e interesit. Babai im ka shumë qejf (çmendet) për operën. Ai do të më kishte marrë edhe mua.

– Koha ndryshon. Njëherë e një kohë, të paktën në qytetet e medha, njerëzit shkonin shumë në opera.

– Mirëpo gustot bëjnë ndryshime; ende shumë njerëz shkojnë në opera edhe sot.

– Por të pakëtën ju pëlqeni muzikën, unë shpresoj.

– Unë pëlqej muzikën moderne dhe muzikën popullore.

– Dëgjo, përse ne nuk shkojmë bashkë në opera?

Ana and Stela are facing an advertising/poster which lets the audience know that passion for the opera will be given in the Municipal Theatre this season.

English

– You know, I have never seen an opera.

– Are you serious?
How is it possible?

– I really don't know, a little because of laziness, and a little because of lack of interest. My father is very fond of opera and he would have taken me.

– Times change. Once upon a time, in the large cities, people often went to the opera.

– Well, but tastes do change; still many people go to the opera today.

– But at least you do like music, I hope.

– I like it, especially modern music and popular music.

– Listen, why don't we go to the opera together?

– Ațeau dipindi. Ți opera?	– Ajo varet. Çfarë opera?	– It depends. Which opera?
– Vedz în 10 octombrie, ațeli/elî va s-da „Traviata” al G. Verdi șă în 14 (patrusprădzăți) di November „La Bohema” al Puccini.	– Dëgjo, më 10 tetor ata do të japin „Traviata” të Verdit dhe më 14 nëntor „La Bohema” të Puccinit.	– Look, on 10 October they ar giving Verdi’s „Traviata” and on 14 November Puccin’s „La Boheme”.
– Cai preferaț voi?	– Kë preferoni ju?	– Which do you prefer?
– Ațeali sânt doauă-li operi mări.	– Ato të dyja janë opera të mëdha.	– They both are great operas.
– Cai esti cãntând tu „Traviata”?	– Kush është duke kënduar në „Traviata”?	– Who is singing in „Traviata”?
– La s-videm. Ac(l)o e(a)sti Luciano Pavarottu, un mari tenor, șă Renata Scotto, care/ți esti tutașă ună artistă mari.	– Le të shikojmë. Atje është Luciano Pavarotti, një tenor i madh dhe Renata Scotto, e cila është gjithashtu një artiste e madhe.	– Lets see. There is Luciano Pavarotti, a great tenor, and Renata Scotto, who is also a great artist.
– Voi hiț dealihira apasionat după opera. Nu v-u arășe(a)ști muzica modernă tutașă.	– Ju jeni i apasionuar pas operas. Nuk ju pëlqen muzika moderne gjithashtu.	– You are really fond of opera. Don’t you like modern music also.
– No, mult ghini. Astumsina va s-viniț voi cu mini tu „Traviata”.	– Jo, shumë. Mirë atëhere do të vini ju me mua në „Traviata”.	– Not very much. Well then, are you coming with me to „Traviata”.
– Mini/eu va s-yin incațcă voi viniț cu mini tu /tru conțertu di cântițili populari care/ți va lî cântă un grup American ți va s-yină în Milano mesu ți yini.	– Unë do të vij në qoftë se ju vini me mua në koncertin e këngëve popullore të cilat do t’i këndojë një grup amerikan që do të vijë në Milano muajin që vjen.	– I’ll come if you come with me to a popular songs concert. An American group that is coming to Milan next month.
– Dacord.	– Dacord.	– O.K. I’m game.
– Ș-mini tutașă.	– Dhe unë gjithashtu.	– I’m game too.

VOCABULARU

voi u ştiţ
eu/mini nu am vidzută
dealihira
puţână di leanişti
şă puţână di interesu
lipsit
s-gllăre(a)şti ti/tră opera
ti/tră loari pi mini
chirolu schimbă
unăoară şă un chiro
s-duţea mult tu/tru opera
ninga mulţ oamiñi
arăsesc
avdi căţe noi nu nidzem
deadun
aţeau dipindi
la s-videm
care e(a)sti tutaşă
astumsina
va s-viniţ
alant mes

FJALORI

ju e dini
unë nuk kam parë
vërtet
pak nga përtacia
dhe pak nga mungesa
e interesit
çmendet pas operas
për të më marrë mua
koha ndryshon
një herë e një kohë
shkonin shumë në opera
akoma shumë njerëz
pëlqej
dëgjo pse ne nuk vemë
së bashku
ajo varet
le të shikojmë
që është gjithashtu
atëhere
do të vini
muajin tjetër

VOCABULARY

you know
I have never seen
really
a little because of laziness
and a little because of lack
of interest
my father is very fond of opera
and he would have taken me
times change
once upon a time
people often went to the opera
still many people
like
listen why don't we go
together
it depends
let's see
who is also
then
you coming
next month

✠ Căftari: *Ţi muzică arăsiţ voi?*

<i>La berberu</i>	<i>Te berberi</i>	<i>At the barber's</i>
Aromâne(a)ști	Shqip	English
Domnule voi u aveț arada?	Ju e keni rradhën zotëri?	It's your turn, sir?
Vă pâlăcrăsesc va s-vream s-mi tundeam	Ju lutem do të desha të qethem	I would like a hair-cut please
Lialili mult puțân a nalt.	Merrini shumë pak lart.	Take very little off at the top.
Vă pâlăcrăsesc șurteadzili avrigăra di urecl'i.	Ju lutem shkurtoji rreth veshëve.	Please trim more around the ears.
S-nu li șcurtadz mult dinăpoi.	Mos i shkurto shumë prapa.	Don't cut it too short at the back.
Vă pâlăcrăsesc(u) n-parțili...	Ju lutem i ndani...	Give me a parting please...
...a stănga, a dreapta	...majtas, djathtas	...on the left (right)
...tu measi	...në mes	...in the middle
...lari di peri (un șampo)	...larje flokësh (një shampoo)	...a shampoo
...șă masaj di cheali	...dhe masazh të lëkurës	...and scalp massage
...maș mi sursiț/birbiriț	...vetëm më rruani	...just a shave
A vreț niheamă...	A doni pak...	Do you want a little...
...alcool	...alkool	...alcohol
...coloñă	...colonjë/livando	...cologne
...crem di mutră/di fața	...krem fytyre	...skin cream

Lexia 59 (țințidzâtinouă)

California: Stat di Aur

Mini/eu bënëdz tu/tru San Diego, California. California esti tu/tru Oceanu Paçific şa esti a trei-lea stat ma mari în America. Populaçia(1955) esti avrigăra 31 di milioani di oamiñi. Mulțimea di oamiñili diferiț bënëadză în California. Populaçia (1990) e(a)sti 69% alghi, 25,8% hispanic/latiñi-americañi, 9,6% aziatic şa 7,4% lâi/zezaji/black.

Lungă di mardzina di amari/ocean chirolu/timpu esti e(a)sti muşat. Temperaturili sânt moderati. Tu/tru interioru si află munțiliă şa desertili/şcretătirili.

California e(a)sti tutaşă famoasă ti/tră timpu/chirolu a lei slab/urut. Născânti ori ari tutaşă mult ploaiă tu/tru Nord şa tutaşă puțână ploaiă tu/tru Sud. Cutremburili sânt un problem serios tu/tru aist stat. Ma mult cutremburili sânt niț, dipicând cutremburili mări poati s-aspargă/s-distrugă clădiri, căliuri şa punți tu/tru puțâni secondi.

Agricultura esti ună industriă mari în California. California acre(a)şti ma mult di cât jumitatea al frutilor şa zărzăvâților di loc. Mini/eu pot s-ancumpur fruti tazei/frescoasi tut anu. California ari multi industrii. Aircraft, electronică şa compiuturili sânt ma puțâni di ațeali.

Kalifornia: Shteti i Artë

Unë jetoj në San Diego të Kalifornisë. Kalifornia është në Oqeanion Pacific dhe është vendi i tretë më i madh në Amerikë. Popullsia (në v.1955) është rreth 31 milion banorë. Shumica e njerëzve të ndryshëm banojnë në Kaliforni. Popullsia (në v.1990) është 69% të bardhë, 25,8% spanjollë amerikanë, 9,6% aziatikë dhe 7,4% zezakë.

Gjatë bregdetit koha është e bukur. Temperaturat janë të moderuara. Në brendësi gjenden malet dhe shkretëtirat.

Kalifornia është e famshme gjithashtu për kohën e saj të keqe. Disa herë ka shumë shi në Veri dhe gjithashtu pak shi në Jugë. Tërmetet janë një problem serios në shtetin tim. Më shumë të vogla janë shkretëtirat, ndërsa tërmetet e forta mund të prishin ndërtesa, rrugë, ura në pak sekonda.

Agrikultura është një industri e madhe në Kaliforni. Kalifornia rrit më shumë se sa gjysmën e frutave dhe zarzavateve të vendit. Unë mund të blej fruta të freskëta tërë vitin. Kalifornia ka shumë industri. Aircraft, elektroteknikën dhe kompjuterat që

California: The Golden State

I live in San Diego, California. California is on the Pacific Ocean, and it's the third largest state in the USA. The population (1995) is over 31 million people. A lot of different people live in California.

The population (1990) was 69% white, 25.8% hispanic, 9.6% asian, and 7.4% black. Along the coast, the weather is beautiful. The temperatures are moderate. In the interior there are both mountains and deserts.

California is also famous for its bad weather, however. Sometimes there is too much rain in the North and too little rain in the South.

Earthquakes are a serious concern in my state. Most earthquakes are small, but major earthquakes can destroy buildings, roads, and bridges in a few seconds. Agriculture is a major industry in California.

California grows more than half of the nation's fruits and vegetables. I can buy fresh fruit all year.

California has many industries. Aircraft, electronic equipment and computers are a few of them.

Mini/eu lucredz tu/tru ună companiă di compiuturi șă pârți di compiutur. Mini/eu voi pi California câțe pot s-chieltuesc tut timpu/chirolu a mel liber nafoară. Tu/tru cetatea/căsăbălu a mel oamiñil'i peștiadză, schiiază, noteadză tu/tru valurili al oceanului; canoteadză cu vârtili di canotaj șă gioacă tenis. Mini/eu, arăsesc s-fac primnari aproapea di plajă.

Stela Leca
(emigrantă aromână/vlahă)

janë më pak se ato. Unë punoj në një Kompani Kompjuterash dhe pjesë kompjuterash. Unë dua Kaliforninë sepse mund të harxhoj gjithë kohën time të lirë jashtë. Në qytetin tim njerëzit peshkojnë, lundrojnë në valët e oqeanit, kanotojnë me varkat e kanotazhit dhe lozin tennis. Unë pëlqej shëtitjet afër plazhit.

Stela Leca
(emigrante arumune/vllahë)

I work at a computer company and assemble computer parts. I especially love California because I can spend all of my free time outdoors.

In my town people fish, surf, sail and play tennis. I like to roller blade along the boardwalk near the beach.

Stella Leca
(Aromanian emigrant)

VOCABULARU

Eu/mini bănedz
A trei-lea stat ma mari
Populația e(a)sti
Avrigărea
31 di milioane di oamiñi
mulțimea di oamiñil'i diferit
băneadză
alghi
latiñi-americañi
hispanic
lâi/zezați
lungă di mardzina di amari
tu/tru interior(u)
si află munțil'ia

FJALORI

unë banoj
i treti shtet me i madh
popullsia është
rreth
31 miliona njerëz
shumica e njerëzve të ndryshëm
banojnë
të bardhë
latino-amerikanë
hispanikë/spanjollë
të zinj/zezakë
gjatë bregut të detit
në brendësi
gjenden malet

VOCABULARY

I live
the third largest state
the population
is over
31 million people
a lot of different people
live
white
latin-american
hispanic
black
along the coast
in the interior
there are both mountains

șă desertili/șcretătirili	shkretëtirat	deserts
famoasă	e famshme	famous
născânti ori	disa herë	sometimes there is
tutașă mult ploiaă tu Nord	gjithashtu shumë shi në veri	too much rain in the North
cutremburili	tërmetet	earthquakes
un problem serios	një problem serios	a serious concern
tu/tru statu a mel	në shtetin tim	in my state
niț	të vegjël	small
poati s-aspargă	mund të prishë	can destroy
clădiri	ndërtesa	buildings
câl'iuri	rrugë	streets/roads
punți	ura	bridges
ma mult di cât	më shumë sesa	more than
jumitatea al frutilor	gjysma e frutave	half of fruits
pârți di compjuter	pjesë kompjuteri	computer parts
s-hårdzuesc/chieltuesc tut	të harxhoj gjithë	spend all
nafoară	jashtë	outdoors
oamiñili	njerëzit	people
peștiadză	peshkojnë	to fish
giocă tennis	lozin tennis	play tennis
s-fac primnari	të bëj shëtitje	I like to roller blade
aproapea di plajă	afër plazhit	along the boardwalk

 Căftari: Scriiaț ti/tră patria a voastră!

Lexia 60 (şasidzât)

*Deadunzburâri
namisa di doi-iși*

Mi hărăsi ți v-u cunuscui!

A pot să zburâsc puțân cu voi?

Hiț mult cu vidzută!

Mușat

Truplung

Elegant

Modern

Gentil

Hărăhop

Interesant

Aveț gură mușată

Voi hiț

Femeiă mușată

Aveț oculi ahândoși

Aveț arădeari dulți

A va s-n-adunâm toraseara?

Iu șă când va s-n-adunâm?

Va s-mi telefonaț tu/tru hotel?

va s-v-u aștept la ora

Va s-viniț cu mini?

*Bisede midis
dy personave*

U gëzova që ju njoha!

A mund të flas me ju?

Jeni shumë i pashëm!

i bukur

shtatlartë

elegant

modern

xhentil

gazmor

interesant

keni gojë te bukur

ju jeni

femër e bukur

keni sy të thellë

keni të qeshur të ëmbël

A do të takohemi sonte?

Ku dhe kur do të takohemi?

Do të më telefononi në hotel?

do t'ju pres në ora

Do të vini me mua?

*Conversation
between two people*

I'm glad to have met you!

May I speak to you for a moment?

You are very handsome (pretty)!

good looking

slim

smart

fashionable

tender

cheerful

interesting

have you a beautiful mouth

you are

a beautiful woman

your eyes are deep

your smile is very sweet

Will you meet me this evening?

Where and at what time shall we meet?

Will you call me at my hotel?

I shall expect you at... o'clock

Would you like to go with me?

la sinemaia	në kinema	to the cinema
la teatër	në teatër	to the theatre
la ballo/danç	në ballo	to dance
la primnari	në shëtitje	for a walk
Muļumesc va s-ira/mult ghini	Do të ishte shumë mirë.	Thank you that would be very nice.
Vreau s-avd(u) muzică	desha të dëgjoj muzikë	I'd like to hear
di dançari	vallëzimi	some dance music
Ți vreț s-fățet tora?	Çfarë dëshironi të bëni tani?	What would you like to do now?
Toraseara	sonte	tonight
mâni seara	nesër mbrëma	tomorrow night
Pot s-v-u pälăcrăsesc/rog să dançam?	Mund t'ju lutem të vallëzojmë?	May I ask you for a dance?
esc acățată/ocupată	jam e zënë	I'm booked up
ti/tră dançarea vinitoară	për vallëzimin e ardhshëm	for the next
sper că tricut ghini	shpresoj se kaluat mirë	I hope you've had a good time
muļumesc ti/tră seara meravi'ioasă/minunoasă	faleminderit për mbrëmjen e mrekullueshme	thank you for a wonderful evening
Hiț mult gentil	jeni shumë xhentil	you are most kind
eu/mini ti voi	une të dua	I love you
Mindueșt dealihira sincer?	Mendon vërtet sinqerisht?	Do you really mean that sincerely?
Mi/nă pari arău, tora prindi s-fug.	Më vjen keq, tani duhet të shkoj.	I'm afraid must be going now.
Mi voidz s-v-u trăsotiedz a casă.	më lejoni t'ju percjell në shtëpi.	Allow me to accompany you home.
va s-v-u dau adresa	do t'ju jap adresën	I'll give you my address
șă numuru di telefon	dhe numërin e telefonit	and telephone number
Ia, cartvizita a mea	Ja kartvizita ime	Here's my card

Putem s-nă videm nipoii mării?

Va s-nă vinea ghini

s-v-u ved nipoii

mi/nă pari arău

ma esc acăţată

pimării/dupămării

va s(a)-esc libera

Hiţ acăţată ti/tră uikend/vacanţă?

Când esti ma ghini s-v-u telefonedz?

telefoneadză/tefonaţ

ma ninti, vă pălăcrăsesc!

Nu agărşăţ s-nă scriiaţ!

V-u promet

Mund të shihemi përsëri nesër?

do të më vinte mirë

t'ju shikoj përsëri

më vjen keq

po jam e zënë

pasnesër

do të jem e lirë

Jeni e zënë për uikend/pushime?

kur është më mirë t'ju telefonoj?

telefono

më përpara, ju lutem?

Mos harroni të më shkruani!

Ju premtoj

May we meet again tomorrow?

I shall be please to see

you again

sorry

a prior engagement

I'll be free that day

after tomorrow

Are you booked for the weekend?

What's the best time to telephone?

ring me

first, please?

Don't forget to write to me!

I promise you

La plajă

Esc notar bun.

Nu notedz ghini.

Iu pot s-ti lai aoa aproapea?

Cai e(a)sti calea ti/tra la plajă?

A si-voiadză laria aoa?

Në plazh

Jam notar i mirë.

Nuk notoj mirë.

Ku mund të lahesh këtu afër?

Cila është rruga për në plazh?

A lejohet larja këtu?

On the beach

I'm a good swimmer.

I can't swim very well.

Where can one bathe near here?

Which is the way to the beach?

Is it allowed to bathe here?

Cât esti ahândăsizea?	Sa është thellësia?	What is the depth of the water?
Cât ahända e(a)asti apa?	Sa thellë është uji?	How deep is the water?
A esti apa arați?	A është uji i ftohtë?	Is the water cold?
Aoa nu esti ahanda.	Këtu nuk është thellë.	Here is not deep.
Iu pot s-liau cu chiraiă	Ku mund të marr me qira	Where can one hire
ciadră/umbrellă	çadrë/ombrellë	a sunshade
scam(n)	karrige	a deck-chair
bâr di scăpari	brez shpëtimi	life belt
pashtamall	peshqir	bath-towel
capeli di llari	kapela për larje	bathing cap
costum di bañă	kostum banje	bathing costume
zmeani di bañă	mbathje banje	bathing trunks
Voi s-liau cu chiraiă	dua të marr me qira	I wish to hire
una varcă	një barkë	a rowing-boat
una varcă cu veli	një barkë me vela	a sailing boat
un motoscaf	një motoscaf	a motor-boat
Cât custuse(a)ști ti/tră ună dzuă?	Sa kushton për një ditë?	What is the charge per day?

<i>Amarea</i>	<i>deti</i>	<i>sea</i>
soarili	dielli	sun
rană	rëra	sand
șcămbili	shkëmbinjtë	cliffs
plaju cu rană	plazhi me rërë	sandy beach
arderi di soari	djegje dielli	sunburn
Ajutari!	Ndihmë!	Help!
Ma mi nec!	Po mbytem!	I'm sinking!
<i>Zërzăvâti</i>	<i>Zarzatvatet</i>	<i>Vegetable</i>
patatë	patate	potato
dumatë	domate	tomato
pipiriță ve(a)rdi	piperkë e gjelbër	green pepper
pipiriță roșă	piperkë e kuqe	paprika
spinac	spinaqi	spinach
salatë verdi	sallate jeshile	lettuce
curcubetë	kungull	pumpkin
făsu'li	fasule	beans
țeapă	qepe	onion
verd	laker	cabbage
al'iă	hudher	garlic
piper lai	piper i zi	black pepper
piper roș	piper i kuq	red pepper

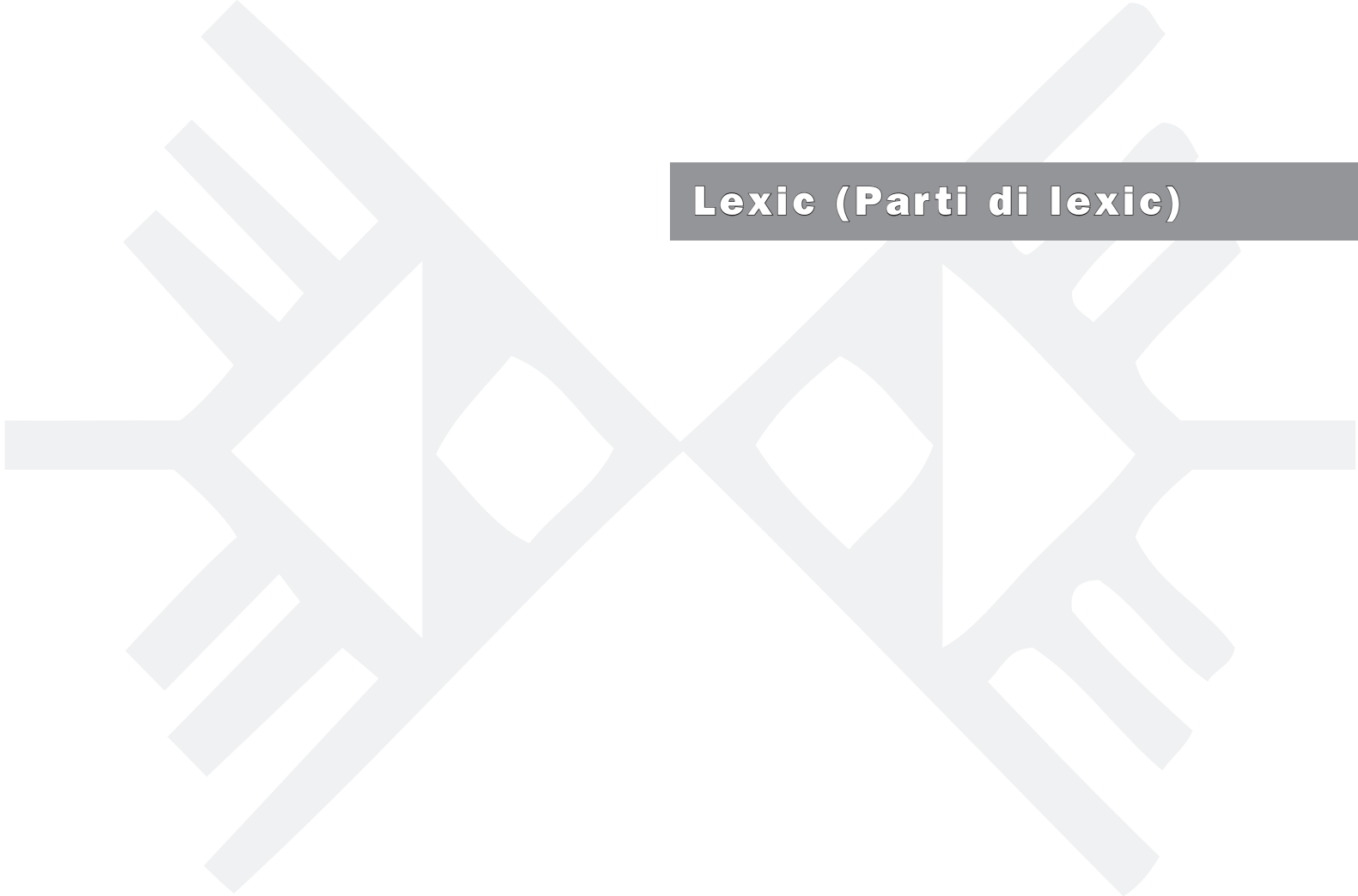
<i>Găterili/gbielili</i>	<i>Gatesat/gjellet</i>	<i>Garnishes</i>
Patati	Patate	Potatoes
– țigrăsiti	– të skuqura	– fried
– hiarti	– të ziera	– boiled
– coapti	– të pjekura	– roasted
– pure	– pure	– mashed
<i>Frutili</i>	<i>Frutat</i>	<i>Fruits</i>
mer	mollë	apple
auă	rrush	grape
dardhă	dardhë	pear
prun	kumbullë	plum
hică	fik	fig
pieșcă	pjeshkë	peach
cireașă	qershi	cherry
nucă	arrë	nut
aluni	lajthi	hazelnut
pepini	pjepër	melon
himinic	imonik/shalqi	watermelon

<i>Băuturili/bearili</i>	<i>Pijet</i>	<i>Drinks</i>
Yin	Verë	Wine
– vecliu	– e vjetër	– old
– di masă	– e tavolinës	– table
– alb	– e bardhë	– white
– roș(u)	– e kuqe	– red
– dulçi	– e embël	– sweet
Yin desert	Verë desert	Dessert wine
– șampană	– șampanjë	– champagne
– yin muth	– verë muth	– vermouth
yin cu sticli	verë me shishe	bottled wine
yin di but	verë buti	wine from wood
yin acr(u)	verë e thartë	tart wine
Rachiiă di prun	Raki kumbulle	Plum brandy
Coñac	Konjak	Cognac
Licher	Liqer	Liqueur
Beari no alcoolică	Pije jo alkoolike	Soft drinks
apă minerală	ujë mineral	mineral water
sodă	sodë	soda water
dzamă di frută	lëng frute	fruit juice

Lexic (Parti di lexic)

VOCABULAR	FJALOR	VOCABULARY
Ap/ă,-a	Uj/ë,-i	Water
api,-li	ujëra,-t	water
apă stătută	ujë i ndenjur	standing water
apă di fontană/izvor	ujë burimi	brook water
apă di ploaiă	ujë shiu	rain water
apă minerală	ujë mineral	mineral water
apă sărată	ujë i kripur	salt water
apă di be(a)ri	ujë i pijshëm	drinkable water
apă cārtrubură	ujë iturbullt	troubled water
boiuri di apă	bojëra uji	water colours
moară di apă	mulli uji	water mill
apă di zămbac	ujë zambaku	water-lily
umpl(u) apă	mbush ujë	to fetch (draw) water
esc fapt apă	jam bërë ujë	to be all in to perspire / to be drenched to the skin
adap lilicili	ujit lulet	to water the flowers
adap zărzăvâțili	ujit zarzavatet	to water vegetables
si-adapă	ujitet	to be watered
adăpari	ujitje	watering
adăparili	ujitjet	waterings

VOCABULAR

Asparg

asparg un mur

asparg ună casă

asparg ună operă di art

asparg ună casă dit thimeliu

asparg un zbor

asparzi părădzil'ia

cu loc șã fãrã loc

asparg gura

asparg mâna

asparg conștința

caracteru

cãldura asparzi

șã carnea șã peștili

aspãrdze(a)ri

aspãrdze(a)rea al pãradzilor

aspãrdze(a)rea al mãcãrilor

aspãrdze(a)rea al stumahului

aspart

FJALOR

Prish

prish një mur

prish një shtëpi

prish një vepër arti

prish një shtëpi nga themeli

prish një fjalë

prish paratë

me vend e pa vend

prish gojën

prish dorën

prish ndergjegjen

karakterin

e ngrohta prish

dhe mishin dhe peshkun

prishje

prishja e parave

prishja e ushqimeve

prishja e stomakut

i prishur

VOCABULARY

To destroy

to destroy/to

demolish a house

to destroy an artistic work

to ruin/to raze to the ground (a home)

to scratch a word/to rub off (a word)

to spend lavishly

or waster, to throw away money

to swear bad words

to cease doing good work

to corrupt the consciousness

character

meat and fish go bad

in hot weather

demolition/destruction

waste of money

rotteness/decay of food

stomach disorder

demolished/destroyed

VOCABULAR	FJALOR	VOCABULARY
Ocliu	Syri	The eye
pupila al ocluiului	bebja e syrit	the pupil of the eye
dintili di ocliu	dhëmbi i syrit	eyetooth
orb,-u	i verbër/qorr	blind
ñă/mi dor oclia	më dhembin sytë	I have an eyeache
ñă lacrimă/lăcrimeadză oclia	më lotojnë sytë	my eyes run
ocli rușați	sy të skuqur	blood shot eyes
ocli lăndziți	sy të sëmurë	sore eyes
ocliu trălăcrămos	sy i përlotur	eyes moistened with tears
disclidi oclia!	Hap sytë!	Look out! Pay attention! Take care!
Lă oclia!	Laj sytë!	To wash one's face
Liu calc ocliu (a vrui)	I shkel syrin dikujt	to wink at someone
Apun oclia/aplec oclia	ul sytë	to look down
Vedi cu coada di ocliu	shikon me bishtin e syrit	to look from the corner of the eye
Aruc oclia	hedh sytë	to look
Ocl' ntru ocl'	sy ndër sy	face to face
Tu/tru oclia a tutulor	në sy të të gjithëve	in face of all
Liu dzâc tu/tru ocl'(iu)	ia them në sy	to say in the face
Cadi tu/tru ocl'(iu)	bie në sy	to attract attention

VOCABULAR

Cât discl'id şă ncl'id ocl'iă

Cât ță mîcă ocl'iu

Cum u ari ocl'iu?

nă cădzu tu/tru ocl'(iu)

nu ved ghini di ocl'iă

nă plândzi ocl'iu ti nâs

ma ghini s-tă easă ocl'iu

di cât namea

ocl'alb

ocl'discl'is

ocl'albastru

Braț,-u

Brați,-li

Lucru di braț

Cu brață

Braț di lucru

l'i e(a)si braț

esc brațu a dre(a)ptu

braț di braț

FJALOR

sa hap e mbyll sytë

sa të ha syri

Si e ka syrin?

më ra në sy

nuk shikoj mirë nga sytë

me qan syri për të

më mirë të të dalë syri

se nami

sybardhë

syhapur

sykaltër

Krah

krahët

punë krahu

me krahë

krah pune

i del krah

jam krahu i djathtë

krah për krah

VOCABULARY

in a blink of an eye

within sight/as for as the eye can see

What is your intention?

it caught my eye

I don't sell well

I have set my heart upon it

better to lose one's eye

than one's good name

white-eyed

open-eyed

blue-eyed

(anat.) Arm

arms

manual work

armful

labour power

to stand by someone

to be the right hand of someone

side by side / shoulder to shoulder

VOCABULAR	FJALOR	VOCABULARY
Arâu	Keq	Bad
zburâsc (a)râu ti/tră var	flas keq për dikë	to speak ill of someone
u am (a)râu cu vâr	e kam keq me dikë	to be on bad terms with someone
(a)râu ș(ă) ma râu	keq e më keq	from bad to worse
minduesc (a)râu ti/tră vâr ma râu	mendoj keq për dikë më keq	to think ill of someone
ahât ma (a)râu	aq më keq	so much the worse
nu l'i am faptă (a)râu a vrui	s'i kam bërë keq dikujt	don't do harm to someone
nă yini (a)râu ti/tră	më vjen keq për	I am sorry for
esc agudit (a)râu	jam goditur keq	I hurt myself gravely
Cap,-u	Koka	Head
lau capu	laj kokën	to wash the head
spindzur capu	var kokën	to hang one's head
dureri di cap	dhimbje koke	head-ache
(nu) fă după capu a tâl	(mos) bëj sipas kokës tënde	to have one's own way
el/ațel nu u bati capu dip	ai nuk e çan kokën fare	he doesn't care a bit
ațel/el/nâs u ari capu gol	ai e ka kokën bosh	he is empty-headed
pi capu a mel	për kokën time	upon my life
capmari	kokëmadh	genius

VOCABULAR

cap di zdangă

capcărțănit

capapres

Curaj,-u

cu curaj

chier curaju

dau curaj

îiau curaj

curajos

Cai?

Cai esti ac(l)o?

Cai u amintă gara?

Cai hiț voi?

A cui e(a)sti aistă carti?

A cui l'u dădeș?

Cai ai vidzută aseară?

Dit cai ai frică?

A cui ma li dzât?

FJALOR

kokëzhëngë/kokëfortë

kokëkrisur

kokëndezur

Kurajo

me kurajo

humb kurajon

jap curajo

marr curajo

kurajos

Kush?

Kush është atje?

Kush e fitoi garën?

Kush jeni ju?

I kujt është ky libër?

Kujt ia dhe?

Kë ke parë dje?

Nga kush ke frikë?

Kujt po i thua?

VOCABULARY

head strong

madcap

rash

Courage

courageously

to lose heart to feel despondent

to give heart /to encourage

to take heart to muster up courage

courageous

Who?

Who is there?

Who won the race?

Who are you?

Whose book is that?

To whom did you give it to?

Whom did you see yesterday?

Who are you afraid of?

That's not news to me.

VOCABULAR	FJALOR	VOCABULARY
Leg	Lidh	To tie, to bind
leg mânilî	lidh duart	to bind the arms
leg oculiă	lidh sytë	to bind the eyes
leg ună rană/plagă	lidh një plagë	to bind up a wound
leg ună carti	lidh një libër	to bind a book
liă li leg cicioarili un calui	ia lidh këmbët një kali	to fetter a horse
eli/ațel/i năș li leagă	ata i lidhin	they are bound
ună oaspițâlîă sinceră	një miqësi e sinqertë	by a sincere friendship
Țân	Mbaj	To hold/to hold up
țân sândziarățimea	mbaj gjakftohtësinë	to keep cool/to control oneself
țân casa	mbaj shtëpinë	to support one's family
li țân cachiă	i mbaj mëri	not to be on speaking terms with someone
nu știu cât iu s-lîu țân	nuk di ku t'ia mbaj	not to know what to do
Cât țani di aoa?	Sa mban që këtu?	How far is it from here?
mi țân ghini di sănătati	mbahem mirë nga shëndeti	to look well-preserved/to look well, to have good health

VOCABULAR

Puțână/niheamă

dân a nia puțână pâni

dân a nia puțână sari

aușil'i măcă mult puțân

lucrai puțân

puțână căti puțână

ti/tră niheamă s-nică

ti/tră niheamă cădzui

ti/tră puțân chiro

maș ti/tră puțân chiro

el/ațel/nâs fe(a)ți puțân

ti/tră sinea a lui

șă ninga puțână

ma puțân

dip puțân

Cali,-a

cali bătută

esc ti/tră cali

FJALOR

Pak

më jep mua pak bukë

më jep mua pak kripë

pleqtë hanë shumë pak

punova pak

pak nga pak

për pak u mbyt

për pak rashë

për pak kohë

vetëm për pak kohë

ai bëri pak

për veten e tij

edhe pak

më pak

fare pak

Rrugë

rrugë e rrahur

jam për rrugë

VOCABULARY

A little / a few / not much

give me some bread

give me a little salt

old people eat very little

I worked a little

little by little

he nearly drowned

I nearly feel

for a short time

only for a few weeks

he did little

for himself

a little more

less

too little

Route

best path

I'm going to set out for a journey

VOCABULAR	FJALOR	VOCABULARY
cali altă nu ari	rrugë tjetër nuk ka	there is no other way
li dau cali ună chestiunei	I jap rrugë një çështjeje	to solve a problem
cu cali airenă	me rrugë ajrore	by air
spun calea	tregoj rrugën	to show the way
acaș calea	zë rrugën	to bar the way
duc pi cali dreaptă	çoj në rrugë të drejtë	to lead on the right way
duc pi cali strâmbă	çoj në rrugë të shtrembër	to lead on the wrong way
Cai cali s-lom?	Çfarë rrugë të marrim?	Which way shall we go?
Lom aistă cali.	Marrim këtë rrugë.	Let us go this way.
Cum u aflaș calea?	Si e gjete rrugën?	How did you find the way?
alas tu/tru mesea di cali	lë në mes të rrugës	to leave something half way
Zbor,-u	Fjala	Word
zboară,-li/zboarili	fjalë	words
zboară di ună rădzătină	fjalë të një rrënje	cognate words
zboarali di ună limbă	fjalët e një gjuhe	the words of language
zboară goali	fjalë boshe	meaningless words
zboară llăvoasi	fjalë të ndyra	ill words
zbor cu loc	fjalë me vend	witty remark
Ti/tră ți s-fați zboru?	Përse bëhet fjalë?	What is the question?

VOCABULAR	FJALOR	VOCABULARY
Ti/tră ți fați zbor cartea?	Për çfarë bën fjalë libri?	What is the book about?
s-fați zbor ti/tră	bëhet fjalë për	it is about
libertati di zbor	liri e fjalës	freedom of speech
zboru di disclide(a)ri	fjala e hapjes	opening speech
zboru di nclid(e)ari	fjala e mbylljes	closing speech
Cai u va zboru?	Kush e do fjalën?	Who will speak?
Zbor di onoare/onor/tiniia	fjala e nderit	word of honour
dau zboru	jap fjalën	to pledge one's word
cadu zboru	bie fjala	for example
li duc zbor	i shpie fjalë	to send a word
u țin zboru	e mbaj fjalën	to keep one's word
schimb zboarë	këmbej fjalë	to talk back
gioc cu zboarë	lojë me fjalë	to word play
u nyicsesc zboru	e peshoj fjalën	to weigh one's word
u nghicsesc zboru	e peshoj fjalën	to weigh one's word
zburâsc cu boaçi a naltă	flas me zë të lartë	to talk loud
zburâsc cu boaçi apusă	flas me zë të ulët	to speak low
zburâsc pit/pitru dinti	flas nëpër dhëmbë	to grumble/to murmur

Aromâne(a)ști	Română	Shqip	English
scapiră	scapiră	shkrepëtin	to light/alight/lighted
mamă/ată-aumbă	mamă-umbră	mama-hije	mother-shade/umbrage
birbeț,-u	berbeci	dash	ram
braț,-u	braț	krah	arm
călcâń,-u	călcăi	thembër e këmbës	heel
cal,-u	cal	kalë	horse
căndil/ă,-a	candela	kandil	grease pot
țear/ă,-a	ceară	qiri	candle
cap,-u	cap	kokë	head
capestr,-u	căpăstru	kapister	halter, bridle
capr/ă,-a	capră	dhi	the goat
cărbuni	cărbune	thëngjill	the coal
carni,-a	carne	mish	meat
caș,-u	caș	djathë	cheese
căstur/ă,-a	custură	thikë	pocket knife
cheali,-a	piele	lëkurë	skin
chieadic/ă,-a	piedică	pengesë	obstacle
chept,-u	piept	gjoks	breast-thorax
cinuș/ă,-a	cenușă	hi zjarri	cinders
chipur,-u	clopot	zile	bell

Aromâne(a)şti	Română	Shqip	English
cicior,-u	picioar	këmbë	foot
cilimean,-u	copil	fëmijë	child
cioc,-u	ciocan	çekan	hammer
cipoc,-u	pulpă	kërciri i këmbës	shin/shank/shin of the leg
cirap,-u/coptor	cuptor	saç	baking cover
cot,-u	cot	bërryl i krahut	elbow
cre(a)şti	creşte	rritet	to increase/to grow-up
culastr/ă,-a	colastră	kulloshtrë	colostrum
cumnat,-u	cumnat	kunat	brother-in-law
cumnat/ă,-a	cumnatë	kunatë	sister in-law
cuscr/ă,-a	cuscră	krushkë	allied
cuscr,-u/cuscru,-u	cuscu	krushku	allied
dad/ă,-a	bunică	gjyshe	grandmother
cusurin/ă,-a/cusurine	verişoară	kushërirë	cousin
asimi,-a	argint	argjend	silver
malm/ă,-a	aur	flori	gold
dinti,-li	dinte	dhemb	tooth
dzâr,-u	zer	hirrë	whey
dzedzit,-u	deget	gisht	finger
dzinir,-u	ginere	dhendërr	bridegroom

Aromâne(a)ști	Română	Shqip	English
dzinucl',-iu	genunchi	gju	knee
ed,-u	ied	kec	kid
faț/ă,-a	față	faqe	cheek
feat/ă,-a	fată	vajzë	girl
ficior,-u	fecior/băiat	djalë	boy
foc,-u	foc	zjarr	fire
frâmti,-a	frunte	balli	forehead
fum,-u	fum	tym	smoke
famil/iă,-a	familie	familje	family
furc/ă,-a	furcă	furkë	distaff
ghl'em,-u	ghem	lëmsh	clew-pellet
ghiz/ă,-a	urdă	gjizë	curd
gioc,-u	joc	valle	dance/dancing
grend/ă,-a	grindă	tra	beam
hicat-u	ficat	mëlçi	liver
mular,-u	catargiu	mushkar	muleteer
mulari,-a	catâr	mushkë	mule
mulariț/ă,-a	catârcă	pelë	mare
nari,-a/nas,-u	nas	hundë	nose
nipoat/ă,-a	nepoată	mbesë	niece

Aromâne(a)ṣti	Română	Shqip	English
nipot	nepot	nip	grandchild
ńearc/ă,-a	(mamă) vitregă	njerkë	stepmother
ńerc,-u	(tată) vitreg	njerku	stepfather
ńel,-u	miel	qengi,-i	lamb
ńeloară	mioară	sheleg	lamb above one year
numt/ă,-a	nuntă	dasmë	wedding
nveast/ă,-a	nevastă	nuse	bride
oai/ă,-a	oaie	dele	sheep
ocľiu	ochi	sy	eye
om,-u	om	njeri	man
pallmă/,-a	palrnă	pëllëmbë	palm (of the hand)
pândic/ă,-a	pântec	bark	belly/abdomen
pap,-u	bunic	gjysh	grandfather
partachi	oblânc	opinga	moccasin
per,-u	păr	flok,-u	hair
pir/ă,-a	para/flacăřă	flakë	flame
petal/ă,-a; petur/ă,-a	potcoavă	petë	rolled dough
preasin/ă,-a	prâsnel/rapid	kreshmë	fast
pulmună/,-a; plumună/,-a	plămân	mushkëri	lung

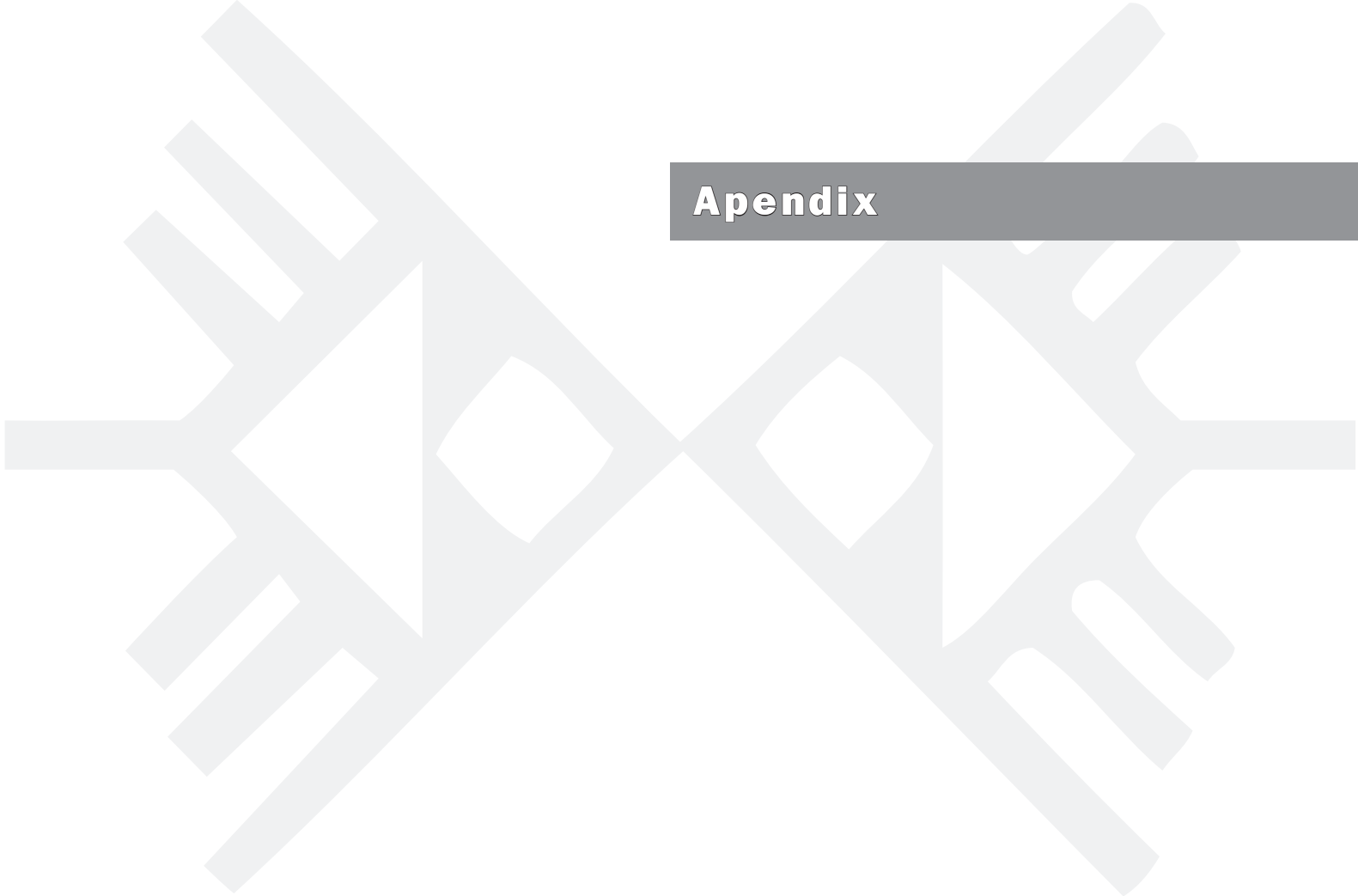

Aromâne(a)ști	Română	Shqip	English
pultari,-a	omoplat	shpatull	shoulder
scănteau,-a	scânteie	shkendijë	spark
seu	seu	dhjamë	grease/fatty
s-ngrașă	se îngrașă	shëndoshet	to be healed
slabue(a)ști	slăbește	dobësohet	to lose one's strength/ to reduce
soacr/ă,-a	soacră	vjehrra	mother-in-law
socr,-u	socru	vjehrri	father-in-law
spum/ă,-a	spumă	shkumbë	foam/froth

Apendix

Di la Iancu Ballamaci:

Aromânîli di Albania

După anu 1990, șă maieles după Conferența Primă Națională „Aromânîli di Albania” și, cari s-șănu Tirana, la 5 aprilu 1992, în condiții și creă instalarea ali democrației, ahurhi si s-lumineadză șă chestiunea aromână/macedono-vlahă.

Si șiți în punct di vederi istorică că Aromânîli în Albania, așă ș-ca tuți aromânîliă di Balcan, sânt autoctoîni tu/tru locurili iu bănează di 2000 ș-țiva ma mult di aîni ma ninnti. Ca năș sânt șă frațîli a lor aromâni macedono-vlahi și/care băneadză în Grecia, Macedonia, Bullgaria, România, Sârbia...; ma-așă ș-așeli și băneadză ș-luceadză în Diasporă ca în America, Canadaia, Australia, Franța, Germania, Hungaria, Austria. Multi personalități Europeani ar faptă studii serioasi ș-cu valoari universală ti/tră bana, istoria, Lumea spirituală-materială, folcloru tradițional, costumografia, antropologhia șă ti/tră multi câmpuri și/care prezintă interes științific șă ti/tră populația aromână/macedono-vlahă.

Născânți di cai/care sânt: G. Weigand, Thunman, Wace, Tompson, Iocli, Pucăvilu, Ireciec, Rosetti, Iorga, Matilda Caragiu, Saramandu, Căndroveanu, Vasile Barba, Hamp, Friedman, Stefan Muller, Thede Kahl, Demetries Peyffus, Cunia, Herbert Hens, Lazarou, Brown, T. Winnfrith, I.M. Qafezezi ș.a.

Contribut cu mari valoari ar dată șă personalități științifiți aromâni/macedono-vlahi, ca: Cavaliotu, Ucuta, Roja, Daniil, Th. Capidan, P. Papahagi, M. Boiagi, Cuvata, N. Popnicola, D. Vanghel, A. Ciufecu, Cunia, N. Balamaci, Ch. Manțu-Iorgoveanu,

Nga Iancu Ballamaci:

Arumunët e Shqipërisë

Mbas vitit 1990, dhe veçanërisht mbas Konferencës së Parë Kombëtare „Arumunët e Shqipërisë” që u mbajt në Tiranë, më 5 prill 1992, në kushtet që krijoi instalimi i demokracisë, filloi të ndriçohet dhe çështja Arumune/Maqedono-Vllahë.

Dihet në pikëpamje historike se Arumunët e Shqipërisë ashtu si gjithë arumunët e Ballkanit, janë autoktonë në vendet ku banojnë prej 2000 e ca vjet më parë. Si ata janë edhe vëllezërit e tyre arumunë/maqedono-vllahë që banojnë në Greqi, Maqedoni, Bullgari, Rumani, Serbi... po ashtu edhe ata që banojnë dhe punojnë në Diasporë si në Amerikë, Kanada, Australi, Francë, Gjermani, Hungari, Austri.

Shumë personalitete Europeane kanë bërë studime serioze me vlerë universale për jetën, historinë, Botën shpirtërore-materiale, folklorin tradicional, kostumografinë, antropologjinë, dhe për shumë fusha që paraqesin interes shkencor edhe për popullatën arumune-maqedono-vllahë.

Disa prej të cilëve janë: G. Weigand, Thunman, Wace, Tompson, Iokli, Pukevili, Ierecec, Rosetti, Iorga, Matilda Caragiu, Saramandu, Këndroveanu, Vasile Barba, Hamp, Friedman, Stefan Muller, Thede Kahl, Demetries Peyffus, Cunia, Herbert Hens, Lazarou, Brown, T. Winnfrith, I.M. Qafezezi etj.

Kontribut me vlerë të madhe kanë dhënë dhe personalitete shkencore arumune/maqedono-vllahë si: Th. Kavalioti, Ukuta, Roja, Daniil, Th.Kapidani, P. Papahaxhi, M. Boiaxhi, Cuvata, N. Popnikolla, D. Vangjeli, A. Cufecu, Cunia, N. Ballamaci,

I. Perifanu, G. Vrana, V. Mustaca, A. Cristo... ș.a.

Dit partea aïstor personalitãtãilor ŝtiințifiți sãnt fapți studi, expediti, hulumtãri pit codicurili al biserișilor veacli în ațeali di Moscopolea, Berat, Curceaua ș.a; scopu ar futã ta s-coatã tu luinã Lumea Materialã-Suflitoasã-Culturalã al aromãnilor/macedono-vlahilor dit Arbinușia.

Sãnt fapți șã testãri ti/trã scute(a)rea tu/tru luinã ali situatee realã în cai/care esti dialectu fãrșãrot... pit/pitru di un chestionar/ntrebãtor di 150-200 di zboarã ři/care s-ufilelesc șã anunțãri șcurti între 2-10 subiecturi dit Tirana, Selenița, Corcea, Fieru, Cavaia, Elbasanu, Șipsca, Dișnița, ři ar trãtur(n)atã dit albaneza în Aromãna. Aisti testãri în lafelu chiro va sã scutea șã diferențili dialectali namisa di zonili aromãni/macedono-vlahi relativ compacte di sud-estul șã sud-westul ali Arbinușiei. Deadunzburãtorilã aromãni de(a)dirã rãspunsu al 1.500 întrebãrilor (subiecturili ira un di Selenița-Vlora șã altu ira di Curceaua). Tutașã s-reghistrarã șã texturi orali dit alți zburãtori aromãni ři/cai bãneadzã șã lucreadzã în Arbinușia.

Aisti cãftãri dialectali cumãndãsiti di studioși ca: A. Turculet, Cãndroveanu, T. Winnfrith... ar scoasã real cã cai esti situata soțiolingvisticã actualã al aromãnilor di Arbinușia; diferențili în cadru al dialectului; caracteristițili al bilingvismului aromãn-albanez; cai esti activitatea concretã ali Suțatãlei „Aromãnilã di Albania”, chindurerea al zburãtorilor fațã di idiomul matern; problema al statusului aïștui idiom, ufilese(a)rea a lei în școalã.

Aromãnilã/macedono-vlahilã bãneazã în partea řentralã șã sudicã ali Albaniei (în Tirana, Durrãs, Cavaia); maieles în sud di (a)rãul Șcumbin, în zona toscãei numitã „Toskãria”. În sud di rãu Șcumbin si-aflã aromãnilã/vlahi în cetatea di Elbasan șã tu/tru hoarili (Șãn-Coll, Gresa Rrogojina, Pechin...). Colectivitãți relativi compacti di aromãni si-aflã în sud-estul ali Albaniei în řerculi șã respectiv cetateili/cãsãbãdzurili: Curceaua, Pogradet

Ch. Mancu-Jorgoveanu, I. Perifanu, G. Vrana, V. Mustaka, A. Kristo... etj.

Nga ana e këtyre personaliteteve shkencore janë bërë studime, ekspedita, hulumtime nëpër kodikët e kishave të vjetra në ato të Voskopojës, Beratit, Korçës etj.; synimi ka qenë të nxjerrin në dritë Botën Materiale-Shpirtërore-Kulturore të arumunëve/maqedono-vllehëve të Shqipërisë.

Janë bërë testimet për nxjerrjen në dritë të situatës reale në të cilën është dialekti fërshërot... nëpërmjet të një pyetëtori prej 150-200 fjalësh që përdoren dhe lajmërimet të shkurtëra ndërmjet 2-10 subjekteve nga Tirana, Selenica Korça, Fieri, Kavaja, Elbasani, Shpaska, Dishnica, që kanë përkthyer nga shqipja në arumanisht. Këto testimet në të njëjtën kohë do të nxjerrin ndryshimet ndërmjet zonave arumune relative kompakte të jug-lindjes dhe jug-perëndimit të Shqipërisë. Bashkëbiseduesit arumunë dhanë përgjigje të 1.500 pyetjeve (subjektet ishin njëri nga Selenica-Vlora dhe tjetri ishte nga Korça). Gjithashtu u regjistruan dhe tekste orale prej folësve të tjerë arumunë, të cilët banojnë dhe punojnë në Shqipëri.

Këto kërkime dialektore të drejtuara nga studiues si: A. Turkulet, Këndroveanu, T. Winnfrith kanë nxjerrë realisht se cila është situata sociolingvistike aktuale e arumunëve të Shqipërisë; ndryshimet në kuadrin e dialektit; karakteristikat e bilingvizmit arumun-shqiptar; kush është aktiviteti konkret i Shoqatës „Arumunët e Shqipërisë”; qendrimi i folësve faqe idiomit matern, problemi i statutit të këtij idiomit dhe përdorimi i saj në shkollë.

Arumunët/maqedono-vllehët banojnë në pjesën qendrore dhe jugore të Shqipërisë (Tiranë, Durrës, Kavajë); veçanërisht në jug të lumit të Shkumbinit, në zonën toske e quajtur „Toskëria”. Në jug të lumit Shkumbin gjenden arumunët/vllehët në qytetin e Elbasanit dhe në fshatrat Shën-Koll, Gresa, Rrogozhinë, Peqin...). Kolektiva relative kompakte të arumu-

șă West în litoralul Adriatic, în câmpu di Muzechea cu tinderea pit/pitru valili al (a)râurilor Șcumbin, Seman, Osum, Viosa, între cetateilor/căsăbâdzurilor Vlora/Valona, Berat, Elbasan, Fier, Selenița.

Tutașă populata aromânească/vlahă si-află ș-ma la sud, pi litoralul Ion, respectiv în cetateili Saranda, Delvina, Ghirocastra, Përmet (în aist chearc si aflî hoara Frașaru șă Coloña cu ho(a)rili și u avigăresc. După reghistrârili șă documentili ufîțiali albanezi numiru al aromânilor și băneadză în Albania esti maș 60.000 di işi. (Birgul Demirtas-Coscun, „The Vlachs. A Forgotten Minority in the Balkans”, London 2001; apud Thede Kahl, „The Ethnicity of Aroumanians after 1990: The Identity of a Minority that behaves Like a Majority”, în „Ethnologia Balcanica”, vol. 6, anu 2002, pagina 156, iu s-ñicureadză cu intenți numiru al aromânilor). După revista „Dimëndarea”, aromânilî vlahilî sânt niexistenți în Albania. În reghistrarea al anului 1989, maș 20 işi ar fută scrisii ca „vlahi”. Ia, și spuni ună aromână/vlahă ti/tră discriminarea națională al aromânilor în timpul al regimului dictatorial comunist al Enver Hoja. Si-aclîamă Sofia Cristache. Ia și spuni năsă: „Ma s-dzățeai că eșt rămân va s-avea s-fățeai cu securitatea Statală Arbineasă care/și ti băga tu/tru înclîisoari; dapoea vinea persecutârili ti/tră familîa, soia...”. Expresiuini peiorativi cu nuanți discriminoasi țircula ti/tră aromânilî/vlahilî în Albania ca: „Llași-fațat”, Tirana; „Ciobani i m... Ciobanu al cęc...”; ică „Dâņe”, Curceaua, Pogradet ș.a...

S-videm și scriiă eņciclopediili di nafoară/xeani ti/tră aromânilî/vlahilî. „Grande Diccionario Enciclopedico” (ediția a III-lea, Torino, 1967): „În an. 1955-1959 sânt reghistrâți 4.200 șă 10.000 di aromâni”. T. Winnfrith, după alti doauă eņciclopedi, da șifrili di 35.000 (S. Horak, „East European National Minorities”, Colorado, 1985) șă 50.000 di vlahi (J. Petlifer, „The Blue Guide to Albania”, Londra, 1994). În „Enciclopedia Statelor di Lumi”

nëve gjenden në jug-lindje të Shqipërisë dhe respektivisht në qytetet: Korçë, Pogradec dhe në perëndim në bregdetin Adriatik, në fushën e Myzeqesë me shtrirje nëpër luginat e lumenjve Shkumbin, Seman, Osum, Vjosë, ndërmyjet qyteteve Avlona/Vlorë/Valona, Berat, Elbasan, Fieri, Selenica.

Gjithashtu popullësia arumune/vllahë gjendet më në jug, në bregdetin Ion, respektivisht në qytetet Sarandë, Delvinë, Gjirokastër, Përmeti (në këtë qark gjendet fshati Frashër dhe Kolonja me fshatrat që e rrethojnë). Sipas regjistrimeve dhe dokumenteve zyrtare shqiptare numëri i arumunëve që banojnë në Shqipëri është vetëm 60.000 veta. (Birgul Demirtas-Coscun, „The Vlachs. A Forgotten Minority in the Balkans”, London, 2001; apud Thede Kahl, „The Ethnicity of Aroumanians after 1990: The Identity of a Minority that Behaves like a Majority”, në „Ethnologia Balkanului”, vol. 6, viti 2002, faqe 156, ku zvogëlohet me qëllim numëri i arumunëve). Sipas revistës „Dimëndarea”, arumunët/vllehet janë joeksistues në Shqipëri. Në regjistrimin e v.1989, vetëm 20 veta janë shkruar si „vllahë”. Ja, çfarë tregon një arumune/vllahë për diskriminimin nacional të arumunëve në kohën e regjimit diktatorial komunist të Enver Hoxhës. Quhet Sofia Kristaqi. Ja çfarë tregon ajo: „Po të theshe se je rëmën do të kishe të bëje me sigurimin e shtetit shqiptar i cili të fuste në burg; pastaj vinin persekutimet për familjen, sojin...”. Shprehje pejorative me nuancë diskriminuese qarkullonin për arumunët/vllehet në Shqipëri: „Llaci-facët”, në Tirane; „Cobani i m...” ose „dence”, në Korçë, Pogradec etj...

Të shikojmë çfarë shkruajnë enciklopeditë e huaja për arumunët/vllehet. „Grande Diccionario Enciclopedico” (botimi i III-të, Torino, v.1967): „Në v.1955-1959 janë regjistruar 4.200 dhe 10.000 arumune”. T. Winnfrith sipas dy enciklopedive të tjera jep shifrat 35.000 (S. Horak, „East European National Minorities”, Kolorado, 1985) dhe 50.000 vllahë (J. Petlifer, „The

(București, 1989) s-lia dăde(a)rili ufițiali albanezi, după cai/cari 97% di populația Albaniei ar fută albaneză/arbinesă. Ca minorități s-da maș grețili, turțili, macedonili (în limita di 3%).

În revista „Dimândarea”, H. Căndroveanu dzâți: „Am vizitată di doauă ori Albania, în 1992-1994; am avută zburâr cu bănători rămâni di aist loc. Eli/nâși n-ar declarată în esență: «În aistă țară/loc, him 500.000 di aromâni/vlahi, dit cai/cari 100.000 u zburâsc limba maternă, ma tuți u știr că nu sânt albanez/arbinesă, ma rămâni. Fără școală după anu1945, cânt Dictatura Comunistă al Enver Hoja li nclisi în mod barbar școalili români în Curceaua, Șipsca ș.a. Tinirilîa aromâni/vlahi nu para u zburâsc limba ali dadî că lu yini arușani». 50% di eli zburâsc șă achicăsesc ghini nâsă”.

În ună istoriă germană ma noaua ali Albaniei (Peter Bartl, „Albanien. Vom Mittelalter bis zur Gegenwart”, Regensburg, 1995, p. 14) si afirmeză că aromânilî/vlahilî șă țiganilî ar fută vără 10.000 di iși în perioada namisa di doauă-li lupti Mondiali, nu sânt tricut ca minorități în statistițili albanezi. S-pari cacând aișt sânt asimilaț în mari parti.

Istorianu englez T.J. Winnfrith („Shattered Eagles Balkans. Fragments”, London 1995, cap. „The Vlachs in Albania”), după indicățili/spune(a)rili al doi informatori (di Tirana șă Elbasan), afirmeză că în Albania sânt 162 di localități în cai băneadză aromânilî/macedono-vlahilî. După prof. T. Winnfrith, în cetateili/căsăbădzurili băneadză 100.000 di vlahi. Muț di eli nu para u zburâsc aromâna/vlaha, maș că u consideră sinea a lor aromâni/vlahi, dipicând un parti s-consideră arbinesă. Ti/tră istorianu englez zboru vlah ari doauă sinificați: 1) Unul țî/cale u zburăști di obicei/tradiție aromână/vlahă șă 2) unul țî/cai/cari si simtă aromân/vlah.

Studii serioasi șă cu valoari ar faptă G. Weigand țî/cai spuni ună preocupari particulară ti/tră aromânilî/vlahilî di Arbinușia

Blue Guide to Albania”, Londra, 1994). Në „Enciklopedinë e Shteteve të Botës” (Bukuresht, 1989) merren të dhënat zyrtare Shqiptare, sipas së cilës 97% e popullatës së Shqipërisë ka qenë shqiptare. Si minoritete jepen vetëm grekët, turqit, maqedonët (në kufirin 3%).

Në revistën „Dimândarea”, H.Këndroveanu thotë: „Kam vizituar dy herë Shqipërinë në v.1992-1994; kam patur biseda me banorë rëmënë të këtij vendi. Ata më kanë deklaruar në esencë: «Në këtë vend, jemi 500.000 arumunë/vllehë, nga të cilët 100.000 e flasin gjuhën amtare, por të gjithë e dinë se nuk janë shqiptarë, por rëmënë. Pa shkollë pas v.1945 kur Diktatura Komuniste e Enver Hoxhës i mbylli në mënyre barbare shkollat rumune në Korçë, Shpiskë etj.» Të rinjtë nuk para e flasin gjuhën e nënës se u vjen turp. 50% e tyre e flasin dhe e kuptojnë mirë atë”.

Në një histori gjermane më e reja e Shqipërisë (Peter Bartl, „Albanien. Vom Mittelalter bis zur Gegenwart”, Regensburg 1995, p. 14) pohohet se arumunët dhe ciganët kanë qenë nja 10.000 veta në periudhën midis dy luftërave Botërore, nuk janë kaluar si minoritete në statistikat shqiptare. Duket sikur ata janë asimiluar në pjesë të madhe.

Historiani englez T.J. Winnfrith („Shattered Eagles Balkans. Fragments”, London, 1995, Kap. „The Vlachs in Albania”), sipas të dhënavë të dy informuesve (nga Tirana dhe Elbasani) pohon se në Shqipëri janë 162 localitate në të cilat jetojnë arumunët/maqedono-vllahët. Sipas prof. T. Winnfrith në qytetet jetojnë 100.000 vllahë. Shumë prej tyre nuk para e flasin arumanishten, vetëm se e konsiderojnë veten e tyre arumunë/vllehë, ndërsa një pjesë konsiderohen shqiptarë. Për historianin englez fjala vllah ka dy kuptime: 1) Njëri që e flet prej traditës arumanishten/vllahçen dhe 2) njëri që ndihet arumun/vllah.

Studime serioze dhe me vlera ka bërë G. Weigandi i cili tregon një preocupim të veçantë për arumunët/vllehët e Shqipërisë

(G. Weigand – „Die Aromunen Etnographisch-philologisch-historische Untersuchungen über der sogenannten Makedo-Romanen oder zinzaren”, Erster Band, Leipzig, 1895); C. Burileanu („De la Românii din Albania”, București, 1906); C. Noe („Les Romains Koutso-Valaques, Les Populations macedoniennes et la crise Balkanique, avec une carte ethnographique en couleurs”, Bucarest, 1913); L.T. Boga („Românii din Macedonia, Epir, Tesalia, Albania, Bulgaria și Sârbia. Note etnografice și statistice”, București, 1923); Th. Capidan („Fărșăroții. Studiu lingvistic asupra românilor din Albania”, în „Dacoromânia”, VI, 1929-1930, Partea I, p. 1-210; Idem, „Românii nomazi. Studiu din viața Românilor din sudul Peninsulei Balcanice”, în „Dacoromânia”, IV, 1924-1926, Partea I, studiu, Cluj, 1927, p.183-352; Idem „Macedonoromâni. Etnografie, istorie, limbă”, București, 1942); Sextil Pușcariu („Limba Română”, vol. 1 – „Privire generală”, București, 1940, vol. 2 – 1976, harta 19); Nicola Saramandu („Harta graiurilor aromâne și meglenoromâne din Peninsula Balcanică”, 1988, p. 225-245); T.J. Winnfrith (op. cit.)... ș.a.

(G. Weigand, „Die Aromunen. Etnographische-philologisch-historische Untersuchungen über der sogenannten Makedo-Romanen oder zinzaren, Erster Band, Leipzig, 1895); C. Burileanu („De la Românii din Albania”, 1906); C. Noe („Les Romains Koutso-Valaques. Les populations macedoniennes et la crise Balkanique, avec une carte ethnographique en couleurs”, Bucarest, 1913); L.T. Boga („Românii din Macedonia, Epir, Tesalia, Albania, Bulgaria și Sârbia. Note etnografice și statistice”, București, 1923); Th. Capidan („Fărșăroții. Studiu lingvistic asupra românilor din Albania”, în „Dacoromânia”, VI, 1929-1930, Partea I, p. 1-210; idem, „Românii nomazi. Studiu din viața românilor din sudul Peninsulei Balcanice”, în „Dacoromânia”, IV, 1924-1926, Partea I, Studiu, Cluj, 1927, p. 183-35; idem, „Macedonoromâni. Etnografie, istorie, limbă”, București, 1942); Sextil Pușcariu („Limba Română”, vol. 1 – „Privire generală”, București, 1940, vol. 2 – 1976, harta 19); Nicola Saramandu („Harta graiurilor aromâne și meglenoromâne din Peninsula Balcanică”, 1988, p. 225-245); T.J. Winnfrith (op. cit.)... etj.

	Autori	Numiru Localităților	Numiru zburătorilor
1.	G. Weigand	72	16.850
2.	C. Burileanu	155	35.032
3.	C. Noe	152	114.000/184.748
4.	L.T. Boga	214	66.290
5.	Th. Capidan	60	60.000/65.000
6.	S. Pușcariu	44	65.000
7.	N. Saramandu	66	70.000/100.000
8.	T. Winnfrith	162	50.000/200.000

În izvorili căftati nu sânt spusi pisti 350 di localități în teritorul ali Arbinușiei iu băneadză un numir ma mari ică ma nîc di aromâni/vlahi. La s-fățem ună ughlîndă di dăde(a)rili dit partea al reprezentanților Suțatilor Aromâni di Arbinușia șă ațălor ve(a) clîlor dati dit studioșilî di nafoară:

Në burimet kërkimore nuk janë treguar mbi 350 lokalitete në territorin e Shqipërisë ku banojnë një numër më i madh ose më i vogël arumunësh/vllehë. Le të bëjmë një pasqyrë të të dhënave nga ana e përfaqësuesve të Shoqatave të Arumunëve të Shqipërisë dhe atyre të vjetrave të dhëna nga studiues të huaj:

	Autorilî	Cetateili/ Căsăbădzurili	Numiru al aromânilor
1.	Suțata Aromânilor	Tirana	1.500 (di ază)
	C. Burileanu		1.200 (ma veclîia)
	C. Noe		4.800
	Th. Capidan		1.500
2.	Suțata Aromânilor	Berat	1.500 (di ază)
	G. Weigand		9.000 (ma ve(a)clîia)
	C. Burileanu		3.600
	C. Noe		6.300
3.	Suțata Aromânilor	Durrës	800-1.000 (di ază)
	C. Burileanu		1.600
	C. Noe		5.600
	Th. Capidan		pisti 1000
		Cavaia	1.200
4.	Suțata Aromânilor	Curceaia	40.000 (di ază)
	C. Burileanu		3.200
	C. Noe		5.700
	Th. Capidan		pisti 4.000

Suqata Aromânilor ar datë s-aişti şifrii di cetateili alanti în Arbinuşıa ca: Saranda 4.000 di aromâni/vlahi, Seleniţa 4.000, Elbasanu 700, Curceaua 40.000, Cavaia 1.200 ş.a.

Ia ş-un exemplu ți spuni că populația aromână/vlahă esti acriscută – Seleniţa ar avută 515 di aromâni ma ninti, tora ari 4.000 di aromâni/vlahi di totalu di 8.000 di bânători ți ari ază căsăbălu di Seleniţa. În chearcu di Curceaua (în căsăbă/cetateia şă tu horili Mboria, Drenova, Boboshtiţa, Leşniţa, Lănga, Nicea, Şipsca, Vithcuch ş.a., majoritatea ali populaţei esti aromână/vlahă. In cetateia/casabalu di Curceaua laghia 1,2 (laghii veaclî sânt bânati dit aromâni/vlahi în majoritati, dipicând alantî sânt răspândiţi pit/pitru laghili alanti.

Ază aromânilî/vlahilî diştepti şă gioñi ar sculată nivelu economic cu bisnesurili, ți ar discişă ca domnuliă Rragamu/Bardhi, Capuranu, Tona, Dişu ş.a. (fabriţi ți produc materialuri di construcţie, tuvli, plăcăchi, tuburi di eternit ş.a.; tutaşă ar discişă şă bar-restauranti pit căliurili prinţipali di căsăbă şă în Parcu „Tineretu/Rinia” iu esti şa Universitatea „Fan S. Noli”, în care studiadzăşă featili şă ficiorilî aromâni/vlahi). Tutaşă nâş ar sculată şă fabrică ti/tră lucrarea al laptilui, carnilei, conservilor ş.a. Nu maş Curceaua, ma ş-tu tuti cetateili alanti di Arbinuşıa aromânilî/vlahilî s-lia cu bisnes dând contribut activ ti/tră desvoltarea ali aconomiei, culturei, artălei, turismului, sportului ş.a. în Albania.

În amintarea ali democraţiei ar dată mari contribut şă aromânilî/vlahilî di Arbinuşıa. Eli loară parti la aistă mişcari politică convins că va s-li aminta tuti drepturili pi baza al Cârţilor şă dokumentilor Europeani ti/tră ndrepturili al omului.

Si şti că în 5 aprilu, anu 1992, în capitala ali Albaniei, în Tirana, s-şănu Conferenţa Primă Naţională „Aromânilî di Albania”, cu partiţiparea al delegaţilor aleapţi dit Conferenţili organizati pit filialili, cetateili, căsăbădzili, horili iu băneadză aromânilî/vlahilî. Delegaţilor ira di Tirana, Curceaua, Vlora, Durrës, Cavaia,

Shoqata e Arumunëve ka dhënë edhe këto shifra të qyteteve të tjera në Shqipëri si: Saranda 4.000 arumunë/vllehë, Selenica 4.000, Elbasani 700, Korça 40.000, Kavaja 1.200 etj.

Ja dhe një shembull që tregon se popullata arumune/vllahe është rritur-Selenica ka patur 515 arumunë/vllehë me parë, tani ka 4.000 arumunë/vllehë nga totali prej 8.000 banorësh që ka sot qyteti i Selenicës. Në Qarkun e Korçës (në qytet dhe në fshatrat Mborie, Drenovë, Boboshticë, Leshnicë, Llëngë, Niçë, Shipskë, Vithkuq etj. shumica e popullsisë është arumune/vllahe. Në qytetin e Korçës lagjet 1,2 (janë të banuara nga arumunë/vllehë në shumicë, ndërsa të tjerët janë shpërndarë në lagjet e tjera).

Sot arumunët/vllehët e zgjuar dhe trima kanë ngritur nivelin ekonomik me bisneset që kanë hapur si: Rragami (Bardhi), Kapurani, Tona, Dişu... (fabrikat që prodhojnë materiale ndërtimi, tulla, pllaka, tuba eteniti etj.; gjithashtu kanë hapur bar-restaurante nëpër rrugët kryesore të qytetit dhe në Parkun „Rinia” ku është edhe Universiteti „Fan S. Noli”, në të cilën studiojnë vajzat dhe djemtë arumunë/vllehë. Gjithashtu ata kanë ngritur fabrika për përpunimin e qumështit, mishit, konservave etj. Jo vetëm në Korçë, por edhe në të gjitha qytetet e tjera të Shqipërisë arumunët/vllehët merren me bisnes duke dhënë një kontribut aktiv për zhvillimin e ekonomisë, kulturës, arteve, turizmit, sportit etj. në Shqipëri.

Në fitoren e demokracisë kanë dhënë kontribut të madh dhe arumunët/vllehët e Shqipërisë. Ata morrën pjesë në këtë lëvizje politike të bindur se do t'i fitonin të gjitha të drejtat në bazë të Kartave dhe Dokumentave Europeane për të drejtat e njeriut.

Dihet që me 5 prill të vitit 1992, në kryeqytetin e Shqipërisë, në Tiranë u mbajt Konferenca e Parë Kombëtare „Arumunët e Shqipërisë”, me pjesëmarrjen e delegatëve të zgjedhur nga Konferencat e organizuara nëpër filialet, qytetet, fshatrat, ku banojnë arumunët/vllehët. Delegatët ishin nga Tirana, Korça,

Lushnja, Berat, Fier, Elbasan, Pogradet, Erseka, Gjirocastra, Pärmet, Saranda, Librajd ş.a.

Tiñisiră cu prezența a lor reprezentanți aromâni dit suțatili sori di Europa (dit Gjermania, Franca), dit Balcan, ca: di Romănia, Macedonia, Grecia; dit diaspora di America, Australia... Tutaşă loară parti şă reprezentanți di Partidurili Politiți di Albania, ambasadoru ali Romăniei, domnul George Micu ş.a. Tiñisi cu partițiparea a lui preasfințitul Episcopu Calinic di Curtea di Arges, Romănia.

Zboru di disclide(a)ri u țanu Spiru Şituni. Dapoea Dimitrach Veriga Iiu dedi zboru al Archile Dhamo, cari țanu Raportu pi numa al Comitetului dirijor ali Suțatei. El representă activitatea ali Suțati tu tuti filialili aromâni/vlahi creati în multi cetateii, căsăbădzuri di Arbinușia. După ntribărilor şă rānspunșurilor salutară cu discuțili a lor interesanti aromâni/vlahi di Albania şă di nafoară ca: C. Mitro, Rr. Zguri, prof. V. Barba, I. Perifanu, Aurel Ciufecu, Mita Papuli, Nicu Ballamaci, Nico Popnicola, Dina Cuvata, Dina Vanghel, Chirața ş.a. Trăsalută tutaşă şă ambasadoru ali Romăniei, domnul Gheroghe Micu... Dapoea grupu artistic deadi un spectatul cu cantiți, jocuri, rețitări, pi limba ali dadi (maternă aromână/vlahă).

Dupa ți s-presentă programu ali Suțatei s-fețiră aledzerili-Consilū General, President s-alepsi Iancu Ballamaci; vice Presidenti – Anastas Buneți, Margarita Jepa, Octavian Şolla; secretar – Niko Seferi.

Dupu aisti si aprobă programu ali Suțatei Culturală „Aromânilī di Albania”. Pi/pri şcurtari datoriili ira:

1. Si s-lucreadză ti/tră nvițarea ali limbei Părintească aromână-vlahă (maieles dit cilimeanilī, tinirilīă şă dit partea ațalor ți u ştir particular limba maternă.

2. Scuterea tu/tru luñină ali istoriei, tradiților, religiei criștină-ortodoxă şă ali ntreagălei cultură aromână/macedono-vlahă (în

Durrësi, Kavaja, Lushnja, Berati, Fieri, Elbasani, Pogradeci, Erseka, Gjirocastra, Pärmeti, Saranda, Librazhdi etj.

Nderuan me pjesëmarrjen e tyre përfaqësues arumunë nga shoqatat motra të Europës (Gjermania, Franca), nga Ballkani si: nga Rumania, Maqedonia, Greqia; nga diaspora e Amerikës, Australisë... Gjithashtu morrën pjesë dhe përfaqësues të Partive Politike të Shqipërisë, ambasadori i Rumanisë, zoti George Micu etj. Nderoi me pjesëmarrjen e tij Hirësia e Tij episkopi Kalinik Kurtea de Argesh, Rumani.

Fjalën e hapjes e mbajti Spiru Shituni. Pastaj Dhimitraq Veriga ia dha fjalën Arqile Dhamos, i cili mbajti Raportin në emër të Komitetit Drejtues të Shoqatës. Ai prezantoi aktivitetin e Shoqatës në të gjitha filialet arumune/vllahë të krijuara në shumë qytete të Shqipërisë.

Pas pyetjeve dhe përgjigjeve përshëndetën me diskutimet e tyre interesante arumunë/vllehë nga Shqipëria dhe nga jashtë si: K. Mitro, Rr. Zguri, prof. V. Barba, I. Perifani, Aurel Cufec, Mita Papuli, Niku Ballamaci, Niko Popnikolla, Dina Kuvata, Dina Vangjeli etj. Përshëndeti gjithashtu dhe ambasadori i Rumanisë, zoti George Micu... Pastaj grupi artistic dha një spektakël me këngë, valle, recitime, në gjuhën e nënës (materne arumune/vlahe).

Pasi u prezantua programi i shoqatës u bënë zgjedhjet-Këshilli i Përgjithshëm, Kryetar i shoqatës u zgjodh Janku Ballamaci; zëvend Presidentë – Anastas Buneci, Margarita Xhepa, Oktavian Sholla; sekretar – Niko Seferi. Mbas kësaj u aprovua programi i Shoqatës „Arumunët e Shqipërisë”. Shkurtimisht detyrat ishin:

1. Të punohet për mësimin e gjuhës Prindërore arumune-vlahe (veçanërisht nga fëmijët, të rinjtë dhe nga ana e atyre që e dinë pjesërisht gjuhën maternë/amtare.

2. Nxjerrja në dritë e historisë, traditave, fesë të krishtere-orthodokse dhe të tërë kulturës arumune-vlahe/maqedono-vllahë

territoru ali Arbinușiei/Albaniei).

3. Si s-facă slujba relighioasă crîștin-ortodoxă pi limba aromână/vlahă în biserișili iu băneadză aromânil'i/vlahil'i (ti/tră aistă si s-asigură cârști pi aistă limbă). Tutașă si s-pregătească prești dit aistă etniă.

4. Si-s-nveașta limba aromână-vlahă paralel cu așea arbineașă (3-4 ori tu/tru stămână) pit școl'ili elementari arbineași cari s-frecuenteadză șă di partea al elevilor aromâni/vlahi. (Dupu anu 1912 în Albania ari avută 17 di școl'i primari, un lișeu șă biseriști, ca în Curceaua, Moscopolea, Elbasan, Berat, Tirana, Llănga, Nicea...)

5. Statu Albanez s-da ajutor finanșiar șă material. Si s-voieadză deadunlucrarea culturală, religioasă, artistică, sportivă ș.a.cu Romănia șă diaspora aromână-vlahă di Lumi.

6. Statu Albanez să recunoască pit acturili șă documentili uficiali nașionalitatea aromân-vlah/macedono-vlah cum ar fută ninti di Lupta a II-lea di Lumi.

7. Biserica Crîștină-Ortodoxă Aromână si s-depindă dit Biserica Ortodoxă Autochefală Albaneză care prindi s-da ajutor finanșiar șă material ti/tră construirea șă repararea al biseriștilor și ar fută în Albania.

- Si s-pregătească prești în Școala Ortodoxă Albaneză care funxioneadză Durrăs ta s-hibă capabili ta s-u facă slujba pi doauă limbi: aromână-vlahă șă arbinusească.

- Tutașă si s-posibilitatează pregătirea al preștilor șă în Romănia cu cai/care avem avută ligaturi sinceri tradișionali in punct di vederi isorică, economică, religioasă, artistică.

8. Sușata Culturală „Aromânil'i di Albania” s-pitreacă ti/tră studi tu/tru școl'ili (Liceurili), universitățili Romăniei studenști aromâni/vlahi cum șă dupăuniversitar ti/tră speșializari șă graduri di știinșă.

9. Scuterea șă editarea ali gazet'i/ziaru „Frăția”.

(në territorin e Shqipërisë).

3. Të bëhet ceremonia/shërbesa fetare krishtere-orthodokse në gjuhën arumune/vllahe në kishat ku banojnë arumunët/vllehët (për këtë të sigurohen libra në këtë gjuhë). Gjithashtu të përgatiten priftërinj nga kjo etni.

4. Të mësohet gjuha arumune-vllahe paralel me atë shqipe (3-4 orë në javë) nëpër shkollat fillore shqipe të cilat frekuentohen edhe nga nxënës arumunë-vllehë (në Shqipëri pas v.1912) ka patur 17 shkolla fillore, një lice, dhe kisha si në Korçë, Voskopojë, Elbasan, Berat, Tiranë, Llëngë, Niçë...

5. Shteti Shqiptar të japë ndihmë financiare dhe materiale. Të lejojë bashkëpunimin kulturor, fetar, artistik, sportiv etj. me Rumaninë dhe diasporën arumune-vllahe të Botës.

6. Shteti Shqiptar të rinjohë nëpër aktet dhe dokumentet zyrtare nacionalitetin arumun-maqedono-vllah siç ka qenë përpara Luftës së II Botërore.

7. Kisha Krishter-Orthodokse Arumune të varet nga Kisha Orthodokse Autoqefale Shqiptare e cila duhet të japë ndihmë financiare dhe materiale për ndërtimin dhe riparimin e kishave që kanë qenë në Shqipëri.

- Të përgatiten priftërinj në Shkollën Orthodokse Shqiptare që funksionon në Durrës që të jenë të aftë ta bëjnë shërbesën në dy gjuhë-arumunen-vllahen dhe shqipen.

- Po ashtu të mundësohet përgatitja e priftërinjve dhe në Rumania me të cilën kemi patur lidhje të sinqerta tradicionale në pikëpamje historike, ekonomike, fetare, artistike.

8. Shoqata Kulturore „Arumunët e Shqipërisë” të dërgojë për studime në shkollat (Lice), universitetet e Rumanisë studentë arumunë/vllehë si edhe pasuniversitarë për specializime dhe grada shkencore.

9. Nxjerrja dhe botimi i gazetës „Frăția”.

10. Ngritja e Ansambleve Artistike Arumune-vllahe dhe

10. Scularea al Ansamblurilor Artistiçi Aromâni-vlahi şa dăderea al spectaculilor în Albania, Macedonia, România, Grecia...

• Di la 5 prilliu a. 1992 – la 24 di Maiu a. 1993, Suçata Culturală „Aromânilî di Albania” sensibiliză chestunea aromânească/vlahă. Fe(a)çi născânti activitâçi ti/tră bunu al aromânilor/vlahilor ca: ună delegaçi feçi vizitâ la fraçilî a noştri di Macedonia, iu si-aştiptari cu mari harauă dit domnulî Mita Papuli, Dina Cuvata, Nico Popnikola ş.a. Ansamblu Artistic „Muscopulea” deadi un program artistic muşat cu cântiçi, coruri, reçitâri, cântiçi populari, pârti instrumentali, tut pi limba pârintească armână/vlahă ş.a., care s-mănăsunară/aplaudarâ dit partea al spectatorilor aromâni/vlahi macedoneani (di Scopia, Hruşova, Bitola... Tutaşâ delegaçi şa Ansamblu „Moscopolea” feaçirâ ună vizitâ caldăroasă la fraçilî a noştri aromâni/vlahi di România, iu n-aştiptarâ cu inimă albă dit partea al domnilor Steriu Samara care deadi ajutor finançiâr şa organizari bunâ ti/tră 45 di işi; tutaşâ aduc ntru minti cu respect şa bunăcunoşteari ajutoru al prof. tiñisit Vasile Barba, Mihail Barba, Chiraça Barba, Nikola Saramandu, Cardula ş.a. Emoçiionanti ira şa adunâriili al aromânilor vlahilor di Arbinuşiia cu cusuriñilî şa cusurinili a lor în Bucureşt, Constança, Palazu Mare, Piperas... după 45 di ani. Ansamblu Artistic „Moscopolea” deadi spectacul cu mari suxes la Teatru Naçiional „Alexandăr Bulandra”, în Bucureşt, Constança, Curtea de Argeş, Mangalia, Cagăliceanu, Ovidiu...

• Eveniment cu mari greutati esti şa ajutoru çi Statu Român de(a)di ti /tră bursili gratis ti/tră studençilî aromâni/vlahi di Arbinuşiia/Albania (di la anu 1992 până la anu 2008, ar bitisitâ studili în România pisti 1.100 di studençi aromâni/vlahi care ază lucreadză ca doctor, avocaç, filologhi, artiçiçi, economişt şa preççi. După 16 di ani aduc ntru minti ndupărarea çi nă deadirâ astumsina domnulîia Moçiui, Vice Presedint al Parlamentului

dhënia e spektakleve në Shqipëri, Maqedoni, Rumani, Greçi...

• Nga 5 prill i v.1992-24 maj 1993 Shoçata Kulturore „Arumunët e Shqipërisë” sensibilizoi çështjen arumune/vllahë. Bëri disa aktivitete për të mirën e arumunëve/vllhëve si: një delegacion bëri vizitë në vëllezërit tanë të Maqedonisë ku u prit me shumë gëzim nga zotërinjtë Mita Papuli, Dina Kuvata, Niko Popnikolla etj. Ansamblu Artistik „Voskopoja” dha një program artistik të bukur me këngë, valle, recitime, këngë popullore, pjesë instrumentale, i tëri në gjuhën prindërore arumune/vlahe, etj që u duartrokitën nga ana e spektatorëve arumunë/vllhë maqedonas (nga Shkupi, Hrushova, Manastiri... Gjithashtu delegacioni dhe Ansamblu „Voskopoja” bëri një vizitë të ngrohtë në vëllezërit tanë arumunë/vllhë të Rumanisë, ku na pritën me zemër të bardhë nga ana e zotërinjve Steriu Samara i cili dha ndihmë financiare dhe organizim të mirë për 45 vetat; gjithashtu sjell ndërmend me respect dhe mirënjohje ndihmën e prof. të nderuar Vasile Barba, M. Barba, Chiraça Barba, Nikolla Saramandu, Kardulla ş.a. Emocionuese ishin dhe takimet e arumunëve vllhëve të Shqipërisë me kushurinjtë dhe kushurirat e tyre në Bukuresht, Konstancë, Palazu Mari, Piperas... mbas 45 vjetësh. Ansamblu Artistik „Voskopoja” dha spektakël me sukses të madh në Teatrin Kombëtar „Aleksandër Bulandra”, në Bukuresht, Konstanca, Curtea de Arges, Mangalia, Këgëliçeanu, Ovidiu...

• Eveniment me rëndësi të madhe është edhe ndihma që Shteti Rumun dha për bursat falas për studentët arumunë/vllhë të Shqipërisë (nga viti 1992 dhe deri në vitin 2008 kanë mbaruar studimet në Rumani mbi 1.100 studentë arumunë/vllhë të cilët sot punojnë si doktorë, avokatë, filologë, artistë, ekonomistë dhe priftërinj. Mbas 16 vjetësh sjell ndër mend mbështetjen që na dhanë atëhere zotërinjtë Mociu Zëvendës President i Parlamentit, Majori, Ministër i Arsimit, De Hotaru, zëvendës Ministër i Jashtëm Kosta Aleksandru-Sorin etj. të cilët punonin

Român, Majoru, Ministru di Educației, De Hotaru vice Ministru di Nafoară, Costa Alexandru-Sorin ș.a., care luca tu/tru așel chiro la Ministeru di Educație. Him hărășiți șă mândar ti/tră etnia a noastă când videm tiniriliă șă tinirili aromâni/vlahi s-lucrează în patria a lor durută Arbinușia/Albania.

• Tutașă haristusim șă frațili a noștri vlahi di Grecia și lu ar data al aromânilor/vlahilor di Arbinușia, ti/tră aflarea a lucrilor...

• Ziaru „Frăția” cu șef-redactor domnul Rrapo Zguri, cu trei primili numiri și tipusi sensibiliză opiniunea aromână/vlahă șă arbinesă în Albania ti/tră existența autoctonă ali aștei minorității.

Easti ti/tră valorari Cameramanu șă Membru al Consiliului Dirijor ali Suțatei, Domnul Robert Ciollacu, cari filma, inciza cu pasion șă arăvdari mari tuti activitățili ali Suțatei Culturală „Aromânilî di Albania”, materialuri și sânt nu maș ti/tră Arșivă ma șă si s-bagă tu/tru axie ti/tră buneața ali aromănamei.

Tiñisim cu onoari mari dirijoru pasionant aromănu/vlah Pavlo Șolla ti/tră pregătirea cu nivel a nalt artistic al Ansamblui „Moscopolea” care ira ună perlă aromână/vlahă adevarată/di dialihira.

Onoari, trăsălutări, bunăcunușteari ti/tră canticătorilî talentați aromâni Gacho Ciaco, Eli Fara, Thima Gărnotu, Dhimitru șă Fatbardha Dișu...

• Si așteară ntribarea: – După 17 di ańi cum esti situația ali Suțatei Culturală „Aromânilî di Albania”, cu President domnul Vanghel Șundi șă secretar general Robert Ciollacu?

În general suțata ari fapță activități ti/tră buneața ali aromănamei ca:

– Scuterea ali gazetei „Frăția”, cu șef-redactor domnul Iani Gușo (iți mes).

– Tipusirea al cărților scriiati dit partea al Dhori Fallo,

ně atě kohě në Ministrinë e Arsimit. Jemi të gëzuar dhe krenarë për etninë tonë kur shikojmë të rinjtë dhe të rejat arumune/vllahë të punojnë në Atdheun e tyre të dashur Shqipërinë.

• Gjithashtu falenderojmë dhe vëllezërit tanë vllhë të Greqisë për ndihmën që u kanë dhënë arumunëve/vllhëve të Shqipërisë për gjetjen e punëve...

• Gazeta „Vëllazëria/Frăția”, me shef-redactor zotin Rrapo Zgurin, me tri numërat e para që botoi sensibilizoi opinionin arumun/vlah dhe shqiptar në Shqipëri për egzistencën autoktone të këtij minoriteti.

Është për t’u vlerësuar Kameramani dhe anëtari i Këshillit Drejtues të Shoqatës zoti Robert Çollaku që filmoi, incizoi, me pasion dhe durim të madh të gjitha aktivitetet e Shoqatës „Arumunët e Shqipërisë”, materiale që nuk janë vetëm për në arkivë, por të vihen në veprim për të mirën e arëmënames/arumunëve.

Nderojmë me nderim të madh dirigjentin e pasionuar arumun Pavlo Sholla, për përgatitjen me nivel të lartë artistik të Ansamblit „Voskopojă” i cili ishte një perlë Arumune/vlahe e vërtetë. Nderim, përshëndetje, mirënjohje për këngëtarët e talentuar arumunë Gaqo Çako, Eli Fara, Thima Gërnjoti, Dhimitër dhe Fatbardha Disho...

• Shtrohet pyetja: – Mbas 17 vjetësh si është situata e Shoqatës Kulturore „Arumunët e Shqipërisë” me Kryetar zotin Vangjel Shundi dhe sekretar të përgjithshëm Robert Collaku?

Në përgjithësi shoqata ka bërë aktivitete për të mirën e arumunëve, si:

– Nxjerrja e gazetës „Frăția” me shef-redaktor zotin Jani Gușo (çdo muaj).

– Botimi i librave të shkruara nga ana e Dh. Fallos, Tarushës etj.

– Botimi i vëllimeve historike nga ana e Valentin Mustakës...

Taruşa ş.a.

– Tipuserea a volumilor istoriçi aromâni dit partea al Valentin Mustaca...

– Creaçili letrari în poeziă, proză al Spiru Fuchi, Dh. Fuchi, Ilia Coloña (spunearili interesanti şă cu valoari ideo-artistiçi, ca „Luñina şă aumbra”, „Doi furi” ş.a.), Theodorach Țico cu poezia „Esc rămân” ş.a., Cosma Mitre cu poeziili a lui cu simçiie şă pasiuni, studiili alui ti/tră valoarili avuti ideo-artistiçi di natura aromânească, Manoli Başu cu volumu cu titulu „Luna prit bairi di cântiçi”, Iliriana Sulcuchi care scriiă poezii pi doauă limbi, Todi Mustaca, Pascal Cota, Th. Taşu, V.M. Steryu, S. Gizho, Costa Cristali cu cartea „Vlahil'i di Pindu”, Dhori Fallo cu cartea „Traghedia ali Muscopulei” (tradusă în aromâna dit prof. T. Cunia), scriiârili apufusiti al Valentin Mustaca, cari argumenteaza în mod ştiinçiific că aromânil'i/vlahil'i în Arbinuşia/Albania sânt vecli autoctoñi di 2000 ş-ţiva di añi ma ninti, scriiârili al Andon Cristo ti/tră identitatea a aromânilor/vlahilor di Arbinuşia, Nicola Mullisi cu fabulili a lui, Mihal Hobdari cu scriisu „Aromañil'i di sud în Macedonia, Thesalia, Epir şă Arbinuşia” ş.a.

• Lucru buni sânt şă schimbârili al vizitilor cu suşatili casurâri aromâni/vlahi di România, Macedonia, Grecia, Bulgaria, S.U.A. ş.a.cu care ar schimbată experiença bună di la tuti activitâçili şi ar faptă aţeali.

• Partiçiiparea la dăderea al premilor: „Omu al anului” şi s-organizeadză în România dit partea al Suşatilor Aromâni/vlahi di Bucureşt şă la aţeali şi s-organizeadză în cuadro a Dzâlilor ali Culturei Aromânească ar fută di ună importança particulară că nă prezentâm ca ună etniia autoctoñă în Balcan, cu istoria, tradiçili, cultura, Lumea sufletoasă şă materială di natura a noastră orighinală Aromână/macedono-vlahă, cu folcloru vecliu şă avut, cu costumografia populară multăsoioasă şă elegantă...

– Krijimet letrare në poezi, prozë të Spiro Fuçit, Dh. Fuçit, Ilia Kolonjës (tregimet interesante dhe me vlera ideo-artistike si: „Drita dhe hija”, „Dy hajdutët” etj.), Theodhoraq Cikos, me poezinë „Jam rëmën” etj., Kozma Mitro me poezitë e tij të ndjera dhe pasionante, studimet e tij për vlerat e e pasura, ideo-artistike të natyrës aromëneaskë, Manoli Basho me vëllimin me titull „Hëna nëpër brezat e këngëve”, Iliriana Sulkuçi që shkruan poezi në dy gjuhë, Todi Mustaka, Paskal Kota, Th. Tasho, V.M. Steryu, S. Gizho, Kosta Kristali me librin „Vllehët e Pindit”, Dhori Fallo me librin „Tragjedia e Voskopojes” (përkthyer në arumanisht nga prof. T. Kunia), shkrimet e guximshme të Valentin Mustakës që argumenton në mënyrë shkencore se arumunët/vllehët në Shqipëri, janë autoktonë të vjetër prej 2000 e ca vjet më parë, shkrimet e Andon Kristos për identitetin e arumunëve/vllehëve të Shqipërisë, Nikolla Mullisi me fabulat e tij, Mihal Hobdari me shkrimin „Arumunët e jugut në Maqedoni, Thesali, Epir dhe në Shqipëri” etj.

• Punëra të mira janë edhe shkëmbimet e vizitave të shoqatave simotra arumune/vlahe të Rumanisë, Maqedonisë, Greqisë, Bullgarisë, Sh.B.A. etj. me të cilat kanë shkëmbyer eksperiencën e mirë të të gjitha aktiviteve që kanë bërë ato.

• Pjesëmarrja në dhënien e çmimeve: „Njeriu i Vitit” që organizohet në Rumania nga ana e Shoqatave Arumune/Vllahe të Bukureshtit dhe ato që organizohen në kuadrin e e Ditëve të Kulturës Aromëneaskë ka qenë e një rëndësie të veçantë se prezentohemi si një etni autoktone në Ballkan, me historinë, traditat, kulturën, Botën shpirtërore dhe materiale të natyrës sonë origjinale Arumune/Maqedono-Vllahe, me folklorin e vjetër dhe të pasur, me kostumografinë popullore të shumëllojshme dhe elegante...

• Shembull i mirë me vlerë të madhe është dhe hapja e

• Exemplan bun cu valoari mari esti şă discliderea ali şcoalei aromână/vlahă în Diviaca, Luşna, Albania. Meritë ari nvăţatoru pasionant aromân/vlah Coţi Iancu, Suţata Culturală „Aromânilî di Albania”, cu President domnul Vanghel Şundi şă Secretar Robert Ciollacu, şă România cari da ajutor finanţiar şă material ti/tră mbăreaţa aiştei şcoalei. Ti/tră aistă greutatea şi prezintă aistă şcoală la s-titâm nândauă zboră dit scriisoarea pitricută învăţatorului Coţi Iancu dit America dit partea al prof. tiñisit Dina Vangheli: „...Vrute Coţi! ...Puţâni sânt aţeli care lea pi supra ahtari sarţină greuă după 50 di ańi când limba a noastră nu para si zburra disclisă. Am vrută multi ori, după şi s-liberă Albania s-fac ună vizită Diviaca, şă s-tă string mâna ti lucrul şi ai faptă cu limba a noastră di nîli di ańi s-nu cheară. Inima nî si umplu di harauă când vedu ficiori şă feati cari nveaşă limba a păpânilor a noştri...”. (Domnul Dina Vanghel durusi 1.000 di dullar aiştei şcoalei)...

• Ţi si umplă inima mplină di harauă când u avdz slujba religioasă pi limba a noastră maternă în Biserica „Sămtu/Aiu Sutir” Curceaua. Părintele/preftu Dhimitrach Veriga u faţi tut Evanghelîa/Liturghia pi limba aromână/vlahă. Credinciosilî aromâni/vlahi sânt hărioşi şi ar un preft capabil şă tiñisit. La s-hibă aistă biserică un bun exemplu ş-ti biseriţili alanti cari ar şă credinciosilî aromâni/vlahi ca: Tirana (Biserica „Sămtu Procop”, „Sămtu Vanghelizmo”), Elbasan, Fier, Pogradec...

• Cai va s-ira născânti concluzionuri şi putem să scutem ti/tră situaţea actuală în care si află aromânilî/vlahilî în Albania?

• Cunuşterea dit Constituţea ali Albaniei să ali etniî aromână/vlahă cai/ţi/cari yini a doauă-lea după populaţia majoritară albaneză. Prindi si- s-bagă punctili pisti i-li.

• Suţata Culturală „Aromânilî di Albania” s-caftă cu seriozitati şă argumenti în Consiliu European (Instituţionili care s-lia cu Drepturili a Omului şă minorităţili) s-li convintă

shkollës arumune/vlahe në Diviakë, Lushnjë, Shqipëri. Meritë ka mësuesi pasionant Koci Janku, Shoqata Kulturore „Arumunët e Shqipërisë” me Kryetar zotin Vangjel Shundin dhe Sekretar Robert Ciollaku dhe Rumania e cila jep ndihmë financiare dhe materiale për mbarësinë e kësaj shkollë. Për këtë rëndësi që paraqet kjo shkollë le të citojmë disa fjalë nga letra dërguar mësuesit Koci Janku nga Amerika nga ana e prof. të nderuar Dina Vangjeli: „...I dashur Koci! ...Të paktë janë ata që marrin përsipër të tillë barrë të rëndë mbas 50 vjet kur gjuha jonë nuk para flitej hapur. Kam dashur shumë herë, mbasi u çlirua Shqipëria të bëj një vizitë në Divjakë dhe të të shtërngoj dorën për punën që ke bërë me gjuhën tonë prej mijëra vjetësh të mos humbasë. Zemra më mbushet me gëzim kur shikoj djem dhe vajza të cilët mësojnë gjuhën e strëgjyshërve tanë...”. (Zoti Dina Vangjeli i dhuroi 1.000 dollarë kësaj shkollë)...

• Të mbushet zemra me gëzim kur e dëgjon shërbesën fetare në gjuhën materne/amtare në kishën „Shën Sotir” në Korçë. Prifti Dhimitrach Veriga e bën tërë Biblën në gjuhën arumune/vlahe. Besimtarët arumunë/vllahë janë të gëzuar që kanë një prift të zot dhe të nderuar. Le të jetë kjo kishë një shembull i mirë dhe për kishat e tjera që kanë edhe besimtarë arumunë/vllahë si në Tiranë (Kisha „Shën Prokopit”, „Shën Vanghelizmoit”), Elbasan, Fier, Pogradec...

• Cilat do të ishin disa konkluzione që mund të nxjerrim për situatën aktuale në të cilën ndodhen arumunët/vllahët në Shqipëri sot?

• Njohja nga ana e Kushtetutës së Shqipërisë edhe e minoritetit arumun/vllah që vjen i dyti mbas popullatës mazhoritare shqiptare. Duhet të vihen pikat mbi i-të.

• Shoqata Kulturore „Arumunët e Shqipërisë” të kërkojë me seriozitet dhe me argumenta në Këshillin e Europës (Instituţionet që merren me të Drejtat e Njeriut dhe minoritetet) t'i bindin ato

ațeali că aromânilor/vlahilor sânt minoritati autoctonă veacliă deadun cu frațili a lor Albanezi, în Patria a lor și si-acliămă – Albania/Arbinușia (si s-da ca argumenti zboarili al Sami Frașari și ar dzăsă ti/tră vlahili dit Arbinușia șă știința lingvistică Europeană ș.a.).

- Dupa cunușterea al aromânilor/vlahilor ca minoritatea a doaua în numir si s-caftă șă nvițarea ali limbei a lor pârintească pit școlili șă biserițili iu s-frecuenteadză șă di cilimeanili, tinirili șă trecuțili di lichiiă aromâni/vlahi și băneadză șă lucreadză di ună etă ntreagă în Patria a lor Arbinușia/Albania. Aist an Albania va s-caftă-Statusu Loc Candidat ti/tră Uniunea Europeană. Tiațea prindi si s-reflecteadză una mindueari șă chendureari Europeană. În caț că aromânilor/vlahili nu va si s-cunoască ca etniă/minoritati în Albania, efi sânt pericol ca si s-asimileadză/s-tucească ca neaua după un șcurt timp/chiro.

- După anu 1990 amintă democrația în Albania. S-rustună sistemu totalitar comunist al Enver Hoja. Cum si ști situațea economică al poporului albanez ira în stari greauă. S-disclișiră granițili. Oamiñiliă luara aratia în Grecia, Italia ș-tu alti locuri europeani căte nu sigura pânea al cilimeanilor. Aromânilor/vlahili ira dit oamiñiă și luoară calea ali emigraționei. Grețili șă vlahili di Grecia/Grăția lu disclișiră casili aromânilor/vlahilor dit Albania. Li ajutară pi năș cu și avură posibilitati. Căftărili ti/tră vizi maieles ti Grecia ira mult mări. Speculațili cu aisti vizi ira în agenda di dzuă (ti/tră ună viză ună anuală aromânilor/vlahili ică arbinesili lipsea s-plătea perili di cap 250.000 di dhrahmaz).

Ma s-reflecta tendențili ti/tră politizarea ali Suțati Culturală „Aromânilor di Albania”. În sinu ali aiștei suțati sculară cap fraxionuri – aromâni/vlahi pro-greți șă pro-români. Aistă situată cauză-ună dupăscenă și/care nu li tiñisi pi aromânilor/vlahili di Arbinușia. S-curmuniră intriguri, deformări, arucară muzgă

se arumunët/vllehët janë minoritet autokton i vjetër së bashku me vëllezerit e tyre Shqiptarë, në Atdheun e tyre që quhet – Shqipëri (të jepen si argumente fjalët e Sami Frashërit çfarë ka thënë për vllehët e Shqipërisë dhe shkencëtarët Europeanë etj.).

- Mbas njohjes së arumunëve/vllehëve si minoriteti i dytë në numër të kërkohet dhe mësimi i gjuhës së tyre prindërore nëpër shkolla dhe kisha ku frekuentohen dhe nga fëmijët, të rinjtë dhe të moshuarit arumunë/vllehë që jetojnë dhe punojnë prej një jetë të tërë në Atdheun e tyre Shqipërinë. Këtë vit Shqipëria do të kërkohet Statusin e Vendit Kandidat për në Bashkimin European. Prandaj duhet të refletohet një mendësi dhe qendrim European. Në qoftë se arumunët/vllehët nuk do të njihen si etni/minoritet në Shqipëri, ata janë rrezik të asimilohen, të treten si dëborë pas një kohe të shkurtër.

- Mbas vitit 1990 fitoi demokracia në Shqipëri. U rrëzua sistemi totalitar komunist i Enver Hoxhës. Siç dihet situata ekonomike e popullit shqiptar ishte në gjendje të rëndë. U hapën kufinjte. Njerëzit morrën aratinë në Greqi, Itali dhe në vende të tjera europeane sepse nuk siguronin bukën e fëmijëve. Arumunët/vllehët ishin nga të parët që morrën udhën e emigracionit. Grekët dhe vllehët e Greqisë u hapën shtëpitë arumunëve/vllehëve nga Shqipëria. I ndihmuan ata me ç'kishin mundësi. Kërkesat për viza sidomos për në Greqi ishin shumë të mëdha. Spekullimet me këto viza ishin në axhendën e ditës (për një vizë 1-vjecare arumunët/vllehët ose shqiptarët duhet të paguanin qimet e kokës 250.000 dhrahmi).

Po reflektoheshin tendencat për politizimin e Shoqatës Kulturore „Arumunët e Shqipërisë”. Në gjirin e kësaj Shoqate ngritën krye fraksione – arumunë/vllahe pro-greke dhe pro-romunë. Kjo situatë shkaktoi një prapaskenë që nuk i nderoi arumunët/vllehët e Shqipërisë. U sajuan intriga, deformime, u

maieles ti/tră Presidentu ali Suțatei Iancu Ballamaci.

Cai ira scopu? Scopu ira – tendetili carieristi ca s-acața locurili di conduceri. Chindurearea al Iancu Ballamaci (aistă u știr tuți) ira conform Programului ți/care si-aprobă în Prima/Prota Conferentă Naționale al aromânilor/vlahilor dit Albania. Zboarili di soni ți dzâsi Iancu Ballamaci în Teatru Național, Tirana ira: „Suțata «Aromânil'i di Albania» esti ună suțatâ culturală, no politică. Noi him aromâni/vlahi albanez di ună etă în patria a noastră Albania. Vrem buni legături cu natură culturală cu frațil'i a noștri aromâni/vlahi di Romania care/ți si ș-ti ghini că avem avută legături tradiționali sinceri în istori namisa di doauă locurilor – Albaniei șă României. Ma așă vrem legături buni ș-cu frațil'i a noștri vlahi di Grecia, Eladha, s-lu him recunuscători ti/tră ajutoru ți lu ar dată al aromânilor-vlahilor di Albania. Tutașă vrem legături buni cu tuți aromânil'i/vlahil'i di Macedonia, Bulgaria, Sârbia, Germania, Franca, America, Australia ca s-putem sâ pistibânâm cu ufilisearea ali limbei a noastră maternă tu/tru bană, școală, biserica a noastră criștină ortodoxă aromână/vlahă”.

În 24 di Maiu 1993, Iancu Ballamaci trapsi mână/deadi demisia dit datoria ca President ali Suțatei „Aromânil'i di Albania” dzâsi: „Ni pari râu ți dit frațil'i a meli aromâni/vlahi s-creă ună dupăscenă apusă curdusitâ cu scurmunâr di cama urutili arucând muzgă pi personalitatea a mea. Lungă 1 an șă 4 meși mini deadun cu Consil'iu General Dirijor ali Suțatei lucrâm cu ideal pâstrit aducând aromânilor/vlahilor buneti concreti, tiniseari ș-afirmarea a lor nu maș în Albania, ma ș-tu Balcan Europa, America, Australia. Pitrișerea al studenților aromâni/vlahi în România pi baza al bursilor gratis acordati dit Statu Român; scuterea ali gazetei, pregătirea al cleriților ortodoxi aromâni în România (în Curtea de Arges), crearea al Ansamblului Arstistic „Moscopolea”, tipusearea al articu-

hodb baltë për Kryetarin e Shoqatës, Janko Ballamaci.

Cili ishte qëllimi? Qëllimi ishte – tendencat karieriste që të zinin vendet e drejtimit. Qendrimi i Janko Ballamaçit (këtë e dinë të gjithë) ishte konform Programit i cili u miratua në Konferencën e Parë Kombëtare të Arumunëve të Shqipërisë. Fjalët e fundit që tha Janko Ballamaci në Teatrin Kombëtar ishin: „Shoqata «Arumunët e Shqipërisë» është një shoqatë kulturore, jo politike. Ne jemi arumunë/vllahë shqiptarë prej një jete në Atdheun tonë Shqipërinë.

Duam lidhje të mira me natyrë kulturore me vëllezërit tanë aromunë/vllahë të Rumanisë që dihet mirë se kemi pasur lidhje tradicionale të sinqerta në histori midis dy vendeve Shqipërisë dhe Rumanisë. Po ashtu duam marrëdhënie të mira dhe me vëllezërit tanë vllahë të Greqisë, u jemi mirënjohës për ndihmën që u kanë dhënë arumunëve/vllahëve të Shqipërisë. Gjithashtu duam lidhje të mira me të gjithë arumunët/vllahët e Maqedonisë, Bullgarisë, Sërbisë, Gjermanisë, Francës, Amerikës, Australisë që të mundim të mbijetojmë me përdorimin e gjuhës sonë amëtare në jetë, shkollë, kishën tonë të krishterë ortodokse arumune/vllahë”.

Me 24 Maj 1993 Janko Ballamaci dha dorëheqjen nga detyra si President i Shoqates „Arumunët e Shqipërisë” tha: „Më vjen keq që nga vëllezërit e mi arumunë/vllahë u krijua një prapaskenë e tillë e ulët e kurdisur me shpifje nga më të shëmtuarat duke hedhur baltë ndaj personalitetit tim. Gjatë 1 viti e 4 muaj unë se bashku me Kryesinë dhe Këshillin e Përgjithshëm Drejtues të Shoqatës punuam me ideal të pastër duke u sjellë arumunëve/vllahëve të mira konkrete, nderim dhe afirmim të tyre jo vetëm në Shqipëri, por edhe në Ballkan, Europë, Amerikë, Australi. Dërgimi i studentëve arumunë/vllahë në Rumani në bazë të bursave falas të akorduara nga Shteti Rumun; nxjerrja e gazetes, përgatitja e klerikëve ortodoksë arumunë në Rumani

lilor tu/tru stampa di timp, sensibilizarea ali chestiunei aromânească în opiniunea albaneză șă ațalei di nafoară ș.a... hărăsiră aromânilî/vlahilî di Arbinușia, ma ș-ațeli di Balcan, Europa, America, Australia... Ază după 17 di ańi him dininti di doauă alternativivi:

1. Pistibănarea (in caț că singur aromânilî/vlahilî va s-hibă adunaț maș tu/tru ună suțată ca s-poată s-bagă cicior ca si s-cunoască ca minoritati ahorhia).

2. Asimilarea (în caț că va s-hibă aromânilî vlahilî mpărțaț cum sânt ază năș va s-arămână fără limbă, fără identitati, istoriă, religie șă cultură suflitoasă-materială aromână/vlahă. Aista va s-hibă crimă față di Dumnidza”).

S-băneadză Aromănamea!

Philadelphia, apriliu 2009

(në Kurtea de Arges), krijimi Ansamblit Artistik „Moscopolea”, botimi i artikujve në shtypin e kohës, sensibilizimi i çështjes arumune/vllahe në opinionin shqiptar dhe atij të jashtëm etj. gëzuan arumunët/vllehët e Shqipërisë, por edhe ata të Ballkanit, Europës, Amerikës, Australisë... Sot mbas 17 vjetësh jemi përpara dy alternativave:

1. Mbijetesa (në se vetë arumunët/vllehët do të jenë të bashkuar vetëm në një shoqatë që të mundin të këmbëngulin që të njihen si minoritet i veçantë).

2. Asimilimi (në se do të jenë arumunët/vllehët të përçarë siç janë sot ata do të mbeten pa gjuhë, fis, identitet, histori, besim fetar dhe kulturë shpirtërore-materiale arumune/vllahe. Ky do të jetë krim përpara Zotit”).

Të rrojë Arëmënamea!

Philadelphia, april 2009

**Di la Academiciana Matilda
Caragiu Marioțeanu:**

Mihail G. Boiagi

***GRAMATICA AROMÂNĂ ICĂ
MACEDONOVLAHĂ
ȘĂ IMPORTANȚA A LIEI***

Cartea ți u ținemu ază/astădz tu mână easti cartea di căpitiņu al aromânilor, căte:

1. Easte prima gramatică științifică scriată cu literi latini, ți ar adrată ti/tră Limba maternă a Aromânilor. Aromâna alu Boiagi easte limba ți u zbura părințili a lui cătră anli 1750 tu părțale a Moscopolei, easte limba inscripției a lu Nectarie Tărpu (1731), limba a lu Th. A. Cavalioti, Danil Moscopoleanlu și a lu Constantin Ucuta (treil'i publicară tu ultimlu deceniu a secolliu XVIII).

Că dzațe Boiagi tu Prefață: „Și s-yinu tora la lucrulu a meu,mini voi s-dau aoa Gramatica a limbilei macedeonovlahă ași cum se zburăște la sudlu a Dunărel'ei. Tră ațea, Comparația cu graiurile di la nordu a Dunărel'ei nu va s-hibă fără interesu ti oamiñli a noștri și ti mvițaț xeñi”.

Limba a lu Boiagi – și ma multu limba a textelor – easte curată aromânească. Nu va s-dzâcă, neologismele ți li aduțe tu limbă Boiagi potu s-pară – și suntu xeane, potu s-lu aspară niheamă omlu nimvițatu, ma, cumu dzațe multu mușatu Ucuta: „Șă se nu o-ai tră rrsăne că tră ți... nă mprumutâmu de altă limbă, că tute limbele ți suntu tru etă se mprumuteadză ună de-

**Nga Akademike Matilda
Karaxhiu Marioceanu:**

Mihail G. Boiaxhi

***GRAMATIKA ARUMUNE
OSE MAQEDONOVLAHE
DHE RËNDËSIA E SAJ***

Libri që mbajmë sot në dorë është libri i jastëkut të arumunëve, pse:

1. Është Gramatika e Parë Shkencore shkruar me gërma Latine që ka bërë për gjuhën amtare/materne të arumunëve. Arumanishtia e Boiaxhiut është gjuha që e flisnin prindërit e tij rreth viteve 1750 në anët e Voskopojës, është gjuha e dorëshkrimit të Nektarie Tërpos (1731), gjuha e Th. A. Kavaliotit, Danil Moskopoleanit dhe e Konstandin Ukutës (të tre botuan në dhjetëvjeçarin e fundit të shekullit XVIII).

Se thotë Boiaxhiu në Parathënie: „Dhe të vij tani në punën time, unë dua të jap këtu Gramatikën e gjuhës maqedonovlahe ashtu siç flitet në jugun e Danubit. Prandaj, krahasimi me të folmen e veriut të Danubit nuk do të jetë pa interes për njerëzit tanë dhe për të huajt e ditur”.

Gjuha e Boiaxhiut – dhe më shumë gjuha e teksteve – është arumanishtia e pastër. Nuk do të thotë, neologjizmat që i sjell në gjuhë mund të duken – dhe janë – të huaja, mund t'i duken pak njeriut jo të ditur, por si thotë shumë bukur Ukuta: „Dhe të mos e kesh për turp se përse... huazojmë nga gjuhë tjetër, se të gjitha gjuhët që janë në jetë huazohen njera me tjetrën” (nga

alantă” (di tu Prefața „A ghiuvăsitorrhui”, la „Naua Pedagogie”): nu avea și s-facă Boiagi, lipsea s-l'ea zboară latinești, gârțești, românești, di la Românl'i di tu Nordulu a Dunărelei, și li cunuscu multu ghini Viena, Pesta și Buda. Idea a lui nu easte mași justă ma genială ti unu profesor di tu chirolui ațelu: calea ațea ma buna și ma lișoara ti navuțarea a limbel'ei easte mprumutlu (nu va s-dzâcă atumția cându nu are zboară tu limbă i nu pot s-formedz alte zboară). Marea cripare nu easte că li aduse tu limbă aeste zboară xeane, ma că Gramatica și Textile a lui nu fură multu cunuscute tu chirolu a lui, ca s-acață aeste zboară arădățin și limba a noastră s-hibă avută. Cartea a lu Boiagi s-adreseadză Aromânl'oru di tu Peninsula Balcanică – iu greaca ira limba di școală – și tu Austro-Ungaria. Ti ațea easte scriată tu doauă limbe, easte bilingvă: tute regulile ti scriare, pronunțare, declinare, coņugare, ti funxionare sintactică etc. sunt date tu limbele greacă și germană. Cățe vărnaoară, cându zboarele suntu băgate tu trei coloane, Gramatica pare trilingvă, ma nu i ași: aromâna easte limba descrisă, alante doauă suntu limbile cu care s-descrie aromâna, ta s-aducească tuț aromânl'i araspandit tu Europa. Fapta aestă, ca unu mvițatu aromânu di tu ațelu chiro aduchi că easte ananghe s-descrie aromâna ca limbă maternă tu ună Gramatică Științifică după modelu a gramaticiloru clasice, conferă aiștei cărțā valoare di documentu cu care unu poporu cu ună limbă proprie intră tu istoria europeană. Gramatica a lu Boiagi easte actulu di oficializare a unei limbe, a unui poporu european care nu easte niți arbinișească, niți gârțească, niți sârbească, niți turțească, ună limbă care easte altuțiva, anamisa di alante limbe Balcanice.

Titlul cu care ș-pătidzâ Boiagi cartea are elu singuru valoare di documentu: și pi gârțeaste și pi nemțeaste, Gramatica are dauă serii di epitete entice: „Gramatiki Romaniki itoi Makedonovlahiki” și „Romanische oder Macedonowlachische

Parathënia „Lexuesit”, në „Pedagogjia e Re”): nuk kishte çfarë të bënte Boiaxhiu, duhej të merrte fjalë latine, greke, rumune, nga rumunët e veriut të Danubit, që i njohu shumë mirë në Vienë, Pesta dhe Buda. Idea e tij nuk është vetëm e saktë, por gjeniale për një profesor të asaj kohe: rruga ajo më e mira dhe më e lehta për të mësuarin e gjuhës është huazimi (nuk do të thotë, atëhere kur nuk ka fjalë në gjuhë dhe nuk mund të formosh fjalë të tjera). Shqetësi – më i madh nuk është se i sollti në gjuhë këto fjalë të huaja, por se Gramatika dhe tekstet e tij nuk qenë shumë të njohura në kohën e tij, që të zinin këto fjalë rrënjë dhe gjuha e jonë të ishte e pasur. Libri i Boiaxhiut u adresohet arumunëve të Gadishullit Ballkanik – ku greqishtia ishte gjuha e shkollës – dhe Austro-Ungarisë. Prandaj është shkruar në dy gjuhë, është bilingve: të gjitha rregullat për shkrim, shqiptim, lakim, zgjedhim, për funksionin sintaksor etj. janë dhënë në gjuhët greke dhe gjermane. Ngandonjëherë kur fjalët janë vënë në tre kollona, Gramatika ngjan/duket trigjuhëshe/trilingve, por nuk është ashtu: arumunashtia është gjuha përkruese, dy të tjerat janë gjuhë me të cilat përkruhet arumanishtia, që ta kuptojnë të gjithë arumunët e shpërndarë nëpër Europë. Fakti është, se një i ditur arumun i asaj kohë kuptoi se ishte e nevojshme të përkruhet arumanishtia si gjuhë materne/amtare në një Gramatikë Shkencore, sipas modelit të gramatikave klasike, i ofronte këtij libri vlera dokumentuese, me të cilin një popull me një gjuhë të veçantë hyn në historinë Europiane. Gramatika e Boiaxhiut është akti i zyrtarizimit i një gjuhe të një populli European që nuk është as shqipe, as greqishte, as sërabishte, as turqishte, një gjuhë që është tjetërgjë, ndërmjet gjuhëve të tjera Ballkanike.

Titulli me të cilin Boiaxhi e pagëzoi librin ka ai të vetmen vlerë të dokumentimit: dhe në greqisht dhe në gjermanisht, Gramatika ka dy seri epitetesh etnike: „Gramatiki Romaniki Itoi

Sprachlehre”. Cu epitëtu romaniki/romanische Boiagi vru s-dzâcã aromãnã, aromãneasã; tu chirolu a lui nu exista ninga unã tradiþie care s-fixeadzã numa a Aromãnloru (þi azã suntu ninga oscilari: noi nã dzãtemu di totãna aromãn þi Boiagi þtia multu ghini aestu lucru, aþi cum þtia cã numa aestã a noastrã yine di la Romanus).

Cumu cartea a lui eara þtiinþificã (omlu eara unu erudit, cum s-veade þi di tu Textele þi li scribe tu ultima parte, numa di acasã „arumãnã” u turnã ta s-hibã unã formã ma liþoru ti recunoaþtere di cãtrã mviþaþli I xen þi dzãse romaniki/romanische. Cã easte aþi s-veade þi di tu Texte, iu Boiagi scribe: „(Dialogos) metaxi enos Romanon kai enos Graikou/Gesprach zwischen einem Romanen und einem Griechen”. Romanu nu eara niþi unu di Roma – veçlu i nãu – niþi unu Romãnu di tu Nordulu a Dunãrelei (cã Boiagi u dzãte limpide cã „voi s-dau aoa Gramatica a limbefei macedonovlahe” v. ma disuprã).

Ma argumentulu di bazã easte datu di seria alantã di epitete: makedonovlahiki/macedonovlachische. Ama cã prima serie are ca radicalu zborlu Romanus, seria aestã are la bazã zboarele vlahu (latin) þi macedon, va s-dzãcã vlahi (latini, romani) macedoneñ, numã þi lã u da a Aromãnlor tuþ viþinli! Cu aestã cale, Boiagi nu alasã niþi unu dubiu, niþi unã confuzie posibilã: Gramatica a lui nu easte unã Gramaticã romãnã sau macedono-romãnã, cum u interpretã Perikli Papahagi, ma easte Gramaticã aromãnã icã macedono-vlahã aþi cum li dzãte Boiagi, cu multã ndriptate þi intuieþie di om mviþatu. Ti aþea dzãtemu cã singuru titlulu þi lu deade Boiagi are puteare di documentu di actu oficialu þi atestã individualitatea a Aromãnloru þi loculu a loru tu marea fumefã a popoareloru di limba romanice. La tute aeste se-adavdze unu altu mare meritu a lu Boiagi, þi nu ma nãpoi di alante: fapta cã nãsu scribe cartea cu alfabetu latinu. Se þtie cã primele scrieri tu limba a noastrã, þi lã bãgai numa ma disuprã,

Makedonovlahiki” dhe „Romanische oder Macedono Wlachische Sprachlehre”. Me epitëtin romaniki/romanische Boixhiu deshi tã thoshte arumune/aromëneasë; në kohën e tij nuk egzistonte akoma një traditë që të fiksonte emrin e arumunëve (dhe sot janë akoma pengesa: ne quhemi prej kohësh arumunë/aromënj dhe Boiaxhi dinte shumë mirë këtë punë/gjë, ashtu siç dinte se ky emri yni vjen nga Romanus. Libri i tij ishte shkencor (njeriu ishte një erudit siç shihet edhe nga Tekstet që i shkroi në pjesën e fundit) Emrin e shtëpisë „Arumãnã”/„arumënë”, e ktheu që të ketë një formë më të lehtë për t’u njohur. Se është kështu shihet dhe nga Tekstet, ku Boiaxhi shkruan: „(Dialogos) metaxi Enos Romanon kai enos Graikou/Gesprach zwischen einem Romanen und einem Griechen”. Romani nuk ishte as një i Romës – së vjetër apo së reas edhe një Romãn/rumun i veriut të Danubit (se Boiaxhi e thotë qartë se „dua të jap këtu Gramatikën e gjuhës maqedonovllahe” shiko më lart). Por argumenti bazë është dhënë në serinë tjetër të epiteteve: makedonovlahiki/macedonovlachische. Por se seria e parë ka si radikale fjalën Romanus, kjo seri ka na bazë fjalën vlahu (latin) dhe maqedon, d.m.th. vlahi/vllehe (latini romani) maqedonianë, emër që u japin Arumunëve gjithë fqinjët! Me këtë rrugë, Boiaxhi nuk le asnjë dyshim, asnjë konfuzion të mundshëm. Gramatika e tij nuk është një Gramatike rumune ose maqedonorumune, siç e interpreton Perikli Papahaxhi, por është Gramatikë arumune ose maqedono-vlahe, ashtu siç i thotë Boiaxhi, me shumë të drejtë dhe intuitë prej njeriu të ditur. Prandaj themi se vetë titulli që i dha Boixhiu ka fuqinë e dokumentimit të aktit zyrtar që teston individualitetin e Arumunëve dhe vendin e tyre në familjen e madhe të popujve me gjuhë romane. Në të gjitha këto i shtohet një tjetër meritë e madhe Boiaxhiut dhe jo më pas se të tjerat: fakti se ai shkruan librin me alfabetin latin. Dihet se shkrimet e para në gjuhën tonë, që i emërova më sipër, dhe që dolën në shekullin e XVIII, ishin të gjitha me gërma greke/

și ți ișiră tu secollu XVIII, eara, tute, cu litere gârțești. După câte ștиму până tora, prima oară se scrie cu litere latinești tu cartea a unui altu Aromânu, Gh. C. Roja, la anu 1809. Roja cu tute că propune unu alfabetu latinescu, năsu scrie și cu alfabetu chirilicu, cumu scria ninga tu ațelu chiro Românl'i di la nordulu a Dunărelei. Și limba a lui easte multu mintită, easte s-dzățemu ațea ți easte, româna di tu Dacia cu zboară aromănești. Ti ațea lipsește s-lu consideramu Boiagi, primlu mvițatu Aromânu ți introdusi alfabetu latinu tu scrislu aromănescu. Vârnu nu poate s-dzacă „...nu aveț alfabetu, tora vă alumtaț s-lu adraț”, alfabetu lu avem di la străpaplu a nostru Boiagi: nu avem ună scriari unitară, aastă easte sarțina a noastră, s-u adrămu. Aastă va s-hibă a treia etapă di tu istoria a scrislului aromănescu, etapa di unificare ortografică șă lingvistică, ți va s-dzacă aastă: tute variantele di tute graiurile aromănești, fonetice si morfologice, lipsește si s-reducă la unu numiru adunatu și constantu di invariante, ți, cu vrearea a noastră a tutuloru, s-li zburămu și s-li scriemu, tut, ună turlie, ta s-avemu ună limbă și scriare unitare. Cumu dzățemu, aestu lucru armăne ti adrare.

2. Prefața scriată di Boiagi easte actulu a diștăptarilei a noastre ca poporu cu individualitate proprie tu Peninsula Balcanică, unu poporu care are limba a lui și care are andreptulu si s-cultivă tu limba a lui maternă. Scrie Boiagi tu Prefața: „Ițido limbă easte ună amprentă a spiritului umanu. Cu catu ma multe limbe are mvițată omlu, ahātu ma multe căliuri va si mveață s-disclidă spiritului a lui și cu ahātu ma multilateralu va s-hibă elu-și”. Ti ațea, ninga di la Ennius s-țane zborlu aestu vecliu: „Quot linquas = linguas calles, tot hominess vales”. Ghine ma aastă multilateralitate nu poate s-u agiungă vârnu mași cu ună limbă, cătu s-hibă ea perfectă. Și, ma diparte: „Hotentots s-eara vlahil'i și tutu va lă armănea ndreptulu și căștiga si s-cultivă tu

greqisht. Nga sa dimë deri tani, hera e parë që shkruhet me gërma latine/latinishte në librin e një tjetri arumun, Gh. C. Roja, në vitin 1809.

Rozha me gjithë se propozon një alfabet latin, ai shkruan dhe me alfabetin Cirilik siç shkruanin akoma në atë kohë rumunët e veriut të Danubit. Dhe gjuha e tij është shumë e përzierë, është të themi ajo që është, rumanishtia e Daçies me fjalë arumanishte. Prandaj duhet ta konsiderojmë Boiaxhiun, të parin të ditur arumun që përktheu alfabetin latin në shkrimin arumanisht. Asnjë s'mund të thotë „nuk keni alfabet, tani luftoni ta bëni”, alfabetin e kemi nga stërgjyshi ynë Boiaxhi: nuk kemi një shkrim unitar/të njësuar, kjo është barra e jonë, ta bëjmë. Kjo do të jetë etapa e tretë e historisë së shkrimit arumanisht, etapa e unifikimit ortografik dhe gjuhësor, çdo të thotë kjo:të gjitha variantet e të gjitha të folmeve arumanishte, fonetike dhe morfologjike, duhet të reduktohen në një numër të mbledhur dhe konstant e të pandryshueshëm, që me dëshirën tonë dhe të të gjithëve, t'i flasim dhe t'i shkruajmë, të gjithë, njësoj, që të kemi një gjuhë dhe shkrim të njësuar/unitar. Siç thamë kjo punë mbetet për t'u bërë.

2. Parathënia e shkruar nga Boiaxhi është akti i zgjimit tonë si popull me individualitetin e veçantë në Gadishullin Ballkanik, një popull i cili ka gjuhën e tij dhe që ka të drejtën të kultivohet në gjuhën e tij amtare/materne. Shkruan Boiaxhi në Parathënie: „Çdo gjuhë është një gjurmë e shpirtit human. Sa më shumë gjuhë që të dijë njeriu aq më shumë rrugë do të mësojë; të hape shpirtin e tij dhe aq me shumë multilateral do të jetë ai”. Prandaj akoma nga Ennisi mbahet kjo fjalë e vjetër: „Quot linquas = linguas calles, tot homines vales”. Mirëpo këtë multilateralitet nuk mund ta arrijë asnjëri vetëm me një gjuhë, sado e saktë që të jetë ajo. Dhe më tej: „Hotentots të ishin vllëhet dhe tërë-tërë do

limba a loru, calea ațea ma buna di tute”. Ideili aeste nali, ți eara ideile a chirolui cându bâna nâsu, facu di Boiagi unu mare umanistu a ațilei epoci: unu aromânu patriotu ți vru si și-mveață fratli di tu Austro-Ungaria și di tu Peninsula Balcanică tu limba a lor maternă.

Pri tu aeste idei, Prefața la „Gramatica” a lu Boiagi easte ca un Memorandum ți caftă di Lumea Europeană, di la fratli di la limbă Latină agiutoru și ndrepturi ta s-nu cheară aestă limbă soră, aromână. Că dzâțe Boiagi: „Limbile-surâri ți li dzâsu ma ninti (italiana, franceza, spañola) eara la origine, tutu ași i ninga cama multu fără agiutoru si oarfâne, cumu s-veade după veclile cârță a loru; și cu tute aeste, ti exemplu, limba italiana easte astâdz limba generală a cânticluu tu tută Europa, as hibă că tu locurile ațeale se zburâște și se scrie germana, engleza, franceza!” (di tu Prefață).

Prefața a lu Boiagi easte unu actu culturalu di multu mare importanță ti istoria a culturilei aromâne.

3. Textele ți nclîdu cartea a lu Boiagi suntu originale, nitraduse, scriate n-proză, și suntu primele texte literare di tu literatura aromânească. Scrierile di tu XVIII-lu șecolu („Liturghierlu aromânescu”, „Vocabularlu a lu Cavalioti”, „Noua Pedagogie a lu Ucuta” și „Codex”–ulu Dimonie, ma nâu cu 10-20 añ, di dauli texte di ma năpoi) suntu lucrâri cu caracteru didacticu (vocaburu, reguli ti scriare) i ma multu religiosu (liturghieru, rugăciuni, psalmi etc.). Nafoară di Prefața a lu Ucutu, care easte ună multu mușată predică n-proză, și di „Lexiconlu” tu patru limbe a lu Daniil, ți easte scriatu ca ună lucrare n-proză (cu zboarele ligate tu propoziți și fraze), ma scriate unu sum alantu ca tu un glosaru café zboru easte tradusu tu patru limbe: gârțească, aromânească, vurgărească și arbinisească, scrieri literare nu avemu până la Boiagi. Textele a lui, cama multe,

t’u mbetej e drejta dhe kujdesi të kultivoheshin në gjuhën e tyre, rrugë ajo më e mira e të gjithave”. Këto ide të reja, që ishin idetë e kohës kur jetonte ai, e bëjnë Boiaxhiun një humanist të madh të asaj epokë: një arumun patriot që deshi t’i, mësonte vëllezërit e Austro-Ungarisë dhe të Gadishullit Ballkanik në gjuhën e tyre amëtare/materne. Me këto ide Parathënia e „Gramatikës” së Boiaxhiut është si një Memorandum që kërkon nga Bota Europiane, nga vëllezërit e gjuhës Latine ndihmë dhe të drejtat që të mos humbasë kjo gjuhë motër. Se thotë Boiaxhiu: „Gjuhët motra, që i thashë më lart (italishtia, frëngjishtia, spanjishtia), ishin në origjinë po ashtu dhe akoma më shumë pa ndihmë dhe të varfëra, siç duket sipas librave të tyre vjetra; dhe me gjithë këto p.sh. gjuha italiane është sot gjuha e përgjithshme e këngës/muzikës në të gjithë Europën, paçka se në ato vende flitej dhe shkruhej dhe gjermanishtia, anglishtia, frëngjishtia” (nga Hyrja-Parathënia). Parathënia e Boiaxhiut është një akt kulturor i një rëndësie të madhe për historinë e kulturës arumune.

3. Tekstet që mbyllin librin e Boiaxhiut janë origjinale, të papërkthyer, të shkruara në prozë, dhe janë të parat tekste letrare të letërsisë aromëneaskë/arumune. Shkrimet e shek. XVIII („Liturgjia arumune”, „Fjalori” i Kavaliotit, „Pedagogjia e Re” e Ukutës dhe „Kodeksi” i Dimonies, më i riu me 10-20 vjet, të dy teksteve të mëpasme) janë punime me karakter didaktik (fjalori, rregullat e shkrimit) janë më shumë fetare (Liturgjia/Bibla, lutjet, psalmet etj.). Jashtë Parathënies së Ukutës, që është një predikim shumë i bukur në prozë, dhe fjalorthi në katër gjuhë i Danilit, që është shkruar si një punim në prozë (me fjalë të lidhura në fjali dhe fraza, por të shkruara njera nën tjetrën si në një fjalor çdo fjalë është përkthyer në të katra gjuhët: greqisht, arumanisht, bullgarisht dhe shqip), shkrime letrare nuk kemi deri te Boiaxhiu. Tekstet e tij, më të shumëtat janë dialogje (3/4 e tyre), pjesët e tjera

suntu „Dialoguri” (3/4 di eale), alanta parte suntu, cumu dzâșu ma nsusu, fabule, pârveli și istorii.

Suntu scriate cu multu haze și cu hare; zborlu easte căftatu, ndziminările di zboară suntu alapte, mpline di mușuteață; autoru easte erudit, știe multe lucre ma veacli și ma nale, elemente moralizatoare suntu agiutate di maxime latiniști, gârțesti i di zboară vecli di aușan; istoriile ti poartă tu alte ete și tu alte locuri: cându Atena, Roma i Londra, cându tu India a Braminiloru i tu locurile a Scișloru; oamiñli ti care istoriseaște suntu cându filozofi, mvițaț ca Socratlu, ca Xenofonlu, i ca Solonlu, i suntu consuli ca Pavlu Emiliulu, tirañ ca Dionisiulu, ma, di ma multele ori, suntu oamiñ di aradă, buñ ca prăvdzale bune di pi ningă casă, i arâi ca pricile di tu padure, di tu fabule. Boiagi scrie cu doru ș-cu vreaie ti aromăname, nâsu va s-hibă avdzâtu, băgatu tu isape, aduchitu, nâsu va s-aducă luñină și harauă tu casele a aromâñloru: aestă easte „intensie”, și aestă va s-dzâcă „creație artistică”, cătu modestă s-hibă ea.

4. Plângulu și vreaia a lu Boiagi ti limba și ti oamiñli ti u zburâscu, ta s-nu cheară niți ea, niți el'i, nă se paru astădz, după 196 di añ, cânda le avdzâm aseară: ti ațea cându țanem tu mână cartea aestă, suflitlu a nostru lipseaște si s-apeacă ași cumu suflitlu a criștinlui se nclină cându țâne tu mână Biblia.

janë, siç thashë më lart, fabula, përralla, dhe histori. Janë shkruar me shumë lezet/nur dhe gëzim; fjala është e kërkuar, qesëndisjet e fjalëve janë të zgjedhura, plot me bukuri; autori është erudit, di shumë gjera të vjetra dhe të reja, elementet moralizuese janë të ndihmuara me përshtatje nga latinishtia dhe greqishtia, dhe prej fjalësh të vjetra pleqsh; historira që të mbartin në të tjera kohëra dhe në të tjera vende: kur në Athinë, Romë ose në Londër, kur në Indinë e Braminilorit ose në vendet e Şicve; njerëzit që historizojnë janë kur filozofë, të ditur si Sokrati, Ksenofoni, ose Soloni, ose janë konsuj si Paul Emiliu, tiranë si Dionisi, por më të shumëtat e herës, janë njerëz të radhës/të zakonshëm, të mirë si kafshët e mira të shtëpisë, ose të këqinj si egërsirat e pyllit në përrallat. Boiaxhi shkruan me mall dhe me dashuri për arumunët/arëmënamen, ai do të jetë i dëgjuar, vënë në hesap/i vlerësuar, i kujtuar, ai do të sjellë dritë dhe gëzim në shtëpitë e arumunëve; ky është „synimi” dhe ky do të thotë „krijim artistik”, sado modest që të jetë ai.

4. E qara dhe dashuria e Boiaxhiut për gjuhën dhe për njerëzit që e flasin, që të mos humbë as ajo, as ata, na duken sot, pas 196 vitesh, sikur i dëgjuam dje: prandaj kur mbajmë në dorë këtë libër, shpirti ynë duhet të përulet ashtu si shpirti i të krishterit përulet kur mban në dorë Biblën/Evangjelin.

MAX DEMETER PEYFUSS:

Doauă lucre ni si par aleapte la Boiagi. Năinte di tute el ca persoană easte un simbol tră cunuștințale a noastre multu nisigure tră cultura aromână di pri la anlu 1800. Atumțea treațe, ca una fandazmă un professor universitar Dhimiter Boiagiu prit literatură și ună traduțeare Evangheliilei, cari easte pri puțan tut ahât di legendară ca ațea al Teodor Cavalioti; daima citată easte ună ediție tu dzațe limbe al Comenius, cari nu vidzu luțina a tiparului vărnoară, ma ațeale ma multile publicații sârbești al Boiagi (la 1808 prima a lui carte) și „Gramatica” a lui gârțească (1821), până tu dzâlile a noastre di ațeale ma multe tricute cu viderea. Niți macari anlu a moartilei a lui nu easte cunoscut. Anlu ți triculu căftai tu matricolile di Pesta: ntră anli 1840-1843 nu muri vărnoară Mihail G. Boiagi. Cumțe s-hibă, asândză știm di la Ödon Füves că el s-trădzea dit ună fumeale avuta, cari ninga dit 1780 avea ună casă tu Pesta și agiuta la adărea Bisearicălei greco-vlahă. Pri ningă aistă, tră cultura aromână easte caracteristic faptul că unlu di drepturile ațeale ma hirești a omlui, dreptul la școală tu limba maternă, pri cari Boiagi lu-avea căftată, niți asândză, după 196 di an tră aromână, iuțido băneadză eli, nu easte luat tu considerație. Că eli ma băneadză aestă easte tră alăvdarea a lor. Di putem si-anvițam țiva di la Boiagi, atumțea aestă easte competența a lui di spețialistu, profesionalitatea a lui. Ca si-eara el un alăcit ș-un singuratic, nu vrea eara ricunoscut di contemporañli a lui savanță, ntră cari aua lu-aduțem aminte mași pri Bartholomăus Copitar.

[M.D.P.] Dy gjera më duken të zgjedhura tek Boiaxhiu. Para së gjithash ai si person është një simbol i njohurive tona shumë të pasigurta për kulturën arumune që prej v.1800. Atëhere kalonte si një fantazmë një profesor universitar Dhimiter Boiaxhiu nëpër letërsi dhe një përkthim i Biblës/Evangjelies, e cila është sado pak po aq legjendare si ajo e Teodor Kavaliotit; pra, i lexuar është një botim në 10 gjuhë i Komënusit, që nuk pa dritën e botimit asnjëherë, por ato më të shumetat publikime sërbi të Boiaxhiut (më 1808 libri i tij i parë) dhe „Gramatika” e tij greqisht (1821), deri në ditët tona prej atyre shumë herë qenë kaluar sykalimthi. As bile viti i vdekjes së tij nuk është i njohur. Vitin që kaloi kërkova në regjistrat e Pestës: në v. 1840-1843 nuk vdiq asnjë Mihail G. Boiaxhi. Sidoqoftë, dimë nga Ödon Füves se ai hiqej nga një familje e pasur, e cila nga v.1780 kishte një shtëpi në Pesta dhe ndihmonte në ndërtimin e Kishës Greko-Vllahë. Pranë kësaj, për kulturën arumune është karakteristik fakti se një prej të drejtave ato më të nevojshmet, e drejta në shkollë në gjuhën amëtare, të cilën Boiaxhiu e kishte kërkuar, as sot, mbas 196 vitesh për arumunët, kudo që jetojnë nuk është marrë në konsideratë. Që ata po jetojnë kjo është për meritën e tyre. Që mundemi të mësojme diçka nga Boiaxhiu, atëhere kjo është zotësia e tij prej specialisti, profesionaliteti i tij. Që të ishte ai një i çmendur dhe një i vetmuar, nuk do të donte të ishte rinjohur prej bashkëkohësve të tij të ditur, ndërmjet të cilëve këtu sjellim ndër mend vetëm Bartholomeus Kopitar.

HANS MARTIN GAUGER:

Citinda zboarali ghini minduiti cari fură scrise di tinisiŭli a meli colegi tră „Gramatica macedo-română” al Boiagi, nu pot di cât s-amu idya mindueare. Ma, u spun aoa, cu multă forță. „Gramatica” aastă s-aleadze prit raționalitatea a lei și prit spiritlu di observație. Deapoea, mași că ea easti prima, easti un monumentu ș-numaș cum fu adrată ma, la general zburânda, ma easti prima. Prindi s-adavgu că ea își tu migdane cu multu ma năinte (ca german ți minduești la aastă fără s-vrei) di moartea al Goethe. Cu multu ma năinte ș-di „Gramatica a limbelor romanițe” al Friedrich Diez, cu cari, la anlu 1836, ahurhi intereslu științific – cu sensu ma ristrânsu – tră limbele romanițe. Și exemplul al Boiagi nă spuni că lucrârli di năinte al Diez nu pot s-hibă tricuti cu videarea. Pi scurtu, easti limpidi: „Gramatica macedo-română” prindi s-hibă reeditată.

[H.M.G.] Duke lexuar fjalët e mirë menduara të cilat ishin shkruar nga të nderuarit e mi kolegë për „Gramatikën maqedo-romënë” të Boiaxhiut, nuk mund të mos kem të njëjtin mendim. Por, e tregoj këtu, me shumë forcë. Kjo „Gramatikë” dallohet për racionalitetin e saj dhe për shpirtin e mbikqyrjes/observacionit. Pastaj, vetëm se ajo është e para, është një monument dhe jo vetëm sesi ishte ndërtuar, por, në përgjithësi duke folur, ajo është e para. Duhet të shtoj se ajo doli në dritë/mejdan, shumë më përpara (si gjerman që mendon në këtë pa dashur) sesa vdekja e Goethes. Shumë më përpara se edhe prej „Gramatikave të gjuhëve romane” të Friedrich Diez, me të cilat filloi interesi shken – cor me sens më të theksuar – për gjuhët romane. Dhe shembulli i Boiaxhiut tregon se punimet e mëparshme të Diezit nuk mund të jenë kaluar me një të parë. Shkurt, është e qartë „Gramatika maqedo-romënë” duhet të jetë e ribotuar.

RUPPRECHT ROHR:

„Gramatica aromână” al Boiagi, dit bitisita a etilei 18 nu easti importantă mași tră istoria a limbălei aromâne ma și-ti istoria a culturilei aromâne; că, prit codificarea aromânilei s-prubâ conștiința că tu locurli di la sud di Dunăre să zburu ună limbă romanică, cari, cu tuti că eara apruchiată di ațea di la nord di Dunăre, avea structurli a lei fono-morfologjite și lexicale. Aastă vrea s-dzâcă, ași cum u spun și zboarale al Boiagi tu Prefața dit „Gramatica”, că deadun, cu aastă conștiința di limbă există ș-ună conștiința di cultură ahorea, și că aromânili – pi bun ändriptate – s-adukiră că avură dină-poia a lor cultura romană, ași cum mărtiriseaște și scrierea latinescă al Boiagi; altă dicât ațea greacă cari eara arăspândită atumțea, altă dicât scrierea țirilică di atumțea tu Moldova și Valahia. Tră tuti aesti, minduescu, că publicarea „Gramaticălei Aromâne” scrisă di Boiagi, poati s-hibă adukită ș-ca ună borgi, tră si s-da a limbălei și a culturălei aromâne tu Europa, loclu pri cari-l caftă ază pi bună ndriptate s-pri cari are ndreptu s-lu aibă: s-hibă tiñisită tu școală ș-educație, tu administrație, la activitățli culturale, soțiale și economițe dit statili iu băneadză Aromânili – ași cum tu dzâlili a noastri easti ș-vrearea a Europilei Comune.

[R.R.] „Gramatika Arumune” e Boiaxhiut, e fundit të shek. 18 nuk është e rëndësishme vetëm për historinë e gjuhës arumune, por edhe për historinë e kultures arumune; sepse me kodifikimin e arumanishtes/vllahishtes, u brumos ndërgjegjja se në vendet e jugut të Danubit flitej një gjuhë romane/romanike, e cila megjithëse ishte e afërt me atë të veriut të Danubit, kishte strukturat e saj fono-morfologjike dhe leksikore. Kjo do të thoshte, ashtu siç e tregojnë dhe fjalët e Boiaxhiut në Parathënien e „Gramatikës”, se, së bashku me këtë ndërgjegje të gjuhës ekziston dhe një ndërgjegje e kulturës së veçantë dhe se Arumunët/Vllahët – në të drejtën e mirë të tyre-u kujtuan se patën mbrapa tyre kulturën romane, ashtu siç dëshmon dhe të shkruarit latinisht të Boiaxhiut; tjetër nga ajo greke e cila ishte shpërndarë/përhapur atëhere, tjetër nga shkrimi cirilik i atëhershëm në Moldavi dhe Valahi. Për të gjitha këto, mendoj se, Botimi i „Gramatikës Arumune/Aromënë”

shkruar nga Boiaxhi, mund të jetë kuptuar dhe si një borxh, që t’i jepet gjuhës dhe kulturës arumune/aromënë në Europë, vendi nëpërmjet të cilit kërkojnë sot me të drejtën e mirë dhe që kanë të drejtë ta kenë: të jetë e nderuar në shkollë dhe arsim, në administratë, në aktivitetet kulturore, sociale dhe ekonomike nga shtetet ku banojnë arumunët/vllahët-ashtu siç është në ditët tona edhe dëshira e Europës së Bashkuar.

JOHN NANDRIS:

Easte un evenimentu și ună acțiune multu bună că aestă lucrare veade diznou luîna a tipârlui. „Gramatica Aromână” ică Macedo-română fu ună contribuție multu mare tră ună ma bună cunușteare a latinității balcanice a Aromânilor. Fu adărată di Boiași, cari fu professor di greaca la Liceulu di Viena, și reflectă influența al Petru Maior și a latiniștilor Ardeleni. Titlul a lucrării tu el isuși aspune că easte conștientu di importanța a ligăturălei a limbilei cu latina. Aromânli aspusiră ună niminată tiînisie a faptului că di limba a lor latină easte interesată știința și că easte ună parte mare a identitatilei a lor. Puțâni popoare balcanice avură tihea-s-cunoască ahâte limbe ca vlahili, i cari pot s-egaleadză istoria a lor, adușteare aminte tu publicatii. Elî anhiințarâ ma multe tipografi tu centre a culturilei vlahë, cum fură Moscopolea, Bitolia i Viena, a căror producții nu fură maș tu limba a lor. Vrearea s-facă publicații aromâne (dzuare și reviste) s-țâne până tu dzua di ază tu Germania, Franța i U.S.A.: „Zborlu a nostru”, „Frânda vlahă”, „Tră armânamî”. Scrierea savantă tră limbă easte dusă ma diparte tu opera ali Matilda Caragiu Marioțeanu ș-altor mulță. Limba zburată easte ună cleaie importantă s-di ananghe tră identitate la carițe grupu uminescu. Easte an spețial multu limpide cându, ca tu cazlu a aromânilei, suntu chiediți tră creășterea liberă a limbilei scriate. Născânte di aeste suntu impuse di nafoarâ; ma altile strag dit căftâri di nuntru tră standardizarea a ortografiilei și a scriariilei, cari ies la videare trăoarâ țe s-fac studii lingvistice. Putem s-mutrim năpoi la operile a oamiñlor cum easte Boiași, tră loarea di curaju la ahtare lucrare.

[J.N.] Është një eveniment/ngjarje dhe një veprim shumë i mirë se ky punim shikon sërish dritën e botimit. „Gramatika Arumune” ose maqedo-romune/romënë që një kontribut shumë i madh për një njohje më të mirë të latinitetit Ballkanik të arumunëve. Që bërë nga Boiaxhiu, i cili ishte profesor i greqishtes në liceun e Vienës, dhe reflektoi influencën e Petru Maiorit dhe të latinistëve Ardelianë. Titulli i punimit tek ai vetë tregon se është i ndërgjegjshëm për rëndësinë e lidhjeve të gjuhës me latinishten/latinën. Arumunët treguan një nderim të veçantë faktit se për gjuhën e tyre është interesuar shkencë dhe se është një pjesë e madhe e identitetit të tyre. Pak popuj ballkanike patën fatin të njohin aq gjuhë sa Vllehët, dhe që mund të barazojnë historinë e tyre, kujtimet në botime. Ata themeluan më shumë shtypshkronja në qendrat e kulturës vllahe, siç qenë Voskopoja, Bitola/Manastiri dhe Viena, produktet e të cilave nuk qenë vetëm në gjuhën e tyre. Dëshira të bëhet, botime arumune (të përditshme dhe revista) mbahen deri në ditët e sotme në Gjermani, Francë dhe në SH.B.A.: „Fjala jonë”, „Fleta Vllahe”, „Për arëmenamen”. Të shkruarit shkencor për gjuhën është shpënë më tej/larg në veprën e Matilda Karaxhiut Marioceanut dhe shumë të tjerëve. Gjuha e folur është një kyç i rëndësishëm dhe për nevojën e identitetit në çdo grup njerëzor. Është një e veçantë shumë e qartë kur, si në rastin e arumanishtes, janë pengesa për rritjen e lirë të gjuhës së shkruar. Disa nga këto janë të imponuara nga jashtë; por të tjerat hiqen për kërkesat nga brenda për standartizimin e ortografisë dhe të shkrimit, që dalin në dukje përnjëherësh, se bëhen studime gjuhësore. Mund të shikojmë përsëri në veprat e njerëzve siç është Boiaxhi, për të marrë kurajo në të tilla punime.

ALFABETUL TRADIȚIONAL AROMÂN-MACEDONOVLAH

**a, ă, b, c, ch, d, dh, dz, e, f, g, gh, h, i, j, k, l, l', m, n, n',
o, p, r, s, ș, t, th, ț, u, v, w, x, y, z**

Aromâne(a)ști	Arbinuse(a)ști
ă	ë
ci-	çi
ce-	çe
gi	xhi
ge	xhe
gh	gj
ț	c
ș	sh
x	ks
l'	lj
dz	x
ch	q
j	zh
î	ë

